

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: O:gruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Niels Svansø: Fyns Lands Ynder. — Hakon Müller: Det gloende Genfærd ved Sandholt. — Gamle Sandsager.

1. hæfte.

Januar 1938.

11. Årgang.

Alle de, der som Medarbejdere, Holdere eller paa anden Maade har støttet Fynsk Hjemstavn i det forløbne Aar, bedes modtage min oprigtige Tak sammen med de bedste Ønsker for 1938.

H. C. Frydendahl.

Paa det Indbetalingskort,

der udsendes sammen med dette Hæfte, kan Holderne efter Behag indbetale for et eller flere Kvartaler (1 Kr. 25 Øre prK.vartal). Der vil i 1938 ikke blive udsendt Indbetalingskort for hvert Kvartal

FYNSK HJEMSTAVNS SAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udclip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40 000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig senere — under en eller anden Form — gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Forfatter Olaf Andersen, Tommerup, 6 Fotografier fra Kerte Sogn.

Fra Pastor emer. J. Chr. Clausen, Korint, 2 Manuskripter til Artikler af hans Fader, Johannes Clausen, 5 gamle Almanakker, forsynede med Faderens Noteringer, 4 gamle Portrætter, 1 Arvefæstebrev, udstedt af Grev Joh. Ludv. Reventlow, ca. 40 gamle Blade og Avisudclip.

Fra Bolsmand Niels Hansen, Søfelde, 1 Fotografi.

Fra Landsarkivar H. Hatt, Odense, Genpart af Manuskript til Foredrag om arkivalske Kilder til Faaborg Bys Historie.

Fra Tegner Aage Jørgensen, København, 2 Avisudclip.

Fra fhv. Kbmd. Landsperg, Fruens Bøge, 1 Avis.

Fra Sparekasserevisor J. W. Larsen, Odense, Katalog over hans Samling af Billeder og Skulpturer.

Fra Lektor Hakon Müller, Odense, 1 fotografisk Negativ.

Fra Konsulent Gerhard Nielsen, Herrested, 1 Ekspl. af Aar bog for dansk Kulturhistorie 1892.

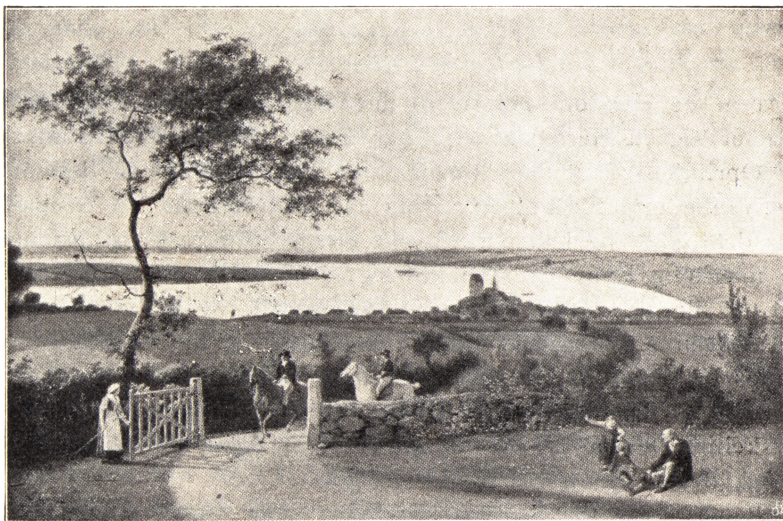
Fra Laurits Nielsen, København, 1 Avisudclip.

Fra pens. Lærerinde Frk. M. Nielsen, Ryslinge, 1 Ekspl. af E. V. Lose: Historiske Fortællinger om Skeby og Otterup Sogne.

Fra Forfatterinde Frk. C. Reimer, Odense, en Række gamle Blade.

For alt dette bringer jeg min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.

Jens Juel: Landskab ved Lille-Bælt.

FYNS LANDS YNDER

UDTOG AF NIELS SVANSØS LATINSKE DANMARKSBESKRIVELSE 1548¹⁾.

OVERSAT AF V. VALERIUS

Næst efter Sjælland jeg vender min Hu til det frugtbare Fyns Land,
Den alleryndigste Del det jo er af vort yndige Danmark;
Rige er nemlig dets Ynder, med Sjællands de tappert sig maaler,
Rigdom paa Lunde her er og paa aksfulde Agre mod Høsten,
Flora paa Engene trindt har udbredet sit brogede Tæppe,
Sølvbække her overalt kan med Pludren man høre henile.
Landmanden hygger om Hjemmet og fryder sig ved sine Agre.
Haarfagre Nymferne er, som i Lundenes Skygge har hjemme,
Maanehvid er deres Lød og med Blyhedens Rosenskær sired,
Purpur har Pigernes Mund og en straalende Glans deres Øjne,
Munterhed spreder hver Sky, som vil ruge paa snehvide Pande.
Latteren klinger som Sølv, og fortrolig er Mundens Forsikring.
Skuldrenes Runding jeg priser og Midjen, den smalle, hos Nymfen,
Barmen saa fast og saa rund, som af Elfenben ud den var drejet:
Snehvide Dal mellem Brysternes Høje af Snørlivet snævres,
Strammende Baand er for Brystet med Kunst i en Guldsløjfe slyngel.
Silketøjsforklædet, saare til Pryd, over Skørtet nedfalder,
Dette om Midjen er snørt, lagt i Læg og af damaskes Tøjer.
Grønt er af Farve det Skørt, og til Fødderne ned det sig rækker.
Hjertet let kommer i Glød hos den helt ubefæstede Yngling,
Sanserne fænger i Hast og fortumler den nøgterne Tanke.
Paris, til Dommer udvalgt, da om Skønhedens Fortrin de trende
Græske Gudinder i Strid var geraadet, sin Dom havde ændret,
Havde der dengang paa Jord iblandt Nymferne været en fynsk!

¹⁾ I den latinske Originalaffattelse meddelt af R. Nyerup i Suhms Nye Samlinger til den danske Historie, 1792, I 340—41.

DET GLOENDE GENFÆRD VED SANDHOLT

Af LEKTOR HAKON MÜLLER

ET af de ejendommeligste og mest udbredte fynske Sagn knytter sig til Herregaarden Sandholt. Det er af forholdsvis ny Oprindelse, idet dets Opstaaen kan føres tilbage til bestemte Begivenheder i Slutningen af det 18. Aarhundrede; til Gengæld har det holdt sig med stor Styrke paa selve Eggen og har haft en mærkelig Evne til at brede sig til andre fynske Egne, hvor det er blevet knyttet til andre Herregaarde og Kirker; vi vil i det følgende efterspore dets Vandringer og se, hvorledes vi finder Udløbere af det eller Paralleler til det, ikke alene paa selve Fyn, men ogsaa paa Taasinge og Langeland, samt i forskellige Dele af Jylland, specielt i de Egne af Sønderjylland, der er Genbo til Sydvestfyn.

Baggrunden for Sagnets Opstaaen maa sikkert søges i et uhyggeligt Gravskænderi, der har fundet Sted i Sandholts-Lyndelse Kirke i Slutningen af det 18. Aarhundrede. De historiske Kilder — Godsarkiv og Kirkebøger — melder intet om dette; til Gengæld har vi en kraftig folkelig Overlevering. Den gaar i Korthed ud paa følgende:

De Lig, der laa i Kirkens aabne Begravelse, skulde jordes paa Kirkegaarden. De Mænd, der skulde udføre Arbejdet, optraadte paa en meget raa og pervers Maade. De stillede Liget af den i 1630 afdøde Herremand Korfitz Rud op til Kirkemuren og gav det saa kraftige Lussinger, at Hovedet fløj fra Kroppen. De kastede til Maals efter andre Lig med Sten og lod dem henligge paa Kirkegaarden til almindelig Beskuelse, indtil de endelig gravede et stort Hul, hvori Ligene blev nedtraadt og Jord kastet over dem. Da senere flere af Voldsmændene fik en brat Død, mente Egnens Befolkning naturligvis, at det var de døde, der havde hævnnet sig.

Som Hovedmand udlægger Traditionen Husmand og Murermester Hans Andersen, begravet i Sandholts-Lyndelse ^{15/12} 1794, 34 Aar gl. Nogle Uger før var hans Søn, Johan Andreas Hansen, der var hjemmedøbt ^{16/11}, fremstillet i Kirken ^{23/11}. Om nogen voldsom Død melder Kirkebogen intet. De fleste af de i Sognet i 1794 afdøde yngre Mænd døde af Børnekopper. Om Hans Andersens Dødsmaade er der højst forskellige Overleveringer: Nogle fortæller, at han en Aften, da

han gik hjem fra et Gilde, fik Hovedet vredet om paa Halsen og døde kort efter. Nogle siger, at han blev fundet død i Landevjegrøften, andre, at han døde i sin Seng. Til Straf for Gravskænderiet kom han til at gaa igen.

En noget afvigende Form (Tang Kristensen: Danske Sagn, Ny Række V, Nr.783) fortæller, at Stamherren til Sandholt, Frits Nobel, en Frostvejrsgang var paa Jagt og forfulgte en Hare, som søgte Tilflugt paa Kirkegaarden og sprang ind i Begravelsen under Kirken. Han fulgte efter den, fangede den dernede og dræbte den ved et Slag mod en af Ligkisterne. Paa Hjemvejen snublede Hesten over en frossen Knold, Junkeren blev kastet til Jorden, fik en Hjernerystelse og kom ikke siden til Bevidsthed. I sine Fantasier bildte han sig til sidst ind, at han var blevet forvandlet til en Due, og i et ubevogtet Øjeblik kom han fra Sengen op i et Vindue og vilde nu flyve ud, men faldt ned og døde paa Stedet. Hans Billede hænger endnu i Spise-stuen paa Sandholt, og han er iført en rød Kjortel. Nogle mener, at denne Hændelse skulde have givet Anledning til Sagnet om den gloende Mand, der viste sig for en Pige paa Gaarden. Ingen tør ligge i det Værelse, hvor Sønnen udkæmpede sin Dødskamp.

Hovedkilden til Fortællingerne om Spøgeriet ved Sandholt er de Skillingsviser, der er forfattet af Bodil Pedersdatter.

Bodil Pedersdatter var født i Millinge i Svanninge Sogn som Datter af Husmand Peder Hansen af Falsled og Maren Mortensdatter og blev døbt $\frac{2}{8}$ 1778. I Folketællingslisterne fra 1787 angives hendes Alder til 9 Aar, Forældrenes til 51 og 44. Ifølge Listerne fra 1801 var Faderen sunket ned til at være jordløs Husmand og Daglejer, medens det anføres, at Bodil tjente hos den 59-aarige Gaardbeoer Mads Rasmussen i Millinge. $\frac{7}{1}$ 1804 blev hun trolovet og $\frac{5}{2}$ s. A. gift med Husmand, Væver Lorentz Lorentzen i Millinge, f. i Aabenraa 1778 el. 79. Efter Folketællingen 1834 angives begge Ægtefællers Alder til 56 Aar. Bodil døde i Millinge $\frac{24}{9}$ 1860, 82 Aar gl., Manden døde som Almissemlem Juleaften Aaret efter. Ægteskabet var, saa vidt det har kunnet oplyses, barnløst. Selvom vi ikke er i Stand til at bevise det, er det sandsynligt, at hun har tjent paa Sandholt.

I 1801 udgav hun i Odense »En nye Vise sammensat af den som det haver erfaret, hvilket skeete Pindsedag Aften Aar 1796.«

Visen er trykt i Adressecomtoirets Bogtrykkerie paa Forfatterindens Bekostning«. Tredie Oplag tryktes i W. Bülow's Officin. Faaborg 1855, og Visen maa saaledes have haft en stor Udbredelse.

Aaret efter (1802) udkom en Vise, som Jørgen Rose, Strandby pr. Haarby, har været saa venlig at laane mig. Da hans Eksemplar er blevet stærkt beskadiget under Stormfloden 1872, er Titelbladet meget medtaget. Titlen har antagelig været: »En Vise forfattet af Bodild Pedersdatter fra Millinge i Anledning af de Sygdomme, hun har maattet udstaae efter den Begivenhed [eller: det, der skeete] Pindse Aften Aar 1796, som Lærerne er bekendt. Af hende selv, efter manges Begjæring, til Trykken befordret. 1802.«

Den meget typiske Vignet, som gengives her S. 6, forestiller en ung Pige, der vogter Faar. Hendes Hyrdindestav er i Rokoko-stil, forsynet med en elegant Sløjfe.

Senere udkom en tredie Vise: »En nye Vise om, hvorledes jeg slap ud af min Nød Pindsenat Klokken 12 i Aaret 1799. Forfattet af den, som det haver erfaret, Bodild Pedersdatter i Millinge.« Desværre er det ikke hidtil lykkedes mig at faa fastslaaet, i hvilket Aar Originaludgaven af denne tredie Vise udkom. Andet Oplag udkom i Faaborg 1855. Alle tre Viser gaar paa dengang kendte Salmemelodier: den første paa »O, Jesu for din Pine«; den anden paa »Jesu søde Ihukommelse«; den tredie paa »Rind nu op i Jesu Navn«.

De to ældste, af hvilke den første til Motto har Ordene: »Tro mig, jeg farer ej med Tant, men det er baade vist og sandt«, er i alle Henseender de interessanteste og saa vigtige Dokumenter til Belysning af sydvestfynsk Overtro, at de her gengives i deres Helhed:

I.

1. O Mennesker vil I høre
Paa min Elendighed,
Som jeg nu vil fremføre
Hvad som der mig er skeet.	3. Kort Vey jeg havde at gange
Da jeg strax hiem var naaet,
Saae jeg En for mig komme,
Mig syntes at han var graae.
2. Det skeete en Pindsedags Aften
Jeg monne til Møllen gaae
Og der mit Ærende jeg endte
Og hiem jeg agtede at naae.	4. Jeg hannem saa tiltalede:
Er det dig Forrider?
Strax slog han sin Kappe tilside,
Sagde: vil du see hvem jeg er.

5. Jeg blev da saa bange i Sinde
Da jeg saae ham luerød,
Det kan enhver vel tænke,
At jeg blev næsten død.
6. Jeg hannem slet intet svarte;
Thi bange saa stod jeg der,
Hvorfor han anden Gang sagde:
Vil du see hvem jeg er?
7. Han nødte mig til at svare
Og dømme af min Forstand.
Jeg sagde aabenbare:
Du er en fordømmet Aand.
8. Sin Kappe han sammensvøber
Om sig alt med en Fart
Og hastelig til mig løber,
Lagde Hænderne paamighardt.
9. Han klemte mig uden al Rette,
Det gjorde i Hiertet stor Vee.
Jeg sagde: hvorfor gjør du dette
Imod mig Uskyldige?
10. Du jo en Dødning mon være,
Jeg haver dig aldrig kiendt,
Og Fremmed saa er jeg here,
Vil du mig skade og skiend'.
11. Han mig dertil monne svare,
Hans Tale var ganske haard:
Magt over dig jeg nu haver
Udi tre fulde Aar.
12. Jeg skal dig pine tilfulde
Og give dig mange Stød,
Naar du en Snees Aar fylder,
Kan jeg saa skal du døe.
13. Det Ord det gik mig til Hierte,
Jeg tænkte da stedse derpaa.
Kan du forvolde mig Smerte
Mig at døde du ikke formaaer.
14. Derfor jeg til hannem sagde:
Er du saa onden en Aand,
Dog haver du hannem til Styrke,
Dog stærkere er Guds Haand.
15. Din Magt formaaer slet ikke
At pine mig til Død,
At paaføre mig saadan en Strikke
Eller noget Menneske.
16. Han derfor bespotted mig ilde
Tilspurgte mig haanligen
Alt om den anden Artikel,
Sagde: kan du læse den,?
17. Gud lod mig ikke mistrøste,
Jeg sagde: jeg kan læse den,
Den anden og tredie og første,
Saadet for dine Ørenskalsiung.
18. Han bad mig at tie stille,
Jeg tiede og derved.
Han vilde mig mere drille,
Han gjorde mig stor Uret.
19. Han mig igien tilspørger
Endog det var ganske dumt:
Om jeg og vidste hvorledes
At David blev salvet til Kong?
20. Jeg hannem dertil monne svare:
Jeg veed det ganske vel,
At læse jeg magt nu haver,
Det du haver magt at du vil.
21. Han bad mig atter at tie,
Hvorfor jeg og strax tiede.
Jeg saae mig om ved Siden
Hos ham stod jeg ene.
22. Jeg stod udi Sorig og Pine,
Og udi Baand saa fast.
Jeg bad Gud vilde line
De Lænker som om mig var kast.
23. Hvorfor jeg begyndte at læse,
Jeg vilde mig trøste ved Gud,
Da raabte han udaf Kræfter
Bad mig at tie endnu.
24. Han begyndte da selver at læse
Alt om denne verdslige Pragt
Og om sit ugudelig Væsen
Som han udi Verden har havt.

25. Jeg lod hannem da ikke blive
Da jeg hørte disse Ord;
Meget Ont haver du bedrevet
Mens du haver levet paa Jord.
26. Du haver nu noget at sige
Mens du kommer til mig her.
Er det mig muelig at vide,
Da siig nu frem hvad det er.
27. Han mig da strax monne svare
Sig monne saa glædelig tee
Den største Synd jeg gjort haver
Var i den Begravelse.
28. Han begyndte med sørgelig
Stemme
At sige hvad han giorte der.
Jeg kan det aldrig glemme
Mens jeg i Live er.
29. Stor Jammer og Klage jeg hørte,
O Mennesker, troer I det!
Stor Sorg og Plage mig mødte,
Af Verden er jeg nu mæt.
30. Da mig den Sorrig paakommer,
Den Jammer og Plage saa stor,
Det var udi den Sommer
Som jeg blev atten Aar.
31. Hvad videre herom er at tale
Jeg videre ikke vil gaae,
Thi det er for dybt at afmale
Hvor skulde jeg det kunde naae.

II.

1. Naar jeg mig tænker om engang,
Den forrig' Nød og haarde Tvang,
Som jeg saa haart var spændet i,
Og er dog bleven sund og frie.
2. Da lover jeg den store Gud,
At der saa vel har reet mig ud
Af al den Jammer og den Nød,
At ingen Lem fik Bræk og Stød.
3. Hvad Satan endog kan formaae,
Det kan Guds Haand ham alt afslaae;
Om han faaer Lov en liden Tid,
Saa sender Gud dog Hjelpen blid.
4. Den Svaghed bar jeg i tre Aar,
Den var mig ganske suur og haar;
Det første gik dog mig tilfreds,
Men de to sidste var mig værst.

5. Det første Aar jeg da hengik
 Saasom i halv forvirret Skik;
 Jeg stedse tænkte da derpaa:
 Ak kunde du det dog undgaae!
6. De som der vare da hos mig,
 Forstod at jeg var sørgelig;
 De gik mig paa baade een og hver:
 Du siig os hvad din Sorrig er.
7. De slog da mange Domme til,
 Men de dog alle vare fejl;
 De sagde: hun har gjort paa stand
 Det hun ej aabenbare kan.
8. Det første Aar det gik derved,
 Det andet nærmed sig da til;
 Den første Gang det mig paakom,
 Holdt det mig an en ganske Stund.
9. Det gik saaledes hen for mig:
 At i syv Uger var jeg frie,
 Det mig paakom da jeg gik sund,
 Jeg daaned' hen halvfjerde Stund.
10. De som der vare da hos mig,
 De græd og bad Gud hver for sig:
 Han den vil redde af al Nød
 Æg frie dem fra en hastig Død.
11. De tænkte ikke paa mit Liv,
 De meent' mig snart at være stiv;
 Men da jeg kom til mig igjen,
 Af Pine haard var jeg ompænt.
12. Det holt mig an med Piin' og Vee
 Fra Klokken syv til den var tre;
 Det var mig saa haard en Nat,
 Jeg den ej kan beskrive ret.
13. Det tidt og ofte mig kom paa,
 Jeg frie ej længe kunde gaae:
 Det mig paakom med Bævelse,
 Med Hiertets Vee, Hendaanelse.
14. Det mig en Nat og forekom,
 Som jeg saa sikkert tænkte om,
 Det er den Nat at jeg maae døe,
 Gud frels min Sjel fra evig Nød!
15. De som der da og paa mig saae,
 De sagde: Du maae lide paa
 Du døer engang hen i den Vee,
 Jeg gav dem Svar og den Beskeed:
16. Naar vi nu Pindsefæsten naaer,
 Saa veed jeg jeg min Sundhed faaer;
 De sig forundred' over mig,
 Hvor kan du sige det saa frit?
17. Men de dog vidste ej deraf,
 Hvad som der var i denne Sag
 Og hvordan det med mig var gaaet.
 Omsider lod jeg det forstaae.
18. Det mig paakom af Piin' og Vee,
 Jeg talde ej i Dage tre;
 Et Ord jeg ej kund' sige frem,
 Jeg højt bedrøvet var i dem.
19. Med Pine kom det atter paa,
 At jeg mit Maal igjen mon faae,
 At jeg igjen kunde tale saa,
 At hver Mand kunde det forstaae.
20. Den sidste Uge var saa svær
 For mig, at udstaae al den Fær;
 Ja Pindse-Aften leed jeg Qvid',
 Men Klokken tolv blev jeg vist frie.
21. Ja mange har udspørget mig
 Om alt det Onde jeg har lidt;
 En liden Deel jeg skriver her
 Og aabenbar er for enhver.
22. Dig vær nu Tak o Jesu sød,
 Som har mig hjulpet af den Nød!
 Om jeg var fuld af Tak og Sang,
 Jeg dig dog ej fuldtakke kan.
23. O Gud du er dog altid blid
 Mod dem som sætter paa dig Lid!
 Tak for den Naade mig er skeed!
 Tak for den Hjælp mig er beteed!
24. Til Slutning jeg nu beder her:
 Gud giv os det som tjenligt er!
 Jeg slutter Visen Jesu sød,
 Gud give mig en salig Død.

Man vil se, at Viserne hverken nævner Sandholt eller Forriderens Navn. Dette Forhold har gjort det muligt, at den folkelige Overlevering senere har kunnet henlægge Fortællingen til flere forskellige Herregaarde og Sogne uden at komme i Konflikt med Viserne, hvorefter senere. Man har i hver Egn, hvortil Viserne naaede frem, henlagt Handlingen til Hjemegnen.

Kærnen i Fortællingen er, at den unge Pige i sin Vaande lader sig henrive til at kalde det gloende Genfærd en fordømt Aand, hvad man ikke ustraffet kan gøre. Det strider ikke mindst mod det blide fynske Folkesind. Hun hævder, at Genfærdet ikke har Magt til at tage hendes Liv, for hun staar under Guds Beskyttelse. Han spørger haanligt, om hun kan den anden Trosartikel, og huñ svarer rapt: »Ja, jeg skal læse den første, anden og tredie Artikel, saa det skal synges for dine Øren.« Han spørger saa, om hun ved, hvorledes David blev salvet til Konge. Han beder hende derefter tie, hun føler sig som lænkebundet og anraaber Gud i sin Nød. Det virker paa Genfærdet, saa han angrer sit ugudelige Væsen. Hun vil løse Genfærdet af hans Kvide ved at faa ham til at bekende, hvad der trykker ham, og det gør han ved at fortælle: »Den største Synd, jeg haver gjort, var i den Begravelse.« Enkeltheder om, hvad Synden bestaar i, erfarer vi ikke.

Meningen af det sidste, menneskeligt set meget smukke, Vers i den første Vise er sikkert, at hun mener om sig selv, at hun har forløst Genfærdet af dets Pine ved at faa det til at aabenbare sin Hemmelighed og ved at finde sig i tre Aars uafbrudte Lidelser. Dette Mysterium har hun ikke kunnet tale om. Ifølge Vers 10 er hun fremmed paa Stedet, er Pinsedag 1796 nylig kommet i Tjeneste paa Sandholt, hun har ikke i levende Live kendt Gengangeren, der maa sone sin Synd.

Medens den første Vise har en stærkt episk Karakter, er den anden en Sygehistorie, den tredie gudelig-lyrisk med indtrængende Formaninger til Bodils Medmennesker om i Jesu Navn at vende om i Tide fra Synden. Gennem de 28 8 Liniers Vers erfarer vi praktisk talt intet nyt om Begivenhederne. Vi hører mange Gentagelser om, at hun »var bundet i Lænke, bar de tunge Lænker«, at hun var »i stor Nød og Jammer. Hjertet vare i mig knust, Ja for mig |som det var stødt, ydig [udi] hver en Lem det bruste, saa jeg tænkte jeg maae død. Dog det mig uskyldig hændte, Nær opgiven var min Aand«. Nu er hun blevet

fri og vender sig med Tak mod Gud og Frelser kære. »Nu saa vil jeg taalig lide, alt hvad Gud mig lægger paa, thi han hjælper mig at stride, at jeg Sejerskronen faa.« Visens Form og Indhold stemmer unægtelig ikke med folkelige Udsagn om Pigens Ugudelighed.

Bodil har sikkert selv digtet Viserne, de to første gør et ægte folkeligt Indtryk, til den tredie gudelige Vise kunde man dog maaske tænke sig, at hun har faaet Hjælp af en eller anden brav Landsbylærer. Højest sandsynligt er det, at hun ikke har kunnet faa forskellige dramatiske Enkeltheder presset ind i de stive, for hende uvante Versefødder; i de henved 60 Aar, hun levede efter Visernes Fremkomst, har den livlige og velbegavede Kvinde sikkert mangen god Gang mundtligt fortalt sin store Oplevelse. En Række Vidnesbyrd fortæller om, hvorledes hun selv drog Landet rundt og forhandlede sine Viser.¹

Det er sandsynligt, at Bodil Pedersdatter ogsaa er Forfatterinde til en fjerde Vise, der skildrer Englændernes Overfald i 1801: »Vil Admiral Nelson sig vove og tør han mod Danmark bruse.« Hos Seneberg i Haderslev¹) tryktes uden Aarstal, men sikkert kort efter Begivenhederne »Tvende Fædrelands Sange i Anledning af 2den April 1801«. Den første er Kaptajn Abrahamsons velkendte »Vi alle dig elske, livsalige Fred«. Den anden er af Bodil Pedersdatter. Desværre har vi ikke her Angivelsen Millinge, hvorved Beviset kunde have været ført.

Rent stilistisk ligger den mellem de to første og den tredie Vise. Den fører et meget voldsomt Sprog overfor Nelson. »Han Danmark agted at gjøre en Streg, Derfor han herhid til os vimsed, Men det tog for hannem en sorrigfuld Vej, Hvad har han her mere at nimse. Han maatte dog hen i Hullet igen; Han har her ej mere at fimse.« Særlig usmagelige er Hentydningerne til, at Nelson havde mistet baade det ene Øje og den ene Arm: »Jeg tror den Mand [Bonaparte] Han afhug din Haand og Øjet udstak dig af Hoved. Du har kun et Øje, forvar du kun det, At det udi Hullet blir inde; Blir det og af Hovedet udpillet med, Hvor vil du i Felten da vinde! Og hvor vil du gaae? Og hvor vil du staae? Naar du skal der gange i Blinde?« Forfatterinden priser Kongen, den »langmodige

¹) Om de store Mængder af gl. og nye Viser, Folkebøger og Opbyggelsesskrifter, der udgik fra Haderslev, se »Fortid og Nutid« III, 35.

Mand«, der »haver sparet Nelson for længe.« Visens Slutning peger i Retning af den tredie Vise: Syndsbekendelse, Bøn og Lovprisning af Gud: Dit Navn yær evindeligt æret!

Den folkelige Overlevering om Gravskænderierne er meget stærk i Sandholtegnen; en Række Eksempler møder vi i Evald Tang Kristensen: Danske Sagn, Ny Række V, f. Eks. Nr. 789, 794—96. Under mine Forarbejder har jeg modtaget meget udførlige og værdifulde Meddelelser desangaaende fra Overingeniør K. P. Trentemøller, Odense, og Gaardejer Kristen Beck, Biskorup pr. Seden, som begge stammer fra Sandholt-Egnen¹⁾. Dels af Pladshensyn, dels fordi Bodil Pedersdatter i sine Viser gaar uden om Enkelthederne ved Gravskænderiet, maa jeg give Afkald paa at gaa ind paa dette Punkt, som kunde fortjene en eventuel senere selvstændig Behandling. Vi maa her begrænse os til selve Genfærdsmotivets og vil følge den Udbredelse og den Udformning, dette har faaet.

Næst efter Viserne møder vi det første Gang paa Tryk i Fr. Hammerich »Rejse i Jylland« (1833), senere optrykt i »Brage og Idun« (1839). Her hører Hammerich Sagnet fortælle i en Præstegaard paa Grenaaegnen; i denne Version udspilles Handlingen »Nordpaa i Fyen« uden nærmere Angivelse af Sted- og Personnavne. Faa Aar efter møder vi det stedfæstet i H. K. Rasks Morskabslæsning for Folket II, S. 475 og 600—02 (1840). Stud. theol. Mathias Becker er antagelig Hjemmelsmanden og har aabenbart kendt den folkelige Overlevering paa Egnen. Vi møder her Forhistorien om Gravskænderiet og Hans Forriders Endeligt. Af andre Træk, der supplerer eller afviger fra Viserne: Pigen vil ikke give ham Haanden, uden at han nævner Jesu Navn. Han tier, viger noget tilbage, vedbliver at udrække Haanden. Hun svøber Haanden ind i sit Forklæde, som bliver svedet. Hans siger: »Jeg har kun Magt over dit Legeme i 7 Aar.« Pigen led i 7 Aar af Krampeslag og Lidelser, derefter blev hun sund og frisk igen. Meddelelsen anfører, »at Pigen endnu levede, mens den, der har fortalt min Meddeler Tildragelsen, var Barn. Jeg har hørt denne Begivenhed af flere fra det sydlige Fyn fortalt med fuld Tro paa dens Sandhed. Indbildning og Frygt kan udrette store Ting«. I den supplerende Meddelelse S. 600—02 anfører Becker følgende nye Træk:

¹⁾ Sidstnævntes Bidrag er tillige med flere andre gengivet i Fynsk Hjemstavn 1937.

»Genfærdet giver Pigen et Papir, som hun ikke maa vise til nogen. Pinslerne skal vare i 3 Aar, hver Nat fra Midnat til Hanegal. I disse 3 Aar siger man, at hun var saa klog, at hun vidste forud, naar nogen i Sognet skulde dø, og kunde tale med et Træ, der stod paa Kirkegaarden.« Han tilføjer: »Saaledes er denne Historie mange Gange blevet mig fortalt i Fyen. En af dem har endog sagt mig, at han som Barn har kendt Pigen, der var blevet gift med en Væver, og havde set det afsvedne Forklæde.« Han anfører endvidere, at »der for nogle Aar siden paa Sandholt fandtes et Dokument om Gravrøveriet, bekræftet ved Tingsvidner«. Overfor Beskyldningerne for ved at trykke saadanne Fortællinger at fremme Overtro skriver Udgiveren: »dersom denne og lignende Folkenemninger er blandede med Overtro, saa er det dog det bedste og eneste Middel til dens Udryddelse at faa nøje Kundskab om saadanne Meninger i deres hele Udstrækning. Ofte drejer Menigmands livfuldste Tanker sig om slige Ting, og her bør ikke mindst Folkelæreren virke Man bør stræbe at finde den rette Middelvej mellem grundløs Frygt og Vantro i Ting, som ligger udenfor den menneskelige Kundskabs Kreds.«

J. M. Thiele, der i første Udgave af sine Folkesagn (1818) af Sandholtsagn kun anfører det om Jomfruhugget, har i anden Udgave (1843) Fortællingen om Genfærdet, en litterær Omskrivning af Rask uden Tilføjelse af et eneste nyt Træk.

Næste Gang møder vi Fortællingen i M. Rasmussens »Danske Folkesagn« (1855) S. 170—73. Han fortæller udførligt, idet han sikkert bygger paa mundtlig Overlevering, om Gravrøveriet. Hos ham gaar Pigen gennem Dyrehaven, hvor hun møder en høj Mandsskikkelse klædt i en graa Kappe. Replikskiftet forløber paa vanlig Vis. Da Pigen udtaler Ordene »fordømt Aand«, faar Spøgelset Magt, »thi vi Mennesker maa ingen fordømme.« Alligevel slap hun helskindet bort, da hun var stiv i sin Børnelærdom. Hun læser alle tre Trosartikler. »Saa maatte da den gamle Genganger, eller hvad han nu var, tilsidst lade Pigen gaa efter at have brændt Hul i hendes Forklæde.« Og omendskønt hun i det hele taget slap uskadt derfra, siges det dog, at hun siden i al sin Tid var noget særsindet.« M. Rasmussen tilføjer ræsonnerende: »Den rigtigste Maade at forklare denne synderlige Begivenhed paa, som forresten endnu almindelig tros blandt Omegnens Bønder, er vistnok at antage,

at Pigen allerede før denne Aften har været noget særsindet i Hovedet, og at en hende tilstødt Hændelse har forvildet hendes Sind i den Grad, at hun virkelig har bildt sig ind at have set Genfærdet og talt med det.«

Fremdeles finder vi Fortællingen hos Rasmussen Sø-kilde i »Gamle og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn« (1870). S. 47 anfører han, at Sagnet hos ham »ikke er gengivet efter de trykte Kilder, men efter de bedste Fortællinger, som endnu kan høres af gamle Folk i Egnen ved Sandholt.« Hvad Ligs-kænderierne angaar, bygger han tydeligt nok paa mundtlig Overlevering paa Egnen. Hvad Spøgeriet derimod angaar, følger han nøje Handlingens Gang i Visen, som han paa flere Punkter mere eller mindre ordret citerer. Selvfølgelig har han Episoden med Forklædet, hvorpaa der er et svedet Mærke for hver af hans Fingre. Han ved, at Bodil først for faa Aar siden er afgaaet ved Døden i Millinge. Han mener, at hun har »hørt til de kun faa, der er født i en saadan Stund, at de kan se Spøgelse og Gengangere. Det var i forrige Tider ikke saa sjældent, men det taber sig nu mere og mere.«

Fra 1850'erne og 60'erne har vi en Række fortrinlige folkelige Opskrifter. Ældst er den, der skyldes Niels Johansen fra Skaarup (1855). Han anfører, at hun »levede endnu for faa Aar siden og boede i Millinge, og en Skipper fra min Hjemstavn, som var kørende for at handle, har fortalt, at hun var et meget ugudeligt Menneske.« Han kender Viserne, som »han har set som Skoledreng, men uden at lægge videre Mærke til dem.« Dog er han i Stand til at citere dem. Om Mishandlingen af Ligene ved han god Besked. Meget levende fortæller han: »Hans Haand brænder alt det uldne af Forklædet, medens det linnede bliver tilbage. Mange har fortalt, at de har set Forklædet hos hende i den Stand. . . . Hver Nat Kl. 12 led hun meget, men især naar hun i sin Ungdoms muntre Lag havde fortalt for meget om dette Møde med denne onde Aand. Men især led hun Natten Kl. 12, som hun fyldte sine 20 Aar, af Krampetrækninger; men saa var hun ogsaa rask.«

I Gaardmand L. Frederiksens Meddelelse fra 1856 fore-gaar Mødet paa selve Gaardens Vindebro. . . . »Men efter den almindelige Folketro fik Genfærdet Magt over hende, fordi hun sagde, at han var fordømt. Genfærdet aabenbarede hende noget, hun ikke maatte sige til nogen. I tre samfulde Aar skulde han

pine hende frygtelig . . . paa det Sted, hvor Genfærdet tog ved Forklædet, blev det rent sviet i Stykker. Pigen kunde ikke komme fra Genfærdet, det lagde sine Arme paa hendes Skuldre, saa det gjorde ondt i hendes Knæer. Da begyndte Pigen at synge: »Saa skal da Satans Rige aldeles styrte om« og saa forsvandt Genfærdet. — Pigen blev ilde plaget i tre samfulde Aar; hver Midnat vaagnede hun og spurgte, hvad hun havde sagt, af Angst for, at hun i Søvn havde aabenbaret, hvad hun skulde have skjult. Hun kunde alle Dage mærke Trykket i hendes Knæer af, at Genfærdet havde lagt Haand paa hendes Skuldre. Da de tre Aar var omme, ophørte Pinslerne, og Pigen kom sig. Forklædet gemte hun altid i sin Klædekiste.« Ligesom N. Johansen har han den fejlagtige Opfattelse, at Pigen er død »for faa Aar siden«.

I Svend Grundtvigs Samlinger har vi en Række udmærkede Opskrifter fra samme Periode, gengivet i Tang Kristensen: Danske Sagn, 1. Række V, Nr. 1392ff. I Nr. 1396 (fra 1862) skal Pinslerne kun vare tre Uger. Hun taler over sig i Søvn, saa de andre Piger hører det. Efter de tre Uger mærkede hun intet. I Nr. 1398 (optegnet af Didrik Johansen fra Nørre Lyndelse) fortælles der meget morsomt, at »Pigerne, da de ikke kunde faa Sammenhæng, i det hun sagde i Søvn, tog i hendes store Taa og spurgte hende ud. Saa maatte hun svare. Til Straf maatte hun døje meget, til hun fyldte sit tyvende Aar«. I Nr. 1392 — optegnet 1874 af Marie Sandal efter Gamle Kristianes Fortælling — ser vi den kvindelige Interesse for Forklædet: »Det var nemlig uldent slaet paa Linned, men Linnedet kunde ikke brænde, fordi det var hjærtevædet, thi det var haandspundet, og da dypes Fingeren i Munden for at væde Garnet dermed. Kristianes Fader har set Forklædet og har tit fortalt hende denne Tildragelse.« Meget selvstændig er Pastor F. C. Blochs Optegnelse fra 1857 (Nr. 1393). Pigen maa kun fortælle det, som Genfærdet, der hedder Hans ligesom Forrideren, har fortalt til hans Brødre Mursvendene, at de skulde opføre sig bedre end han, »for ellers kom de til at brænde i Helvede ligesom han. De tre Ben var allerede gjort til Stolene, hvorpaa de skulde sidde.« Pigen siger her »Guds Magt er stærkere end din.« . . . Hun var daarlig hver Nat i tre Aar. Den sidste Dag, før hun fyldte sit tyvende Aar, bad hun alle Gaardens Folk om at vaage hos hende om Natten, og da blev hun saa daarlig, at

de ikke troede, hun havde levet Natten over. Men da det blev Dag, kom hun sig, og hun følte ikke til noget ¹siden. Saa lavede hun en Vise derom og gik omkring og solgte den.« I de to følgende Numre 1394 (1871) og 1395 (1875) finder vi Fortællingen stedfæstet til andre fynske Herregaarde, henholdsvis Wedellsborg og Fjellebrø, hvorom senere. Begge Fortællere har hørt Tale om Visen.

En ganske særlig Plads inden for den folkelige Overlevering indtager Holtebødkeren Hans Jørgensens Fortælling, gengivet i Morten Eskesens Bog »Holtebødkeren og hans Sange« (1882). Hans Jørgensen var født i Gislev Sogn, hjemmedøbt ²⁶/₁₁ 1794. Efter sin Konfirmation tjente han paa Ravn-drupgaard, kom derefter i Bødkerlære i Gislev, senere tjente han paa Sandholt, »hvor han havde sin Vaartid som Sanger« (Morten Eskesen), og Østrupgaard. Sin Manddom tilbragte han som Bødker i Holtehuset i Rudme, Herringe Sogn, hvor han døde 87¹/₂ Aar gl., ⁷/₈ 1882. Han var en lyrisk Begavelse og havde en saa enestaaende Hukommelse, at han selv i sin høje Alderdom kunde synge gamle Elskovs- og Folkeviser i Timevis. Han var tillige et stort Stykke af en Mystiker, der »ikke var i Tvivl om, at vi er omgivne og gennemarbejdet af usynlige Magter, og at hvad der ellers er skjult for menneskelige Øjne, nok til Tid og Sted kan lade sig til Syne for synske Folk.« Vi kan derfor ikke tage alt for gode Varer, hvad han fortæller om Pigen fra Sandholt »i al Tro-skyldighed og med dyb Alvor«. Det er saaledes umuligt, at Pigen, som han kalder Maren i Stedet for Bodil, kan være rejst fra Sandholt samme Dag, som han kom i Tjeneste der. Hans Jørgensen var 1¹/₂ Aar gl. ved Pinsetid 1796! Han har imidlertid kendt Viserne indgaaende. Morten Eskesen gengiver 12 Vers, som er en mere lyrisk og sangbar Redaktion end Bodils egen. Han bygger aabenbart paa en rig folkelig Sandholt-overlevering. Hans Fortælling minder en Del om den ovenfor omtalte Opskrift af Pastor F. C. Bloch. Pigen skal give Besked til Spøgelsets Broder og advare ham, »for Stolen stod færdig til ham i Helvede og fattedes kun et Ben.« »Da Pigen kom hjem fra Mødet, var de andre Folk ude og lege. Hun blev lidt hos dem, men gik tidlig ind i Seng. Da de andre Piger kom ind, laa hun og snakkede i Søvn«. Og saa følger en meget interessant Overlevering, der sikkert stammer fra

Folkestuen paa Sandholt: »De turde da ikke gaa i Seng, men hentede Karlene derind. Og iblandt dem var der en, der vidste uden at nævne hendes Navn at spørge hende saaledes ud, at hun ikke vaagnede, og saaledes fik de det hele frittet ud af hende. Men hun havde maattet love Genfærdet ikke at aabenbare noget for andre end Broderen, og denne blev vred og kaldte hende om Morgenen op for Herskabet, hvor hun blev hørt af. Men hun sagde: »Ja, har jeg sagt noget i Søvn, saa vil jeg staa ved det vaagen, og jeg har en Hilsen til dig, vil du have den her i alle Folks Paahør eller under fire Øjne?« Han valgte det sidste, og siden fik hun Fred for ham. Men nu hun havde aabenbaret saa meget for alle Folk, pinte Spøgelset hende aabenbar. . . . Det var egentlig ikke Pigen, Gengangeren var gaaet at møde, men Gartneren, som skulde have Tilsyn med Kirken og ikke havde været paa sin Post. Men nu var hun saa vidt i hans Vold. En Gang var hun og to andre Piger ude i Karlekammeret at rede Senge. Da sagde hun til dem: »Jeg skal udenfor, men I maa ikke gaa efter mig!« — Ventetiden blev dem imidlertid for lang, og den ene gik lige godt ud og saa efter hende. Da hun saa kom tilbage, sagde hun til hende: »Var du bare gaaet ti Skridt til, saa var du gaaet i mit Sted. I maa hellere blive borte, naar jeg siger det til Eder, det tjener Eder vist bedst!« Efter den Tid gik de aldrig efter hende, men en Gang Genfærdet mødte hende, bad han hende om hendes Haand; men i Steden for Haanden gav hun ham Forklædet, og alle Fingrene sved Huller derpaa. Dette Forklæde er endnu i Huset, hvor hun levede til sin Dødsdag for faa Aar siden. Om Gengangerens Broder sagde Bødkeren, at han, efter at Pigen havde bragt ham Bud fra den anden Verden, gik og svandt hen som en Skygge, og somme af Medtjenerne vilde mene, at han endog ved højlys Dag havde Genfærdet i sit Følge, hvilket de troede [at have mærket. Bødkeren sagde ogsaa, at hendes Sognepræst siden var i Færd med hende om, at der ikke var saadanne Gengangere til; men hun klarede sig saa godt, at han maatte gaa fra hende med Skamme, og hun blev, føjede han til, en ærlig Kristen til sin Død.« Morten Eskesen knytter følgende Bemærkninger til Hans Jørgensens Fortælling: »Saaledes er da denne Historie ført frem for Lyset, ikke som nogen Tros Artikel, og heller ikke som noget, den troskyldige Bødker paastod, han selv havde været Vidne til. Han fortalte,

hvad han havde hørt, tildels af Pigens egen Mund og af hendes egen Sang. Han havde med egne Øjne set det brændte Forklæde; men hvad der egentlig skjulte sig i denne Historie, var han ikke paa det rene med, og han gav sig aldrig Mine af at have set noget lignende, lige saa lidt, som det var ham nogen Saligheds Sag at tro bogstavelig derpaa. Det fortaltes heller ikke ganske ens af alle de gamle.«

Foruden de nævnte Beretninger har vi ca. 80 folkelige Opskrifter, de yngste fra 1937; nogle af dem er som nævnt trykt af Evald Tang Kristensen og hans Søn Johannes Evald Tang Kristensen i »Skattegraveren« VI, Nr. 405 (1886), »Danske Sagn« V, Nr. 1392—1403 (1897), Ny Række V, Nr. 775—801 (1934), af Anders Uhrskov i »Fynske Sagn«, S. 120—22 (1929) samt i »Fynsk Hjemstavn« 1937, S. 30f., 96, 160, 187ff., 189, 190, 192. De utrykte Opskrifter findes i Dansk Folkemindesamling. Adskillige af Opskrifterne har stor selvstændig Værdi, andre er praktisk talt Afskrifter efter de trykte Kilder.

(Sluttes).

GAMLE SANDSAGER

GILDESBYDER OG SKIKNING TIL BRYLLUP

Naar der skulde være Bryllup for 50 Aar siden, saa havde de en Gildesbyder. Jeg kan tydelig huske, han kom i sin fineste Stads med høj Hat paa, og Indbydelsen lød saaledes: »Jeg skal hilse fra Niels Guldborg og hans Kone, Datteren og hendes Forlovede, om De vilde være saa venlige og møde i Hjemmet Fredag Formiddag Kl. 10 og indtage en lille Frokost, dernæst følge med til Kirken og høre paa en christelig Brudevielse og siden følge med til Hjemmet og nyde et lille Maaltid Mad. Vær saa god«.

Denne Gildesbyder kom gerne fire Dage før Gildet. Men saa var der noget, der hed Skikning, som en af os Piger blev sendt til Gildesgaarden med. Denne Skikning bestod i en stor, fed Høne eller And og somme Tider begge Dele, 1 Pund Smør, en Snes Æg og en tre Pæglflaske fyldt med Fløde. Der skulde jo bages meget til et saa stort Gilde. Men saa var der jo ikke noget, der hed Brudegave.

Anden Dagen blev saa en Del unge bedt til Aftensmad og Dans.

Hanne Christoffersen, Humle, 1929.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

For Tiden ønskes især Oplysninger om:

Sagnet om Kæmpernes Legetøj. (Se Omslaget i Januar 1937).
Gamle Gravmæler af Træ eller Jærn. (Se Artiklen »Gamle Gravtræer fra Avernakø Kirkegaard«, Decbr. 1936).

Talemaaden om Skræderens Barsel. (Se under »Gamle Sandsager«, Jan. 1937).

Det gloende Spøgelse ved Sandholt (evt. en anden Herregaard) og Visedigterinden Bodil Pedersdatter. (Se under »Gamle Sandsager«, Febr. 1937).

Folkeminder om Odense Aa.

Oplysninger bedes sendt til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Folkeminder om Odense Aa.

Lektor Hakon Müller samler for Tiden Stof til en folkemindevidenskabelig Afhandling om Odense Aa til Fynsk Hjemstavn. Det er af stor Betydning at faa Emnet saa alsidigt belyst som muligt. Alle de Læsere, der kender Sagn, Tro eller anden folkelig Overlevering, der knytter sig til Aaen fra dens Udspring til dens Udløb, bedes venligst sende Optegnelser derom til Lektor Hakon Müller, Tesdorpsvej 11, Odense, eller til Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. F.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

værner om Minderne, plejer Hjemstavnsfølelsen, opfrisker Dialekterne og knytter Baandet.

Indmeldelser modtages under Adresse: Rudersdalsvej 44, Holte.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelt Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00		
To Aargange samlet.....	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelt Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

De gamle fynske Dialektstykker Bjarregaarden og Brøu fraa Maaren Knøvsaatter

af K. H. With — med Forord af Hans P. Lunde.

Pris 1 Kr. + Porto.

Thomas Nielsens Boghandel, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Blødene:

»Den smukt udstyrede og med en sjælden Grundighed udarbejdede Af-
handling giver et fortrinligt Billede af den fynske Bonde Niels R. Søkilde
ualmindelig omfattende Liv og Virke, hvilket man blandt andet faar et stærkt
Indtryk af gennem den indholdsrige Fortegnelse over hans trykte Arbejder.

H. C. Frydendahl skal have Tak for denne Afhandling, der giver et saa
godt og fyldigt Billede af en Mand, hvis Gerning fortjener, at der sættes ham
dette smukke Minde. Den er nok værd at eje, og den fortjener at finde Ud-
bredelse overalt, hvor der findes historisk Interesse«.

J. Chr. Clausen i Faaborg Avis.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Hakon Müller: Det gloende Genfærd ved Sandholt. — Per Larsen: Om Skrædderens
Barselgilde og om hjemmebagt Brød. — Gamle Sandsager.

2. hæfte.

februar 1938.

11. Årgang.

Fra Hr. Apotheker P. Helweg Mikkelsen, Odense, har jeg som Tilskud til Udgivelsen af Fynsk Hjemstavn modtaget 50 Kr., som jeg herved takker ærbødigst for.
H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

For Laan af Billedet, der er gengivet S. 17, takkes Frk. Maren Petersen, Espe.
H. C. F.

TILSENDT LITERATUR

- J. Christian Bay:** Bibliophili Epistola. Tertia. Eller: Tredie Brev fra en Bogven. Indeholdende »Danmark«, Dramatisk Tableau af Hans Christian Andersen.
- J. Chr. Bay:** Til Mester Niels P. Thomsens Hædersdag den 6. Marts 1937. Bogvennen Oktober 1937.
- J. C. A. Carlsen-Skiødt:** Naar Krigsbaunen lyste over Kerte Sogn, Baag Herred.
- S. P. Fredebo, Kaj Nielsen og Ebbe Stephansen:** Vort Modersmaal. Læsebog for Landsbyskolen, I og II.
- H. C. Frydendahl:** N. Rasmussen Søkilde.
- H. P. Hansen:** En Tusindkunstner. Niels Kragelund i Arnborg.
- Hakon Müller:** Et Juleslagsmaal i 1768. Hvad der hændte i Søren Langhoffs Skænkestue i Odense. Fyens Stiftstid. 23. Decbr. 1937.
- Hakon Müller:** Sagnene om Odense Aa. Fyens Stiftstid. 19. Decbr. 1937.
- Lauritz Nielsen:** Sagnrige Steder paa Fyn. Fyns Social-Demokrat ^{5/9} 1936, ^{24/1}, ^{9/5}. ^{29/8}, ^{2/10} 1937.
- Christine Reimer:** En gammel Spindevise. — »Af Danmarks Jord vor Saga gror.« Det her i Landet enestaaende Oldtidsfund. Wisbechs Almanak 1938.
- Christine Reimer:** Lidt om Carl Bagger og hans Hustru, særlig deres Liv i Odense og deres Eftermæle. Aarb. f. Hist. Samf. f. Odense og Assens Amter 1937.
- Aar bog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, 1937.**
- Køng Højskoles Aarsskrift, 1937.**
- Norsk Folkemuseum. Aarsberetning 1936—37.**

Sandholt.

Efter gammelt Fotografi af M. Petersen, København.

DET GLOENDE GENFÆRD VED SANDHOLT

AF LEKTOR HAKON MÜLLER

(Sluttet)

Naar man vil forsøge at foretage en Klassificering og Vurdering af den usædvanlig righoldige og uensartede Overlevering, maa man naturligvis give de Optegnelser, der direkte kender Bodil Pedersdatter, et stort Plus fremfor dem, der ikke kender hende, og det jo mere de kender noget til hendes personlige Forhold. De Meddelere fra forrige Aarhundredes Midte, der stammer fra selve Sandholts-Lyndelse eller den nærmeste Omegn, kommer i denne Forbindelse i første Plan. Af de S. 10—14 gengivne Meddelelser bærer de, der skyldes Mathias Becker, Niels Johansen og navnlig Rasmussen Søkilde, Prisen.

Den værdifuldste Gruppe af Sagnoptegnelserne har hendes egne mundtlige Beretninger til Kilde, mere eller mindre paavirket af de trykte Visers mere sammenpressede Fremstilling. Blandt de bedste i saa Henseende er Tang Kristensen: Danske Sagn, Ny Række V, Nr. 777 og 795.

Meddeleren af 777, Mette Marie Nørgaard, Hjørring, har sin Viden fra, dengang hun var i København for at uddanne sig til Jordemoder: »Da var der to Koner inde at lære tillige med mig, og de var fra den Egn, hvor det var passeret, og de fortalte det. De havde kjendt Pigen, og de sagde, at der var digtet en grumme lang Vise om det.« Hun har den rigtige Alder: 17—18 Aar, derimod er der intet Navn paa Pigen. Særlig

Interesse har Beretningen om Sygehistorien. Efter Mødet var Pigen syg, »og hun blev snart saa hentæret, saa hun kom til at ligne et Skelet. En vis Tid paa Natten havde han saa megen Magt over hende, at hun kunde aldrig sige nogen Ting. Der kom jo saa mange for at frelse hende, den ene Præst efter den anden, men der var ingen, der kunde faa Held til det. Langt om længe kom der én, og han kunde. Han satte sig uden for Sengen og sad der hele Natten med hans Bibel og bad for hende. Langt ud paa Natten saa vaagner hun op og siger, at nu var Klokken 12 over hele Landet, og nu var hun frelst. Saa efter den Tid saa kom hun sig, og hun blev gift. Forklædet lagde hun paa Bunden af hendes Kiste, indtil hun blev gift, da vilde hendes Mand ikke have det der, og saa blev det brungen op i Kirken. Hun vilde aldrig have nogen Snak om det Møde, hun havde haft med den Gjenganger, og var saa aparte og besynderlig. Sagde nogen noget til hende om det, saa svarte hun aldrig.«

Meddelelsen af Nr. 795, Lærer C. C. E. Jacobsen, Gummerup, var født i Falsled Skole 1836; i 1842 flyttede hans Forældre til Sandholts-Lyndelse. Det første Sted har han set Bodil, »det var en stor, svær Skruppe«. Han ved, at hendes Mand hed Lorens og var Væver, og at de boede i Millinge og var aldrende Folk. »Hun viste aldrig min Moder Forklædet, men mange andre. Hun blev ved at være paa Gaarden efter det Møde og var helt godt lidt dernede, men det skulde jo dysses hen, hvad hun fortalte. Efter den Tid var hun dog helt sær, og naar hun siden gik forbi det bestemte Sted hen forbi Vandet, der hvor hun havde mødt Gengangeren, saa gik hun altid baglænds. Det er nu vist, at hun har set noget, der gjorde hende sær, og hun blev ved at være hysterisk. Hun digtede en Sang om det Møde, eller fik andre til det, og den gik hun omkring og solgte over hele Danmark.«

Godt afhjemlet er ogsaa det i Fynsk Hjemstavn 1937, S. 189 gengivne Træk fra Bodils Hjem, hvor en Bliklampe, der hang ned fra Loftet, saa snart Klokken slog 12 om Natten, begyndte at svinge frem og tilbage, og saadan blev den ved fra Kl. 12 til 1. Væverfolkene gik aldrig i Seng før efter den Tid.

En anden Gruppe Sagn med historisk Kildeværdi er den, der indirekte gaar tilbage til Bodil Pedersdatter, men direkte gaar tilbage til hendes Medtjeneres Fortælling.

En tredje Gruppe med Kildeværdi er den kraftige Sandholt-overlevering om Ligs-kænderiet.

Til disse to Grupper, der med Hensyn til Fortællingens Gang ofte griber ind i hinanden, vil jeg henføre Holtebødkerens S. 14—16 gengivne Fortællinger, samt Evald Tang Kristensen: Danske Sagn, Ny Række V, Nr. 783 (her S. 3), 789, der skyldes Frk. Bondesen paa Sandholt, 794, der er optegnet ²²/₄ 1902 af Sandholts mangeaarige Ejerinde, Frøken Nicoline H. Nobel Sperling († 1917), og 796. I Dansk Folkemindesamling findes en noget udførligere Optegnelse af Frk. Sperling, dateret ca. en Maaned tidligere, ¹⁵/₃ 1902. De 4 sidstnævnte Opskrifter bringer meget fyldige og sikkert overvejende paalidelige Oplysninger om Gravskænderiet og dets Hovedpersoner, men forholdsvis lidt om Bodil, hendes Møde med Genfærdet og senere Skæbne, hvorfor de, som nævnt S. 10 i Forbindelse med Overingeniør Trentemøllers og Gaardejer Kristen Becks Meddelelser, i nogen Grad falder uden for den mere begrænsede Opgave, jeg her har stillet mig.

SAGNETS VANDRINGER

Vi kommer ind paa et mindre sikkert og hidtil mindre opdyrket, men efter min Mening ikke mindre interessant Omraade, naar vi forlader den faste Sandholt-Millinge-Overlevering og følger Sagnet paa dets Vandringer, navnlig her paa Fyn. En Række af disse Optegnelser gaar tilbage til Visernes Fremstilling, men paa Grund af disses Mangel paa Navne, digtes der videre paa den, navnlig med Tildigtning af uægte Stedfæste; Opskrifternes Værdi er naturligvis meget forskellig.

Til Forskel fra de første Klasses Opskrifter interesserer de sig kun lidt eller slet ikke for Bodils Synskhed og hendes senere Skæbne. Af gode Grunde ved de ikke noget sikkert derom. Det centrale i Fortællingen er gennemgaende selve Mødet med det gloende Genfærd, Fremsigelsen af Trosartiklerne og ikke mindst det brændte Forklæde; dettes Udseende og senere Skæbne bliver næsten Hovedpunktet, ikke mindst for de kvindelige Berettere.

Medens de bedste Opskrifter, som vi har set, direkte nævner Sandholt, anfører andre mere ubestemt: »En Herregaard paa Fyen — den ligger ikke langt fra Arreskov«. (E. T. K., Nr. 778). Berettere, der har deres Hjemsted udenfor Fyn, skriver f. Eks.

»Ovre paa Fyn« (E. T. K., Nr. 779) eller undlader at stedfæste det. Sagnet knyttes til forskellige andre Herregaarde. Allerede i en fra 1857 stammende Opskrift (E. T. K., Nr. 1395), som Magdalene Skjellerup har meddelt stud. theol. Nicolai Christensen, og hvori hun fortæller, at hun i sin Ungdom har hørt en hel Vise om denne Begivenhed, er Handlingen henlagt til Fjellebro. Gravskænderiet, Hans Forriders Navn m. m. viser tydelig Overensstemmelsen. Fremdeles Hvidkilde (Opskrift af Hans Jensen, Vejstrup, stammende fra Brændeskov, Sunds Herred. Findes i D. F. S.).

Den paa Strynø fødte Johs. Martin Jensen har i 1924 efter sine Forældre Niels Sørensen Jensen og Hustru Kirstens (dengang henholdsvis 62 og 58 Aar) Fortælling nedskrevet en Beretning, der bærer Titten »Pigen fra Assens« (D. F. S.). I Virkeligheden er det en af de fortrinligste Gengivelser af Bodil Pedersdatters Fortælling, vi overhovedet har. At Pigen kaldes Bodil Larsdatter, er kun underordnet i Forhold til det Faktum, at Opskriften meget nøje følger den ældste Vise, ja endog ordret eller næsten ordret citerer denne, f. Eks. Vers 12 og 15. Fortrinlig er ogsaa Bemærkningen efter Ordene »fordømt Aand«: »Men det skulde hun ikke have sagt, thi Djævelen er endnu paa denne Side Dommedag kun dømt, ikke fordømt.« Af Afvigelser kan nævnes, at Pigen skal sige de tre Trosartikler baglæns, noget hun maa have Præsten til at hjælpe sig at lære, og at hun skal møde Genfærdet hver Højtidsaften i de tre Aar. Forklædet hænger endnu i Assens Kirke, siges der.

Vi finder det endvidere knyttet til Wedellsborg (E. T. K., Nr. 1394): »Der tjente en ung Karl paa Wedellsborg, og han var forlovet med en ung Pige fra Byen der i Nærheden.« Derefter følger en meget fyldig Gengivelse af det sædvanlige Sagn. Meddelerens Bedstemoder har kendt den som Flyveskrift trykte Vise. Johannes Hansen, Nørre-Bjerge (E. T. K., Nr. 781) henlægger Handlingen til »en stor Herregaard omkring ved Assens, hvor Pigen havde Rideknægten til Kæreste.«

Knyttet til Søbygaard — skal være Søbysøgaard — har vi en meget fyldig og morsom Opskrift (D. F. S.), som Enkefru Mary Petersen har skrevet (1933) efter mundtlig Meddelelse af sin i 1845 fødte Moder Ane Marie, f. Nielsen, der tilbragte sin Barndom i Elmelund Enghave, Ubbærud Sogn. »Jens Forrider var en grove Karl, han var frygtet af alle

i Omegnen, han sprængte med Hestene, som ingen har kunnet gøre ham efter; han var stolt og hoven, han vilde være Sejrherre i alt, var en raa, brutal Person, hverken høj eller lav turde have nogen Meuing, han var som en ond Aand paa Søbygaard; selv Herremanden frygtede Jens Forrider, han turde ikke afskedige ham, da han frygtede onde Følger fra Jens Forrider. Han var paa Søbygaard i en Aarrække; han omkom en Dag ved hans vilde Ridt, hans Hest kom hjem paa Gaarden uden Rytter, den var meget medtaget, Hestens Bug var frygtelig tilredt efter brutal og vild Mishandling af Sporer; Hesten var bleven sky for Tjenestefolkene, men lod sig alligevel pleje af de barmhjærtige; den kom sig efter den voldsomme Mishandling og blev det smukke Dyr igen, den var meget klog og blev meget hengiven, den ligesom takkede med Buk og Skraben for dens Befrielse for dens brutale Rytter. Jens Forrider blev funden paa Skovvejen med knækket Hals og en forbrændt Haand; en af hans selvavede Bomber, han alletider var forsynet med, var eksploderet, Ilden ulmede om Armen paa ham; hans Endeligt var kun en Befrielse for dem, der kendte ham. Sagnet vil, at der var mange, der havde mødt Jens Forrider paa Landevejen i hans vilde Ridt, og ved det Sted, hvor han fandtes med Klæderne brændende om sig og knækket Hals, dér standsede han hver Aften ved Midnatstide. — En Aften kom en ung Tjenestepige og passerede den uhyggelige Strækning; hun hørte den vilde Rytters Eder overfor Hesten, hun følte megen Uhygge, hendes Tro og hurtige Omtanke bestyrkede hende. Jens Forrider var nu ved Siden af hende, hun saa nu et Menneske som i en ond Skikkelse, han raabte bydende til hende: »Giv mig din Haand til Godaften; jeg er Jens Forrider.« Den unge Pige saa den gloende Ildhaand, der blev strakt ud efter hende, hun hørte igen hans bydende Stemme: »Giv mig din Haand.« Den unge Pige gav ham Hjørnet af hendes Forklæde med Ordene: »Gud forbyde mig at give Jens Forrider min Haand.« Jens Forrider holdt fast ved Hjørnet af Forklædet. Nu sagde han med en hel ukendt Stemme: »Har du lært dine Trosartikler, saa beder jeg dig, læs dem højt for mig.« Den unge Pige læste hendes Trosartikler, saa det klingede. Forklædet faldt nu til Jorden; den unge Pige blev ved at læse, hun hørte Jens Forrider bønfoldende sige: »Læs, læs.« Der hørtes nu Vognhjul, derude kom Herremanden fra Søbygaard. Pigen

kaldte med svag Stemme; Jens Forrider var som sunken i Jorden. Herremanden tog sig af den unge Pige, der var skræklagen efter den Oplevelse, hun havde været udsat for. Forklædet blev hængt op i Kirken (Nr. Søby), hvor mange har set det gamle Forklæde, der er brændt i det ene Hjørne. Jens Forrider sank i Jorden ved Trosartiklernes Oplæsning.«

Man vil af ovenstaaende, fuldstændige Gengivelse se, at denne Opskrift har en selvstændig, udførlig Forhistorie om Jens Forrider og en afvigende Slutning, men i Midten har hele Sagnets Kærne.

Af andre fynske Mødesteder skal blot nævnes »Røde Mølle, en meget smuk gammel Bindingsværks Vandmølle i Svindinge Sogn«, — Genfærdet kaldes her »Skuløret« — (D. F. S.), Brændegaard (Opskrift af Jens Mikkelsen, Dærup ved Glamsbjerg; D. F. S.), Staagerupvejen i Vester-Skerninge Sogn (E. T. K., Nr. 1401), »en Skov paa Sletten« i Nordvestfyn (E. T. K., Nr. 776) og den berømte »Ventetjørn« ved Rugaards Landevej (Veflinge Sogn) (Meddelelse fra stud. jur. Aksel Lykke Jørgensen efter hans afdøde Farmors Fortælling). I en Lokalisering, der henføres til Sankt Hans Landsogn, nu indlemmet i Odense, (E. T. K., Nr. 775) er Forrideren meget betegnende for Byens Nærhed gjort til Berider!

Fra Baag Herred i Vestfyn har vi en Fortælling (E. T. K., Nr. 1377), der synes stærkt paavirket af Sandholtsagnet. En Væverpige i Søllested var gaaet over til Brydegaard, om Aftenen traf hun lidt forbi Søby Kirke et Menneske, som hun antog for sin Kæreste Jørgen. Hun kaldte tre Gange. Skikkelsen forsvandt paa den anden Side af Gærdet. »Saa kravlede hun op for at se efter ham. Men da rejste Skikkelsen sig og stod foran hende og spurgte, om hun vilde tilhøre ham, og saa var det, som om hun ikke kunde sige nej, skønt hun blev saa angst og forvildet. Hun skulde dog først bringe det Brød, hun havde været ude for at hente, hjem. Hun maatte love fuldt og fast at være tilbage inden Kl. 12, ellers skulde hun blive pint og plaget saadan, at hun skulde dø om tre Aar. . . Da hun kom styrtende ind ad Døren derhjemme med Brødet og Pengene og sagde, at hun straks maatte afsted igen, tog Folkene fat og holdt hende tilbage med Magt, skønt hun rev og slog om sig alt, hvad hun kunde, og Fraaden stod hende ud af Munden. Da Klokkeren blev 12, blev det endnu værre, der blev da saadan

en Støj uden for Huset, og Lysene gik ud efterhaanden, som de tændte dem. Endelig tog dette af, og Pigen blev mere rolig, men i tre Nætter, naar Klokken slog 12, maatte de holde hende tilbage med Magt. Et Slagtilfælde fik hun i den Tid, og det kom siden over hende af og til.«

Som ovenfor nævnt er det i de allerfleste Opskrifter et meget væsentligt Punkt, hvad og hvor meget af Forklædet eller andet Tøj der brændte, og hvilken Skæbne det tiloversblevne fik, hvad enten det blev opbevaret i Pigens Hjem eller ophængt paa Sandholt eller i en Kirke. I mangfoldige Tilfælde slutter Fortællingen hermed og kender intet til Slutningen af Sagnet om Pigens senere Skæbne. I de fleste Tilfælde er der Huller efter alle 5 Fingre, i enkelte 3; en Opskrift taler om to store Huller, andre nøjes med en sveden Snip, en Stump, et Hjørne. Der har her rigtig været en Tumbleplads for den folkelige Fantasi og for Hukommelsesforskydninger. Fortællinger om Aftryk af gloende Genfærds Fingre o. l. synes at være et almindeligt suggestivt Fænomen. I Bruno Grabinskis Bog »Spuk (und Geistererscheinungen«, Hildesheim, 1922, finder vi paa katolsk Grund en udførlig Skildring af en halv Snes tilsvarende Eksempler med Afbildninger af Aftryk af gloende Fingre, forbrændte Klædningsstykker m. m.

Som Opbevaringssted for Forklædet nævnes af fynske Landsbykirker: Sandholts-Lyndelse og dets Hovedsogn Vester-Hæsinge, Svanninge, Nørre-Lyndelse, Vester-Skerlinge, Gudme, Skydebjærg, Fjelsted, Skamby, Otterup og Nørre-Sandager. Af Købstadkirker Assens, Odense (Kirken ikke angivet) og Kerteminde (Pigens Kæreste er her meget betegnende blevet til Sømand!)

En Meddeler fortæller, at Forklædet er paa Rosenborg! En anden, at det fra Svanninge Kirke skal være kommet paa Nationalmuseet! (Fynsk Hjemstavn 1937, S. 189.)

Meget pudsigt er det at følge Variationerne med Hensyn til, hvad Pigen skal læse for Genfærdet: Trosartikelen i Almindelighed, den anden Artikel — som i Visen —, somme Tider endog »forfra og bagfra«, Fadervor alene eller i Forbindelse med Trosartiklerne, det første Bud, alle ti Bud, et Stykke af Bibelen, nogle Bønner og Daabspagten. I nogle Tilfælde forsvinder Genfærdet omgaaende ved Læsningen.

Vi møder — som nævnt — Udløbere af eller Paralleler til

Sandholtsagnet i en Opskrift fra Taasinge, der er ganske traditionel, og paa Langeland, hvor det har et mere moderne Tilsnit: En ung Pige, der var kommet for sent paa Vejen hjem, vilde skyde Genvej over Kirkegaarden i Lindelse, hvor man ellers ikke gerne kom om Natten. Pludselig stod der en høj, fin Herre foran hende og rakte Haanden ud mod hende. Hun turde ikke hilse, men i Stedet for Haanden rakte hun ham et Hjørne af sit Forklæde, som blev svedet af. (Langelænderen Nr. 94, ^{30/10} 1935). Sandholtsagnet er fornylig meget frit genfortalt i Mrs. Ruth Bryan Rohdes Bog »Danmark-Karavanen«, S. 129—30, hvor Handlingen lægges 400 Aar tilbage i Tiden, og hvor Djævelen lærer Pigen at forstaa Fuglenes og Dyrenes Tale!

Endelig har vi en Gruppe Sagn, navnlig paa jysk Grund, hvor Mindelser fra Bodils Viser, som sikkert ogsaa der har været ret udbredt, forbinder sig med ægte stedlig Overlevering til nye Sagndannelser.

Hvor man skal trække Grænsen mellem »beslægtede Sagn« og de foregaaende Grupper, maa naturligvis bero paa et Skøn. Nogle vil maaske hævde, at f. Eks. de meddelte Sagn fra Søbysøgaard og Brydegaard rettelig burde henføres til »beslægtede Sagn«.

Flere af de jyske Sagn har Sandholtsagnets Kærne i Forbindelse med selvstændige Træk. Størst er vel nok Overensstemmelsen i en Opskrift af Maren Bønde, Vedersø (E. T. K., Nr. 1402). Af sædvanlige Træk møder vi Stævnemøde paa en Bro, et gloende Genfærd, fordømt Sjæl, første Trosartikel, Fadervor. Slutningen er derimod stærkt særpræget: »Da hun kom til Ende med Fadervor, sagde han: »Amen! nu skal du have Tak, nu har du friet mig arme Sjæl fra at gaa her, her var jeg dømt til at gaa, indtil en kunde fremsige det for mig, og det har ingen kunnet førend dig, tag dette til Belønning.« Samtidig rækker han en Pose frem fuld af Penge. Pigen rækker sit Forklæde frem og lader Posen falde deri. Skikkelsen forsvinder, Posen brænder Hul paa Forklædet og falder igennem ned paa Broen, hvorfra Pigen saa samler den op igen.

H. N. Rudbeck, Hejls, født i Grarup ved Haderslev, fortæller (Opskriften i D. F. S.), at Karlene paa Gaarden havde advaret en af Pigerne mod en Genganger, som færdedes paa Marken, hvor hun om Aftenen skulde »give Kalvene«. Hun tror dem ikke og gaar ud paa Marken. Et Genfærd kommer

henimod hende, takker, fordi hun tiltaler ham, fordi det nu blev ham muligt at aabenbare, hvad han havde gjort, saa at han kunde faa Fred i sin Grav. Han fortæller, hvad det var, og forlanger tilsidst, at hun skal række ham Haanden. Det tør hun ikke, rækker ham i Stedet sit Forklæde. Da hun tager det tilbage, er det opbrændt lige til Haanden.

Stærke Lighedspunkter træffer vi ogsaa i en anden sønderjysk Opskrift af Kr. Bro, Husby (E. T. K., Nr. 801). En Malkepige møder en Morgenstund en stor Mand, som hun kunde se der var noget forkert ved. Hun kan ikke røre sig af Forskrækkelser. Han viser hende et stort Slot, han har ejet. Alt var glødende omkring hende. Han siger videre: »Men a har været en stor Skurk og har slaaet mange Folk ihjel og gjort meget ondt. Kan du bede dit Fadervor 3 Gange?« Det kneb haardt for hende, inden hun fik bedt. Han vil række hende et Stykke Papir, men hun turde ikke tage det, fordi det var glødende, og det var han ogsaa. Men saa holdt hun Forklædet ud eller et Hjørne af Malketrøjen, og der blev Papiret lagt. Hun maatte møde paa samme Tid og Sted i mange Tider, og »derfor var hun ved at blive et sølle Menneske af det«. Hun fantaserede stadig om Skoven og Slottet. »Omsider var der en Præst, der hjalp Pigen og fik den gloende Mand vist væk, saa hun fik Fred.«

Ligheden med Sandholtsagnet er saa stor, at der sikkert maa være en Forbindelse, selvom det hele har faaet et mere eventyragtigt Præg ved Fortællingen om det store Slot.

Stærke Mindelser om Sandholtsagnet træffer vi fremdeles paa sønderjysk Grund i Fortællingen om Blaahøj Prost (Præst) (Opskrift i D. F. S. af Helga Lilholt, Fasbro, Løjt Kirkeby, 1923). Paa Grund af Præstens skændige Gerninger havde hans Sjæl ingen Ro efter Døden. Hans Genfærd forulempede de vejfarende. »En Malkepige fra Skovby, som en Aften havde været sildig paa Færde, var paa Vejen hjemefter. I Nærheden af Blaahøj — et af Sognets højeste Punkter — saa hun en Skikkelse komme gaaende imod sig. Pigen troede først, at det var hendes Kæreste, og gik ham glad imøde. Da Skikkelsen kom nærmere og vilde række hende Haanden, blev hun var, at det var Blaahøj Prost. I sin Forfærdelse svøbte hun Forklædet om Haanden, inden hun rakte Prosten den. Forklædet blev sveden, men forresten blev Pigen ikke forulempet.«

Betydelig Lighed finder vi endelig i en Opskrift af J. P. Krag, Stovby Sogn, Bjerge Herred (E. T. K., Nr. 797): Lise, som tjener paa Skovbylund, gaar ud for at møde Kæresten. Da hun kommer til det aftalte Sted, staar der en fremmed, »der gemmer sig bag en Tornebusk. Manden vil fly hende Haanden. Men hun kunde da se, at det var en skidt Kæreste«. Der brændes Hul af hans Fingre i Forklædet. »Hun maa love at mødes med ham anden Dags Aften, ellers kunde hun ikke komme fra ham. Anden Dagen gik hun til Præsten, som sagde, det var noget Løgn og Sludder, hun kom og fortalte ham, og hun kunde blot blive hjemme fra det Møde«. Om Aftenen gik Præsten ned til Mødestedet. Pigen viste Forklædet til flere omkring paa Egnen.

For Fuldstændigheds Skyld skal det lige nævnes, at vi træffer Motivet »Det brændte Forklæde« adskillige andre Steder i sønderjyske Sagn, der iøvrigt har en helt anden Handling: Sprogoreningens Almanak, 1922, S. 57, Sønderjydsk Maa-nedsskrift II, S. 64 og VI, S. 32.

Sandholtsagnet er i alle dets Variationer et levende Udtryk for gammel sydvestfynsk Gengangertro, typisk fynsk ved sin Mystik og ved sin Tagen Afstand fra at fordømme noget Menneske og ved den stærke Tro paa det hjælpende Forsyn. Det stemmer bedst med det fynske Lyssyn, at Historien faar en lykkelig Udgang, a happy end.

En anden Side af Sagen er det, at Bodil Pedersdatters Fortælling vel i Virkeligheden er en Sygehistorie om en ulykkelig, noget overspændt ung Pige, der i en vis Periode af sin Ungdom har været modtagelig for spiritistiske Oplevelser, næret ved de lokale Fortællinger om Gravskænderierne og ved personlige Forhold, som vi imidlertid intet ved om. Men man har jo Lov til at gætte paa ulykkelig Kærlighed! Visse Lighedspunkter med hendes Besættelseshistorie finder vi for en ung Mands Vedkommende i det udbredte Sagn om den hvide Jomfru paa Bækmark (E. T. K. V, Nr. 1379—83, Ny Række Nr. 765—70, og Tang Kristensens Æresbog, Nr. 63.)

Den folkelige Tradition giver et højst forskelligt Billede af Bodils Intelligens. En siger, at »hun i Skolen var doven som en Ørred« (E. T. K., Nr. 793) andre, at hun var meget lærenem. Hendes Kundskaber i Religion, som vi møder i Viserne, taler

til Gunst for den sidste Opfattelse. Hvorom alting er, saa tyder dog hendes Visedigtning paa, at hun, selvom hun ikke er nogen større lyrisk Begavelse, dog ikke har været nogen helt almindelig fynsk Bondepige, men i Intelligens, Kundskaber og Interesser har staaet langt over Gennemsnittet.

Læsere af denne Afhandling, der maatte sidde inde med yderligere Oplysninger om Emnet, bedes sende disse enten til Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe, eller til Dansk Folkemindesamling, Det Kgl. Bibliotek, København K.

OM SKRÆDDERENS BARSELGILDE OG OM HJEMMEBAGT BRØD

AF GARTNERFORMAND PER LARSEN, KØBENHAVN

TALEMAADEN »Det slog lige til og gik med ligesom ved Skrædderens Barselgilde, hvor de aad Barnet med«, hørte jeg hjemme paa Gudbjærgengen fra mine tidligste Barndomsaar. Vi opfattede den som et Skæmtesprog og følte hverken Gru eller Forfærdelse over det Barnemord eller den Kannibalisme, som Talemaaden afslører.

Senere har jeg, for mange Aar siden, ved Læsning i »Aftenbladet« faaet en Forklaring paa Talemaaden, som gik ud paa, at Ordet Barnet var en forvandsket Udtale af et Dialektord Barnen, som betød »Skorpe« eller »Skrabning«. »Skrabningen« var det tynde Lag Grød, som ved Kogningen »brænder paa« langs Grydens Sider. Ved Skrædderens Barselgilde var det da gaaet saa knapt til, enten det nu skyldtes, at Skrædderkonen af Nærighed eller Fattigdom havde taget for lidt Gryn, eller der var kommen flere Gæster til Gildet, end ventet var, saa at Konen havde maattet tage »Skrabningen« til Hjælp. Saavidt »Aftenposten«.

Men hvorfor skulde det ikke ogsaa gaa lidt »toempet te«, naar Skrædderen holdt Barselgilde, for Skrædderne var jo et Folkefærd, som deres Medmennesker alle Dage har haft stor Lyst til at lade være Skive for allehaande Vittigheder. Tænk bare paa de mange Skæmtesprog, til hvilke Ordet Skrædder er forbundet, f. Eks.:

»Tre Lus paa en rød Klud er et Skrædderskilt«.

»Femten Skræddere gaar der paa et Pund, hver med Naal og Traad og saa »Pæsegænet« ovenpaa«.

»Der drat noget!« sae den Ladby Skrædder, han faldt under Bordet«.

Ligeledes husker jeg fra min Barndom, at hvis et Menneske plagedes af »Vinde«, som »rumlede« højlydt i Tarmene, saa sa'e man ganske ugenert: »Naa, dæ vaa naak i Skrærr, dæ ræjte vej!«¹⁾!

Fra Fyn mindes jeg ikke selv Ordet »Barnen« — maaske er det gaaet i »Glemmebogen« — men en Mand fra Morudegnen, som jeg talte med forleden, mente at kende det som Betegnelse for Undersiden af et Brød.

Om vi i Sydøstfyn havde et særligt Navn for Brødets Underside, husker jeg heller ikke, men Skorpen kaldte vi for »Reen« — og maa jeg i denne Forbindelse have Lov til at fremkomme med nedenstaaende, selv om det vel nok falder uden for det Spørgsmaal, som her drøftes.

I 80-erne var Hjemmebagning endnu almindelig, af saavel Rug- som Hvedebrød, og paa Gaardene bagtes der kun med flere Ugers Mellemrum. »Lageret« blev puttet i Sække, der hængtes op over »Haanbaaene« paa Loftet, for at være i Fred for Musene.

Paa de sidste Brød af Lageret kunde det nok hænde, at Skorpen var bleven noget haard (selv om Krummen var dejlig blød og saftig), saa at gamle Folk; der ikke altid havde hverken kønne eller gode »Tyggeredskaber«, døjede med at tygge »Reen«, hvorfor de enten maatte skære den af eller »takk Reen«, det vil sige, at de med en Kniv gennemskar »Reen« med ca. en Tommes Mellemrum, det lettede Tygningen.

Disse hjemmebagte Rugbrød var meget store og stærkt ovale, hvorfor der var mange Skiver eller »Rundtenommer«, som ikke var helt lige store paa begge Sider, for »Reen« var jo skraa. Den mindste Side af en Skive Brød kaldtes for »Stedmodersiden«. Dette Navn var et Udslag af den almindelige Tankegang, at en Stedmoder ikke havde mere tilovers for sine Stedbørn, end at hun, naar hun skulde smøre Mad til dem, nok skulde finde den Side af Brødskiven, hvortil der gik den mindste Smørelse.

1) rendte vild.

Ligeledes hed det sig dengang, at en ung Mand ikke kunde »tjene for Karl«, førend han kunde »skære Brød«, hvilket betød, at han, »paa Frihaand«, med den store Brødkniv, skulde kunne skære Rundtenommerne glatte og lige tykke eller tynde i hele deres Længde.

Ogsaa i min Barndom lagde vi Brødet lige paa Voksdugen og brugte det som »Tallerken«, naar vi om Morgenens efter »Øllebrødet med Klumper i« skulde i Lag med det stegte Flæsk fra den trebenede Pande midt paa Bordet. Tallerkenene spiste vi med.

Det var primitiv Servering — ja, men Maden smagte godt, krydret med en god Appetit, for — som det blev sagt: »Buearbe æ stræ'e«, og det var det ogsaa i disse »Haandkraftens Dage«.

Efterskrift.

Da jeg forleden spurgte en »fynsk Københavner« fra Benderslev, Nordfy n, om han kendte Skæmtesproget »Det slog til og gik med ligesom ved Skrædderens Barselgilde, hvor de aad Barnet med!« samt hvilke Tanker der blev lagt i det i hans Hjemegn, saa svarede han saadan:

Jo — det er jo et af disse hersens gamle Ord, som ved Siden af, at de siger noget, der lyder morsomt, ogsaa siger noget, der er sandt.

Meningen med det her »Ord« er den, at Skrædderne, der i gammel Tid gik fra Gaard til Gaard og syede, og som tillige førte Sludder og Sladder med sig fra det ene Sted til det andet, de var nogle sære »sepenepede«, vigtige Fyre, og det jo mere »velskabte« eller pukkelryggede de var — mange Børn havde de i Regelen, og smaat sad de i det — men fint skulde det alligevel være. Ved Barselgildet hos saadan en Skrædder aad Gæsterne alt spiseligt i Huset — hele Brødet, ja »Æeskiven« med — som ellers ikke blev budt fremmede.

Det er »Ordets« Sandhed, det morsomme er det, at skulde Gæsterne have haft mere ædeligt, saa havde Gildets Hovedperson maattet holde for som den yngste og derfor ogsaa det skøreste.

GAMLE SANDSAGER

HEKSERI

Folk havde forhen en forfærdelig Angst for dem, som de mente kunde hekse. Det var temmelig almindeligt, at Folk mente, at deres Kreaturer eller deres Børn var forgjort. En Mand fra

Brænde-Lydinge, som Folk troede kunde hekse, fik næsten aldrig Lov til at komme i Kreaturstaldene; for blot han saa paa noget, saa blev det forgjort.

Det er ikke mange Aar siden, at Folk her paa Egnen aldrig slog deres Køer eller Heste ud paa Græs om Foraaret, uden de fik lagt Staal under Dørtrinnet, før Kreaturerne gik ud af Stalden.

Naar der saa blev søgt Raad hos kloge Folk, som var mere kloge end dem, som havde forgjort en Skabning, saa kunde disse kloge Folk nok vise, hvem der var den skyldige. Det skete paa den Maade, at der blev sat en Spand Vand, og naar den forheksede saa ned i Vandet, saa saa han tydeligt Heksens Ansigt.

Men skete det somme Tider, at det hele var alt for galt forhekset, saa maatte den kloge Mand hentes til Stedet. Saa gik han gerne omkring i Stalden og læste over Kreaturerne og slog Kors paa Dørene, som førte ind til Staldene. Men kom der saa i det Øjeblik en helt uskyldig Mand eller Kvinde, saa troede alle,

at det var dem, der havde forhekset det hele, og den Mistro kunde de saa næsten aldrig slippe mere, og derfor er der saa mange, som er bleven straffet for Hekseri, som var uskyldige.

R. Hansen, Ringe, fot.
Morten Povlsen.
1814—1898.

For ca. 80 Aar siden søgte en Mand fra Mellemhaverne i Brahe-Trolleborg Sogn Raad for noget galt ved sine Kreaturer hos den kloge Mand i Gestelev-lunde. Han saa da sit Snit til at tage en af den kloge Mands Bøger med hjem for selv at lære Kunsten. Men han naaede ikke helt hjem, før han blev saa sær. Han kunde umuligt gaa hjem efter, men maatte vende om og gaa hen til den kloge med hans Bog igen.

Engang besøgte en klog Mand fra Faaborg — han hed Holger — Morten Povlsen i Krarup, som ogsaa var bekendt for at være klog. Da han vilde til at gaa hjem, dølgede han Lænkehunden i Gaarden. Men saa læste Morten over

Hunden, og saa for Hunden paa Holger og bed ham slemt. Saa maatte Holger tilstaa, at Morten Povlsen var den klogeste, og fra den Dag af fik han meget at bestille med at kurere og give gode Raad.

Havde der ikke været kloge Folk, saa havde det været helt galt at leve dengang. Anders Nielsen Kildevæld, 1920.

FORMODET LÆSEFEJL

I Fynsk Hjemstavn X S. 183 staar der: »Præsten maatte oplukke en stor Egekiste, og da der ej fandtes noget, slog disse Barbarer Laaget i paa hans Pudrede (?)...« — Jeg formoder en Læsefejl for pudenda ∴ hans Skamdele. Evald Tang Kristensen kunde næppe meget Latin.

Gunnar Knudsen.

ØJET SLAAET UD PAA EN TYV

Hans Peter Mortensen i Sallinge har i sin tidlige Ungdom hørt en Gæstgiver, Povl Hansen i Odense, fortælle, at kloge Søren¹⁾ Fader i Frørup kom kørende ind paa en Smugkro i Frørup, hvor Gæstgiveren og andre Snekastere en Dag, de kastede Sne, var kommen ind. Saa sagde de til kloge Søren Fader, da han var kommen indenfor: »Nu tager han dine Hesteklæder [-dækkener] derude«. — »Det gør ikke noget«, sagde denne, »det skal jeg nok ordne«, og saa slog han det ene Øje ud paa Tyven med Ord. Men det faldt ikke straks, der gik nogen Tid, inden det faldt.

Fortalt af H. P. Mortensen 1937.

J. Pilegaard.

NIELS RIN, RAKKER I KØGE

Anne Gedske i Goskelund. 36 grønsaltede Sækkebaand. Niels Rin red hjem til sin kære Fader Svin med Brev og Segl paa, at han skulde være Rakker i Køge, og Børn efter ham for os beskikkede Menighed. Dette blev underskrevet med deres Stadsfakler og blev trykket efter med hans Arsballer, at der indsted for hersted Onsdag for Torsdag efter det sure Ostemarked i Køge. Han tog saa en Trave Kærnemælk under sin Hage og gik ud i en Mands Rugmark. Saa kom Konen, som Kaalen tilhørte, og sagde: »Hvi rykker du min Hamp op?« Saa tog hun en Haandfuld, som var snoet af Pilevøjer og slog ham

¹⁾ Om kloge Søren se FHj. III, S. 7f.

H. C. F.

mellem hans Skulderblade, saa hans Skosaaler røg op at bløde. Exferijonas, der er fire Mil fra Bord til Stoleben. Pil Fjer af en Hunderumpe i Mørke.

Efter min afdøde Svigermoder, Ane Marie Jacobsen, der var født 1840 ved Taarup Strand.

Marius Rasmussen, Nyborg.

CHRISTEN KOLD OG VILHELM BIRKEDALS KONFIRMANDER

Bolsmand Hans Fr. Danielsen, Ryslinge, fortalte mig i 1937:

Da jeg var Dreng, havde vi den gamle Tækkemand Hans Nielsen fra Lørup til at tække. Han havde i sin Tid gaet til Præst hos Birkedal. Han fortalte, at Christen Kold undertiden kom og hjalp til. Det første, han gjorde, naar han kom ind, var, at han pikkede paa sin Snusdaase og tog sig en Pris, og alle Børnene stak i at le. Og det gentog sig de følgende Dage. Men til sidst blev det jo gammelt. »Hvorfor ler I ikke mere, Børn?« Langt om længe kom det jo: »Jo, nu var det ikke nyt mere.« Og det tog han saa som Udgangspunkt for det han havde at sige til Børnene den Dag.

H. C. Frydendahl.

HEST LÆGGER ØRERNE FREM ELLER TILBAGE

De gamle sagde gerne altid, at naar en Hest, der var solgt, skulde trækkes ud af Stalden, skulde den lægge Ørerne frem; det var et godt Tegn. Hvis den lagde Ørerne tilbage, blev der Uheld ved det; Handelen gik tilbage, og Hesten kom hjem igen.

Efter Gdr. Hans Kragegaard, Krarup, 1927.

H. C. Frydendahl.

UNDERJORDISKE I BJÆRGHØJ

I Søby Sogn paa Ærø ligger Bjærghøj. Der boede underjordiske. De tumlede om Natten. Højen ligger øst for Byen op mod Hermark.

Fortalt i 1933 af fhv. Hsmd. Mads Madsen, 77 Aar, Avernakke.

H. C. Frydendahl.

KIRKELAMMET I ØSTER-HÆSINGE

I Øster-Hæsinge sagde de at der var et Kirkelam. Skolelæreren skulde gaa op og give det Hø i Kirketaarnet hver Juleaften. Det kunde varsle (vå-slø), naar nogen skulde dø.

Fortalt i 1937 af Hansine Christensen, f. Holmslund, Espe, født i Ø. Hæsinge 1852.

H. C. Frydendahl.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

For Tiden ønskes især Oplysninger om:
Sagnet om Kæmpernes Legetøj. (Se Omslaget i Januar 1937).
Gamle Gravmæler af Træ eller Jærn. (Se Artiklen »Gamle Gravtræer fra Avernakø Kirkegaard«, Decbr. 1936).
Talemaaden om Skræderens Barsel. (Se under »Gamle Sandsager«, Jan. 1937).
Det gloende Spøgelse ved Sandholt (evt. en anden Herregaard) og Visedigterinden Bodil Pedersdatter. (Se under »Gamle Sandsager«, Febr. 1937).
Folkeminder om Odense Aa.
Minder om S. Jørgensen, Kistrup.
For modtagne Oplysninger takkes:
Laurits Nielsen, København.
J. Pilegaard, København.
Yderligere Oplysninger bedes sendt til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Folkeminder om Odense Aa.

Lektor Hakon Müller samler for Tiden Stof til en folkemindevidenskabelig Afhandling om Odense Aa til Fynsk Hjemstavn. Det er af stor Betydning at faa Emnet saa alsidigt belyst som muligt. Alle de Læsere, der kender Sagn, Tro eller anden folkelig Overlevering, der knytter sig til Aaen fra dens Udspring til dens Udløb, bedes venligst sende Optegnelser derom til Lektor Hakon Müller, Tesdorpsvej 11, Odense, eller til Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. F.

Minder om S Jørgensen, Kistrup.

Da jeg agter at skrive en Artikel om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang.....	med Shirtingsryg	Kr. 2.00,	med Skindryg	Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Den smukt udstyrede og med en sjælden Grundighed udarbejdede Af-
handling giver et fortrinligt Billede af den fynske Bonde Niels R. Søkilde
ualmindelig omfattende Liv og Virke, hvilket man blandt andet faar et stærkt
Indtryk af gennem den indholdsrige Fortegnelse over hans trykte Arbejder.

H. C. Frydendahl skal have Tak for denne Afhandling, der giver et saa
godt og fyldigt Billede af en Mand, hvis Gerning fortjener, at der sættes ham
dette smukke Minde. Den er nok værd at eje, og den fortjener at finde Ud-
bredelse overalt, hvor der findes historisk Interesse.

J. Chr. Clausen i Faaborg Avis.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Chr. Nielsen: Vi(m)jder. — Jørgen Ploug: Sessionsdag og Soldatergilde for hørne 40 Aar tilbage. — Svend Frederiksen: Nordøstfynske Spaniolerminder. — H. R. Petersen: Da Ærøskøbing kom under den danske Krone. — Chr. Steffensen: Om Tiden, da man i Trøjgølevs-fodslette Sogne hørte op med at titulere ældre Mennesker med „J“. — Gamle Sandsager.

3. hæfte.

Marts 1938.

11. Årgang.

Fra Overbibliotekar, Dr. phil. J. Christian Bay, Chicago, har jeg modtaget 3 Dollars som Tilskud til Udgivelsen af Bogen om N. Rasmussen Søskilde. For dette Tilskud og den Anerkendelse, det er Udtryk for, udtaler jeg hermed min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

FYNSK HJEMSTAVNS SAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40 000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Oftre har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig senere — under en eller anden Form — gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Overbibliotekar, Dr. phil. J. Christian Bay, Chicago, 5 Avisudklip.

Fra Fru Hansine Christensen, Espe, 1 Portræt.

Fra Pastor emer. J. Chr. Clausen, Korint, 4 Portrætter.

Fra fhv. Gdr. Mandrup Hansen, Krarup, 8 Portrætter og Gruppelbilleder.

Fra Fru Martine Agathe Hansen, Christiansminde, et Fotografi af Mindehøjen for Præsteslægten Balslev og Sanghæfte fra Afsløringshøjtideligheden ved samme samt et Hæfte til Udklipning.

Fra Fru Usie Hansen, Ellested, 1 Portræt, 1 Skudsmaalsbog, 58 Breve, 28 Stk. Optegnelser, 1 Manuskriptbrudstykke, 8 Smaatryk og 80 Udklip, næsten alt af Interesse i Forbindelse med afdøde Lærer S. Jørgensen, Kistrup.

Fra Gdr. Anders Nielsen Kildevæld, Lydingegaarde, 1 haandskrevet Bog med personlige Erindringer.

Fra Rentier H. C. Larsen, København, 1 Bog (98 Sider) med personlige Erindringer, 1 Fæstebrev og 5 forskellige Tryksager.

Fra Morsø Folkeblad Julenummeret 1937 med Anton Kjølby's Afhandling »Blade af den gamle Provsts Levnedsløb. Den lærde Husmandssøn, Teologen, Præsten og Mennesket Vilh. Hansen«.

Fra Lektor Hakon Müller, Odense, 1 Prospektkort og 1 Udklip.

Fra Gdr. Chr. Nielsen, Aaholm, Krarup, 5 haandskrevne Bøger, hver paa 96 Sider, med personlige Erindringer.

Fra Laurits Nielsen, København, et Digt.

Fra Nordisk Films Kompagni, København, 10 Fotografier fra Stavnbaandsfilmen.

Fra Barber Johs. Rasmussen, Krarup, 2 Prospektkort.

Fra Forfatterinde Christine Reimer, Odense, 24 Blade til Udklipning.

Lauritz Mikkelsen: Vintertærskning.

VI(N)JDER

AF CHR. NIELSEN, AAHOLM
(MAALET FRA SKAMBY-EGNEN)

Uw'ha, uw'ha, vu je döw fryjs!
De æ i(n)j ræle Kulle!
Å Snæj:i faller, Dryjs ve Dryjs,
snårt hår vi Væene fulle.
Vu Va(nd)tröw de æ fuldt a Ijs,
å Rimmi hi(ng)jer på væ Rijs.
Ja, nå hå vi fått Vi(n)jder.

Je hår fått Stöuletræisker påw:
å ståw:r nå hæj:r i Gåw:ret,
få fæe i(n)j Væj, vu vi ska gåw:.,
de sku je, viss je nåw:r et.
Els gåwr je nå i Ståli i(nd)j
å nusser mæ no mi(nd)jre Ti(ng)j,
såmm træ(ng)er te å læmbes.

Hi'gja, hi'gja, vu æ de kå:lt!
De stårmer, å de fyttet!
Små föulene di hår et skrå:lt.
Vu'dann monn di dæmm hytter?
Di krywer i(nd)j i Taets Stråw:.,
å kryw i Lyj di kå(n) få'ståw:
i dæ(n)je bii(nd)je Kulle.

A Hårerne di søer i(nd)j
 i Hauerne å gnauer.
 Mæ Kåwl å å(nd)re gröne Ti(ng)j
 di fyller deis Mauer.
 Je ö(n)jger dæ(n)j Slaws årme Dy:r,
 såmm gåw:r på Måergen, mens de fy:r,
 å hår kunn Læj: å Hæj: net.

Ja, vi må glæe vos, vi såmm baw:r
 i goue våerme Stöuer.
 Vi sitter luwnt, mens Stårmi slaw:r
 åm'kri(ng)j ve Gåw:r å Köuer.
 Dæ(n)j sö(ng)jjer nö:w si(n)j Vi(n)jdersa(ng)j
 å tuer græemt i Nåeden la(ng)j
 å pisger Driwer sammen.

SESSIONSDAG OG SOLDATERGILDE FOR HORNE 40 AAR TILBAGE

AF KUNSTMALER JØRGEN PLOUG, HORNE

NAAR jeg i det følgende skal behandle Emnet: Sessionsdag og Soldatergilde for Horne, tidfæster jeg disse to Ting og behandler dem, som de foregik for 40 Aar siden, da jeg selv var med. Aarene noget før og noget efter foregik de i alt væsentligt paa samme Maade. Jeg har ikke kunnet faa Rede paa, hvornaar de er begyndt saaledes; derimod har jeg set den forandrede Form frem gennem Tiden, indtil det hele nu er uden Sammenhæng, formmæssigt opløst.

Sessionen holdtes den Gang altid i September Maaned, og en Septembormorgen 1897 samledes alle vi, som enten skulde eller vilde paa Session, der hvor Kirkevejen støder til Nyborg-Bøjden Landevej. De, der ikke havde forsynet sig med Stok

hjemme fra, maatte hente en fra Gærdestaverne af et Risgærde i Nærheden; thi Stok maatte med paa en saadan Tur. Da denne Forsyning var tilendebragt, udvalgte vi en Fører, der fik os stillet op til March, to og to, med de største forrest, og saa drog vi til Faaborg.

Foran Gæstgiveriet »Tre Kroner«, paa den Side, der vender mod Raadhuset, stillede vi op paa to Geleder; Værten kom ud og skænkede os hver en Bitter, som vi stak til os, det gav Appetit til Frokosten; vi gik ind i Restaurationen og spiste. En vældig Hakkebøf med Spejlæg, Ostepind, Øl og Snaps satte vi til Livs. Automatspilleaasen fodredes med Femører og kvitterede henrykt med »Lille Anna fra Kalundborg« og andre af samme Slags, der var paa Mode den Gang.

Da baade Spilledaasen og vi var fodret tilstrækkeligt, meldte Tidspunktet sig for Fremstillingen paa Raadhuset. Vi blev vist gennem den store Sal, hvor alle de militære Herrer samt vore Lægds mænd og en Repræsentant for Sogneraadet sad, ind i et mindre Rum bagved med en Trappe. Der skulde vi klædes af til Skjorten, men ogsaa kun til Skjorten, thi dette Klædningsstykke gled jo først af os paa Kommando, naar vi, som første Led i Bedømmelsen af den høje Domstol, skulde maales paa Længden.

I Afklædningsrummet var der begrænset Plads, men dog altid Plads nok til nogle Spilopper. Vi havde til at passe paa os derude en elskværdig Betjent, der ikke greb »forstyrrende« ind, naar det kunde undgaas. Lod os gaa lige til Stregen; men hvis nogen traadte over, kunde han, saare behændigt uden at optræde, faa os tilbage igen.

Nysgerrigheden hos os derude var stor, naar Døren til Fremstillingslokalet lukkedes op for en »behandlet«. Det var jo næsten altid en vordende Soldat et eller andet, i de Tider blev ikke saa mange gjort utjenstedygtige som nu. Selvfølgelig hændte det, at vi kom bagefter med vort Spørgsmaal, idet vedkommende med hævet Lodtrækningsnummer højtideligt kundgjorde sin Vaabenart, før Døren lukkedes efter ham, men i Almindelighed fik vi dog Lov at spørge. Vi kom for efter Alder, først de 22-aarige; Aldersgrænsen opefter var jo den Gang 22 Aar, ned efter som nu 18 Aar.

Da den sidste 18-aarige var behandlet og klædt paa, aabnedes Døren atter for os, og med en Tak fra Betjenten for god

Opførsel marcherede vi atter gennem Salen forbi Sessionsherrerne ud paa Torvet, hvor andre Hold ventede paa at komme ind, og nysgerrige Bekendte fik udleveret vor Vaabenart, der jo kom før os selv til Horne.

Ved Middagstid skulde vi atter samles paa »Tre Kroner«, dog ikke de afviste; dem var vi færdige med efter Behandlingen; hvis de ikke foretrak at tage hjem med det samme, maatte de nøjes med deres eget Selskab for at faa »en Dag« ud af det. Derimod de kasserede, dem undsagde vi ikke, de var jo Dagens »Bankbøger«, hvor der pr. Stk. indestod 10 Kr., hvilke Penge vi var fornuftige nok til at gemme til Soldatergildet, hvad ikke hvert Aar var Tilfældet. Altsaa, vi samledes paa »Tre Kroner« til »Middag« med vore Lægds mænd som Gæster. Saa vidt jeg husker, stod den paa Suppe og Steg og selvfølgelig Kaffe bag efter. Automaten fik sit Foder i Femører og fordøjede som sædvanlig ved at ryste sine Staalstifter i kaade eller smægtende Melodier.

Efter Middagsmaden skulde Byen iagttages, dog først gik Turen til en Butik, hvor vi forsynede os med hver en Ring — ikke af Guld, kun Tombak — nu var vi jo forlovet med Maren, som det hed, og med Ring paa Fingeren, Stav i Haand og Lodtrækningsnummeret foran i Hatten drog vi rundt i Byen, ved Havnen og ud til »Voigts Minde«. Anlæggets gamle Kanoner fik forelskede Blikke fra de vordende Artillerister, medens de vordende Gardister allerede følte Bjørneskindshuen og kun nedladende tog Plads paa en Bænk ved Siden af en Knoldesparker.

Naa, Eftermiddagen gik jo. Ved Aftenstid stillede vi op igen ved »Tre Kroner«, som da vi kom om Morgenen, og da Værten havde faaet sit Hurra, sattes Kursen mod Horne. Der var ingen Fuldskab, men Humøret var vel nok en Grad over Normalen, og ganske naturligt maatte en lille Udladning til en Gang imellem — i al Uskyldighed selvfølgelig. Da vi kom fra Sandegyde ud paa Nyborg-Bøjden Landevejen mødte vi et Køretøj med en ældre sindig Mand som Kusk og forspændt en ikke mindre sindig Hest. Et Par af vi største, med lidt ekstra Kræfter »for Tilfældet«, sprang ud af Geledet, tog i hver et Baghjul — der stod Køretøjet bomstille. — Vi ventede os nærmest en af Pисken, men der skete blot det, at Manden sindigt drejede sig om mod os og sagde ganske jævnt: »Ja vent, til I kommer i Trøjen, saa bliver I nok ikke saa lystige«, hvor-

paa han atter sindigt vendte sig mod Hesten og lod os holde, saa længe vi havde Lyst; men saa var det jo ikke morsomt mere.

Vi skiltes paa samme Sted, hvor vi mødtes om Morgen, med Aftale om at træffes paafølgende Søndag ved Kirken for at fastsætte Dag og Sted for Soldatergildet. Reglen var, at dette holdtes paa en Lørdag, 14 Dage a 3 Uger efter Sessionsdagen, og hvis der var en Gaardmandssøn med, som blev kasseret, holdtes det i Almindelighed paa hans Faders Gaard, helst skulde det være en Gaard noget uden for Byen. Vi var saa heldige baade at have en Gaardmandssøn, der var kasseret, og at han var fra en Gaard, der laa ca. $\frac{1}{2}$ Mil uden for Horne By.

Kl. 3 en Lørdag Eftermiddag i Begyndelsen af Oktober samledes vi alle med hver en Dame ved Branddammen »Glasdam« midt i Horne By. Med to Musikere i Spidsen tog vi Opstilling saaledes: Først Garden, dernæst Marinen, saa Dragoner, Ingeniører, Artilleri, Fodfolk, Militærarbejdere og til sidst de kasserede.

Til Tonerne af forskellige Marcher og Fædrelandssange gik Turen saa med Dame paa til Gildesstedet, selvfølgelig under opmærksom Iagttagelse fra de Beboeres Side, vi kom forbi, forresten ogsaa fra »nogen«, der var paa Besøg — der var jo Stof til Samtale i, hvem Dame den eller den havde med.

Ankomsten til Gaarden, altsaa under fuld Musik, tog vi Opstilling foran Stuehuset med Front mod dette. De opvartende Piger kom ud og bød Kage og Vin; vi hilste paa vore Værtsfolk og takkede, fordi de vilde have os.

Der var et Par Timer til, inden vi skulde spise. Loen stod klar til Dans, og da vi havde orienteret os lidt, ombyttede Musikerne Hornet med Violinen, og Dansen begyndte.

Kl. ca. 6 hænkedes vi parvis ved Bordene i Stuerne, og der opvartedes med Lammesteg, Oksesteg, Lagkage, Butterdejkskage, Æblekage og en Flaske Vin pr. Par. Under Spisningen herskede den muntreste Stemning; Taler i egentlig Forstand holdtes der ikke, men mange gemytlige Bemærkninger krydsede over Bordene, Musikken gav adskillige Numre, dels Sang og dels Dansemelodier.

Efter Spisningen skulde der fordøjes lidt, og Musikerne skulde jo ogsaa have en Hjærtstyrkning. Man gik en Tur med sin Dame; Solnedgangen interesserede maaske lidt mere end sædvanlig, og ikke at forglemme Haven med sine gamle Æbletræer, Gange og Lysthuse. Men efterhaanden som det begyndte

at blive køligt udenfor, samledes vi atter i Loen, og Dansen gik en Times Tid, før Kaffen blev serveret i Stuerne.

Efter Kaffen dansedes der nogenlunde støt Natten igennem. Der var selvfølgelig smaa Pauser, naar der kom en Bolle Punch i Loen, og medens en Skaalvise blev sunget, kunde Spille-mændene faa Tid til at give Violinbuen en Omgang Harpiks, men ellers, selv om en Svend eller to med deres Pigelil tog en liden Tur udi den svale Natteluft, var der altid nok paa Gulvet.

Natten igennem var der stadig Adgang til Gaardens gode Hjemmebryg, ligesom en ekstra Kaffetaar kunde bekommes i Stuerne. Hen paa Morgenstunden dækkedes koldt Bord. Der var ikke ved den Tid samlet Spisning, enhver kunde efter Behag i Løbet af et Par Timer forsyne sig, medens Resten dansede, og da Musikerne spiste, var der et Par af de vordende Jenser, som haandterede Violinerne.

Det almindelige Tidspunkt for Opbrud var Klokken mellem 5 og 6 Morgen, og ved den Tid stillede vi op foran Stuehuset, som da vi kom. Efter en Tak til Gaardens Ejer og Hjælper med paafølgende Leve og Hurraraab marcheredes igen med Musik i Spidsen ad Byen til. Dog fik de, der skulde længere ud efter Bøjden til -- Gildet holdtes paa Egsmarken -- Lov til at træde af, saa snart vi havde forladt Gaarden, og de, der boede paa Vejen efter Byen, fik samme Tilladelse, efterhaanden som vi naaede til deres Hjem eller Opholdssted. Resten fortsatte til »Glasdam«, hvor vi traadte af paa samme Sted, som vi samledes den foregaaende Eftermiddag.

Før de Pigers Vedkommende, som tjente i den anden Ende af Sognet, paa Bjernemark f. Eks., modsat Gildesstedet, kunde det jo knibe at naa hjem til Masketid; men de, der kunde naa det, ombyttede med det samme Fæstdragten med Masketøjet; alle Piger i Gaardene malkede jo den Gang. Karlene skiftede Tøj og gik i Staldene til deres Morgenarbejde med Hestene. Haandværkssvendene kunde putte sig i Dynerne med det samme. Det gjaldt jo om at faa sovet lidt; thi om Aftenen skulde de mandlige Deltagere til Festlighed igen. Der skulde gøres økonomisk op, spises og drikkes op, som det hed.

Hvad det økonomiske angik, fik vi fra Gaarden baade Smør, Æg, Brød, Øl og, hvad der blev brugt af hjemmeavlede Produkter, ganske gratis, hvilket jo ikke androg saa ganske lidt; vi var, hvis jeg husker rigtigt, 22 Par. Tilbage var saa Reg-

ningerne fra Slagter, Bager, Købmand, Kogekone og Musikere. Forlods havde vi 50 Kr. fra de kasserede, og hvad derudover skulde betales, androg kun mellem 1½ og 2 Kr. pr. Par; men vi var ogsaa alle enige om, at det var meget billigt.

Forøvrigt var Søndag Aften ikke mindst interessant. Der herskede den fornøjeligste Stemning saavel under Spisningen som ved Toddyen senere paa Aftenen. Ved 10-Tiden brød vi op, og Afskedshurraerne rungede ikke mindre kraftigt end om Morgen.

Vi tog ud til Gaarden den Aften hver for sig; da vi drog derfra, tog vi samlet til Byen, hvor der var offentlig Dans; den Gang hed det jo ikke Bal. Paa det Tidspunkt var der intet Forsamlingshus i Horne; men en Barber havde en Sal, hvori han et vist Antal Gange aarlig kunde faa Tilladelse til at holde offentlig Dans. Barberens Kone stod den Aften, som altid ved slige Lejligheder, i Gangen og solgte Billetter. Hun blev blidt puffet til Side af vor Fører, da vi i Gaasegang marcherede ind i Salen, og jeg glemmer aldrig det forbavsede Ansigt, hun satte op. Dog tog hun det fornuftige Parti ikke at protestere, selvfølgelig betalte vi vore Billetter bagefter; der var jo demonstreret af vordende Soldater.

Ja, saa er Beretningen om Session og Soldatergilde i Horne for 40 Aar siden sluttet. Endnu skal jeg blot tilføje, at den paafølgende Vinter følte vi Sessionsfolk en stor Samhørighed. Men allerede i Marts næste Aar begyndte Indkaldelserne. Dragonerne var de første, og snart fulgte andre Vaabenarter efter.

Tiden og Livet gik sin Gang, vi spredtes viden om, Interesserne blev mere og mere forskellige. Men træffes vi i Dag, to eller flere, og Samtalen kommer til at dreje sig om, hvad der skete den Gang, ja, saa mærker vi, at den Blomst i Mindernes Krans aldrig visner. Og naar jeg nu i en stille Aftentund har genoplevet Begivenhederne, ja, saa kan jeg føle det som et Sus af Evighedens Harmoni. Som en Tone ganske vist forskellig fra dem, der lyder i Dag, men i fuld Samklang med det virkelig umiddelbare, der aandes ud gennem hver Tids Ungdom.

NORDØSTFYNSKE SPANIOLERMINDER

AF SVEND FREDERIKSEN

VED Markarbejde paa Lundsgaards Jorder, Aasum Sogn, finder vi af og til nogle ejendommeligt formede, flade Hestesko. De har ganske givet været brugt til mere fintbyggede og rimeligvis ogsaa mindre Heste end dem, der nu almindeligt bruges. Egnens gamle Folk har altid kaldt dem Spaniolersko, uden at jeg dog har hørt nogen særlig Begrundelse for denne Benævnelse. Vedføjede Billede viser fire »Spaniolere« og to Sko fra Nutiden. Maaske har Hesteskoene slet ingen Forbindelse med de spanske Tropper i Danmark 1808; men Opfattelsen er blot et Udslag af Folks Trang til at have noget haandgribeligt at holde sig til, og især naar Talen er om noget saa eventyrligt som Spaniolernes Besøg i Danmark.

Erling Frederiksen fot.

Hestesko fra Lundsgaards Marker.

De to øverste er af den endnu brugte Type, de fire nederste »Spaniolersko«.

Hos Gaardejer Hans Øbro i Raagelund, Aasum Sogn, er opbevaret en gammel Dør, hvorpaa der er malet: »Denne Dør blev gennemskudt af Spaniolerne 1808.« Den Gang var den Dagligstuedør, og det var et Vaadeskud, der gennemhullede den.

Men disse Smaating er ogsaa de eneste haandgribelige Minder, der er bevaret paa Egnen. Sagn findes der lidt mere af:

1. Da Spaniolerne laa indkvarteret paa Lundsgaard, tjente gamle Margrethe i Lunden (f. 1799) for Barnepige paa Lundsgaard. Hun fortalte, at de vilde ikke spise Rugbrød. De trillede

Brødene op ad den Grusvej, der fører til Gaarden og sagde: »Sakker maa djø.« Snoge kaldte de Buskaal og spiste dem. I Seden kom to af dem op at slaas. Hvad det var over, vides ikke. Det var en Tambur og en menig. Da de havde fægtet lidt, blev den menige saaret i Haanden. De forbandt ham, og saa fægtede de videre, og den menige blev stukket gennem Brystet og døde.

Optegnet 1914 efter Hans Kristiansen, Lille Lundsgaard, f. 1828 i Aasum Sogn.

2. Gdr. Jakob Nielsen, Smaastenskroggaarden, Seden, fortæller efter sin Farfar, at Spaniolerne ikke vilde spise Rugbrød; de brugte Krummen til at vaske sig med.

Optegnet 1924 efter Jakob Nielsen, f. 1851 i Seden Sogn.

3. Gdr. Anders Hansen, Rolstedgaard, Rolsted Sogn, fortæller, at hans Farmor var ung Kone, den Gang Spaniolerne var her. De kunde ikke lide Rugbrød. De vilde ikke have Svartbrød, men Blankbrød. Hvedebrød havde de imidlertid ikke i Gaarden til daglig Brug. Det var noget, der kun bagtes om Jul og Høst. Saa med det kunde de ikke hjælpe dem. I et Vandhul i Nærheden af Gaarden fangede de en hel Masse Pajder, og dem kom de og vilde have lempet til. Da hun gav til Kende, at det var modbydeligt for hende dette her, saa tog de selv Ildklemmen og holdt Pajderne ind over Ilden paa Skorstenen. De spirrede ordentlig, inden de døde. Spaniolerne bed i dem af og til for at mærke, om de var møre nok. »Das smit gut,« sagde de paa deres gebrokne Sprog.

Optegnet 1922 efter Anders Hansen, f. 1838 i Rolsted Sogn.

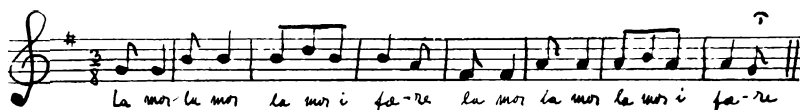
4. I Raagelund rendte Spaniolerne rundt paa Rygningen af de lave Bygninger, mens de sloges med Sne med hverandre. Manden i Jørgen Andersens Gaard trak Tov med dem. Der stilledes op paa hver sin Side af Pusi¹⁾, Mand mod Mand og med hver sin Ende af et Bagreb om Nakken. Saa trak de. Og den, der maatte give fortabt, maatte gennem Pusi. Det var der mange af de smaa, sorte Fyre, der maatte.

Optegnet 1929 efter Hans Øbro, f. 1873 i Raagelund, Aasum Sogn.

5. Gdr. Niels Chr. Nielsen, Bullerup, Agedrup Sogn, fortæller, at hans Farfars Broder var Smed i Bullerup i Be-

¹⁾ Møddingspølen.

gyndelsen af 1800erne. Han havde været udenlands i mange Aar; men det havde saadan sin egen Aarsag. Sammen med en anden Karl havde han en Hovdag paa Østergaard¹⁾ smidt Ridefogden i en Tørvegrav, og for at undgaa Straf maatte de øjeblikkelig undrende op i det tyske og opholde sig der i mange Aar. Den Sprogkundskab, han paa den Maade fik, blev taget i Brug, da Spaniolerne var her 1808, idet de da brugte ham som Tolk. Hans Datter, Ane Kathrine, laa i Vugge den Gang. De sang en Vuggeviser for hende, som endnu huskes i Slægten: »La mor la mor la mor i fære, la mor la mor la mor i fære.«

De var kuldske, de smaa, sorte Fyre, og rapsede alle de Pjalter, de kunde overkomme, for at vøve dem om Benene. Buksene naaede ikke helt ned til Fødderne. De fangede Pajder og Snoge og spiste. Buskaal kaldte de de sidste. »Hans Kristians Rødehul²⁾« nede i Aaen dæmmede de for og øste tomt for at faa Aalene. Manden i Gaarden vilde gøre dem forstaaelig, at det vilde han ikke have. Men de slog ham en stor Aal om Halsen og gjorde ham med store Fagter forstaaelig, at her maatte han helst holde sig fra.

Optegnet 1935 efter Gdr. Niels Chr. Nielsen, Bullerup, f. s. St. 1874. Melodien optegnet 1935 af Johan'nes Hvenekilde efter samme.

DA ÆRØSKØBING KOM UNDER DEN DANSKE KRONE

AF SNEDKERMESTER N. R. PETERSEN, ÆRØSKØBING.

SAA langt Historien viser tilbage, har Ærø været en skiftende Landsdel mellem Danmark og Slesvig. Allerede 1271 ser vi, at Øen ejes af Hertug Erik, Abels Søn. Erik Glipping paaførte ham da en Krig, og Paaskudet var Besiddelsen af Ærø og Als. Paa et Danehof i Nyborg hellig Trefoldigheds Søndag 1285 lod Erik Glipping sig tilkende Herredømmet over disse to Øer. Efter denne Begivenhed skifter Ærø

¹⁾ Hovedgaard, Munkebo Sogn. ²⁾ Hul til Rødning af Hør.

ofte Hersker, snart under Danmark, snart under Slesvig. Efterhaanden blev der handlet, byttet og afstaaet samt købt af den danske Konge, til kun en Del ejedes af Hertugen af Lyksborg, det saakaldte Graasten Amt, der indbefattede Godset Graasten, Vuderup tillige med Købstaden Ærøskøbing. Denne Andel købtes af Kong Frederik den Femte, der siges for 300,000 Rigsdaler. Kongen af Danmark blev altsaa Ejer af hele Øen.

Denne Overdragelse af den sidste Rest til den danske Konge har været en Begivenhed, særlig for Ærøskøbing, og vi skal nu høre, hvad daværende Skipper H. P. Weber har optegnet om Begivenheden. Dagbogen er velvilligt laant mig af Hans Weber, Østergade, som er en Efterkommer af Skipper H. P. Weber. Den gamle Skrivemaade er bibeholdt:

»Sidst i dette Aar 1749 blev midterste Del af Ærrø, som hidindtil har været de høye Herres og Fyrsters paa Glücksborg tilhørende Den stormægtige Konge og Herre Kong Frederik den femte Solgt og overladt af Deres Høy-Fyrstl. Durchl. Hertz. Frederik til Glücksborg og overleveret først i Aaret 1750, saa wi fra den Tid, har været Kongelig danske Undersaatte, hvortil Gud fremdels giwe sin Lykke og Velsignelse.

1750 'den 4' Marts, war det at woress Bye, tilliggende den øvrige Del af Ærrø, blev woress ny naadige Konge og Herskab overleveret og Dagen derefter blev Borgerskabet taget i Ed, hvorpaa de i nogle Partier Celebrerede (festede) denne Dag, med sømmelig Lystighed og Kanoners Løsning. Anno 1750 den 23 Juni benaadede Monarchen woress Allernaadigste Herre Kong Frederich den 5 denne By og dette Land med sin Allerhøjeste Nærværelse. Logerede i Herregaarden, forblew her Natten over, gich saa i woress Kirche. Om anden Dagen, den 24, St. Hans Dag, da Prædiken war til Ende, spiste han her til Middag og forblew her til Klochen 3 $\frac{1}{2}$ efter Middag, da foruden andre flere gode Wenner havde den Naade, i den Tid han war her at staa Skilwagt for Kongens Dør, war jeg samme Plads i denne Tid betroet. Fra os rejste Deres Mayst. til Alsø til Søs. Jacob Nagel war med bagefter som Lodtz. 1750 den 6' December blev her fra Prædiche Stolen en Forordning Publiceret at wi efterdags skulde os Jydske Low og Forordning holde efterretlig.«

Vi ser af disse Optegnelser, at det har været en Begivenhed i Ærøskøbings Historie. Borgerne blev taget i Ed og festede

i Dagens Anledning under Kanonsalut, som forøvrigt blev brugt her i Byen til først i 1880erne ved festlige Lejligheder. Kongen besøger Staden. Han bor paa Herregaarden, der hvor nu Købmand Jens Hansen bor.

Men saa sker det mærkelige: dansk Lov har til den Tid været gældende, men ved Forandringen skal jysk Lov holdes efterrettelig. Det er den Lov, som er gældende i Hertugdømmet Slesvig. Retssproget bliver tysk, Ærø bliver efterhaanden sammen med Als et Amt, Nordborg Amt, og ved Freden i Wien 1864 er Øen regnet som en Del af Hertugdømmet, men bliver dog sammen med de 8 sønderjyske Sogne ovre ved Grænsen, som der staar i en af Wienerfredens Artikler, tilkendt Danmark i Stedet for de danske Enklaver i Sønderjylland. Men trods alle Omskiftelser og tysk Paavirkning har Ærøboerne dog bevaret deres brede danske Modersmaal, det danske Sindelag og Troskab mod vort gamle Flag.

OM TIDEN, DA MAN I TRYGGELEV-FODSLETTE SOGNE HØRTE OP MED AT TITULERE ÆLDRE MENNESKER MED: »I«.

AF CHR. STEFFENSEN, TARUP

BOLSMAND Chr. Larsens Hustru paa Fodslette Mark, som nu er lidt oppe i Halvfjerdsene, blev allerede som ganske lille anbragt hos sine Bedsteforældre, der boede dér, hvor hun og hendes Mand nu bor. Moderen skulde nemlig være Amme paa Faarevejle. Denne Bedstefader, Hans Hansen, fortalte hende, at i gamle Dage sagde Ægtefolk I til hinanden.

Ved Aar 1850 var det allerede for en stor Del faldet bort, at Børn sagde I til deres Forældre.

Hvad Fodslette Sogn angaar, sagde Skrædder Jørgensen, født 1834, efter sin egen Meddelelse derom, I til sin Moder, saalænge hun levede, thi »hun syntes, at saaledes sømmede det sig.« Hans Fader, der døde allerede, mens Sønnen var i Konfirmationsalderen, sagde han derimod ikke I til, thi »Faderen sagde, at han brød sig ikke om det.«

Niels Sørensen (Brüus), Fodslette, men født i Brandsby, Humble Sogn 1853, sagde derimod I til begge Forældrene, og ligesaa gjorde Hans Madsen Flint, Hjortholm, som vel

er født ved samme Tid; mens Niels Rasmussen, Linesminde, Fodslette Mark, hvor han ogsaa fødtes 1851, ikke sagde I til nogen af sine Forældre.

Paa Østerskov, Tryggelev Sogn, blev Gaardejer Laurits Jørgensens Hustru Edel 1863 i en Alder paa 5 Aar optaget i Niels Skomagere Hjem, som hun arvede. Plejefaderen, der døde 1884, forlangte, at hun skulde sige I til ham, »thi det fordrede han af Læredrengene, ligesom han selv i sin Tid havde sagt det til sin Mester i Rudkøbing.« Hans Kone ønskede derimod ikke, at Plejedatteren skulde sige I til hende; »dels var hun 10 Aar yngre end sin Mand, og dels var hun meget ung af Sind, hvad hun bevarede op i de gamle Aar, saa hun ogsaa da havde Modvilje mod at blive betragtet som gammel.« Hendes Mand, der er født i Hesselbjerg, Humble Sogn, var vant til at sige I til begge sine Forældre; da han blev Svend hos Niels 1882, sagde han selvfølgelig ogsaa I til ham, og det blev han ved med, ogsaa efter at han var blevet gift med Datteren. Enke Laurine Flintegaard, født 1851 og endnu boende paa Østerskov, sagde ikke I til nogen af sine Forældre, hvoraf Faderen døde 33 Aar gl. og Moderen i sit 58de Aar.

Og hvad Tryggelev angaar, sagde Stine Baltzer, født i Tryggelev 1853, ikke I til sine Forældre, Rasmus Hansens Enke, kaldet Trine Murers, født paa Tryggelev Mark 1848, heller ikke til sine, Karetmager Kristoffersens Enke, Tryggelev, født i Nørballe, Tryggelev Sogn, 1854, heller ikke, Rasmus Hansen, som almindeligvis blev kaldet Rasmus Als, fordi han blev født i Sønderborg under Trearskrigen, og som $\frac{3}{4}$ Aar gammel kom til Tryggelev, hvor han endnu bor, heller ikke, og det samme gælder om Peder Chr. Rasmussen, mest kaldet »Peder Sving«, vel sagtens fordi han var Ringer ved Tryggelev Kirke. Han fødtes 1835 i »Piledyb«, Hesselbjerg Mark.

Ikke saa lidt længere holdt det sig de fleste Steder at sige I til Svigerforældre og Bedsteforældre. Karetmager Kristoffersens Enke sagde saaledes I til sin Farmor, Rasmus Als til sine Bedsteforældre, Peder Rasmussen ligesaa til sine og Laurine Flintegaard til sin Farmor.

Bolsmand Niels Rasmussens Kone i Linesminde var fra 1872 af, da hun kom til at tjene i Skytballe, blevet vant til at sige I og Fa'er og Mo'er til de gamle, og det faldt derfor

naturligt for hende at sige I til sin Svigerfader, som, da de unge i 1878 overtog Ejendommen, var 70 Aar, og hun fortsatte dermed til hans Død i 1887, samtidig med at Sønnen — hendes Mand — sagde Du til ham. Ligesaa sagde Laurits Jørgensen, Østerskov, I til sin Svigerfar, saalænge han levede. Dette er kun enkelte Eksempler paa en almindelig Skik.

Ligesaa holdt det sig en rum Tid, efter at Børn havde hørt op med at sige I til deres Forældre, at sige I til andre gamle, dog ogsaa der mærkedes, at en ny Tid var i Frembrud, en Tid, da den høje Alder ikke skulde have særlig Ære. Trine Murrers, hvis Forældre ikke vilde, at hun skulde sige I til dem, men indpræntede hende at sige det til alle andre gamle samt at titulere de gamle Koner med: »Mutter«, opdagede saaledes, at der efterhaands blev gamle, som ikke kunde lide det, mens andre afgjort ønskede det. I Fodslette sagde Niels Rasmussen, Linesminde, I til alle gamle i Nabolaget, f. Eks. Pe Pæsen, Mads Væver og Rasmus Tærsker (Jørgensen) i Holsmosegaard. I Tryggelev sagde f. Eks. Rasmus Als I til de gamle og desuden Fatter og Mutter til de gamle Gaardmandsfolk. I den By var, saavidt Stine Baltzer vidste, den sidste, der blev sagt I til, Maren Pe Lausen, en Enke, født i Helsned 1811 og død i Tryggelev 1906. »Baade hendes Datter Marthe og alle andre i Byen sagde I til hende, thi hun satte ikke blot Pris paa den Tiltale, men ansaa det som sin Ret at faa den.« Mens Karetmager Kristoffersens Enke levede som Barn i Nørballe, sagde hun ogsaa Fatter og Mutter til alle Gaardmandsfolk; een Undtagelse var der dog: til den gl. Grind. Bruuns Kone sagde hun nemlig: »Mo'er Bruun«. Den begyndende Vaklen med Hensyn til I eller ikke I — viser Niels Sørensens (Bruus) Oplevelser, mens han tjente, thi til Rasmus Clausen og Hustru i Fodslette sagde han ikke I, men da han 1867 kom til Hans Nielsen i Oure, hvem han tjente i 2¹/₂ Aar, sagde dennes Kone, da hun hørte, at han sagde Du til hendes Mand: »Det er vi ellers ikke vante til,« og fra den Dag sagde han I til dem begge. Hvor galt man kunde komme afsted med at sige I, viser følgende lille Træk, der i sin Tid blev meddelt mig af Husejer Hans Christian Hansen, Østerskov: Ca. 1872 kom en Dreng sydfra til at tjene som Svinepasser paa Lykkesholm i Tryggelev Sogn. Drengen har vel syntes, at Forpagteren saa lidt ældre ud, i alt Fald var han jo Herregaards-

forpagteren, og derfor titulerede han ham med I. Men det faldt ikke i god Jord, thi Forpagteren udbød i en ikke særlig mild Tone ved at høre det: »Er Du tosset Dreng! siger du I til mig! det siger man til Lopper og Lus, men ikke til mig.«

Hvorledes titulerede saa de rigtig gamle i de Tider? Det fremgaar af, hvad Skomager Bertelsen, Tryggelev, f. 1862, engang fortalte om sin Fader, nemlig at han i sin høje Alder »sagde Du til alle, selv til P. Hansen, Rolighed. En Undtagelse gjorde han dog, thi til den gamle Sognefoged i Nørballe sagde han De, da han vidste, at Sognefogden ønskede det; til Sognefogdens Kone sagde han det derimod ikke, thi hun ønskede det ikke.«

Oktober 1936.

GAMLE SANDSAGER

SIBYLLESPAADOMME OM BELLINGE OG ODENSE

Der skal engang ved Bellinge fødes en Kalv, kridhvid med røde Øren. Den skal være Varsel om en stor Krig, hvorunder Vandet i Aaen ved Bellinge Bro skal blive farvet rødt, saaledes at Kalven, som da er bleven en Ko, naar den vader eller svømmer over Aaen, skal blive rød over det hele.

Saaledes blev det fortalt i min Barndom, og Beretningen blev benævnt som en Sibylle-Spaadom. Der var ogsaa andre Spaadomme, saaledes en, der gik ud paa, at Odense By engang vilde hænge sammen med Traade, og at Vognene vilde gaa uden Heste.

Den Tid er vi jo nu inde i; men interessant er det, at man aabenbart ikke forstod dengang den egentlige Hensigt med disse Traade, men troede, at de ligesom skulde binde Husene sammen.

Mon der findes en saadan Samling Spaadomme?

L. P. Fuglesang, Bogbinder, Fruens Bøge.
Modtaget fra Lektor Hakon Müller, Odense.

VERDENS UNDERGANG

Ved Bellinge Bro skal der komme en Holm i Odense Aa. Der skal gro en Hyldebusk paa den, hvor Kongen skal komme og binde sin Hest.

Før Verdens Undergang skal det komme til stor Vandmangel. En broget Ko skal staa paa Holmen og brøle efter Vand. Der

vil komme en Krig, hvor der staar et stort Slag i Odense. Blodet skal flyde gennem Vesterport. Naar alle vaabenføre Mænd er faldet, skal de 12 Aars Drengene og de graaskæggede Mænd samle sig og redde Landet.

Efter Rentier Rasmus Skovsgaard, Odense, født 1875 i Ravnebjerg, Sanderum Sogn. Hakon Müller, Lektor, Odense.

HVORFRA STAMMER »BY-MI-STAK« OG »BY-MI-STAK-OP«?

Hvorfra stammer mon Udtrykkene »By-mi-Stak« og »By-mi-Stak-op«? Det første betyder »Helle«, det sidste »Uhelle«. For en 25—30 Aar siden var de almindelig brugt blandt Børnene her paa Egnen; nu kender ingen dem.

Astrid Nielsen, Grindløse Forskole pr. Jullerup.

GADESÆLGERNES SANGE OG RAAB

Under arbejdet på en bog om gadesælgerens sange og råb har jeg indtil dato indsamlet o. 100 gadesange udelukkende fra København; men det er vigtigt for mig at have sange fra hele landet, og jeg mangler næsten fuldstændig materiale fra byerne rundt i Danmark.

Jeg vil være læserne meget taknemlig, hvis de vil låne mig nedskrifter af hørte eller erindrede gadesælgersange, eller blot oplysninger om karakteristiske træk ved gadesælgere og deres råb. Det tilsendte materiale skal jeg naturligvis forvalte med tilbørlig omhu og efter endt afskrift returnere.

For bedre at vise, hvad jeg mener, hidsætter jeg et par prøver på gadesælgerens råb fra København. Såvidt muligt angiver jeg nøjagtigt: tonehøjde, intervaller og tonelængde, hvorfor jeg helt udelader taktangivelse.

I Olsen c. 25 år.
a Blomster her Tre Bundter femlv ø-re (Sept. 37) Hør t

II F.H. Hansens 30 år
Hør mor'saf-ti Pær to halve Ki - lo, femtrede ø-re - o (Okt. 37) H

I hosstaaende eksempler betyder tegnet mellem »her« og »Tre« en lille luftpause, tegnet mellem »Pær« og »to« en noget længere pause og tegnet mellem »Ki« og »lo« en gliden mellem 2 toner (hvis længde omtrent er halvdelen af 1 tones værdi).

Selv de mindste oplysninger angående gadesange vil jeg være taknemlig for at få.

Vagn Holmboe, Komponist,
Ringkøbinggade 51, København Ø.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

For Tiden ønskes især Oplysninger om:
Sagnet om Kæmpernes Legetøj. (Se Omslaget i Januar 1937).
Gamle Gravmæler af Træ eller Jærn. (Se Artiklen »Gamle Gravtræer fra Avernakø Kirkegaard«, Decbr. 1936).

Talemaaden om Skræderens Barsel. (Se under »Gamle Sandsager«, Jan. 1937 og senere).

Det gloende Spøgelse ved Sandholt (evt. en anden Herregaard) og Visedigterinden Bodil Pedersdatter. (Se under »Gamle Sandsager«, Febr. 1937 og senere).

Folkeminder om Odense Aa. (Se Omslaget i Januar 1938).

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

For modtagne Oplysninger takkes:

Laurits Nielsen, København.

Yderligere Oplysninger bedes sendt til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sæljagt i fynske Farvande.

Sæljagt (Sælfangst) har tidligere spillet en ikke ringe Rolle, navnlig om Vinteren, naar man kunde komme til at »stikke Sæler« ved Aandehullerne i Isen. Jeg har noget Stof om Emnet, men vilde gerne have mere, før det offentliggøres, og beder derfor Læserne meddele mig, hvad de maatte vide om Emnet, f. Eks. om Sted og Tid, Redskaber og Metoder, Sælernes Anvendelse, Priser paa Skind og Tran m. m., oplevede eller meddelte Træk. Dette og mere, f. Eks. anvendte Redskaber og Vaaben eller Billeder af disse, modtages med megen Tak.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg agter at skrive en Artikel om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	—	- 2.50, — - 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50, — - 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50, — - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Forfatterens Forarbejde er her udført med en Omhu, saa den skildrede
selv vilde bøje sig derfor, om han her maatte møde sig og sin Samtid paa
Nutids-Prent.

Men Bogen er ikke en Samling tørre Data; et rent og rigt Menneskeliv
træder os her betagende i Møde. Og vi kender alle — og ikke mindst fra
de unge Aar — hvordan slikt et lille Følge i de stille Timer har styrket eller
rejst vore betydende Idealer.

Den fortjener at indgaa i vore Sognebiblioteker samt i det gode Hjem
sunde, smukke, lille Bogsamling.» Kr. Møller i Andelsbladet.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: I. P. Pedersen: Simmersholm. — Søren Nielsen: Mads Hansen og Skytteforeningen
Palnatoke. — Hakon Müller: Bodil Pedersdatters Udfrielsesbise. — Severin Kasmussen: De to
Søstre i Brønden og paa Loftet. — Gamle Sandsager.

4. hæfte.

April 1938.

11. Årgang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

TILSENDT LITERATUR

- Svend Aakjær: Bebyggelse og Stednavne.** Særtryk af Hjemstavnsbogen for Ringkøbing Amt.
- Poul Andersen: Rasmus Rask.** Særtryk af Fra Rask til Wimmer.
- William H. Fort.** Med Bemærkninger af J. Christian Bay: **Jens Jensens Højskole.** Den Danske Pioneer $\frac{3}{4}$ 1938.
- C. C. Matthiessen: Skeletfundene i Ladby-Skibet.** Særtryk af Dansk veterinærhistorisk Samfunds Aarbog 1937.
- Hakon Müller: Korporal og Dragon.** Fyens Stiftstid. $\frac{2}{3}$ 1938.
- Christine Reimer: Danmarks Folkeminder Nummer 44—45—46 m. m.** Fyns Tid. $\frac{28}{2}$ 1938.
- August F. Schmidt: Litteratur om Almuekultur og Folkeminder 1936.** Særtryk af Fortid og Nutid XII.
- August F. Schmidt: Præsten og Historikeren C. C. Lorenzen.** Særtryk af Sønderj. Aarb. 1937.
- August F. Schmidt: Topografen J. N. Schmidt.** Særtryk af Sønderj. Aarb. 1937.
- Askov Lærlinge.** Aarsskrift 1937.
- Faaborg Avis.** Januar Kvartal 1938.
- Upplands Fornminnesforenings Tidsskrift.** XLV.

SOGNEARKIVER

Fortid værnes — Nutid lettes,
Plan for Orden fremad sættes.

Her paa Fyn er der nu de sidste Aar anlagt Arkiver for godt 20 Sogne, og i stigende Grad følges Gerningen efter hinsides Bælterne.

Sogneraad, der har Sans for Sagens Betydning, er velkommen til en Tur med mig rundt til Kollegaer med ordnede Arkiver. Raadet kan da siden bestemme, om Sagen skal tages op nu eller vente.

Kr. Møller, Sognearkivar, Brahetrolleborg, Korinth. Telf. 36.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at skaffe nye Holdere.

Simmersholm.

SIMMERSHOLM

AF L. P. PEDERSEN, TORØHUSE

I gammel Tid var Simmersholm¹⁾ i Dreslette Sogn en Adelsgaard, men adelig Sædegaard eller Hovedgaard har den næppe nogensinde været. Gaardens Navn er ældgammelt, derom er der ingen Tvivl, men hvoraf det kommer, synes vanskeligt at forklare. Saaledes skriver Provst V. P. Seidelin 1831 i sit Værk »Historisk Topographie over Dreslette Sogn«, Side 33: »Simmersholm og Ørbek (Nabogaard til Simmersholm) omtales i gamle Papirer ligesaa tidlig som Sognets øvrige Byer, men hvoraf de har deres Navne, er jeg hverken af Documenter, Tradition eller Localitet endnu ej bleven ledet paa noget antageligt Spor. Simmersholm skrives i et Document af 1572 Semersholm.«

Simmersholm har altid været anset for at være en ganske fortrinlig Ejendom. 1687 var den en Bondegaard, der beboedes af Jørgen Andersen og ejedes af Christian Banner til Frederiksgave²⁾. Den havde paa det Tidspunkt og forøvrigt ogsaa i de følgende 150 Aar Hartkorn 15,5,1,1. Den beboedes af Bønderfolk, der paa den i hine Tider sædvanlige Vis overtog den enten ved Giftermaal, ved Fæsteledighed eller ved,

¹⁾ Se FHj. VIII (141), 173, IX 109, 175 og Aarb. f. Hist. Samf. f. Odense og Assens A. IV, 696. H. C. F.

²⁾ 1699 hed Gaardbeoeren Niels Ibsen Lunde. Han var vel sagtens af den i Baag Herred udbredte gamle Bondeslægt Lunde.

at Søn afløste Fader som Fæster. Ved sin Faders Død overtog saaledes Niels Jensen Gaarden 1768 og gav 250 Rigsdaler i Indfæste. I hans Tid blev Dreslette Sogns Jorder udskiftede. Af »Aktbeskrivelse af Landvæsens-Commissionens Udskiftning af Dreslette Sogns Jorder i Aarene 1783—1790«, 1916, S. 76f. ses de gamle Marknavne, og hvilke Jorder der da tildeltes Simmersholm:

»Friderichsgave Gaard Nr. 4, Sømmersholm kaldet, tildeles sin Jord følgende Steder:

1. Beholder sine gamle Indhegninger ved Gaarden, undtagen den nordre Ende af den østre Hauge, saaledes at Skjellet imellem Sømmersholm og Ørbæk trækkes i en lige Linie efter Gjerdet imellem Skovhaugerne, item tildeles omtrent 4re Agre af Degnetrug-Skiftet, en Part af Lille Vose-Ager, Kragemosen, omtrent det halve af Hundens (?) Ager, et Hjørne af Stjernemose Bjerg, det meste af Rue-Skiftet samt Svinland og Benhaugen, saaledes at denne Lod bliver paagrænsende Jens Nielsens anden Lod og følger rundt om med den ny anlæggende Vej fra Mullerød til Skaarup, saaledes som samme allerede paa Chartet er afsat.

2. Tildeles en Lod af Hundenes Agre østen Vejen og norden den ny Vej fra Nellemose.«

Ved Giftermaal med Niels Jensens Enke overtoges Simmersholm 1798 af Morten Rasmussen fra Nellemose i Haarby Sogn.

I hans Besiddelsestid blev der Velstand paa Simmersholm. Min Morfader, Gmd. Lars Rasmussen, Dreslette, født 1826, død 1908, fortalte, at han kunde huske, han som lille Dreng o. 1830 var med den gamle Mor i Hjemmet, Kirsten Andersdatters Moder, Johanne Anderses, nede paa Simmersholm. Datteren Kirsten var saa glad, naar de kom, og saa gik hun hen til Dragkisten og trak en Skuffe ud, og den var tung, for den var fuld af Specier, og saa gav hun Drengen en Specie, idet hun sagde: »Saadan en skal du faa, hver Gang du kommer, bare du vil komme herved.«

Da Morten Rasmussen eller Morten Simmersholm, som man kaldte ham, overtog Gaarden med Gæld, kunde man ikke forklare Aarsagen til Velstanden paa anden Maade, end at han maatte have slaaet en Jøde ihjel og taget hans Penge. Saadan blev der sagt, og det blev ogsaa troet, men Beviser havde man ikke. Derimod kan det vel anses for et Modbevis, at Morten

Rasmussen blev udnævnt til Sognefoged, han var det 1831, og man havde dog vel næppe sat Ulven til at vogte Faarene.

Paa gammeldags Vis drev Morten Rasmussen den 100 Tdr. Land store Gaard, indtil han i Slutningen af Tyverne begynder at mergle Jorderne, overbevist ved de Fordele, som Merglingen, »denne Guldmine« (Provst Seidelin), bød Datidens Landmand. Provsten havde, skriver han 1831, begyndt for 16 Aar siden, og han noterer med Tilfredshed, at nu var ogsaa Simmersholm fulgt med ad Fremskridtets Vej. 1831 havde Simmersholm fuldendt 6 Lægs Mergling, hvert paa 10 Tdr. Land og i Almindelighed belagt 1 Td. Ld. med henved 200 Læs Mergel.

Ved Hustruens Død 1824 giftede Morten Rasmussen sig med Kirsten Andersdatter, født i Dreslette 1784, og efter Morten Rasmussens Død 1837 giftede den 53aarige Enke sig med den kun 26aarige Hans Andersen, Hans Simmersholm kaldet. Hans Andersen overtog saa Simmersholm med alt dens Tilliggende af Skove, Enge og Agerland. Boets Værdi beløb sig til 5000 Rdl. Sølv, et efter Tidens Forhold ikke ringe Bo.

Hans Andersen var en noget impulsiv Natur. Mange Bøndergaarde blev i Aarene omkring 1840 ombyggede, da Landbruget efter den store Krise i 20-erne var ved at komme paa Fode. Da man i Dreslette Sogn følte Savnet af et Teglværk, blev der givet kgl. Bevilling til, at der i Sognet maatte opføres nogle Teglværker. Hans Andersen lod da opføre det saakaldte Simmersholms Teglværk paa Gaardens Jord op mod Mullerød By. Til at arbejde paa Teglværket havde han Tyskere, Folk fra det tidligere Fyrstendømme Lippe-Detmold, et noget uroligt Folkefærd, der drak og tumlede. En Sommerdag o. 1870 vogtede en 10 Aars Dreng Kreaturer paa en Mark, der ved et stort levende Hegn var skilt fra Teglværkspladsen. Han hørte Tummel og Raab, og forsigtigt stak han Hovedet ind i Hegnet for at se, hvad der foregik, men han fik hurtigt set nok: De kom bærende med een mellem sig, ligesom det kunde være en død. Nær Teglværket laa et Hus, hvori Arbejderne boede. Det laa der mange Aar, efter at Teglværket var nedbrudt, og brændte o. 1930. Dette Simmersholms Teglværkshus hørte stadig til Gaarden. Det lejedes ud, og mange forskellige Mennesker boede der Tid efter anden; men ingen var særlig

glad for at bo der, da der efter Sigende skulde være Spøgeri ved Huset. Her boede ogsaa »Grosserereren« Niels Jensen med sin »lille Træpajles«¹⁾.

Hans Andersen, der omkring 1850 havde købt Simmersholm fra Frederiksgave, blev en meget kendt og omtalt Mand baade inden- og udensogns. Naar han kørte ad By, havde han fire med Blinkere smykkede vrinske Heste for sin Vogn, og Hestene var lært til, at de, naar de nærmede sig en By, skulde gaa paa med løftet Hoved. Naar Herligheden havde passeret Byen, blev Tempoet atter mere hverdagsagtigt. Det fortælles, at naar han kom til Odense, kom Stodderne og faldt paa Knæ for ham. Mange benyttede sig af hans Rundhaandethed. Han var en god Mand for Smaaafolk. I Stalden havde Hans Andersen 16 Køer, 8 sorte og 8 røde. Det skulde være saa stort og aparte altsammen

I Hans Andersens Besiddelsestid brændte Simmersholm. Det skete Søndag Morgen d. 8. Marts 1863, og den følgende Dag kunde man i Vestfynske Avis læse: »Igaar Morges Kl. 5 er Gaarden Simmersholm eller Sommersholm i Dreslette Sogn nedbrændt«²⁾. Vi træffer her Navnet Sommersholm, maaske skyldes Ændringen Hans Andersen selv, det gamle har nok ikke været fint nok til ham. Den gamle straa-tækkede Gaard nedbrændte totalt hin Søndag Morgen. Af Politiprotokollen faar man Oplysning om dens Plan og Størrelse. Den bestod af fire Længer, nemlig Stuehus mod Nord med Gavlene i Øst og Vest, 19 à 20 Fag, og »var skilt ved ca. 3 Alen brede Gange fra Sidelængerne. En Længe i Vest med 20 Fag indrettet til Herberg³⁾, Heste- og Koestald, samt Vognskuur, og fra Midten af denne Længe gik en Længe paa 14 Fag ud mod Vest indrettet til Stald og Høegulv, en Længe i Syd indrettet til Tærskelade, og en Længe i Øst indrettet til Korngulv, Huggehuus m. m. Forøvrigt fandtes ingen Udbygninger, og havde Møddingen ligget vesten for Gaarden i den Vinkel, som dannedes af den vesten Længe og den sydlige Muur af den derfra udløbende Staldlænge. Haven laae Nord for Stuehuuset, og Indkjørselen havde været i den østen Længe tæt ved Tærskeladen.«

1) FHj. VIII, 35f. 2) Meddelt af afd. Overpostbud P. Jensen, København. 3) Forhen benævntes Karlekammeret altid Herberget.

Aarsagen til Branden opklaredes ikke ved Forhøret og heller aldrig siden. Af Forhøret fremgik det, at Ilden maatte være opkommet i Bryggerset, men videre kunde man ikke komme. Der lagde sig et Skær af Mystik om dette, som om saa meget andet ved den gamle Gaard. Hans Andersen var Enkemand paa den Tid. Hustruen, Kirsten Anderdatter, var død Aaret forud tæt ved 80 Aar gammel. »Det var da godt, hun ikke

Simmersholms Stuehus.

Set fra Haven.

skulde faa det at se, hun vilde have taget sig det meget nær«, sagde Folk. Hun blev begravet paa den søndre Side af den østlige Del af Dreslette Kirkegaard. Paa hendes Grav lod Hans Andersen sætte et efter den Tids Forhold stort og anseligt Mindesmærke af Sandsten med et Marmorkors foroven. Det hvilede paa en Granitsokkel. Paa Mindesmærket stod forneden Ordet Rom. 8,18. Granitsokkelen ligger nu sammen med flere lignende som Trappesten foran Laagen ud for Rybergs Mindestøtte.

Hans Andersen lod Simmersholm genopføre meget solidt. Til Laderne brugte han Sten fra sit eget Teglværk, men til Stuehuset skal han have ladet hente Sten fra Teglværkerne ved Flensborg Fjord. Stuehuset har nærmest Karakter af Hovedbygning, som det ligger der i Skovkanten med Grundmur, to Stokværk. Spidsgavle med Kamme og teglhængt Tag.

Hele Gaarden opførtes paa Brandtomten. Over Hoveddøren ud mod Gaardspladsen lod Hans Andersen gøre Plads til en Inskription, saaledes som det fra gammel Tid har været Skik, at den, der rejste Gaard eller Hus af nyt, lod sit eget og Hustruens Navn samt Aarstal for Bygningens Opførelse anbringe et eller andet iøjnefaldende Sted paa Bygningen, sædvanligvis over Døren. Hans Andersen havde altsaa tænkt sig en saadan Inskription over Hoveddøren. Han lod derfor støbe en Jernplade, hvorpaa man læser: »Hans Andersen. Sommersholm. 1863«, lige til at sætte ind i Muren; men han synes ikke at have faaet Pladen anbragt paa Pladsen. I hvert Fald har en af de senere Ejere, Erik Storm, nu Rentier i Ebberup, meddelt, at han ganske tilfældigt, kort efter at han i 1903 var blevet Ejer af Simmersholm, fik at vide, at Pladen henstod paa Assens Jernstøberi blandt en hel Del gammelt Jerntøj, som var bestemt til at omstøbes. Erik Storm satte sig straks i Forbindelse med Jernstøberiet, som velvilligt udleverede Pladen, og nu blev den endelig anbragt paa rette Plads. Formentlig er den sammen med en Del uanvendeligt Jerntøj solgt til Jernstøberiet af en af de senere Ejere af Simmersholm.

Et gammelt Ord siger, at efter en Samler kommer en Spreder. Ved Branden 1863 var det gaaet stærkt tilbage med den forhen saa beundrede store Velstand paa Simmersholm. Der havde været Tilbagegang i flere Aar, og store Jordsalg havde været nødvendige. Det var blevet meget smaat for Hans Andersen. Ja, tilsidst skyldte han »Gud og hver Mand og Fedtsak med«¹⁾. Men det tydeligste Billede af dette faas unægtelig af Dreslette Kirkebog, hvor der læses: »17. Novbr. 1878 døde Hans Andersen, Fattiglem, paa Dreslette Arbejdsanstalt, 66 Aar gl. Søn af længst afgangne Gmd. Anders . . . af Bohøj, Flemløse Sogn. Den afdøde var tidligere Ejer af Simmersholm her i Sognet.«

I gammel Tid skal der have været ikke saa lidt Spøgeri ved Simmersholm, sagde de gamle.

I Haven gik ved Nattetid en hvid Hest, og kom man udenfor om Aftenen paa den Tid af Aaret, da de mørke Nætter begynder, kunde det knibe svært at finde ind igen, thi det røg en om Ørene med Fjer og Dun, saa man kunde blive helt tummelumsk af det. Det er sandsynligvis de mange Flagermus fra den nærliggende Skov, der har sat Fantasiens i Sving.

¹⁾ Gammelt Ord om en stærkt forgældet Mand.

I den graa Stue brændte der Lys.

Engang, da man rygnede den østen Lade, fandt man omtrent der, hvor Porten er, to Sølvsker i Rygningen. Hvordan var de dog kommet der? At Skaderne kunde have været paa Spil, tænkte man sig ikke Muligheden af.

Engang kom et Par ældre Folk sent om Aftenen kørende forbi Simmersholm, da kom der saadan et sært Dyr rendende tværs over Vejen lige foran Hestene. Det var saadan noget Skidteri, der var der.

MADS HANSEN OG SKYTTEFORENINGEN PALNATOKE

AF † SØREN NIELSEN¹⁾

FOLKEDIGTEREN Mads Hansen fik i sin Tid oprettet flere Foreninger, der bestaar endnu den Dag i Dag; saaledes 1859 »Hundstrup-Vesterskerninge Sangforening« — senere forandret til »Vesterskerninge-Hundstrup«.

1862 stiftedes i Vester-Skerninge Skole »Folkelig Læseforening«, der omfatter 6 Sogne.

1863 blev, ligeledes i Vester-Skerninge Skole, Skytteforeningen »Palnatoke« oprettet, til en Begyndelse omfattende Vester-Skerninge, Ulbølle og Hundstrup Sogne. Da Kaptajn Nielsen 1865 fik oprettet »Svendborg Amtsskytteforening«, gik »Palnatoke« ind i denne som 33. Kreds.

Før den første store Amtsskyttefest ved Kværndrup 1866 d. 24. Sept. blev en af Sogdenes unge Kvinder skænket Fane indviet ved en Fest i Lystskoven ved Lindeskilde, hvor Mads Hansens Sang »Vi har sagt det saa tit...« blev omdelt og sunget første Gang. Fanespidsen var en Pil forfærdiget af Bøssemager Rasmus Nielsen, og Fanen fik til Indskrift Palnatoke's Ord: »End er mit bedste Skud i Vente«.

Da Kredsen om Morgenen tidlig samledes paa Skolepladsen for at drage til Festen ved Kværndrup, indtraf der et kedeligt Uheld, idet en af Vognene, der velvillig var stillet til Raadighed, overkørte Fanestangen, der var lagt op til et Hegn,

¹⁾ Om Forf. og hans Optegnelser se FHj. VIII, 118.

hvorved omtrent 1 Alen knækkede af, saa vor smukke Fane knap kunde vaje over Hovedet paa Fanebæreren.

Mads Hansen havde skrevet 2 Sange til Festen: »Der er en hellig Kilde i vort Hjerte« og »Med Sværdet i den ene Haand«, og Slutningslinierne af den første: »og vi vil taalig hjælpes ad at lide, til Saar og Nød og Kummer svinde hen, og vi vil trolig hjælpes ad at stride, til Sønderjylland vundet er igen« var sat over Indgangen til Festpladsen. Der herskede en uhyre Begejstring ved denne Fest, der kulminerede, da Birkedal ved Fakkelskin talte til ca. 5000 Mennesker om Oprejsning. Den er nu kommen paa en anden Maade, end man dengang ventede.

Skytteforeningen begyndte sine første Skydeøvelser langs Stranden ved Bojlsgaard. Der blev skudt til en Skive, der var sømmet paa en firkantet Kasse fyldt med Sand, hvorfra man senere kunde udtage Kuglerne og støbe dem om. Smedene Henrik Hansen og Hans Henriksen af Ulbølle havde hver en Riffel, som de velvillig overlod os til Brug. Senere fik vi nogle korte Taprifler fra Krigsministeriet. Den næste Skydeplads var i Søren Pedersens Mark med Degebjerg som Baggrund. Hos Hans Lau i Nørremark fik Skytteforeningen derefter i flere Aar Skydebane, ligesom han velvillig overlod sin Vognport til Skytternes Afbenyttelse. Men det tog en brat Ende. Mads Hansen, der, saa ofte han kunde det, overværede Øvelserne saavel i Skydning som i Gymnastik, havde til en Skyttefest, som skulde holdes derude, formaaet Pastor Jensen i Øster-Skerninge til at tale, men Hans Lau modsatte sig, at Præsten skulde holde Tale i hans Gaard. Mads Hansen, der blev ilde berørt derved, maatte følgelig sende Afbud til Præsten.

Men saa kom Bruddet. Der har jo nok været nogle, som var misfornøjet med Mads Hansens Ledelse, og nu kom Anledningen. De misfornøjede oprettede en ny Skytteforening, og da en Del af Materialet tilligemed Fanen opbevarede hos Hans Lau, saa nægtede de at udlevere denne til den gamle Forening, hvorfor Mads Hansen indkaldte den ny Forenings Styrelse til en Forligsprøve. Der opnaaedes Forlig paa den Betingelse, at Fanen skulde opbevares i Vester-Skerninge Præstegaard, til der blev valgt en ny Bestyrelse i den gamle Forening, og til denne skulde saa Fanen overgives. Den ny Forenings Medlemmer kunde saa melde sig ind i den gamle

Forening, og saa kom det an paa en Styrkeprøve (talmæssig). I sidste Øjeblik trak de ny sig tilbage fra Indmeldelse, hvorefter »Palnatoke» valgte sin Bestyrelse med godt 70 Stemmer.

Da jeg var Delingsfører, gik jeg selvanden hen i Præstegaarden, hvor jeg fik Fanen overgivet af Pastor Gjellebøl og blev modtaget ved Kroen med et Hurra af de forsamlede Skytter.

BODIL PEDERSDATTERS UDFRIESESVISSE

VED HAKON MÜLLER

DA det antagelig kan have nogen Interesse i Forbindelse med de foran S. 4ff. meddelte Viser af Bodil Pedersdatter ogsaa at stifte Bekendtskab med den sammesteds omtalte tredje Vise, skal denne her meddeles efter et Eksempplar, som Overingeniør, K. R. Trentemøller, Odense, venligst har laant mig: En nye Vise om, hvorledes jeg slap ud af min Nød Pindsenat Klokken 12, i Aaret 1799.

Forfattet af den som det haver erfaret
BODILD PEDERSDATTER i Millinge.

Andet Oplag.

Faaborg 1855. Trykt i W. Bülow's Bogtrykkeri paa Forfatterindens Bekostning.

Mel. Rind nu op i Jesu Navn.

<p>1. Vend nu om i Jesu Navn
Alle I som var med dette,
Og var med at sæt i Rette,
Vender om, det bli'r Jer Gavn.
Yderligen Jer nedkaster
Beder Gud for Jesu Blod,
Han forlad Jer disse Laster
Og hvad I har gjort imod.</p>	<p>3. Men naar Dagen lakker ad
Og at Natten vil tiltræde,
Vil I først begynd' at græde,
Saa har I vendt sidste Blad.
Kunde I da med mig tale
Vil I bruge mange Ord,
Men saa ligger jeg i Dvale
Udi den kulsorte Jord.</p>
<p>2. Først og sidst i denne Sag,
Som er stor og overmaade,
Som vil føre Jer i Vaade,
Og Jer styrte i Jer Grav,
Men saa længe Dagen bryder,
Og at Solen skinner varm —
Tænker I der ingen Lyder
Findes kan for Eders Barm.</p>	<p>4. Værer ikke vred paa mig,
Før jeg beder Jer betænke,
Thi jeg bunden var i Lænke,
Men nu er jeg bleven fri.
Maatte en Uskyldig lide
Hvi vil da den Skyldige,
Sætte al den Sag tilside,
Lad som han slet Intet veed.</p>

5. Tænker I at I er fri
 Fordi jeg led megen Smerte,
 Som da trængte om mit Hjerte
 Om der gaar en liden Tid,
 Saa vil Dagen vistnok komme
 At I vaagne op og see,
 For nu ligge I i Slumme,
 Og i en god Rolighed.
6. Giv I saa den Haandskrift da,
 Som for Eder er opskreven,
 I i Ro var aldrig bleven
 Men I vaage, læste og bad,
 Da I saae den store Fare,
 Nød og Jammer jeg var i,
 Bad I ei Gud Jer at spare
 Men I var saa fræk og fri.
7. Det jeg saae antegnet stod,
 Det mit Hjerte ikke rørte,
 Da jeg det med Øren hørte
 For jeg saae den røde Flod.
 Da blev Hjertet i mig bange
 Og Samvittigheden rørt,
 Da jeg tagen blev til Fange —
 Slig en Ting var ikke hørt.
8. Den Tid var for mig ei god,
 Da jeg bar de tunge Lænker,
 Da kan nu vel Ingen tænke,
 Hvad en Tilstand jeg istod.
 Hjertet vare i mig knuset,
 Ja for mig som det var stødt,
 Ydig hver en Lem det bruste,
 Saa jeg tænkte jeg maae død.
9. Jeg det ei beskrive kan
 Om jeg Pennen kunde røre,
 Og med Tungen ei udføre,
 Alle disse haarde Baand.
 Jeg det aldrig kan fortælle
 Udi i Verden som det er,
 O! jeg maatte mig selv qvæle
 Vil jeg tænke derpaa meer.
10. Og nu vil I ei troe mig,
 Gjør deraf kun spodske Miner,
 Ja! end dertil af mig griner,
 Holder det for Phantasie.
- I kan spørge Eders Venner,
 Mon det i sig selv saa vær?
 Monne de det bedre kjender,
 End som I, som var med der.
11. I veed vel, hvad I har gjort
 Derom tør I ikke spørge,
 Thi I burde vist at sørge,
 For det var en Synd saa stor
 Og det maatte jeg bekjende,
 Der han paa mig lagte Haand,
 Dog det mig uskyldig hændte,
 Nær opgiven var min Aand.
12. Jeg i det at vide fik,
 Hvordan Sagen den begyndtes,
 Og hvordan den vil fuldendes,
 Hvordan det gik ellers til,
 Hjertet maatte i Jer bløde,
 Kunde I med Øje see,
 Al den Jammer, Nød og Møde.
 Som dere ere tilbered.
13. Og I ere dog saae froe,
 Uden at I see med Øje,
 Og med Hænder føle nøje,
 Ellers vil I ikke troe,
 Jeg tør af mig selv ei bramme,
 At jeg troede og ei saae,
 Thi da alt det mig mon ramme,
 Stod jeg selv og saae derpaa.
14. O forhærder Eder ei,
 Men taer dette nu til Hjerte
 At det Eder maatte smerte,
 For I gik saa vrang en Vei.
 Værer ikke saasom hine,
 Daarlige Jomfruer fem,
 Men beed Gud for Jesu Pine,
 I maa følg Jer Brudgom hjem.
15. Om at engang Nogen vil
 Med Eder om dette tale,
 Maae I ikke deraf prale,
 Holdt det ei for Narrespil.
 Det vil Eder engang ramme,
 Beed at Gud Jer rede saa,
 At I ei skal staae til Skamme,
 Naar at Dommen skal angaae.

16. De Jer vist anklage kan,
Raaber høit paa ingen Naade,
Thi I brugte ingen Maade,
Med dem i der Dødestand,
Helgne som har endt deres Dage
Og var sat herved til Roe,
Hvi vil I dem mere plage,
Og hvem gav Jer dette Mod.
17. Elisæus laae i Grav
Og der nu ham Ingen kjendte,
Monne det sig engang hænde,
At de der en Mand begrov.
Da han ved hans Been mon røre
Sprang han ud og var ei seen,
Skjøndt at disse Been var tørre,
Gik han dog paa Fod igjen.
18. Ja I maae tilfulde troe,
De om Hævn for Jer vil raabe,
Der var mangen Blodedraabe
Raabte ikke Abels Blod,
Skjøndt I dennem ikke skilte,
Her ved dette verdslig Liv,
Paa der Sted I for dem spildte,
Det de laae og hvilte i.
19. Videre jeg ei vil gaae,
For dem som her er tilbage,
I veed selv hvordan I mage
Det ved dennem, som de laae.
I veed vel hvordan I vendte,
Dem omkring hver af sin Vraa,
Hvor det vil nu med Jer endes,
Det faaer I at passe paa.
20. Nu jeg vundet har den Strid,
Da Gud Du mig selv vil lære,
Hvordan at Du bedst kan æres,
Hver en Dag og Stund af mig.
Og giv at jeg aldrig skulde
Glemme her at takke Dig,
Hav nu tusind Tak tilfulde
Og hav Tak til evig Tid.
21. Jeg ei glemme at takke maae,
Alle dem som saae min Smerte,
Som der lod det gaae til Hjerte,
Med at give Trøst og Raad.
- Ja jeg maae Jer det tilskrive,
Næst ved Guds den store Magt,
Havde I ei med mig stridet,
Havde jeg vær ødelagt.
22. O hav Tak for Dag og Nat
At I over mig har vaaget.
Thi I vaaget, naar jeg raabte
Og med Jammer var belagt.
Ja jeg vil end dertil svare,
Thi jeg veed vel god Beskeed
At I paa mig vel tog vare,
I som var med Tjenere.
23. O hav Tak I som der bad,
For mig paa de sidste Dage,
At jeg havde denne Plage,
Hav Tak I som svarte Ja.
O hav Tak for at I viste
Jer mod mig saa naadelig,
Thi det vare paa det Sidste
At jeg stod den største Strid.
24. Jeg Eder ei fuldtakke kan,
For det Gode som I øvet,
Imod mig som var bedrøvet,
Og i denne Jammerstand,
O! hav Tak for al Umage,
For jeg blev alt paa det Sted.
Det var udi mange Dage,
Skjøndt jeg Jer var fremmed ved.
25. O! hav Tak du som der bad,
For mig dybt af Hjertegrunden,
Da at Tungen den var bunden
Jeg i største Sorge var,
Da at Sorgens Bølger stode,
Allerskjændigst an paa mig,
Midt i dennem du mig trøste,
Derfor jeg ei glemmer dig.
26. Jeg Eder ei belønne kan,
Men saa vil jeg Jer henvise
Til den første og den sidste,
Thi saa lover og skriver han
Alt det som I gjør mod mine,
Vel i denne Verden her,
Derfor skal I iblandt hine
Faa den allerstørste Skjærv.

27. Nu vil jeg henbøje mig,
 Til min Gud og Frelser kjære,
 Som saa naadig vilde være,
 Og mig udaf Nøden fri,
 Nu saa vil jeg taalig lide,
 Alt hvad Gud mig lægger paa,
 Thi han hjælper mig at stride,
 At jeg Seierskronen faae.
28. Tag nu Eder vel i Agt,
 Og dog beder Gud om Naade,
 Thi jeg veed det Eder baader,
 Det er vist som jeg har sagt.
 Og vil I mig nu adlyde,
 Som jeg raader paa Jer Gavn,
 Da skal det Jer ei fortryde,
 Vender om i Jesu Navn!

DE TO SØSTRE I BRØNDEN OG PAA LOFTET

VED SNEDKER SEVERIN RASMUSSEN, RINGE

DER var engang en Kone, der havde to Døtre; men den ene var kun hendes Steddatter, og hende var hun ikke altid god imod. En Aften maatte hun sidde ude ved Brønden og spinde ved Maanelys. Da listede Stedmoderen sig hen og væltede hende ned i Brønden.

Pigen faldt igennem Brønden og kom til en grøn Vej, som hun fulgte. Omsider mødte hun en Trold, der sagde til hende: »Vil du tjen mig, min lil Pie, saa skal du faa saa meget Sølv og Guld, du kan bære.« Det vilde Pigen nok, og hun var saa hos Trolden den Tid, de havde bestemt. Hun fik saa Sølv og Guld, det hun kunde bære, og saa løb hun hjemad.

Paa Vejen kom hun forbi et Træ, der sagde til hende: »Vil du ryst mig, min lil Pie, saa vil je dølge dig, naar Troli kommer.« Hun rystede Træet og løb videre og kom til en Ko, der sagde: »Vil du maalk mig, min lil Pie, saa vil jeg dølge dig, naar Troli kommer.« Pigen malkede Koen og løb videre, til hun kom til en Bro, der sagde: »Vil du gaa letle over mig, min lil Pie, saa vil jeg dølge dig, naar Troli kommer.« Pigen listede let over Broen og løb videre.

Trolden havde imidlertid fortrudt, at han havde ladet Pigen gaa med saa meget af hans Sølv og Guld, og løb efter hende. Han kom til Træet og sagde: »Har du set en Pie med sit Pik, med sit Pak trin saa let paa sin Taa?« Nej — Træet havde ingen set. Han løb videre og kom til Koen og sagde til den: »Har du set en Pie med sit Pik, med sit Pak trin saa let paa sin Taa?« Nej — Koen havde ingen set, og han løb videre til Broen og sagde igen: »Har du set en Pie med sit Pik, med

sit Pak trin saa let paa sin Taa?« Nej — Broen havde ingen set, og Trolden maatte gaa hjem igen.

Imidlertid var Pigen kommen hjem og op af Brønden, og da Stedmoderen saa alt det Guld og Sølv, mente hun, at ogsaa hendes egen Datter skulde prøve at hente noget hjem, og hun køl ogsaa hende ned i Brønden. Datteren fandt den grønne Vej og mødte ogsaa Trolden, som hun lovede at tjene, saa skulde ogsaa hun have alt det Guld og Sølv, hun kunde bære.

Da Tiden var omme, fik hun det ogsaa og løb hjemad. Hun kom ogsaa til Træet, der sagde til hende: »Vil du ryst mig, min lil Pie, saa skal jeg dølle dig, naar Troli kommer.« »Jeg har ett Stund,« sagde hun og løb videre til Koen, der sagde: »Vil dutte maalk mig, min lil Pie, saa vil jeg dølle dig, naar Troli kommer.« »Jeg har ett Stund,« sagde hun og løb videre til Broen, der sagde: »Vil du gaa lette over mig, min lil Pie, saa skal jeg dølle dig, naar Troli kommer.« »Jeg har ett Stund,« sagde hun og trampede over Broen.

Trolden havde igen fortrudt og travede efter Pigen. Han kom til Træet og sagde: »Har dutte set en Pie med sit Pik, med sit Pak trin saa let paa sin Taa?« »Jov, strøv og løv, saa naar du hende.« Trolden løb videre til Koen. »Har dutte set en Pie med sit Pik, med sit Pak trin saa let paa sin Taa?« »Jov, strøv og løv, saa naar du hende,« sagde Koen. Han løb videre og kom til Broen. »Har dutte set en Pie med sit Pik, med sit Pak trin saa let paa sin Taa?« »Jov, strøv og løv, saa naar du hende.« Trolden løb videre og naaede snart Pigen, som han gennempryglede og tog alt Guldet og Sølvet fra hende, saa hun var mere død end levende, da hun naaede hjem.

Moderen var jo ikke tilfreds med den Medfart, Datteren havde faaet, og saa skulde det igen gaa ud over Steddatteren.

Oppe paa Loftet var det ikke godt at være om Natten, da huserede Troldene dér. Saa sendte hun da Steddatteren derop en Aften, og hun skulde blive der om Natten, og hun fik et Stykke tørt Brød med sig.

Som hun nu havde siddet der en Tid, kom der en lille Mis, der sagde til hende: »Miav — gi mig et lille Stykke Brød.« »Du maa faa det hele,« sagde Pigen. »Nej, kun et lille Stykke,« sagde Mis og forsvandt. Lidt efter kom han igen. »Miav — maa jeg faa et Stykke af dit Brød?« »Du maa faa det hele.« »Nej, kun et Stykke,« sagde han og forsvandt igen. Lidt efter

kom han igen, men da var han bleven til en gammel Kone. »Maa jeg faa et Stykke af dit Brød?« spurgte hun. »Ja, du maa faa det hele,« sagde Pigen og gav hende det sidste. »Men nu vil jeg give dig et godt Raad,« sagde Konen. »Naar nu Troldene kommer, vil de danse med dig, saa siger du, at du ikke kan danse, før du bliver klædt i Guld fra Top til Taa. Naar du saa er klædt i Guld, siger du, at du ikke kan danse, før du ogsaa faar et Par Guldsko, og inden de faar skaffet dem, er det Dag, og saa har de ingen Magt over dig.« Pigen takkede, og den gamle gik.

Lidt efter kom Troldene, og de vilde alle danse med hende, men hun sagde jo saa til dem, hun kunde ikke danse, før hun var klædt i Guld fra Top til Taa. Da de havde skaffet det, sagde hun, hun kunde ikke danse, før hun ogsaa fik et Par Guldsko, og da hun fik dem, var det Dag, og Troldene maatte afsted. Da Stedmoderen saa op paa Loftet, saa hun Steddatteren i alt sit Guld, straalende som Solen.

Men Stedmoderen kunde ikke nøjes med det. Hendes egen Datter skulde ogsaa prøve, og næste Aften blev hun sendt op paa Loftet; men hun fik baade Smør og Ost paa sit Brød. Da hun havde siddet en Tid, kom den lille Mis og sagde: »Miav — maa jeg faa et Stykke af dit Brød?« »Jeg har selv mit Brød behov,« sagde Pigen, og Mis gik; men han kom anden Gang og sagde: »Maa jeg ikke faa et lille Stykke af dit Brød?« »Jeg har selv mit Brød behov,« sagde Pigen igen, og Mis gik. Men han kom igen tredie Gang og sagde: »Maa jeg ikke faa et Stykke af dit Brød?« »Jeg har selv mit Brød behov,« sagde Pigen igen, og Mis maatte gaa.

Lidt efter kom Troldene, og da Pigen ikke var advaret, tog de hende og dansede med hende den ene efter den anden, og da Morgenen kom, og de forsvandt, laa Pigen paa Loftet og var mere død end levende, og saadan fandt Moderen hende.

Men efter den Tid lod hun Steddatteren i Fred, hun indsaa, det var Datteren, der altid kom galt afsted.

Dette Eventyr er fortalt af min Moder, Ane Dorthea Rasmussen, f. Larsen, født i Tange, Krarup Sogn 1872. Hun har lært det af sin Fader, Hsmd. Hans Larsen, Tange, født i Stenstrup Sogn 1842, men opvokset i Krarup Sogn.

GAMLE SANDSAGER

ET PAR SMAATRÆK OM BODIL PEDERSDATTER

En Læser, der ikke ønsker sit Navn nævnt i denne Forbindelse, meddeler følgende:

»Bodil og Lorenz Lorenzen skal have beboet et Hus i Millinge, hvor nu Millinge Forskole ligger. Dette Hus brændte (se Brandtaksationsprotokollen paa Landsarkivet), og Bodil Pedersdatter skal efter Sigende have været medvirkende til Brandens Opkomst. Derefter har de boet i det Hus, som ligger paa Bakken i den vestlige Udkant af Millinge, Bakken kaldes endnu af enkelte ældre Folk for Laarses Banke o: Lorenz's Banke. Endvidere kan oplyses, at der i privat Eje i Svanninge findes en Bibel, som har tilhørt B. P. og L. L., foræret Ægteparret til deres Bryllup (?) af Skoleholder Hans Rasmussen i Millinge.«

H. C. F.

BODIL PEDERSDATTERS FORKLÆDE

Skolelærer Krogh i Gærup skal i København have set Bodil Pedersdatters Forklæde. Det skal han have fortalt for Børnene i Skolen, dengang Hmd. i Sallinge Andreas Bondes Hustru gik i Skole i Gærup.

J. Pilegaard.

STÆVNEN I FRØRUP

Stævnen i Frørup har vaaren paa en Trekant, der laa midt i Byen. Det var østen for Kirken, og der laa en gammel Gaard mellem Kirkegaarden og Stævnen. Der laa en Sten til hver af Bymændene; men de har ikke vaaren der i min Tid. Min Broder Søren stod for at faa Trekanten tilplantet, og nu er der rejst en Genforeningssten paa Pladsen.

Fortalt i 1928 af Gdr. Vilhelm Christensen, Frørup, født i Frørup 1853. Hans Broder Søren var den kendte kloge Søren (se FHj. III, 7f).

H. C. Frydendahl.

KLOGE SØREN I FRØRUP

Ved at læse om Søren Kristensens Far og Tyven i Fynsk Hjemstavn's Februarhæfte kom jeg til at tænke paa noget, min Far har fortalt.

Han og nogle flere fulgtes med Søren Christensen hjem fra Frørup Kirke. Da de naaede ud til Søren Christensens Marker, var der en, der sagde: »Hvor kan du dog have de store Benhvider staaende i Hegnene, at Folk ikke tager dem?« De brugtes jo dengang til at lave Skeer af. Søren svarede herpaa: »Det skulde de lige prøve paa, saa skulde de nok faa Lov til at blive staaende, til jeg kom og løste dem ud.«

Iøvrigt søgtes Søren Christensen, efter hvad min Mor har fortalt, mest, naar man kærnedede Smør, og dette ikke vilde samle sig. Senere fik han det tyske Apothek, som man dengang kaldte det, og dermed har han jo hjulpet mange.

Hans Fr. Danielsen, Ryslinge.

ARBEJDER RASK, ALLE MINE SVENDE

Følgende Leg brugtes i min Barndom, d. v. s. i 1880erne, i Skolen og i Hjemmene i Skovby Sogn.

Børnene sætter sig omkring et Bord, efter at de har valgt en Mester, og enhver har bestemt, hvad Bestilling de vil have. En vil være Smed, en Snedker, en Skræder, en Malkepige og en Sypige og saa fremdeles. Saa begynder Legen. Mester siger: »Arbejder rask, alle mine Svende, enhver passer sit.« Svendene slaar da rask med begge Pegefingre i Bordkanten; de maa tillige give Agt paa Mester og se, hvad han foretager sig; slaar han et Slag i Bordet med Haanden, er det Smeden, der samtidig maa slaa et Slag (det er at slaa i Ambolten); høvler Mester, maa Snedkeren ogsaa høvle; malker han, maa Malkepigen ogsaa malke. Der maa stadig gives Agt paa Mester, ellers gives Pant. Naar der er kommen en Del Panter ind, faar en af Deltagerne et Forklæde over Hovedet; Mester raaber saa for hvert Pant, han tager frem: »Hvad skal den gøre, som ejer dette Pant?« Den, som har Hovedet under Forklædet, maa sige, hvad Ejeren skal gøre, og som maa udføres med det samme. Naar alle Panterne er kommen Ejerne i Hænde, og de har faaet deres Straf, er Legen endt.

Martine Agathe Hansen, Christiansminde.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

For Tiden ønskes især Oplysninger om:
Sagnet om Kæmpernes Legetøj. (Se Omslaget i Januar 1937).
Gamle Gravmæler af Træ eller Jærn. (Se Artiklen »Gamle

Gravtræer fra Avernakø Kirkegaard«, Decbr. 1936).
Talemaaden om Skræderens Barsel. (Se under »Gamle Sand-

sager«, Jan. 1937 og senere).
Det gloende Spøgelse ved Sandholt (evt. en anden Herregaard) og Visedigterinden Bodil Pedersdatter. (Se under »Gamle Sandsager«, Febr. 1937 og senere).

Folkeminder om Odense Aa. (Se Omslaget i Januar 1938).

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Sælfangst i fynske Farvande. (Se Omslaget i Marts 1938).

For modtagne Oplysninger takkes:

Bmd. Hans Fr. Danielsen og Hustru, Ryslinge.

Dyrlæge C. C. Matthiessen, Ullerslev.

Fru Mine Søkilde Petersen, Vejen.

Yderligere Oplysninger bedes sendt til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter.

Da jeg efter Samraad med Redaktøren af »Fynsk Hjemstavn« paatænker at føje et lille Supplement til den Artikkelseerie, der i 1929—32 var optaget i dette Maanedsskrift om »Fynske Plantenavne«, tillader jeg mig herigennem at anmode Læserne om at ville meddele mig saadanne Plantenavne, som de maatte savne i min tidligere Fremstilling, saavel som Sagn, Tro og Talemaader om Planterne, deres Lægekraft o. s. fr. Jeg beder venligst om, at slige Bidrag maa blive sendt mig direkte og om muligt i en nær Fremtid.

20. Marts 1938.

Axel Lange,
Botanisk Have, København K.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg agter at skrive en Artikel om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet	—	- 2.50, — - 3.50
Tre Aargange samlet	—	- 3.50, — - 4.50
Fire Aargange samlet	—	- 4.50, — - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
[Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2.00 i Shirting, Kr. 3.00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2.50 i Shirting, Kr. 3.50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3.50 i Shirting, Kr. 4.50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4.50 i Shirting, Kr. 5.50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Forfatterens Forarbejde er her udført med en Omhu, saa den skildrede
selv vilde bøje sig derfor, om han her maatte møde sig og sin Samtid paa
Nutids-Prent.

Men Bogen er ikke en Samling tørre Data; et rent og rigt Menneskeliv
træder os her betagende i Møde. Og vi kender alle — og ikke mindst fra
de unge Aar — hvordan sligt et lille Følge i de stille Timer har styrket eller
rejst vore betydende Idealer.

.. Den fortjener at indgaa i vore Sognebiblioteker samt i det gode Hjem
sunde, smukke, lille Bogsamling. Kr. Møller i Andelsbladet.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: G. Schousbo: Nogle gamle Kistebreve. — Gundorph Jørgensen: Sandsager fra Trolleborgene. — Hanne Christoffersen: Erindringer fra et Dørværelse. — I. P. Pedersen: Gamle Kirkegangsskikke i Sønderby. — Gamle Sandsager.

5. hæfte.

Maj 1938.

11. Aargang.

Fra Udvalget for Hjemstavnstævnet 1936 har jeg til Støtte for Fynsk Hjemstavn modtaget 100 Kr. For dette Tilskud udtaler jeg min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

FYNSK HJEMSTAVNS SAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udclip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40 000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig senere — under en eller anden Form — gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Overbibliotekar, Dr. phil. J. Christian Bay, Chicago, 2 Aviser til Udclipning.

Fra Fru Hanne Christoffersen, Kragholm, et Prospektkort.

Fra Tegner Aage Jørgensen, København, 3 Udclip.

Fra Gdr. Chr. Nielsen, Aaholm, 5 Fotografier.

For alt dette bringer jeg min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

værner om Minderne, plejer Hjemstavnsfølelsen, opfrisker Dialekterne og knytter Baandet.

Indmeldelser modtages under Adresse: Rudersdalsvej 44, Holte.

Fig. 1. Satirisk Kistebrev.

NOGLE GAMLE KISTEBREVE

VED PROVST G. SCHOVSBO, VEMMETOFTE

JEG har i Aarenes Løb samlet 15 gamle illustrerede Papir-Plakater, saakaldte Kistebreve eller Kistebilleder, sammen paa Fyen, dels købt dem for en Ubetydelighed, dels faaet dem foræret af venlige Mennesker. Saa vidt jeg husker, fik jeg de fleste, da jeg var Præst i Hillerslev 1909—17.

Nogle af dem fandt jeg fastklistret til Indersiden af det buede Laag paa en gammel Egetræs-Kiste, der stod i Gaardens Foderlo og brugtes som Gemmede for Hakkelse; andre opbevaredes af en Husmand i en grøn Fyrretræs-Kasse med Skydelaag, hvorpaa staar malet nogle stiliserede Roser og Tulipaner og andre yndelige Blommer. Paa den ene Ende af Kassen, der er i mit Eje, staar K. M. D., paa den anden 1799.

Denne lille Samling repræsenterer en maaske for lidet paaagtet Litteraturform, der endnu ikke er uddød og formodentlig heller aldrig vil gaa helt af Brug, selv om det i vore Dage

nærmest er Radioen og Biografen, der har paataget sig den Gerning: at bringe historiske Nyheder og aandelige Værdier ud til hvert eneste Hjem i Landet.

Alle de 15 Blade er særdeles vel bevarede, udaterede, og Indholdet er meget forskelligt.

HISTORISKE KISTEBREVE

1. Det ældste af denne Slags forestiller »Christian, Cron-Printz til Danmark og Norge etc. etc.«, siddende paa en ualmindelig vælig Ganger, og »Sophia Magdalena og Wilhelmina Carolina, Cron- og Arve-Princesser til Danmark og Norge etc. etc., kiørende paa Jagt, i deres Jagt-Habit.« I Baggrunden sees Eremitagen i Dyrehaven og en enkelt Hjort. Dette Billedark er trykt i Kjøbenhavn og »findes tilkiøbs i Skindergaden lige over for Frue-Skole«. Sophia Magdalena af Kulmbach-Bayreuth, en af Tysklands allerfattigste Prinsesser, blev den 7. Aug. 1721 gift med Kronprins Christian, der blev Konge (Chr. VI) d. 12. Okt. 1730, saa Bladet maa være trykt ca. 1725.

2. Et andet Kistebrev, ligeledes i Form af et opslaaet Folio-Ark, lader sig ogsaa nogenlunde tidsfæste. Det er udgaaet fra Kjøbenhavn »trykt og findes tilkiøbs hos Joh. Rud.Thiele, boende i Store Helliggeist-Strædet No. 150.« Til venstre seer man [Kong Christian VII, til højre Dronning Carolina Mathilda. Oven over hver af dem kommer en Arm ud af en Sky og sætter en Kongekrone paa deres Hoved. I Texten under Billederne oplyses, at han er født den 29. Januar 1749, blev Konge d. 14. Januar 1766 (altsaa ikke fyldt 18 Aar!), formælet d. 8. November 1766 og kronet d. 1. Maj 1767. Hun var født som Prinsesse af Storbritannien d. 22. Juli 1751 og var altsaa ved sin »Formæling« kun godt 15 Aar (!).

Under Kongens meget tarvelige Billede staar dette Vers:

»Den Trettende Monark af Oldenborgisk Stamme,
Er just af Viisdom, Dyd og stor Forstand den samme
Som hver af Fædrene. Han er ret Fyrsters Ziir,
Og fører naadefuld det Danske Konge-Spiir.
Alt Nordens Folk ved Ham vist lykkelig skal blive,

Hver Undersaat Ham vil det Ønske daglig give:
 Vivat¹⁾ Kong Christian den Syvende i Fred
 Til højest Alderdom! til hvers Lyksalighed!«

Og under Dronningens endnu tarveligere Billede:

»Her æres Dronningen, vort Tvilling-Riges Moder,
 Som faaer Lykønskninger af alle Landets Poder.
 Hun som en Engel er af Himmelen os sendt
 Fra Engeland, hvorfra vi Dronning før har kiendt.
 Hun i vor Forbøn skal hver Dag indsluttet være:
 Gid Hun til ældste Aar det Danske Purpur bære!
 Gid vor Lyksalighed ved Hende fremmes maae,
 Som skal i Danmark Udødelighed faae!«

Det er stærke Ord; men man maa erindre, at de er udtalt paa et Tidspunkt, da han endnu havde sin Forstand og hun sin Uskyld.

3. Et farvestraalende Folio-Ark, trykt i det noksom bekendte Neu-Ruppin og »zu haben bei Gustav Kühn«; det er hans »Original u. Eigenthum No. 141.« Det fremstiller Oscar I, Konge af Norge og Sverrig, »født den 4. Juli 1799, kronet den 8. Marts 1844, giftet den 19. Juni 1823,« og hans Dronning »Josephine, Søster til Hertungen af Leuchtenberg« og født den 14. Marts 1807.

SATIRISKE KISTEBREVE

4. Den ovennævnte Bogtrykker Thiele har Ansvaret for et Dobbelt-Blad (Fig. 1), der viser en gammel Mand og en gammel Kone, hver for sig højt til Hest paa en mægtig Hane og prydede med nogle store Takker og Horn i Panden. Under hvert Billede er anbragt et stærkt advarende Vers om »Den gamle Mands Skjebne, der givter sig med en ung Pige,« og »Den gamle Kones Skjebne, der ægter en ung Mand.« Om Manden siges bl. a.: »Foraarsblomster, Vintersnee, Bør man ikke samled see / . . . Men, naar gamle Abekatte, Sig med Elskov vil befatte, / De da sikkert vente maae, / At de Horn i Panden faae«. Og om den gamle Kone: »Daarlig, daarlig er den Kone, Som i Alderen vil laane / Elskov endnu Rum hos sig, Daarskab højst beklageligt! / Er hun Enke, gammel Møe, Klogere sin

¹⁾ leve.

Sag hun driver, / Om i Kloster hun sig giver: Hellere vil ugivt
døe, / End en Spøttegjøg at søge, Som kuns hendes Gods vil
øde . . .«

5. Fra samme Thieles Trykkeri stammer en »Afbildning, hvor man seer, at Søer — til skamme gjør de dovne Møer.« En ung Pige er falden i Søvn ved sin Rok, og 5 Svin (Søer altsaa) har travlt med alt det Arbejde, hun er sat til at gøre med Hørren. En af disse Søer har sat sig ved Rokken, og taltaler den sovende Pige saalunde:

»Sov, hierte Søster! jeg imidlertid vil spinde,
Saa Rokke-Hovedet ved mig skal fælde Haar;
De andre Søstre skal imedens haspe, vinde,
Samt skiætte, hægge og fra Hørren skille Blaar.«

Og sine Med-Søer formaner hun saaledes:

»Vær snart at haspe af din Teen, min Søster Trine!
Nu skal du en igien, som strax er færdig, faae.
Phy, hvilken doven Soe er du, min Søster Stine,
Træk Lænderne med dig! vær snart at vinde paa.
De andre Søstre seer du smukt at sidde stille
Paa deres Rumpe, ved sit Arbeid begge To;
Med Søster Marens Rok har jeg jo at bestille,
Thi ellers blir hun vist nok kaldt en doven Soe.«

GUDELIGE KISTEBREVE

6. Et »Himmelbrev, som Gud selv har skreven med Guld-bogstaver og hængt det i sin Kirke over Døren. Hvo dette Brev vil gribe, for den flyer det, men hvo som det vil udskrive, for den bøier det sig« (Fig. 2). Det er trykt i Neu-Rupp in, men selve Brevet blev af »en ung Karl i brune Klæder, med en stor Hue paa Hovedet, men ingen Knapper i sin Kjole« leveret til en Mand ved Navn Just, som boede i Assens, da han paa en Vandring var naaet til »et Hus som kaldes Møllehuset« »en Mil fra Assens.« Indholdet er »Himmelbrevens« sædvanlige kraftige Formaninger til Omvendelse og Bod.

7. Ogsaa fra Neu-Rupp in: »Den allernaadigste Livsens Herre og Konge Christo Jesu opofres dette Livsens-Træ med sine tolv aandelige Favnetag og Hjerte-Suk i Troens ydmyge Kjerlighed af det ringe Støv og Aske Lauritz Justsen Bech.« I Cirkler, der er anbragt i et Træs Krone, findes disse »Hjerte-

Suk, naar man nogensteds vil reise«, »naar man kommer hjem af Reisen«, »naar man begynder sit Maaltid« og ender det, »naar man hører Klokken«, »naar man slukker Lyset« o. s. v. Og tilsidst er der en Beskrivelse af Himlen: »Her er meget godt at være / Her er idel Fryd og Ære, / Her er det paa Engleviis / . . . Her GUD Fader residerer, / Her min Jesus præsiderer, / Her den Hellig Aand og boer.«

8. Ogsaa fra Neu-Ruppin: »Bibelsk Reisekort over Livets og Dødens Vei« (Fig. 3). Om de Mennesker, der vælger den sidstnævnte Vej, siges der: »I Vellystens skidne Søl / De saa længe sig nedælte / At de sig omsider vælte / Ned udi en Svovelpøel.«

9 og 10. »En gudfrygtig och christelig Huus-Velsignelse« og en »Aandelig Huus-Velsignelse for christelige Familier« (Fig. 4) stammer ligeledes fra Neu-Ruppin.

11. »Loven og Evangelium eller Samtale imellem Moses og Christus« (Fig. 5) er trykt hos Joh. Rud.

Thiele og forestiller »Forskjellen imellem Trældommen og Friheden, til Guds Børns Trøst, som læser dette, for derved at glædes over det efter Syndefaldet aabenbarede salige Evangelium.«

— 3 af de smukkeste og lodigste Blade er udgaet fra Bogtrykkeriet i Haderslev og »at bekomme« dér. De har maaske noget med Herrnhuterne, Brødremenigheden, at gøre. De virkede fra 1745 i det nordlige Sønderjylland (Stepping Sogn) og anlagde med Kongens særlige Tilladelse 1771 Kolonien Christiansfeld i Tyrstrup Sogn, omtr. 12 km Nord for Haderslev.

12. »Det stedsevarende gudelige Stue-Uhr — det er: Vor Herres og Frelsers Jesu Christi Fire og Tive Lidelsestimer fra

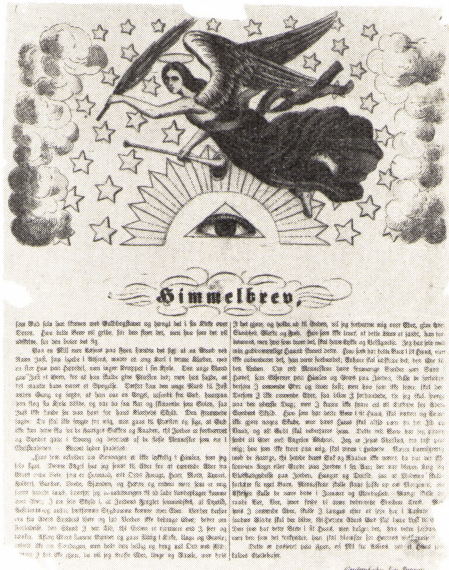

Fig. 2. Himmelsbrev.

Skiertorsdags Aften til Langfredags Aften« med et kjønt 4-liniet Vers til hver Time.

13. »Den gudfrygtige Tjenestepige — det er: Gudelige Betragtninger over vor Herres og Frelasers Jesu Christi Lidelse og Død, som et Guds Barn daglig bør at øve sig udi i alle sine

Fig. 3. Bibelsk Reisekort over Livets og Dødens Vei.

Gjerninger. — Hvo som haver dette Blad i sit Huus og stiller sit Levnet derefter, han har overflødig Velsignelse at forvente af Herren vor Gud.« Indholdet er dette:

»En Eremit, som havde levet fyrgetive Aar ganske allene i Samaritaner Skoven, tænkte engang ved sig selv: om der vel kunne være noget Menneske i Verden, der var saa hellig som han? Og da han sligt ved sig overlagde, see! da kom en Guds Engel til ham og sagde: Hvad overlægger du ved dig? Skulde der ingen helligere Sjæle være i Verden end du? Gak med mig, jeg vil ikkun føre dig til en ringe Tjenestepige, som dig i Hellighed og Fortjeneste hos Gud den Almægtige langt overgaaer. Derpaa gjorde han sig færdig, gik med Engelen til Staden og kom i Huset, hvor Pigen var. Han gav flittig Agt paa Pigen

og saae, at hun var altid glad og vel tilmode og taledede med hver Mand; saae hende ogsaa æde og drikke. Kort, han meente intet at see paa hende, som kunde lignes ved hans Andagt og Hellighed. Dog alligevel bad han hende, at hun vilde sige ham, hvad hendes Øvelse var. Men hun vilde i Begyndelsen ikke sige ham det, indtil han endelig ved Formaning og christelig Kjærlighed bragde det saa vidt, at hun begyndte at tale, som følger.« Hun gør saa Rede for, hvorledes hun altid har Gud i sine Tanker og taler til sig selv om ham, naar hun staar op om Morgen, ifører sig sine Klæder, binder sit Bælte, drager sine Sko paa, kæmmer sit Haar, binder et Linklæde om sin Hals, gaar til Herrens Nadver, seer et Rettersted, gaar til Byen, tænder Ild eller seer Ild, fejer eller seer et Hus renses, seer et Kar sættes paa Ilden, bærer Ved eller seer Træer, gaar »hos« Vandet, seer Kniv, Spyd, Sværd eller

Stænger, lægger Brænde til Ilden, bærer eller seer Mad bæres paa Bordet, faar Penge eller giver dem ud, drikker, seer et bedrøvet Menneske, samt endelig, naar hun gaar til Sengs. Under al denne jævne, daglige Gerning tænker hun paa »den korsfæstede Jesum Christum. Ham lever jeg, ham dør jeg, og til hans Ære hensigte alle mine Gjerninger.« — »Da nu Eremiten dette alt sammen havde hørt, sagde han ved sig selv: O Gud! nu er jeg altid allene, hvor ingen forvilder mig, men kan dog næppe engang tænke paa det, som denne Pige ved alt hendes Arbeide virkelig forretter. Skulde jeg leve iblandt Mennesker som hun, jeg kunde det sandelig ikke gjøre. Han fældte da Dommen selv, at denne Pige var meget helligere end han og havde billig langt større Løn hos Gud den Almægtige at forvente.«

14. Dette mærkelige Blad viser »Evæ Døttres, eller Fruen-

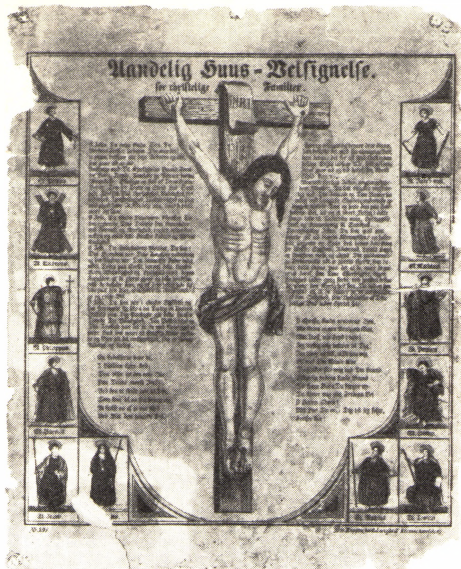

Fig. 4. Aandelig Huus-Velsignelse.

15. Til Sammenligning skal jeg anføre den noget forsornde og usmagelige Text paa en gudelig Traktat fra vore Dage, uden Trykke-Aar og -sted:

»Emigranter til det ny Jerusalem bør sikre sig Plads i Tide med Frelserens kongelige Linie. NB. Kun eet Fartøj afsejler. — Billet faaes kun i Land, udleveres gratis (Rom. 3,24) dog kun til Syndere (Luk. 15,2). Passagererne anmodes om skyndsomst at gaa om Bord, da der kun ringes én Gang, før Skibets Afgang (1. Mos. 19,15—17; Luk. 17,32). Retour-Billet udstedes ikke (2. Cor. 7,10). Rejsehaandbog faaes paa Graabrødretorv 11 St. Kontortid 8—8 (2. Tim. 2,3—16). Ophold frit (Matth. 6,33). Rejsegods maa ikke medtages (Luk. 10,42; 1. Joh. 2,15—16). Kaptajn: Jesus Christus (Joh. 14,6). Skibets Navn: »Evangelium« (Rom. 1,16). Anm.: Skibet drives af Passatvinden (den Hellig Aand) imod Tidens Strøm — ind i Frelsens Havn (Rom. 8,14; Hebr. 4,12). — Karantænebestemmelserne for det ny Jerusalem ere ualmindelig strænge (»In tet urent skal komme ind i den Stad« (Aab. 21,27). »Salige ere de rene af Hjærtet; thi de skulle se Gud« (Matth. 5,8)). Derfor er det nødvendigt, at Passagererne have tvættet deres Kjortler og gjort dem hvide i Lammets (Jesu) Blod (Johs. Aab. 7,14). Anm.: Skibet er gammelt (fuldført Anno 33 efter Kr. (Johs. 19,30), men har endnu ikke lidt Skibbrud (Johs. 10,35; 1. Pet. 1,25).« — En paaklæbet Seddel meddeler: »De indbydes venligst til kristeligt Møde i Realskolens store Sal, Frederiksberg Allé 22, hver Søndag Aften Kl. 7 og Onsdag Aften Kl. 8.«

SANDSAGER FRA TROLLEBORGEGNEN

EFTER LANDMAND JOHANNES JUUL, GRØNDERUP
VED † LÆRER GUNDORPH JØRGENSEN, WENDTSMINDE

1

EN Tjenestekarl i Grønderup, [Brahe-Trolleborg Sogn, havde været hjemme hos sin Mor i Nyløkke, og da han gik hjem om Natten, da kom han forbi en Gaard, og ud fra den Gaard kom der en Hare. Den fulgte ham, den gik ved Siden af ham, han vilde jo saa slaa efter den med Stokken, men kom saa i Tanker om, at der maatte være noget aparte ved den Hare. Saa lod han den gaa i Fred, og den fulgte ham saa til Gaarden, hvor han tjente, og det var [den gamle Guld-

feldtgaard. Men han havde altid hørt, at de maatte ikke tænde Lys, naar der var saadan noget, som man mente, der var noget unaturligt ved. Men saa næste Morgen kom der Bud fra den Gaard, han var kommen forbi, at den gamle Kone dér var død om Natten; og saa vilde de ha, hans Madmor skulde komme der over og tage hende af Sengen. Saa var han klar over, at det var en Slags Varsel, han havde set den Nat. Og den, der har oplevet det, paastaar, at det passer; det er en Mand, der er død for faa Aar siden.

2

Der er forresten en [Historie] og, ja det er en Mark, der hører til den gamle Teglggaard, og deroppe i et Hjørne er der en lille Hasselskov eller saadan noget, og der gik der Sagn om, at der var en Pige, der havde født et Barn og gravet det ned deroppe, og saa paastod de gamle, at der, ved Sct. Hansdagstid, kunde de høre Barnet græde, og der lød Suk, som det kunde være Moderen, der gik og sukkede, og den Mark den kaldes »Ka'js Krog«.

3

I en Gaard i Grønderup var der en Mand, der ejede Cyprianus, og saa var det en Aften, de sad ved Bordet, det har vel været til Kaffe, tænker jeg, saa pludselig saa siger han, at der staar en Mand ude i min Skovhave med et Stykke Eske-træ paa Nakken, — og der kan han faa Lov til at staa til i Morgen til Straf for det! Ved det, han ejede den Bog, havde han Magten, saa kan de jo mere end deres Fadervor. Og næste Morgen, ved Pigerne kom ud og malke, da saa de godt nok, han stod der. Saa fik han Lov til at gaa jo.

4

Samme Mand var en Dag ude at høste, og saa pludselig smed han Mejetøjet og løb hjem, og da stod Tjenestepigen og læste i Cyprianus, og det havde han jo saa kunnet mærke derude i Marken, og hun kunde ikke holde op med at læse i den, før han kom til Stede. Og fra den Tid af skulde hun nok vide at blive fra Bogen.

5

Det var saa i en Gaard i Katterød, der var to gamle Søstre, som havde Ord for, at de kunde hekse, og saa var det

i en Nabogaard ved Siden af, der skulde de brygge, men Øllet det vilde ikke gøres; men saa kom de i Tanker om, at den ene af de to Søstre havde været inde og laane Gær, da hun ogsaa skulde brygge. Saa næste Gang, de skulde brygge, saa mislykkedes det ogsaa. Saa kom de i Tanker om, at den ene af de to Søstre havde atter været der og vilde laane Ild, det gjorde de jo i gamle Dage, da gik de rundt og laante Ild. De søgte en klog Mand, og han gav dem det Raad, at næste Gang, at de bryggede, da skulde de smide en Spand kogende Vand ind i Hundehuset i Porten, og det gjorde de jo saa, og lang Tid efter, da saa de ikke den ene af de to Søstre, men da hun kom frem, da havde hun et stort Forklæde omkring Hovedet, og dem, der saa hende nær ved, paastod, at hun saa ud i Ansigtet, som om hun var skoldet. Og efter den Tid kom de to Søstre aldrig inden for Porten i den Gaard.

6

Der var en Mand i Pejrup, han havde Uheld med sine Grisesøer. Han var saa klar over, at de var forhekset. Han søgte en klog Mand, han boede i et Hus i Grønderup, der hed Prøjsen, og han gik under Navnet Skærslipperen, jeg tør ikke sige helt bestemt, om han var født ude i Hestruphuset, — jo, det var han. Han gav ham det Raad, at han næste Torsdag Nat skulde gaa ind paa Kirkegaarden og tage tre Haandfulde Jord fra en Grav og lægge i Truget til Soen, saa vilde hun li' Grisene, da hun i Forvejen ikke kunde li' dem. Soen blev ogsaa glad ved dem, men Grisene døde.

7

Der er en fra Øster-Hæsinge, den er forresten meget komisk.

Der gaar et Sagn fra Øster-Hæsinge, at der gaar en Gravso ved Kirken. Saa var det en Aften, der kom en Mand gaende forbi Kirken, og der mødte han en So. Han blev saa bange, da han troede, det var Gravsoen, saa han begyndte at bede sit Fadervor, men han kunde ikke mer end som »Fadervor, du som er i Himlen«, og det blev han ved og gentog, og Soen fulgte ham lige til Døren. Og næste Morgen, ved han stod op, opdagede han, at Soen gik ude i Haven. Men da var det hans egen So, der var brudt ud om Natten; den havde saa kendt hans Stemme og var gaet med ham hjem.

Fra Sortesøen ved Holstenshus gaar der Sagn om, at der har ligget en gammel Borg dér paa Stedet, som var beboet af ugudelige Mennesker. Manden hittede en Dag paa at sende Bud efter Præsten, han skulde komme og berette en gammel Kone, og da Præsten kom, opdagede han, at det var en gammel So, de havde lagt i Sengen. De vilde da tvinge Præsten til at forrette Gerningen; men hvordan det gik eller ikke gik, saa begyndte Borgen pludselig at synke. Præsten skyndte sig da at løbe og naaede uden for Borgens Enemærker, inden den sank. Da Præsten stod og saa paa Søen, hvor Borgen var sunket, den forsvandt helt, da saa han, en Stol kom sejlene, hvorpaa hans Bønnbog laa, og bagefter kom hans Sko sejlene, som han i Hastværket ikke havde naaet at faa paa.

Den gamle Slibeværksmed¹⁾ talte med Morten Sølvbjerg om, at den, der døde først, skulde komme og fortælle, hvordan han havde det. Smeden han døde først. Saa en Aften da blev Morten Sølvbjergs Hund saa rasende, og han gik saa ud i Døren og vilde se, hvad der var paa Færde, saa lød der en dyb Røst henne fra Porten, som sa': »Evigheden er ingenting, min Bror.« Og det havde jo været en Spøgefugl, som havde hørt deres Samtale, for hvis Evigheden ingenting er, kunde han jo ikke komme og fortælle det.

Den samme Smed var saa snild, han lavede sin egen Kiste, og Laasen var lavet saa kunstfærdig, at naar Kisten var lukket i, kunde den kun aabnes indvendig fra. Han havde lavet en Rok til Dronningen, det var, mens han sad i Fængselet i København, for det han havde lavet falske Penge.

Det var en Aften, da jeg havde læst Spøgelseshistorier, da var mine Forældre i Byen, og jeg skulde være hjemme og passe de mindre Søskende. Saa gik jeg ind i Spisekammeret for at hente et Fad til at tage Mælk i, naar jeg havde malket. Da fik jeg pludselig Øje paa et Ansigt uden for Ruden; det gav

¹⁾ Se FHj. IX, 89f.

et Sæt i mig, for det var Spøgelsehistorierne, der stod mig i Hovedet. Men da jeg undersøgte nærmere, viste det sig, at det var en gammel Kat, der sad paa en Tud uden for Vinduet. Havde jeg ikke undersøgt det nærmere, kunde det været optaget som Spøgeri.

12

Paa Bjørnø, naar de sad ved Bordet, og der var fremmede, saa naar de bad Gæsterne om at tage for sig af Retterne, saa brugte de det Udtryk: »Ræk nu te', ta' nu ve!«. Paa Fyn siges mest: »Ta nåwe åp, ta nåwe åp!«

13

Det var fra Krigen 48 ved et Slag i Sønderjylland, da var der en Afdeling, hvor deres Kaptajn var faldet, Hovedet var skudt af ham, og for at Afdelingen ikke skulde tabe Modet, hvis de opdagede, han var faldet, saa var der et Par Kammerater, at der satte Hovedet paa igen, men i Hastværket havde de sat Hovedet forkert paa, saa Ansigtet vendte bag ud. Men det gik jo alligevel; for i Krigens Tummel var der ingen, der tænkte rigtig over ved det. Det var en gammel Veteran oppe fra Haagerup, der har fortalt det i sin Tid. Han var saa enestaaende til at fortælle Løgnehistorier.

ERINDRINGER FRA ET VÆVERHJEM

AF HANNE CHRISTOFFERSEN

MINE Forældre, Lars Godtfredsen (f. 1815, d. 1896) og Hustru, Kirstine (f. 1819, d. 1883), havde et lille Husmandssted med 2 Tdr. Land paa Havbølle Mark, Humle Sogn, og var desuden Vævere, de vævede begge to, og hvormange Alen Tøj er der ikke gaaet igennem deres Hænder! Der blev jo vævet alt muligt: Lærred, baade fint og grovt, Tøj til Kjoler og Underskørter, baade enskulørt og tærnet. Der blev vævet Tøj til Mandfolkene, baade til Stadstøj og Dagligtøj. Stadstøjet var gerne af eneste Uld, som saa senere blev farvet og stampet, saa det blev saa smukt og stærkt. Saa blev der vævet Dækketøj i mange Mønstre; adskillige Steder er der endnu Dækketøj, som Fader har vævet. Saa var der Dynetøj, som der ogsaa adskillige Steder endnu kan sees; det er næsten ikke til at slide op.

Naar saa Konerne kom med Garnet, der skulde væves, blev de der gerne, til det blev trændet. Det hed gerne, de skulde passe Nøglerne, at ingen Traade gik tabt. Det var mest Gaardmandskoner, da der nemlig omtrent var en Væv i hvert andet Hus. De fleste kunde væve dengang.

Der var de Stykker Tøj, der var over hundrede Alen.

Saa var det Skik, at disse Koner kom med et godt, hjemmebagt Rugbrød, som kaldes Trændebrød. Der var adskillige af dem, hvem der var særlig gode, der kom med to Brød, naar Stykket var stort, og sommetider havde de lagt en lille Ost i Posen, sommetider en Kurv med et lille Stykke Flæsk og sommetider et Par Æg; de skulde jo spise hos Mo'er den Dag.

De fik jo heller ikke ret meget for at væve det: en Alen Lærred 4 Skilling, en Alen Kjøletøj 10—12 Skilling, en Alen Dynetøj 14 Skilling, og det gav jo ikke mange Penge.

Naar saadan et Stykke Tøj var færdig og skulde afleveres, saa hed det gerne, at de skulde til Vævegilde, da der alletider vankede en ekstra Bitte Mad. Jeg for mit Vedkommende var gerne glad, naar jeg kunde faa Lov til at komme med til Vævegilde og faa Lov til at bære det Garn, der var levnet. Jeg vidste bestemt, hvor jeg helst vilde med hen.

Oktober 1929.

GAMLE KIRKEGANGSSKIKKE I SØNDERBY

AF L. P. PEDERSEN, TORØHUSE

TIL hen mod Slutningen af forrige Aarhundrede var det Sædvane i Sønderby, at Mændene før Gudstjenesten om Søndagene stod uden for Vaabehuset og snakkede og røg Tobak. Saa snart en Dreng var konfirmeret og havde »faaet Pibe selv,« kunde han ogsaa godt begynde at ryge ved Vaabehuset. Man havde god Tid dengang, og Folk, som havde langt til Kirke, gik eller sad i Agestolen og bakkede paa Piben paa Kirkevejen. Mange havde smukke, broderede Tobakspunge, og var det rigtig »gromt«, hang der en Sølvryddenaal ved, og den skulde helst ses, »for at der var noget ved det.« Naar man saa kom i god Tid, kunde der nok blive Lejlighed til at faa lidt Snak med Bekendte, ligesom der ogsaa kunde blive Lejlighed til at høre nyt; og var man blot inde i Kirken, medens de sang den sidste Salme,

inden Præsten »gik paa Stolen,« var det tidligt nok. Piben stak man i Frakkens Brystlomme, saa at Spidsen ofte stak op over Skulderen. Piben skulde helst være Merskum eller Kurlænder; i bedste Fald kunde en velholdt Træpibe ogsaa bruges.

Det var ikke alle, der rejste sig op i Kirken under Gudstjeningen. De, der havde Sorg, de, hvis Slægtninge var døde for kortere Tid siden, blev siddende. Ingen af de ældre kan huske noget om, hvorfor man blev siddende, om man var saa forsørget, at man ikke kunde staa op, eller hvordan. De, der blev siddende, var: Enhver Enke, hvis Mand var død for mindre end et Aar siden, enhver Søn eller Datter, hvis Fader eller Moder var døde for mindre end et halvt Aar siden, og enhver, hvis fjernere Slægtninge var døde for mindre end et Fjerdingaar siden. Denne sidste Sørgetid var den korteste. Var der en eller anden, man ventede vilde blive siddende, fordi man mente, der var Grund til det, kunde det hænde, at vedkommende kunde sige: »Næ, vi vette sørre, for vi skatte arre.«

Disse Sørgetider var ikke bare begrænset til Sønderby Sogn, de kendtes i hvert Fald ogsaa i Dreslette og maaske ogsaa paa Vestfyn i det hele taget.

GAMLE SANDSAGER

HAVDE FANGEL-SKAFFEREN HENTET SIT SKAFFERRIM I SØNDERJYLLAND?

I Fynsk Hjemstavn Maj 1936 gengav jeg nogle Skaffertaler og Skafferrim efter en Lommebog, der har tilhørt Morten Rasmussen i Fangel. I Sønderjydsk Maanedsskrift for Febr. 1938 har Jørgen Clemmensen, Felsted, meddelt nogle Skafferrim, der er i nøje Overensstemmelse med Fangel-Skafferens »Skaffer Riim ved Bryllup (1ste Dag, 2den Dag, Ved sidste Gildelag)«. De sønderjydske er meddelt efter en haandskreven Visebog, underskrevet af Nis Petersen, Felsted, 28. Marts 1845.

Da Morten Rasmussen, Fangel, havde deltaget i Trearskrigen (ved 13. Batt. 4. Comp.), er det nærliggende at antage, at han har faaet Opskriften til sine Skafferrim i Sønderjylland. Han har ganske vist det paagældende Sted tilføjet i sin Bog: »skrivet d. 3di October 1853 Kl. 9 Aften«; men det er jo muligt, at han denne Aften har indført Rimene i sin Bog efter en Afskrift, han har haft fra Feltoget i Sønderjylland.

H. C. Frydendahl.

EN FYNSK BONDEVISE

1. Og der det var ved Midnat —
 Hanen begyndte at gale —
 Bondekonen talte til Manden sin:
 »Nu skal du op at male!«
 Gud naade den fattige Bonde,
 naar Kvinderne de ere onde.
2. Og der han havde malet
 en Skjæppe eller to,
 saa sendte hun ham et Bud paany:
 »Nu ska' du til Dammen at toe« —
3. Og der han havde toet
 og spredt det Garn omkring,
 saa sendte hun ham et Bud igjen:
 »Nu ska' du ri'e til Thing.
4. Og først saa ska' du malke,
 og siden ska' du ri'e til Thing.
 Lad mig se, du skynder dig snar-
 lig hjem
 og gjenner mig Hønsene ind!«
5. Og der han havde malket
 og strippet de Geder og Faar,
 saa kom han til den røde Ko.
 Hun spildte den hverene Taar.
6. Manden gik i Gaarde
 og rælede som et Nød:
7. Manden gik til en Bagdør
 og ringlede med en Ring!
 »Aa hjærtelille, søde Mor,
 jeg vil følge dig ud og ind!«
8. »Og hvi vil du mig følge,
 du veed, jeg er ikke blind.
 Har du spildt al min Morenmælk,
 saa ska' du faa Skam paa dit Skind.
9. Hønsene ere otte,
 men Æggene ere kun syv.
 Det ene haver du mig skjælets fra
 som en forbandede Tyv!«
10. Konen sprang op af Sengen,
 hun napped' sin Tappestang,
 saa slog hun den fattige Bonde,
 saa hans Lemmer bleve ømme
 og trang.
11. Manden gik i Gaar'e,
 han var baade sulten og saare —
 »Kristgive, jeg laa paa Kirkegaard
 alt hos de skabede Faar!« —
 Gud naade den fattige Bonde,
 naar Kvinderne de ere onde!

Af et gammelt Hæfte med Viser, underskrevet Nis Petersen, Felsted, 28. Marts 1845.

Meddelt ved Jørgen Clemmensen, Felsted.
 Modtaget fra Seminarielærer Cl. Eskildsen, Tønder.

SYBILLES SPAADOM

En gammel Kone, Kirsten Henriksen fra Sanderum Tørvehave, hørte jeg ofte i min Barndom, omk. Midten af Firserne, sige:

»Naar Qvinden paa Vej og paa Gade
 gaar klædt saa broget som en Skade,
 saa skal hun forgaa, vor Jord,
 for det er Sybilles Ord.«

»Aa de passer now aam Dawe!« føjede Kirsten til. Efter-
 tiden gav ikke Kirsten Ret. Per Larsen.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

For Tiden ønskes især Oplysninger om:
Sagnet om Kæmpernes Legetøj. (Se Omslaget i Januar 1937).
Gamle Gravmæler af Træ eller Jærn. (Se Artiklen »Gamle
Gravtræer fra Avernakø Kirkegaard«, Decbr. 1936).

Talemaaden om Skræderens Barsel. (Se under »Gamle Sand-
sager«, Jan. 1937 og senere).

Det gloende Spøgelse ved Sandholt (evt. en anden Herre-
gaard) og Visedigterinden Bodil Pedersdatter. (Se under
»Gamle Sandsager«, Febr. 1937 og senere).

Folkeminder om Odense Aa. (Se Omslaget i Januar 1938).

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Sælfangst i fynske Farvande. (Se Omslaget i Marts 1938).

For modtagne Oplysninger takkes:

Tegner S. Arildskov, København.

Forfatterinde Frk. C. Reimer, Odense.

Yderligere Oplysninger bedes sendt til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter.

Da jeg efter Samraad med Redaktøren af »Fynsk Hjemstavn« paatænker at føje et lille Supplement til den Artikkelseerie, der i 1929—32 var optaget i dette Maanedsskrift om »Fynske Plantenavne«, tillader jeg mig herigennem at anmode Læserne om at ville meddele mig saadanne Plantenavne, som de maatte savne i min tidligere Fremstilling, saavel som Sagn, Tro og Talemaader om Planterne, deres Lægekraft o. s. fr. Jeg beder venligst om, at slige Bidrag maa blive sendt mig direkte og om muligt i en nær Fremtid.

20. Marts 1938.

Axel Lange,
Botanisk Have, København K.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg agter at skrive en Artikel om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup. beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	—	- 2.50, — - 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50, — - 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50, — - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Som hans Navn og Daad er lænket til Mindestenen i Haven ved Søkilde,
har Førstelærer Frydendahl gennem sin Bog omhyggeligt og smukt levende-
gjort denne prægtige Bondeskikkelse, og Bogen har stor Værdi for enhver,
der med Interesse omfatter Fædres Liv og Virke, hvorfor den fortjener at
finde Plads paa Hjemmets Boghylde og i alle Bogsamlinger.«

H. Sloth i »Dansk Landbrug«.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Ørgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frøydahl.

Indhold: H. C. Frøydahl: S. Jørgensen, Kistrup. — Gunnar Knudsen: De ældste Kiste-
breve. — Gamle Sandsager.

6. hæfte.

Juni 1938.

11. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

For Laanet af Klicheerne, der er anvendt S. 89 og 90, takkes Hr. Seminarieførstander Ege bæk, Ska a r u p.

TILSENDT LITERATUR

Gerhard Nielsen: Folkehøjskole for vordende Husmænd. Den første Husmandsskole, oprettet 1874 af Lærer Peder Nielsen i Torup.

M. R.: En Ildebrand i Nyborg i forrige Aarhundrede. Nyborg Social Demokrat ²⁹/₄ 1937.

Nordiska Museets och Skansens Årsbok 1938.

Vår Bygd 1938.

»Kaleko Mølle«,

Diernisse Sogn, ca. 1 km fra Faaborg,
daglig aaben ved Henvendelse paa Plejehjemmet.

Voksne 25 Øre.

Foreninger og Skoler Rabat.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

værner om Minderne, plejer Hjemstavnsfølelsen, opfrisker Dialekterne og knytter Baandet.

Indmeldelser modtages under Adresse: Rudersdalsvej 44, Holte.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at skaffe nye Holdere.

S. Jørgensens Barndomshjem i Ørbæk.

Tegnet efter Hukommelse i 1938 af hans Søn M. Sophus Arildskov.

S. JØRGENSEN, KISTRUP

1838 — 16. JUNI — 1938.

AF H. C. FRYDENDAHL

EN ublid Skæbne blev S. Jørgensen til Del. Han kom til Verden under ugunstige Omstændigheder. Han voksede op i et Hjem med Fattigdommens Tryk over sig. I sin Ungdom maatte han kæmpe haardt for at naa det Maal, han havde sat sig. Og da han naaede den attraaede Lærerstilling, førte Forholdene ham ud i en afsides og efter fynske Forhold meget øde Egn, hvor han kun fandt faa, der delte hans Interesser. Hans umiskendeligt rige Evner naaede næppe den Udfoldelse, gunstigere Omgivelser kunde have beredt dem. Sygdom og Modgang inden for Hjemmets Vægge blev en stadig tilbagevendende tung Byrde. Mangel paa Forstaaelse i hans snævraste Kreds over for hans literære Arbejde voldte Tilintetgørelse af en stor Del indsamlet, men endnu ikke udnyttet Stof.

Og dog ser vi ham, tilfreds med sine Kaar, under disse trange Forhold i flere Retninger øve en Indsats, der maatte afvvinge Respekt og Agtelse hos enhver, der forstod at vurdere den. Han var, saa længe han endnu havde sin Arbejdskraft i Behold, en anerkendt dygtig Lærer. Han udførte et ikke ringe Arbejde som Bibliotekar og Arkivar. Og han øvede navnlig som historisk Forsker og Forfatter en Indsats, der skabte ham et varigt Navn og gjorde ham fortjent til et ærefuldt Minde.

SLÆGT

Søren Jørgensen blev født i Ørbæk By og Sogn den 16. Juni 1838.

Hans Slægt kan paa mødrene Side føres tilbage til Søren Hansen, der var født 1663 og kom til Ørbæk Sogn fra Hinsholm. Han blev den 19. Juni 1692 i Ørbæk gift med Kirsten Hansdatter, der ogsaa var kommet andetsteds fra. De fik Gaard Nr. 23 i Ørbæk. Han blev begravet i Ørbæk den 16. Novbr. 1747, hans Hustru allerede 9. April 1724, 64 Aar gammel. De havde 7 Børn, hvoraf de fleste blev Gaardmandsfolk i Ørbæk, Gislev og Frørup. Den yngste af dem, Karen Sørensdaughter, der blev døbt 2. Juni 1705, blev 30. April 1742 i Ørbæk viet til Niels Rasmussen, der var født i Herrested. De overtog Gaarden Nr. 18 i Ørbæk. Karen døde af Blodgang og blev begravet 18. Januar 1760. Af deres 3 Børn blev kun det ældste, Kirsten Nielsdatter, voksen. Hun var født 19. December 1742 og blev 27. Juli 1760 viet til Lars Mortensen, Søn af Gmd. Morten Andersen i Gaarden Nr. 14 i Ørbæk. De var først Gaardmandsfolk, senere Indsiderfolk i Ørbæk. Lars døde 1798 (begr. 16. Novbr.), Kirsten 1812 (begr. 1. Novbr.). De havde 9 Børn, hvoraf de fleste døde som smaa. En Søn blev gift og bosat i Over-Holluf. Den syvende i Flokken var Karen Larsdatter, der blev døbt 5. Oktober 1777. Hun blev 11. Novbr. 1809 i Ørbæk viet til Søren Hansen fra Høje, Husmand i Ørbæk. Søren døde i Ørbæk ^{20/8} 1844, 63 Aar gammel. Karen blev næsten 93 Aar gammel. Hun døde i Ørbæk 19. August 1870. Deres 5 Børn blev bosat i Ørbæk, Skellerup, Bovense og Gislev. Den næstyingste i Flokken var Mette Sørensdaughter, der blev Moder til Søren Jørgensen¹⁾.

Mette Sørensdaughter, — Mette Højens, som hun i daglig Tale kaldtes efter Faderen, der jo var fra Høje — var født 7. Februar 1817, blev konfirmeret i Ørbæk Kirke 1. Søndag efter Paaske 1831 »med godt Omdømme for Flid og Sædelighed«. Om hendes Forhold i de nærmest følgende Aar vides lidet. Da hun 1. Novbr. 1843 forlader Frørup Sogn, noterer Sognepræsten, Pastor Hieronymus Laub, i hendes Skudsmaalsbog, at hun forlader Sognet »med godt Rygte«. Da var hun for 6 Aar siden bleven Moder til den lille Søren. Da han blev født, opholdt hun sig midlertidig hjemme hos sine Forældre, som saa beholdt

den lille Dreng, der jo maa være opkaldt efter hendes Fader, i Pleje. Hun var kommet hjem, fra Kullerup, 1. April 1838 og forlod allerede Hjemmet igen 1. Maj 1840 for at rejse til Revsvindinge²⁾.

Søren Jørgensens mødrene Slægt er altsaa Bønderfolk, rodfæstet i Ørbæk Sogn og andre østfynske Sogne. Med Hensyn til hans Afstamning paa fædrene Side hersker der mere Usikkerhed. Som hans Fader er til Kirkebogen anmeldt Ungkarl Jørgen Hansen, Tjenestekarl hos Gdm. Peder Jensen i Kullerup. Jørgen Hansen var født 27. Marts 1818 i Kullerup Sogn som Søn af Peder Pedersens Datter Marie Pedersdatter af Saaderup — senere gift med Parcellist Søren Jørgensen paa Saaderup Mark — og Selvejergaardmand Hans Pedersen fra Skovballe i Skellerup. Jørgen Hansen og Mette Sørensdatter blev aldrig gift. Han blev indkaldt i Trearskrigen og døde paa Lazarettet paa Valdemars Slot paa Taasing 16. Januar 1851 som Konstabel Nr. 14 henhørende til Feltskansernes faste Arméring. Dødsarsagen var Tyfus, af hvilken Sygdom flere af de derværende Soldater døde i den Tid³⁾.

Hvad Søren Jørgensen kan have taget i Arv fra Jørgen Hansen, vides ikke. Men det er ikke uden Interesse, at der findes hele 2 mundtlige Overleveringer, der hver for sig modsig Kirkebogens Faderudlægning.

Den ene gaar ud paa, at Søren Jørgensens Fader skal have været en Østriger, der havde været »sort Husar« hjemme i Østrig og senere var kommet til Danmark. Saaledes er der fortalt paa Ørbækegnen⁴⁾.

Ifølge den anden skal hans Fader have været en højtstaaende Person, maaske Adelsmand. Det skal Søren Jørgensen selv have betroet en Nabo i Kistrup⁵⁾.

Noget fremmed Blod er der maaske nok kommet ind i den ellers saa rodfaste østfynske Bondeslægt. Flere Ting tyder derpaa senere hen, og det er maaske ogsaa det, der har faaet Søren Jørgensen til at bryde sig sin egen Bane og gaa andre Veje, end hans mødrene Afstamning synes at have forudbestemt ham til.

¹⁾ Mest efter slægtshist. Optegn. af Lars Hansen, indført i Moderens, Mette Sørensdatters Skudsmaalsbog. FHj.s Saml. ²⁾ Ørbæk Kirkebog. ³⁾ Kirkebøger i Landsarkivet. Bregninge Kirkebog angiver ganske vist Jørgen Hansens Alder til 24 Aar, men det maa være en Fejlskrivning. ⁴⁾ Mdtl. Medd. af Tegner M. Sophus Arildskov, Kbh. ⁵⁾ Mdtl. Medd. af paagældende, Niels Fr. Larsen, f. 1854, nu Gdr. i Sallinge.

BARNDOM

Det var et meget fattigt Hjem, den lille Søren voksede op i, et lille straatækt Hus, der laa yderst i en Gyde bag Præstegaarden og hørte under Hovedgaarden Ørbæk lunde. Der var ikke Jord til Huset. Den eneste Ko, de havde, fik de Lov til at lade græsse i Bøndernes Mose mod at have Opsyn med de andre løsgaaende Kreaturer¹).

I hans første Leveaar var hans Moder jo endnu ude at tjene, og hun har derfor næppe kunnet tage sig ret meget af sin lille Dreng. Da Søren var 6 Aar, kom hun dog, som før nævnt, hjem. Da Bedstefaderen døde Aaret efter, blev det fra nu af Moderen og Bedstemoderen, han havde at holde sig til. De fortalte meget for ham fra gamle Dage. Meget af dette kom ham til Gode senere, da han kom til at beskæftige sig med Sognets og Egnens Fortid. Moderen hjalp til med at skaffe det nødvendige til Udkommet ved at gaa paa Arbejde. Hun blev i 1857 gift med Hans Hansen, men vedblev sammen med ham at bo i sit Hjem.

Det er kønt at lægge Mærke til i bevarede Breve, hvorledes Søren Jørgensen mange Aar senere gentagne Gange skriver til og om sin Moder paa den smukkeste Maade, ogsaa om, hvordan han kunde ønske at tale med hende om Egnens Fortidsminder, f. Eks. i et Brev²) — udateret, men antagelig fra Decbr. 1895 —: »Somme Tider kommer jeg til at spekulere en hel Del paa Sagn fra gamle Dage, som jeg saa tænker paa at spørge Moder om.«

En af Søren Jørgensens Sønner skriver om sin gamle Bedstemoder, som hun paa den Tid er blevet, og det lille Hjem i Ørbæk: »Jeg kan ærligt sige Dig nu, efter saa mange Aars Forløb, at Huset der omme i Gyden var det Sted, hvor jeg med langt anderledes Ærefrygt nærmede mig end hos andre af Familien. Vor kjære Bedstemor havde noget særegent ved sig — hendes milde Øjne lyste med en særlig Glans — Trækkene om Munden vidnede om mangan stille Kummer — jeg tænkte mig nærmest den Gang, at det var Kamp for dagligt Brød. Muligvis det dog mere var for hendes egne Fremtid, hun sørgede. Ja — hun var ejegod³). — »Jeg husker alt endnu der hjemme i Bedstemoders Hus, om det saa er de brune Træstole, Bordet, Blomsterpotterne, Kakkellovnen, Tørvekassen, Kjøkkenet med Inventar — og saa din Stue med Tilbehør — Trappestenene«⁴).

Tidligt kom Søren ud at passe Kreaturer. Han har da mest været overladt til at gaa med sine egne Tanker. Lege med andre Børn gjorde han sjældent⁵).

Hvor Gyden fra Hjemmet stødte op til Landevejen ved Kirken, laa Skolen. Det var en gammel Kirkelade, hvis østlige Halvdel siden 1646 havde gjort Tjeneste som Skolestue, medens den vestlige Halvdel var indrettet til Hospital for fire »nødtørvende« Enker efter Ørbækklunde Tjenere eller Fæstere. Den gamle Bygning med de tykke Kampestensmure, hvis Gavle fra Bjækehøjde var opført af Munkesten og forsynede med Takker og Blindinger ligesom Kirken, har lille Søren vel ofte betragtet med en vis Ærefrygt. I Skolestuen regerede Sønderjyden Hans Michelsen, der var kommet dertil, kort før Søren blev født -- i den første Tid som Hjælpe-lærer for gamle Wolff⁶.

Da han kom i Skole, lukkede en ny Verden sig op for ham. Han havde gode Evner. Hans Læselyst og Flid gjorde ham til Nr. 1 blandt Drengene. Lige over for ham sad som Nr. 1 blandt Pigerne Marie Kirstine Andersen, Datter fra den store Gaard ude bag Aasen i Ørbæk. Han var glad for hende som Kammerat, og de holdt troligt sammen gennem mange Aar, ja gennem hele deres Fremtid⁵).

Lærer Michelsen opdagede hurtigt hans lette Nemme og Lærelyst. Han maa ogsaa have sporet Lyst og Evner til Lærergerningen hos sin lille Elev; han satte ham nemlig en Gang imellem til at undervise de andre Børn i Skolen. Han skaffede ham desuden Bøger, og den lille Søren tilegnede sig mange Kundskaber ved Selvstudium. Især læste han en hel Del Oldnordisk og Latin⁵). Ogsaa Sognepræsten skal have lagt Mærke til hans Evner og Læselyst, laant ham Bøger og talt med ham om, hvad han læste¹).

Ved hans Konfirmation gav Præsten, Provst H. P. Engel-

Chr. Petersen fot.
Mette Hansen, f. Sørensdatter.

breth, ham som Vidnesbyrd for Kundskab og Opførsel »Udmærket godt«, en Karakter, der meget sjældent blev givet.⁷⁾

¹⁾ [Niels] Jørgensen: Lærer Søren Jørgensen (Kistrup). Svendborg Amt 1911, S. 63—7. ²⁾ Til Broderen. Lars Hansen. FHj. Saml. ³⁾ M. S. Arildskov til Lars Hansen ^{20/1} 1903. FHj. Saml. ⁴⁾ Samme til Samme ^{22/12} 1907. FHj. Saml. ⁵⁾ Optegn. af M. S. Arildskov 1938. FHj. Saml. ⁶⁾ S. M. Sørensen: Nogle Optegnelser om Ørbæk gamle Skole. Svendborg Amt 1917, S. 54—76. ⁷⁾ Ørbæk Kirkebog.

UNGDOM

Lysten til Bøger og Skolearbejde fulgte Søren op gennem Ungdommen. Men der var desværre ingen Udsigter til, at han foreløbig kunde give sig af med sligt undtagen i sin knapt tilmaalte Fritid. Han maatte foreløbig tjene Bønder. Men Børnene, hvor han tjente, fik den kloge Tjenesteknægt til at hjælpe dem med deres Lektier.

Fra Bondearbejdet gik han over til Gartneriet. Han kom i Lære hos Gartneren paa Ørbækklunde, og efter udstaaet Læretid her fik han Plads som Gartner paa den til Grevskabet Brahesminde hørende Stensgaard i Svanninge Sogn.

Lysten til Lærergerningen blev stedse stærkere hos ham. Han søgte da til den nærliggende Millinge Skole og fik Undervisning hos Lærer Brøndum. Han sparede af al Evne for om muligt at skaffe saa mange Midler til Veje, at han kunde komme paa Seminariet. Ved Salg af Kaalplanter lykkedes det ham at samle 60 Rdl., og med denne Kapital i Behold vovede han at gøre en Begyndelse. Til Fods gav han sig en Dag i Efteraaret 1859 paa den lange Vej til Skaarup Statsseminarium for at tale med Forstanderen, Professor Schurmann. Denne raadede ham fra at forlade Gartneriet, men gav ham dog gode Raad angaaende Forberedelsen til Optagelse paa Seminariet, da han mærkede, hvor fast hans Forsæt var. Han gik med ufortrødent Mod løs paa Opgaven og var næste Aar naaet saa vidt, at han kunde sende Forstanderen følgende Anmodning om Optagelse paa Seminariet:

»Efter at jeg paa det nøieste har prøvet mig selv og fundet, at det er mit inderlige Ønske at blive Lærer, og at jeg med Glæde vil opoffre mit Liv og den Kraft, som Gud har givet mig, for at virke i dette Kald, vover jeg herved, underdanigst at bede Hrr. Professoren om Tilladelse til at indstille mig til Optagelsesprøven den 20. August d. A. —

Med Hensyn til min Forberedelsestid tillader jeg mig at oplyse, at jeg siden 1ste Januar d. A. stadigen har været Vidne til og Deltager i de forskjellige Arbejder, der forefalde i en Skole, og fra Mai 1859 har jeg havt daglige Undervisningstimer, i min Fritid, hos Hrr. Lærer Brøndum, indtil Slutningen af October, da jeg efter at have talt med Hrr. Professoren, anmodede min daværende Principal Hrr. Kammerraad Trolle om Tilladelse til at besøge Skolen i Undervisningstiden, hvilken jeg ogsaa erholdt. — Desuden vover jeg herved underdanigst at oplyse Hrr. Professoren om, at jeg i Forveien havde nogen Øvelse i at undervise, da min Ungdomslærer engang imellem tillod mig at gjøre Forsøg i denne Retning, og efter at være udtraadt af Skolen i mit 15. Aar, har jeg i min Tjenestetid hos Bønder havt nogle af deres Børn at læse med i enkelte Fag, især i Religion, Dansk og Regning. Jeg har saaledes aldrig været aldeles uden Øvelse i det Kald, hvortil jeg fra Barndommen har havt Lyst, og skjøndt jeg af Omstændighederne har været nødt til at arbejde for mit Udkomme i forskjellige Stillinger i Livet, og først i mit 23. Aar har naaet det Maal at turde indstille mig til Optagelse paa et Seminarium, der har været Gjenstanden for mine Bestræbelser i de Aar, der ere forsvundne siden min Udgang af Skolen, saa har jeg dog, som min Barndomslærer og Enhver, der have kjendt mig under min Virken i Livet kunne bevidne, stedse fastholde dette Ønske, uagtet alle Hindringer og Besværligheder. —

Jeg tillader mig herved, tilligemed de befalede Attester underdanigst at tilstille Hrr. Professoren, Vidnesbyrd fra min Barndomslærer, og fra Hs. Høiærværdighed Hrr. Provst Leth i Svanninge, der har været saa naadig at prøve, saavel mine Kundskaber som min Færdighed i at undervise, og som i denne Tid har beskikket mig til at være Lærer i Falsled Skole i Vacancen efter Lærerens Død.

Falsled den 17. Juli 1860.

underdanigst

Søren Jørgensen.«¹⁾

De omtalte Vidnesbyrd fra hans Barndomslærer og Provst Leth i Svanninge er ikke bevarede. Derimod findes endnu Lærer Brøndums anbefaling, hvori det bl. a. hedder:

»Saaledes lærte jeg da efterhaand i ham at kjende ikke blot et Menneske med en mageløs Lyst til den Gjærning, han agtede

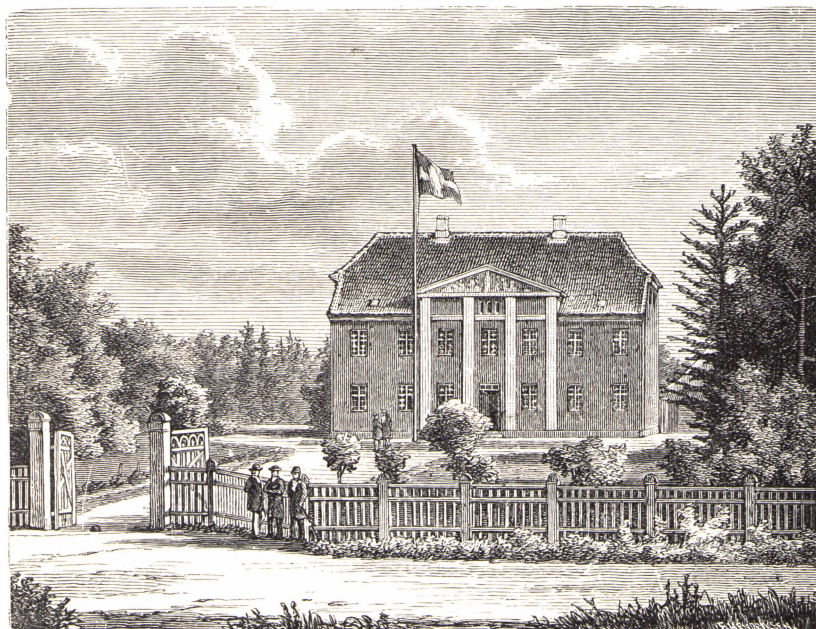
at uddanne sig for, men ogsaa med utrættelig Flid og — jeg troer ikke at vælge et for stærkt Udtryk, naar jeg siger: sjeldne Evner, naar undtages hans Musikanlæg, som rigtignok ikke ere de bedste. — Jeg raadede ham derfor til at henvende sig til Herr. Professoren, og da han ved sin Tilbagekomst medbragte fra Dem fornyet Haab om, at hans Plan nok lod sig udføre, naar han kun kunde komme i en Skole i den Tid, han havde tilbage, tog jeg ham til mig. Han har nu søgt Skolen siden December Maaned f. A. og havt stadigt Ophold hos mig siden 1ste Januar, ved hvilket nærmere Bekjendtskab min tidligere Mening om ham ikke er blevet skuffet. — («¹)

Det lykkedes ham at blive optaget, og han kunde nu i de 3 Aar, Uddannelsen paa Seminariet varede, helt og fuldt give sig sin Læselyst i Vold. Han var noget ældre og vel ogsaa i mange Henseender mere moden end sine Klassekammerater. Dette i Forbindelse med hans Fattigdom, der afholdt ham fra enhver Ekstravagance, var vel nok !Skyld i, at han ikke tog videre Del i det kammeratlige Samliv, der for mange Seminarie-elever betød meget for deres Udvikling i denne letpaavirkelige Alder. Han holdt sig mest for sig selv og sluttede sig vist ikke særlig til nogen af de andre. Han er dog efter Seminarietiden vedblevet at staa i Forbindelse med i hvert Fald en af sine Klassekammerater, den senere som Skolemand, Skribent og Landøkonom kendte Fr. Oehlerich.

Blandt de Minder fra Seminarietiden, Søren Jørgensen senere har fortalt for sine Børn er ogsaa følgende lille Oplevelse, som en af hans Sønner senere har genfortalt: »Far troede ikke paa Spøgeri eller lignende, men har dog en Gang været hed om Ørerne. Klokken var 12 — Slagene rungede endnu i Luften, da han som Seminarist kom gaaende fra en af sine Kammerater, han læste med. Nede ved et Havedige saa han tydeligt noget hvidt bevæge sig op og ned. Saa holdt det stille — saa nu kom det igen! Far stod lidt. Saa samlede han sig sammen og gik fremad imod dette Punkt — og saa saa — at det var en hjælmet Ko, der havde kløet Halsen paa en gammel Pil.«²)

Søren Jørgensen hjalp flere af Kammeraterne med deres Lektier og Opgaver²). Derved tjente han lidt, og det kunde nok gøres nødig, for den lille Kapital, han havde at begynde med, var snart brugt. »Han boede ca. en Fjerdingvej fra Seminariet. Her sad han om Vinteren og læste i et koldt Værelse og holdt

sig selv med Kost — eller som Fynboen siger: holdt sig selv paa Kosten — der for en Del bestod af Fedtebrød. Men Professor Schurmann lod ham spise til Middag hos sig en Gang om Ugen eller maaske to.³⁾ Ved Undervisning af Børn fra omliggende Gaarde vankede der ogsaa ofte en god Aftensmad. Det kom ham i den Tid til Gode, at han fra sin Barndom var vant til at stille sin Sult ved et Stykke Brød med lidt Fedt og Salt paa til Middag og ligedan til Aften⁴⁾.

Skaarup Seminarium i S. Jørgensens Seminarietid.

Det lavede svært op, da der fra Hvedholm Godskontor under Grevskabet Brahesminde uden Ansøgning blev bevilget ham et aarligt Tilskud, skønt han kun som Gartner paa Stensgaard havde tjent en af Godsets Forpagtere en kort Tid. Det fraraadedes ham at takke Herskabet, da Tilskuddet saa sandsynligvis vilde blive inddraget⁴⁾.

Ogsaa fra anden Side fik han Understøttelse. Han staa stadig forrest blandt de Elever, der faar Del i den Sum, Seminariets Direktion uddeler til trængende Elevers Understøttelse. Det første Aar faar han 15 Rdl. Kun tre i hans Klasse faar og ingen saa meget som han. Det hedder i Forstanderens For-

slag: »Ved den foreslaaede Fordeling er der taget nøie Hensyn til Graden af de Vedkommendes Trang, saavidt denne ifølge de forhaanden værende Oplysninger har ladet sig bedømme, saa og til deres Flid, Fremgang og øvrige Forhold«. Næste Aar faar han 30 Rdl. og det tredie Aar 40 Rdl., og ogsaa disse Aar er han den eneste, der faar saa stort et Beløb. Det tredie Aar bevilger Svendborg Amts Skole- raad ham en af dets højeste Understøttelser, 50 Rdl.¹⁾.

J. Chr. Schurmann.

Søren Jørgensen var vellidt af Kammeraterne og Lærerne og passede sit Arbejde. Han bestod 1. Del af Eksamen i 1862 og 2. Del i 1863, hver Gang med godt Resultat. Musikalske Anlæg havde han, som vi allerede har hørt, kun i ringe Grad. Alligevel har han med den Flid, der var hans Særkende, ogsaa hængt godt i med Sang og Musik. Selv Orgelspil har han arbejdet med. Udfaldet blev naturligtvis ikke straalende, men det blev det heller ikke for hans Kammerater, kun 9 tog Eksamen i dette

Fag, deraf fik en mg, en g og Resten derunder. Men bortset fra Sang og Musik fik han en fin Eksamen. Han opnaaede ialt 180 Points og Hovedkarakteren »Meget duelig«. Kun 3 af de 29, Holdet bestod af, fik flere Points; 7 af dem bestod slet ikke Eksamen. Han indstillede sig ogsaa sammen med en enkelt Kammerat til Prøve i Oldnordisk, hvad ellers var noget usædvanligt, og opnaaede heri mg (Kammeraten g). Hans Eksamensbevis udviser følgende:

Historie, navnlig Fædrelandets mg, Geografi ug, Mathematik ug, Naturvidenskab mg, Religion med Bibelhistorie og Bibel- forklaring mg, Dansk Boglæsning, Grammatik og Literatur- historie ug, Udarbeidelse i Modersmaalet ug, Regning mg, Skriv- ning mg, Opdragelses- og Undervisningslære ug, Sang tg, Musik (Violin) tg, Tegning ug, Gymnastik mg, Practisk Færdighed g, Oldnordisk mg, Orgelspil tg?¹⁾.

Med dette Resultat sluttede han 10. Juli 1863 sin Eksamen.

Et Maal var lykkeligt naaet, og han kunde nu glad og fortrøstningsfuld med Hensyn til sin Fremtid forlade Skaarup Seminarium. Oven i Købet fik han følgende rosende Vidnesbyrd fra Forstanderen, Professor Schurmann:

»Og afgaar saaledes forannævnte Søren Jørgensen fra Seminariet med foranstaaende Duelighedsvidnesbyrd og anbefales i Henhold til samme til Embede i Skolens Tjeneste, idet jeg efter mit Kjendskab til hans Aandsretning og Tænkemaade holder mig forvisset om, at han fremdeles som hidtil vil med Alvor og Interesse arbeide paa at forfremmes i Dannelse og i praktisk Dygtighed, og at han med Troskab og samvittighedsfuld Omhu vil virke i det Kald, som maatte blive ham betroet, og saaledes ogsaa i sine fremtidige Forhold erhverve sig Adkomst til den samme Agtelse og Velvillie, som han her ved sin udmærkede Flid og sin rosværdige Færd har vundet hos sine Lærere.«⁵⁾

1) Skaarup Statsseminariums Papirer. Ld. Ark. 2) Opt. af M. S. Arildskov. FHj. Saml. 3) Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv, S. 826. 4) Svendborg Amt 1911, S. 64. 5) Salling Herreds Provstearkiv, Breve fra Sognene 1851—65, Pk. 3. Ld. Ark.

(Fortsættes.)

DE ÆLDSTE KISTEBREVE

AF GUNNAR KNUDSEN

PROVST Schovsbo fortjener Tak for Beskrivelsen af sin Samling af danske Kistebreve i FHj. Hæfte 5. Det er et Emne, som fraset de egentlige Himmelbreve aldrig har været rigtig opdyrket, uagtet det langtfra er uden Interesse, bl. a. som et Vidnesbyrd om, at man ogsaa her i Landet tidlig har været inde paa Tanken om at bringe Kunsten ind i Hjemmene.

Lejlighedsvis har Kistebreve dog været nævnt; Redaktøren af FHj. gør mig opmærksom paa, at Anders Uhrskov i »Højtid« p. 181 flg. omtaler enkelte Farvetryk og Billedblade, bl. a. Neu-Ruppin Billeder og et Par danske Tryk, saaledes et fra Johan Rudolph Thiele; men om den Skik at opklæbe Billeder paa Kistelaaget har han ingen Oplysninger, uagtet Skikken har floreret i Nordsjælland, hvorfra jeg selv kender den. Christine Reimer har derimod i Fyns Tidende ¹¹/₇ 1926 og ⁸/₄ 1930 meddelt et Par virkelige Kistebreve, det første et Mindeblad over Kronprins Frederik (VI).

trykt af H. Luckander i Haderslev, og det andet en »Ære Krans for den gudfrygtige og lykkelige Bondemand, som beder og arbejder, og af sin Bøn og Sved nyder Fordel af timelig Velsignelse og Nøjsomhed«; et Digt paa 10 Vers, hvor Lovpris-

Kistebrev forestillende Absalons Afstraffelse.

var at henvende mig paa det kongelige Bibliotek, hvor man jo samler alle Bogtrykkerkunstens Frembringelser, men der fandt jeg ingen tilsvarende Sager, som direkte eller indirekte kunde hjælpe mig til Bestemmelsen. Saadanne Smaating har man i ældre Tid ikke altid tænkt paa at samle. Heller ikke Arkivet i H. H. Thieles Bogtrykkeri indeholdt egentlige Kistebreve, uagtet mange saadanne var udgaaet fra dette Trykkeri. Jeg kom dengang ikke Sagen nærmere, end at Brevene, efter den almindelige typografiske Karakter at dømme, maatte være fra det 18de Aarhundrede.

ningen af den »ædel Bondestand« viser, at det maa være fra Tiden efter de store Landboreformers Paabegyndelse. Begge fandtes siddende i Kister fra 1739, men er altsaa betydelig yngre, fra ca. 1800. Men fraset mulige spredte Notitser som disse vil man næppe finde nogen Omtale, end-sige Behandling, af denne Art Bogtrykkerkunst.

Jeg fik allerede i min Studentertid ved Besøg hos Slægtninge i Nord-sjælland fat paa et Par Kistebreve. De naive Træsnit tiltrak sig min Opmærksomhed, jeg fik Lyst til at undersøge, hvor gamle disse Træsnit vel kunde være, og hvorfra de stammede.

Min første Indskydelse

Nu har imidlertid Provst Schovsbo fremdraget et Kistebrev, hans ældste Eksempplar, der af indre Grunde — Christian VI i hans Kronprinstid, men efter hans Giftermaal — maa ansættes til ca. 1725. Dette Brev angives at være udgivet i København, og »findes tilkiøbs i Skindergaden ligeoverfor Frue-Skole«. Jeg har ogsaa paa min Væg hængende et andet gammelt Kistebrev, som jeg har faaet foræret af afdøde Sognefoged Jens Peter Hansen i Udlejre, og som ses at være udgivet i »Kjøbenhavn« og at »faaes tilkiøbs i Skinder-Gaden ved vor Frue-Skole«. Det maa aabenbart være fra samme Forretning. Det forestiller, som det vil fremgaa af hosstaaende Gengivelse, Afstraffelsen af den ulydige Absalon, Davids Søn, og underneden staar der:

Her straffes Absolon, som ikke vil adlyde;
 Han henger ved en Eeg, og Joabs trende Spyde
 Gjør Ende paa hans Liv, men Muulen løber frem;
 Thi seer! hvor onde Børn af HErren søges hiem.

2. Sam. 18. Cap. 9.15. v.

Jeg mener at kunne oplyse, hvad det var for en Butik i Skindergade ved Vor Frue Skole, som disse vore første Kistebreve stammede fra. Skindergade brændte ved Københavns Brand i 1728; i den Anledning blev der optaget Fortegnelser over de brandlidte, der senere er blevet trykt¹⁾, og af disse fremgaaer det, at der tæt ved Vor Frue Skole, som i nævnte Fortegnelse har Nr. 10, ligger et Hus, Nr. 12, som tilhørte en Margrethe, der var Enke efter Boghandler Eritropolus, og at Huset var udlejet til Boghandler Hieronimus Christian Pauli.

Begge disse Boghandlere er velkendte, idet de har været Forlæggere for adskillige Bøger. Eritropolus eller, som han ogsaa kaldes, Erythropilus, udgav saaledes 1689 en Salmebog med Katekismus m. m.²⁾, og i 1691 ser man ham i Forbindelse med andre Boghandlere og Bogtrykkere kraftigt væge sin Ret til ogsaa fremdeles at udgive denne Slags Litteratur, en Ret som syntes at være krænket ved, at Kongen i 1685 havde meddelt Ahasverus Bartholin et 20-Aars Privilegium paa at udgive Alterbogen, i Kraft af hvilket Bartholin søgte

1) Kjøbenhavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728, Kbh. 1906, p. 26.
 2) Bibliotheca Danica I Sp. 326.

at forbyde Boghandlerne at lade trykke Evangelietekster i deres Salmebogsudgaver¹⁾).

Den anden Boghandler, Hieronimus Christian Paulli, var dog den betydeligste. Han var Søn af Boghandleren Daniel Paulli, der er kendt som den første Avisudgiver i Danmark, og tilhørte den berømte Paulli-Slægt, der havde stærk Tilknytning til Universitetet, hvor flere af Slægtens Medlemmer blev Professorer. Hieronimus Christian Paulli maa have overtaget sin Faders Boghandel omkr. Aar 1700; i 1712 kalder han sig »mangeaarig Boghandler«, og Professor Ole Borchs Værk »Dissertationes«, som vides i 12 Aar at have været under Arbejde, udkom hos ham 1714—15. Som sin Fader havde han Udsalg paa Børsen — det omtales 1708 — og sin Bolig mellem Skindergade og Frue Kirkegaard. Jeg vil antage, at Boghandlerenken Margrethe, som 1728 ejer Huset, i Virkeligheden er hans Moder, som da har været gift anden Gang med Boghandler Eritropolus. I 1710 havde Paulli 2 »Kjøbmandssvende«. Han blev 1712 udnævnt til Universitetsboghandler efter Johan Liebes Død, og han kaldte sig ogsaa »Kongelig Boghandler«. En initiativrig Mand har han været, men han synes ikke at have været hverken formuende eller heldig, og i sine sidste Aar var han aandssløv, og hans Hustru styrede Handelen. I 1728 brændte som nævnt Forretningen, og Aaret efter døde han uden at efterlade sig Børn. Enken fortsatte Boghandelen til 1740²⁾).

Der er sikkert ingen Tvivl om, at de ældste Kistebreve, vi har, saaledes stammer fra den Paulli'ske Boghandel. Hvor de er udførte, er et andet Spørgsmaal. Det vides imidlertid, at Hieronimus Christian Paulli fik udført Bogtrykarbejde hos Bogtrykker Laverentzen³⁾, der var Datterdattersøn af den kendte Anders Sørensen Vedel, og som havde et ret betydeligt Bogtrykkeri i Nørregade, som ogsaa brændte 1728. Men Paulli kan jo ogsaa have brugt andre Trykkerier.

Det var ganske vigtigt, at vi gennem Provst Schovs bos ældste Kistebrev fik Alderen fastslaaet til ca. 1725. Foruden at føre til en nøjere Bestemmelse af vore egne Breves Herkomst har det ogsaa Betydning udadtil. Skikken med Kistebreve har

¹⁾ Stolpe, Dagspressen i Danmark II p. 87. ²⁾ Stolpe, anf. St. p. 116 flg.
³⁾ Stolpe, anf. St. p. 117.

nemlig bredt sig ogsaa til Sverige, hvor den viser sig at optræde senere. Bengt Bengtsson, der har behandlet »Det svenska kistebrevet«¹⁾, mener at kunne fastslaa, at de ældste svenske Kistebreve i Træsnit stammer fra C. G. Berlings Trykkeri i Lund og er fra ca. 1760; senere udsendtes der navnlig fra Jönköping Mængder af saadanne Tryksager.

Der er sikkert ikke, efter at vi nu gennem Provst Schovsbo's Datering af det ældste Kistebrev har faaet fast Grund under Fødderne, nogen Grund til at tvivle paa, at Kistebrevs-Skikken fra Danmark er vandret videre til Sverige, ligesom saa mange andre Kulturprodukter, og at den i Sverige har levet noget længere og muligvis naaet større Udbredelse og Udvikling. At Bengt Bengtsson ikke har været opmærksom paa dette Forhold, kan ikke bebrejdes ham, da han ikke har kunnet finde noget herom i Litteraturen.

Nogen dansk Opfindelse er det dog ikke. Før Paulli lod danske Billeder fremstille, har han sikkert i sin Boghandel forhandlet Billeder af tysk eller anden Herkomst. Efter Bengt Bengtssons Paavisning skal Skikken at anbringe trykte eller haandmalede Billeder under Kistelaaget i sidste Instans gaa tilbage til Middelalderen og til de katolske Lande. Man brugte da oftest Helgenbilleder, og formentlig var det Hensigten, at Helgenen skulde beskytte Kistens Indhold mod Tyve, Rust og Møl. Efter Reformationen erstattedes Helgenbillederne med bibelske Billeder af forskellig Art, Billeder af moraliserende Indhold, fyrstelige Personer, mindeværdige Begivenheder og meget andet; Skikken havde mistet sit oprindelige Indhold, nu var det efterhaanden rent dekorative Hensyn, der blev bestemmende. De billige haandkolorerede Træsnit blev Almuens første Møde med Kunsten; Malerier og Kobberstik var der ikke Raad til at anskaffe.

GAMLE SANDSAGER

TØMREREN PAA GJELSKOV

Da de byggede den gamle Ladebygning paa Gjelskov, bad Tømreren om først at maatte faa Træ til Naglerne. Herremant-

¹⁾ Nordiska Museet och Skansens Årsbok 1934.

den blev bange, fordi han først vilde lave Naglerne, og turde ikke lade ham fortsætte Arbejdet. Tømreren gik saa og drev der nogle Dage, men saa siger han til Herremanden: »Jeg skulde da have en lille Bitte for mit Arbejde.« »Ja, hvad skal du have,« sagde Herremanden. »Du kan give mig Lærredet til en Skjorte.« Det fik han, lagde Lærredet sammen og tog sin Biløkse, og med et Hug skar han Lærredet til. Derpaa gav han Herremanden det: »Der har du til en Skjorte«, sagde han, »nu er den skaaret til, jeg har ikke Brug for Skjorten.« Saa fik han Lov til at bygge videre. Men da Bygningen var rejst, manglede der en Nagle. »Den skal være her«, sagde Tømreren. Og da de ryddede Pladsen, fandt de Naglen.

Fortalt 1937 af fhv. Gaardejer Hans Peter Mortensen, 77 Aar, Sallinge. Han har hørt det af sin Fader, Gmd. Morten Hansen, og Naboen, Hmd. Mads Johansen, i Sallinge.

J. Pilegaard.

OM ORDET AAIDE

Et af de Ord, der gaar af Brug, er vist Ordet aaide. Naar vi i Ryslinge, mens jeg var Dreng, satte Kornet i Aanesteder, Langhobe, som vi nu kalder det, og der til Slut blev et Neg, der ingen Mage fik, kaldtes dette for aaide. En gammel Pige, der somme Tider hjalp os at binde, sagde da, at der var sagt en Løgn, mens vi høstede. Min Kone har engang i Ryslinge mødt Ordet i en anden Sammenhæng. Hun udtalte, at hun aldrig blev gift. En gammel Mand sagde da: »Det sku dog vær sært, vaa Du det eneste aaide Menske.«

Hans Fr. Danielsen, Ryslinge.

TYV, JA TYV, DET SKAL DU HEDDE

Børneleg omkring 1880 og 90 i Skovby Sogn: Børnene gik Par efter Par rundt paa Gulvet som til Dans og sang:

Tyv, ja Tyv, det skal du hedde,
for du stjal min lille Ven;
men jeg haaber dog tillige,
at jeg faar ham snart igen.

Hver Gang de begyndte paa Verset, slap alle Pigerne den Dreng, de havde under Armen, og samtidig gav de den Pige foran dem et Slag paa Ryggen og tog saa den næste Dreng under Armen. De blev saaledes ved at skifte ved Versets Begyndelse. Selvfølgelig var det ofte ene Piger, der legede.

Martine Agathe Hansen, Christiansminde.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

For Tiden ønskes især Oplysninger om:

Sagnet om Kæmpernes Legetøj. (Se Omslaget i Januar 1937).
Gamle Gravmæler af Træ eller Jærn. (Se Artiklen »Gamle

Gravtræer fra Avernakø Kirkegaard«, Decbr. 1936).

Talemaaden om Skræderens Barsel. (Se under »Gamle Sandsager«, Jan. 1937 og senere).

Det gloende Spøgelse ved Sandholt (evt. en anden Herregaard) og Visedigterinden Bodil Pedersdatter. (Se under »Gamle Sandsager«, Febr. 1937 og senere).

Folkeminder om Odense Aa. (Se Omslaget i Januar 1938).

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Sælfangst i fynske Farvande. (Se Omslaget i Marts 1938).

For modtagne Oplysninger takkes:

Tegner S. Arildskov, København.

Fru Martine Agathe Hansen, Christiansminde.

Yderligere Oplysninger bedes sendt til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter.

Da jeg efter Samraad med Redaktøren af »Fynsk Hjemstavn« paatænker at føje et lille Supplement til den Artikkelse, der i 1929—32 var optaget i dette Maanedsskrift om »Fynske Plantenavne«, tillader jeg mig herigennem at anmode Læserne om at ville meddele mig saadanne Plantenavne, som de maatte savne i min tidligere Fremstilling, saavel som Sagn, Tro og Talemaader om Planterne, deres Lægekraft o. s. fr. Jeg beder venligst om, at slige Bidrag maa blive sendt mig direkte og om muligt i en nær Fremtid.

20. Marts 1938.

Axel Lange,
Botanisk Have, København K.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg skriver en Artikelrække om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00		
To Aargange samlet	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand,
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Som hans Navn og Daad er lænket til Mindestenen i Haven ved Søkilde,
har Førstelærer Frydendahl gennem sin Bog omhyggeligt og smukt levende-
gjort denne prægtige Bondeskikkelse, og Bogen har stor Værdi for enhver,
der med Interesse omfatter Fædres Liv og Virke, hvorfor den fortjener at
finde Plads paa Hjemmets Boghylde og i alle Bogsamlinger.«

H. Sloth i »Dansk Landbrug«.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe. .

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: h. C. Frydendahl: S. Jørgensen, Kistrup. — Marius Rasmussen: I Jern paa Ny-
borg fæstning. — Gamle Sandsager.

7. hæfte.

Juli 1938.

11. Aargang.

Fra Hr. Folketingsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt, Odense, har jeg som Hjælp til Fremstilling af Klicheerne til hans Artikelrække i Fynsk Hjemstavn 1937 modtaget 100 Kr.

Fra Faaborg Spare- og Laanekasse har jeg som Tilskud til Udgivelsen af Fynsk Hjemstavn modtaget 100 Kr. og som Tilskud til Udgivelsen af en Bog om Lærer S. Jørgensen, Kistrup, 200 Kr.

For disse Tilskud udtaler jeg min erkendtligste Tak.

H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

For Billederne, der er gengivet S. 97 og 100—101, takkes Hr. Lærer Andersen, Kistrup, og Fru Jutta Madsen, Faaborg.

FYNSK HJEMSTAVNS SAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40 000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Fru Kirsten Bebe, Søfælde, 17 gamle Portrætter.

Fra cand. pharm. H. Brandt, Faaborg, 2 Fotos, 9 Henviisningssedler og 55 Blade og Udklip.

Fra Fru Danielsen, Ryslinge, et gl. Portræt.

Fra Arkivar H. Grüner-Nielsen, København, et Brev fra S. Jørgensen, Kistrup.

Fra Fru Usie Hansen, Ellested, 7 gamle Portrætter.

Fra Tegner Aage Jørgensen, København, 3 Udklip.

Fra pens. Lærer Th. Kelstrup, Fruens Bøge, et gammelt Portræt og et gammelt Særtryk.

Fra Gdr. H. Kragegaard, Krarup, 2 Udklip.

Fra Dyrnlæge C. C. Matthiesen, Ullerslev, et Brev fra S. Jørgensen, Kistrup.

Fra Fotograf M. Mikkelsen, Faaborg, 29 Fotografier.

Fra Førstelærer Axel Nielsen, Nørreby, »Nørreby Skole gennem hundrede Aar«.

Fra Konsulent Gerhard Nielsen, Herrested, 2 Udklip.

Fra cand. phil. J. Pilegaard, København, en Tingbogsudskrift.

Fra Forfatterinde C. Reimer, Odense, 22 Blade til Udklipning.

Fra Fru Sofie Thiesen, Næstved, 4 Billeder og en Avis fra 1854.

H. C. Frydendahl.

Kistrup Skole.

S. JØRGENSEN, KISTRUP

1838 -- 16. JUNI -- 1938

AF H. C. FRYDENDAHL

(Fortsat)

SKOLEMAND

Jørgensen kom ikke til at gaa arbejdsløs efter endt Eksamen. Han blev samme Aar Hjælperlærer i Haarslev ved Bogense. Læreren her, Hans Berthel Reimer¹⁾, der dengang var 63 Aar gl., var en kendt og anset Lærer, hos hvem Jørgensen nok kunde lære adskilligt, der kunde komme ham til Nytte i hans Lærergerning. Lærer Reimers Datter, Christine Reimer, har senere i sin literære Produktion omtalt sin Barndomsven paa ærefuld Maade²⁾. Skønt hun dengang kun var 5—6 Aar gammel, har hun bevaret Minder om ham og om Maria Kirstine Andersen, Jørgensens Barndomsveninde, som han nu var blevet forlovet med, og som besøgte ham i Haarslev Skole. Hun fortæller³⁾, at han var afholdt i Haarslev Skole.

Opholdet i Haarslev blev dog ikke af lang Varighed. Alerede Aaret efter søgte han selvstændigt Embede. Han havde den Glæde samme Dag at blive kaldet til de to Embeder, han

søgte. Han valgte saa Embedet som Enelærer i Kistrup⁴). Sognepræsten i Haarslev, Johan Christian Balslev, havde givet hans Ansøgning om dette Embede følgende Paategning⁵):

»Hr. S. Jørgensen, som i 1863 blev demitteret fra Skaarup Seminarium, og har været ansat som Hjælpelærer paa eget An- og Tilsvar ved Skolen her i Haarslev siden August 1863, besidder særdeles gode Kundskaber, og har forestaaet sit Embede i Skolen med saare megen Flid og Duelighed, ligesom og hans hele Forhold har været meget sædeligt og rosværdigt.

Jeg maa derfor herved paa det bedste anbefale hans Ansøgning.

Haarslev d. 21de Marts 1864

J. C. Balslev,
Sognepræst.«

Selv havde han i sin Ansøgning⁵) om Embedet skrevet:

»Jeg tillader mig herved underdanigst at tilføie, at jeg — hvis den Høie Skoledirection naadigst maatte kalde mig til hiint Embede — skal, saavidt det er mig muligt, stræbe efter at gjøre mig værdig til saadan Naade ved samvittighedsfuld Virken i mit Kald.«

Disse Ord gjorde han ikke til Skamme i de følgende Aar.

Den daværende Kistrup Skole laa i den sydvestlige Del af Øster-Hæsinge Sogn. Arreskov Sø eller, som den tidligere mest kaldtes, Fleninge Sø strækker sig fra Syd ind i Øster-Hæsinge Sogn og deler det i to omtrent lige store Dele, en nordøstlig og en sydvestlig. I den nordøstlige, den mest frugtbare, Del ligger Byen Øster-Hæsinge med Kirke, Præstegaard og Skole. I Præstegaarden, der nu er nedlagt som saadan, boede dengang den kendte og afholdte Præst Hans Agerbek. Den sydvestlige Del af Sognet strækker sig op i den næsten bjærgagtige Bakkekæde, som Folkevittigheden har givet Navnet »de fynske Alper«. Det er en naturskøn Egn. Skove og Lyngbevoksninger med kraftige Gyvelbuske breder sig ud over de høje Banker, fra hvis Toppe man har den herligste Udsigt over Arreskov Sø og den vestlige Del af det fynske Øhav. Mellem Bankerne ligger de spredte Gaarde og Bol. Godt gemt her laa ogsaa Kistrup Skole, hvortil Jørgensen kaldedes 23. April 1864, og hvor han kom til at bo og virke det næste Par Snes Aar.

Skolens Distrikt, der omtrent faldt sammen med et formentligt, tidligere nedlagt Sogn Suale⁶), strakte sig ogsaa ind i Vester-

Hæsinge Sogn, saa Jørgensen fik nu med to Sogneforstanderskaber at gøre.

Den tidligere Lærer, Jes Frellesen, havde kun været en maadelig Lærer. Allerede ved Visitatsen 4.—5. August 1855 skriver Biskoppen i sin Visitatsbog⁷⁾: »Kistrup Skole. Frellesen, tvungen og daarlig Lærer, nogle Børn skammelig forsømt. Læsning og Regning mg, Religion g?, Retskrivning g.« Bedre blev det naturligvis ikke, da Alderen efterhaanden begyndte at trykke. 26. September 1863 udtaler Pastor Agerbek paa Øster-Hæsinge Sogneforstanderskabs Vegne, at »Kistrup Skoles mindre gode Fremgang i de sidste Aar er foranlediget ved Skoelærereens Svagelighed«⁵⁾, og samme Aar ytrer Provst Thorup, Vester-Hæsinge, paa sit Sogneforstanderskabs Vegne, at Skoelærer Frellesens »Mangel paa tilstrækkelig Duelighed fornemmelig har været Grunden til Kistrup Skoles mindre gode Fremgang i de sidste Aar«⁵⁾. Da havde ogsaa Frellesen indgivet sin Afskedsansøgning. Han fratraadte Embedet 30. April 1864. I Pastor Agerbeks Anmodning til Stiftsprovsten om, at Embedet maatte blive anmeldt vakant, opgives dets Indtægter saaledes:

»Bolig for en Hjælpskoelærer med Have og Jordlod, omtrent 8 Tdr. Land af mindre Bonitet, hvorved bemærkes, at der af denne Jord efter min Formening bør udlægges en anordningsmæssig Gymnastikplads for Skolen. Endvidere: anordningsmæssig Fourage og Ildebrændsel, samt Løn 3 Tdr. Rug og 5 Tdr. Byg, hidtil ydet deels in natura, deels efter Capitels Taxt. Desuden udbetales Læreren, istedetfor Kirkeindtægter, 10 Rdlr. aarlig af Østerhæsinge Skoelærer og 10 Rdlr. aarlig af Vesterhæsinge Skoelærer. Skolebørnenes Antal kan anslaaes til 45, hvoraf altsaa haves en Indtægt af omtrent 22 Rd. 3 Mk. Reguleringssummen er for Tiden 313 Rdlr. 45 S.«⁵⁾

I Opslaget⁸⁾ er Bygydelsen dog opført med 17½ Tdr. — Da der senere indtraadte Vakance i Øster-Hæsinge Skoelærerembede, henlagdes Offer og Accidenser af Kistrup Skoledistrikt til Lærerembedet her⁹⁾.

18. April 1864 var Øster-Hæsinge og Vester-Hæsinge Sogneforstanderskaber samlede i Kistrup Skole for at foretage Indstilling blandt de 7 Ansøgere, der havde meldt sig. Som Nr. 1 indstilledes »Søren Jørgensen, Hjælperlærer i Haarslev«⁵⁾. Hans Kaldelse fulgte, som vi har hørt, kort efter. Hans Kollats har følgende Ordlyd:

»Anders Knudsen Damgaard, Stiftsprovst for Fyens Stift, Sognepræst til St. Knuds Kirke i Odense, Ridder af Dannebrog, p. t. fungerende Biskop Gjør vitterligt: at da Skoledirectionen for Salling Herred under 23. April dette Aar har beskikket hidtilværende Hjelpelærer ved Haarslev Skole, Søren Jørgensen, til

J. Holm fot.
S. Jørgensen i 30 Aars Alderen.

herefter at være Lærer ved Kistrup Skole i Østerhæsing Sogn, og da han har godtgjort at være demitteret fra Skaarup Seminarium, saa bevidner jeg herved paa mit Embeds Vegne, at han er en ret beskikket Skolelærer.

Og har han efter den af ham aflagte Eed, dette Embede troligen og ret at forestaae i alle dets Dele, med al redelig Flid og efter bedste Indsigt undervise den ham betroede Ungdom saavel i den evangelisk christelige Religion efter de befalede Lærebøger som og i alle de almeennyttige Kundskaber, hvori det efter de almindelige Anordninger og bemeldte Districts Skoleplan tilkommer ham at undervise,

samt med alvorlig og kjærlig Omhu vaage over Sædelighed, Orden og Velanstændighed blandt den ham betroede Ungdom, og med Klogskab og Nøiagtighed i alle de til hans Embede hørende Forretninger og med ustraffelig Vandel omhyggeligen beflitte sig paa at give baade Ældre og Yngre et godt Exempel, og rette sig efter Hans Majestæts Lov og Anordninger og i alle Maader føre et christeligt Liv.

Deres Velærværdighed Hr. Pastor Agerbek, ville den første Søndag skee kan behage at indstille fornævnte Hr. Søren Jørgensen i det Embede, hvortil han nu er beskikket, og læse det ham meddeelte Kaldsbrev samt denne min Collats, tale til hans Bedste for Menigheden og formane dennes Medlemmer til at omgaaes ham saaledes, at de uden Ansvar for Guds Domstol i sin Tid kan bestaae.«⁷⁾

Jørgensen havde altsaa valgt Kistrup. Om han gjorde klogt heri, er et Spørgsmaal. Han har senere over for sine Børn be-

klaget det. Hans Datter har herom fortalt: »Da Fader kom til Kistrup, var han kaldet 3 Steder. Det ene var Vejle i Jylland. Men han tog Kistrup, fordi Moder var fra Fyn. Han var bange for, at Moder skulde komme til at længes. Men han sagde sommetider: »Var jeg bare kommet til en Købstad, for der kunde jeg bedre have faaet mine Evner i Brug«. De vilde ogsaa have Fader til Svanninge. Men han blev i sin Rede¹⁰⁾.«

Jørgensen havde nu et Hjem at byde sin udkaarne, Maria Kirstine Andersen. Hun var født i Ørbæk 16. April 1839 som Datter af Gmd. Anders Mortensen og Hustru Sofia Christensdatter¹¹⁾. De havde trofast holdt sammen lige fra deres Skoletid i den gamle Ørbæk Skole. Hendes Familie havde fra først af set lidt skævt til Forbindelsen. Forlovede som andre unge blev de ikke; han kunde jo ikke komme i den store Gaard, hun var fra; han var jo kun en fattig Knægt¹²⁾. Men nu, da han var blevet Skolelærer, kunde der ikke indvendes noget imod det. De blev viiede i Ørbæk 17. Maj 1864¹¹⁾.

J. Holm fot.
Maria Kirstine Jørgensen
i 30 Aars Alderen.

Saa vel Skolestuen som Lejligheden i Kistrup var trang, og en Udvidelse og Ombygning var tiltrængt. Der viste sig ogsaa at være Villighed til at indrette det hele paa bedste Maade for den nye Lærerfamilie. Pastor Agerbæk sender 1. December samme Aar følgende Udskrift af Øster-Hæsinge Skoleprotokol til Skoledirektionen:

»Aar 1864 den 30te Novbr. vare Sogneforstanderskaberne af Østerhæsinge og Vesterhæsinge Communer forsamlede i Kistrup Skole for at tage Bestemmelse med Hensyn til Skolecommissionens Forslag angaaende en nye Skolestue samt en Udvidelse af Lærerens Leilighed. De forenede Sogneforstanderskaber bleve enige om at bygge 4 Fag a 2½ Alen og paa 4 Alens Høide fra Gulvet til Loftet til den nuværende Skolestues søndre Ende og i hele Skolebygningens Bredde, altsaa med 12 Alen Bjælker, og

at indrette de 3 Fag af denne Tilbygning til Skolestue og det 4de Fag til Forstue og et lille Kammer samt Skorsteen. Forstuen bliver at indrette i det Fag, som er nærmest ved den nuværende Skolestue. I Skolestuen anbringes 3 Fag Vinduer mod Øst og 2 Fag imod Syd, alle med Krydspost og af passende Størrelse... I Skolestuen bliver at lægge Fjellegulv saavel som i den nuværende Skolestue, der overlades Læreren til Afbenyttelse i Forbindelse med hans øvrige Leilighed. I den gamle Skolestue bliver nyt Loft desuden at lægge over det ene Fag imod Syd, og bliver Indgangsdøren sammesteds at erstatte med den Dør, som nu findes i det hidtilværende Gjæstekammer. Den nye Skolestue bliver at forsyne med en nye Vindovn samt nye Skraaborde og Bænke og en Forhøjning til Læreren. Væggene i den hidtilværende Skolestue blive at aftrække og hvidte. Til Vognport bliver det nuværende Gjæstekammer at indrette...⁵⁾

Ved denne Ombygning, der skulde paabegyndes tidligt i Foråret 1865, opførtes saa den Tilbygning, der, som det ses paa Billedet S. 97, ved sin større Højde tydeligt adskiller sig fra den ældre Del af Bygningen. I 1877 udvidedes igen Skolestuen, saa den omfattede hele Tilbygningen. Lejligheden udvidedes til Gengæld ind i Ladebygningen⁵⁾.

Denne Villighed fra de lokale Autoriteters Side maa ligesom senere Lønforhøjelse opfattes som Udtryk for Paaskønnelse af Jørgensens gode Arbejde i Skolen. Han tog her fat med Interesse og Iver, og den forsømte Skole blev snart bragt paa Fode. Han arbejdede meget ihærdigt. En af hans gamle Naboer, der havde Børn i Skolen hos ham, fortæller: »Jørgensen var en dygtig Lærer. Han var bestemt. Lige saa mange Fejl, som Børnene havde skrevet i deres Stykke, lige saa mange Linier skulde de skrive igen i Fritiden. Han kunde nok blive opfarende i Skolen.«¹³⁾ Omkring 1890 underviste han en kort Tid i Øster-Hæsinge Skole. En af dem, der dengang gik i denne Skole, siger om ham: »Vi var glade for ham i Skolen. Han var vistnok en dygtig Lærer. Han var saa god til at lege med os. Det var vi ikke vant til, saa det var jo noget, vi var glade for.«¹⁴⁾

Hans Evne til at lege med Børnene satte Provst Skjerbek i Vester-Hæsinge megen Pris paa. Han kom undertiden med skoleinteresserede Gæster for at vise dem, hvorledes Jørgensen underviste Børnene i ordnede Lege, Sanglege, samt i Gymnastik. Senere hen hjalp hans Datter ham undertiden, naar

han underviste i Sanglege, ligesom han undertiden tog sin Hustru og Datter med ind i Skolen for at faa dem til at hjælpe med Undervisningen af de mange Børn i Færdighedsfagene. De underviste ogsaa Skolepigerne i Haandarbejde, som Datteren især var dygtig til¹⁵). En af hans Sønner skriver herom:

»Far havde i mange Aar over 100 Børn i Skolen, og mange kunde næsten ikke Bogstaverne, naar de kom. Saa maatte Far ind og hente Mor fra sit Husvæsen — og det var morsomt at se, hvor glade alle Børnene var, naar Madam Jørgensen viste sig i Døren. Alle Ansigter straaledede hende i Møde — og saa gik Mor ned hos de mindste nyankomne — hun kendte alle ved Navn — og paa sin hjærtevindende Maade lærte hun de kære smaa taknemmelige Børn — og de glemte ikke at takke hende derfor. — Mor var alles Ven, og Far elskede og ærede sin Medhjælper i alle de mange Aar.«¹⁶)

Der blev ingen Umage sparet Sine mangelfulde musikalske Anlæg søgte Jørgensen at bøde paa ved stadige Øvelser og grundig Forberedelse. Hans Søn skriver: »Hver Dag øvede han sig paa Violinen og sang de Sange, han skulde bruge enten i Skolen eller til anden Lejlighed.«¹⁶) Jørgensen underviste livligt. Hans udmærkede Anlæg for Tegning kom ham til Hjælp, naar han skulde gøre noget anskueligt og letfatteligt for Børnene¹²). 13. Juni 1895 skriver han til sin Broder: »Min daglige Gerning har jeg, Gud være takket! megen Glæde af. Uagtet min legemlige Svaghed gik min Føraars-eksamen rigtig godt, det bedste tror jeg nok, den nogensinde har, og Prøven afholdtes endda uden nogen Repetition straks efter Paaske, tidligere end ellers.«¹⁷)

Han var i flere Retninger forud for de fleste i sin Tid. Han havde saaledes i sin Skole indrettet en Børnebogsamling. Og han var optaget af at virke for den nordiske Fællesskabstanke, ogsaa i Skolen. I et Brev af 22. Marts 1869 til Literaturhistorikeren C. Rosenberg skriver han:

»Var det ikke muligt, at jeg af den svenske Fortælling: Soldat og Bonde, der i sin Tid fulgte med »Ugebladet«, kunde få nogle [Her er med anden Haand tilføjet: »Send ham 10«] Eksemplarer for en nogenlunde billig Pris. — Det er da min Agt hermed at benytte dem til Læsning i Skolen og sende dem med Børnene hjem. Senere hen vil jeg til den Børnebogsamling, vi have her i Skolen, ligefrem indkøbe svenske Bøger

så fuldt som norske og danske. — Det vilde dog vist være heldigt, om Menigmand hos os fik et andet og bedre Begreb om vort Nabo- og Broderfolk end det, han må danne sig derom efter de af vore Dagblade meddelte »Tullbergs« og andre Historier.«¹⁸⁾)

At hans Arbejde i Skolen ogsaa blev paaskønnet, ses bl. a. af følgende Uddrag af et Brev, vistnok om hans 50 Aars Fødselsdag, til hans Ven N. Rasmussen Søskilde:

»I Lørdags, min Fødselsdag, havde mit Skoledistrikts Beboere beredt mig en behagelig Overraskelse, idet en Deputation mødte og forærede mig en prægtig Sofa, hvortil de alle, rige og fattige, havde bidraget. Det glædede mig meget, ikke blot for Gavens Skyld, som fordi jeg tør tro, at mit Arbejde her, som jeg ofte nok selv har været utilfreds med, dog ikke har været aldeles forfejlet.

Naar jeg hertil lægger den Beredvillighed, hvormed Sognene i sin Tid gik ind paa at forhøje min Løn, kan jeg ikke istemme den hyppige Klage over Mangel paa Paaskjønnelse, der saa tidt høres fra Lærerne; nej tværtimod.«¹⁹⁾)

Ogsaa uden for de egentlige Skoletimer underviste Jørgensen. Han holdt Aftenskole. Han skriver i et Brev til sin Broder: »Jeg har Aftenskole i denne Tid; det er et ganske morsomt, og det er et nyttigt Stykke Arbejde.«¹⁷⁾) Og han havde i flere Aar jævnlig voksne Elever til videregaaende Undervisning, undertiden et Par og undertiden flere Enkelte af dem boede hos ham. Det gjorde saaledes hans Halvbroder, Lars Hansen. Hans Moder var i 1857 blevet gift med Hans Hansen (1810—1863), sammen med hvem hun fremdeles blev boende i det gamle Hjem i Ørbæk. I dette Ægteskab fødtes som eneste Barn Lars Hansen ^{21/11}1858¹¹⁾). Lars havde gode Evner og fik disse yderligere udviklede under et længere Ophold i Kistrup Skole. Jørgensen forberedte ogsaa flere unge Mænd til Seminariet.

Det var naturligt, at Jørgensen ogsaa drøftede Skolespørgsmaal med sine Nabolærere. I 1870 var han med til at stifte en lille Lærerkreds efter et Lærermøde i Ludvigsmindes Skole i Haagerup. Denne lille Lærerkreds, der endnu virker ved Siden af de mere officielle lokale Kredse af »Danmarks Lærereforening« og som Regel har omfattet 12 Lærere paa Eggen, har hvert Fjerdingaar holdt Møde skiftevis i de paagældende Lære-

res Skoler. Møderne er gerne indledet med 2—3 Undervisnings-timer og afsluttet med selskabelig Sammenkomst i Lærerens Hjem, hvor der ofte er forhandlet om Skolespørgsmaal. Kred-sens lille Forhandlingsbog oplyser, at Jørgensen har haft følgende Opgaver med Børnene: »Ord af Jesus«, »Mennesket«, »Historie«, »Hovedregning«, »Tyge Brahe«, »Struensee«, »H. C. Andersen«, »Det 4. Bud«, »Bondestanden — Frederik 4.«, »Træk af Christian 4.s Liv«, »En Psalm«, »Ledings- og Lensvæsenet«, »Religion. — Fremvisning af Gymnastik og Lege« og »Marts-dagene 1848«. Han har desuden en Gang indledet en Diskussion om Historie.

En af hans Sønner fortæller: »Tidlig tog han mig med til Skolelærermøderne. — Vi var jo altid gaaende, og naar jeg blev træt, tog Far mig paa Nakken, og saa fortalte han mig om Stjærnerne, Syvstjærnen, Karlsvognen, Vædderen, Tyren og alle de andre, og lærte mig deres Stillinger, saa jeg kunde finde Vej engang efter dem. — Ellers fortalte han mig om Dyrene, om deres forskellige Levevis. — Til sidst faldt jeg i Søvn — og saa var vi hjemme. Botanik var hans kære Beskæftigelse, og jeg lærte den danske Mark og Skovbund at kende paa vore lange Ture . . .«¹⁶⁾

Dette Træk viser, hvorledes den Lyst til at undervise, der fra Barndommen havde besjælet ham, fulgte ham og gav sig Udslag ogsaa i det hjemlige Samliv.

Hans Interesse for Skolespørgsmaal gav sig ogsaa literære Udslag. Han var i en Aarrække en flittig Skribent i Skoleblade, navnlig »Nordisk Skoletidende«.

Dette Blad, der fra først af udkom hver fjortende Dag, senere med lidt skiftende Mellemliv, var i 1861 grundlagt med Redaktørerne S. H. Clausen (senere Clavsen og atter senere Klavsen) og J. Lauritsen, Lærere ved Betalingsskolen i Odense, under Navnet »Dansk Skole-Tidende«. Allerede i 1862 blev Navnet forandret til »Nordisk Skole-Tidende« (senere »Nordisk Skole-tidende«). Det fortsattes indtil 1869 med S. H. Klavsen som det faste Midtpunkt i Redaktionen, men iøvrigt med skiftende Medudgivere og Medredaktører: P. Bojsen, Gedved; C. A. Thyregod, Ans; S. Jørgensen, Kistrup; L. P. J. Peter-sen, Middelfart, og Kr. Brasch, Sundby ved Køben-havn. Jørgensen var med i Bladets Ledelse fra 6. Okt. 1867 til dets Ophør ved Udgangen af 1869. Bladet afløstes af »For Folke-

oplysning« og »Almentidende«. Det sidstnævnte, der var udgivet af »En Forening af Lærere og Næringsdrivende«, men kun udkom et Fjerdingaar, blev udgivet og redigeret af S. Jørgensen og S. H. Klavsen.

Allerede $16\frac{1}{2}$ 1864 træffer vi i »Nordisk Skole-Tidende« Navnet »S. Jørgensen, lærer i Hårslev ved Bogense«. Han optraadte da som Medunderskriver paa følgende Andragende til Overskoledirektøren:

»Undertegnede tage sig den ærbødige frihed at forespørge Deres Højærværdighed, om det er tilladt folkeskolens lærere ved deres undervisning i Dansk at bruge den såkaldte rask-petersenske retskrivning, og — i benegtende fald — at bede Deres Højærværdighed — såfremt De anerkender denne retskrivnings fortrin — at bevirke, at hin tilladelse må blive givet skolens lærere.

Med al højagtelse:
[Underskriverne]«

Denne Retskrivning findes i de følgende Aar, mere eller mindre gennemført, i Jørgensens Artikler og efterladte Breve. Senere gik han dog over til den normerede Retskrivning.

I disse Aar skrev Jørgensen en Mængde Anmeldelser og Artikler om Skolepørgsmaal i de nævnte Blade. Han sagde ofte sin Mening uden Omsvøb og i en skarp Form. Han skrev f. Eks. om Friskole- og Friseminarievæsenet, som han var meget kritisk indstillet over for. Han kom her i Polemik med Fredrik Bajer, København, senere især kendt som Fredsagsforkæmper, Seminarieforstander P. Bojsen, Gedved, o. fl. Han polemiserede mod Pastor Johs. Clausen, Ryslinge, om Eksamen i Almueskolen. Han tog til Orde for Undervisning i Havedyrkning og Haandarbejde og for Hverdagsskolegang, og han skrev om sproglige Emner. Han mødte Tilslutning fra visse Sider, Modsigelse fra andre. Vi lærer ham gennem alt dette at kende som en uforfærdet Skribent, levende optaget af Skolens Ve og Vel, og som en Mand, der har sine Meningers Mod.

I Jørgensens første polemiske Indlæg findes der ofte bidende og spydige Bemærkninger til Friskolefolkene blandt Grundtvigianerne eller Grundvigerne, som han en Overgang kalder disse med følgende Begrundelse:

»Da vi tykkes, at det ikke er følgerigtigt, at disse »Latinbidere« føre det latinske »ianer« i Enden, kalde vi dem Grundviger eller Grundvigere,

ti Navnet skal jo stamme fra en grund Vig i Nordsjælland, Grund t vig er en Språgefejl af samme Surdej som mundtlig, men Grundtvig og mundtlig hører jo og sammen som Nysen og Prosit!²⁰⁾

At han dog — navnlig senere — har en hel Del tilovers for denne Retning, fremgaar af følgende Uddrag af Artikler:

»Sagen er, at jeg i virkeligheden har meget tilovers for den grundtvigske retning, at jeg af ganske hjærte elsker meget af det, der er fræmkommen ved Grundtvigs virken, fordi det også synes mig stort og herligt, men jeg er ikke blind tilhænger nok til at håalde det lave og uberegtigede (t. eftd. de grundløse angreb på statsseminarierne), eller det bombastiske, ubetimelige osv. for guld og gemmebrugt; dertil har jeg næmblig for megen virkelig agtelse for det ædle og gode i ovennævnte retning.«²¹⁾

»Selv den nuværende, såkaldte Friskole, fortjener ganske vist at blive betragtet med mildere Öjne. Den er grundtvigiansk! siger man og mener derved at have fordömt den. Ja vist er den tildels — men og kun tildels [Fodnote hertil: »De såkaldte »stærke Jyder« oprettede, hvis jeg ikke husker fejl, de förste Friskoler her i Danmark.«] — grundtvigiansk, men er det da noget så særdeles farligt? Jeg er ikke Grundtvigian, og vilde ikke for alt i Verden have noget med »ianeriet« at skaffe. . . . Kunde vi ikke lære en hel Del godt af Grundtvigianerne og var det ikke en Dårlighed ikke at ville gøre det? Hvad der er sandt og godt i den Andsretning vil dog sejre alligevel og overleve os, om vi end aldrig hade og foragte det nok så meget; hvad der falder ind under »ianeriet« og det forskruede, det kunne vi trøstlig overlade til »Gedebukkene« og »Abekattene«, det skal såvidt ingen Skade gøre.«²²⁾

Han er ingen Ynder af Forsømmelsesmulkering Han skriver herom:

»I denne min Anskuelse af Loven for Skoleforsømmelser har det herværende Forstanderskab meget beredvillig erklæret sig enig med mig og opgivet Mulkeringsvæsenet: »sålænge Skolekommissionen ved Besög og Eksaminer fandt, at Skolegangen såvel for det heles som for det enkle Barns Vedkommende var tilfredsstillende.«²³⁾

Han har som Maal at vinde Børnene og vække deres Lyst til Skolearbejdet:

»At det er Læreren et betydeligt Støttepunkt i sin Stræben efter at få fri Skolegang at have Børnene på sin Side, så at Skolen er dem et kært Sted, hvorefter de længes, og ikke et Pinens Sted, ja dette behøver vel ikke engang at anføres.«²⁴⁾

Han har selv gode Minder fra sin Barndoms Skole. I en polemisk Artikel, hvor han trækker Skellet op mellem Stats-skole og Folkeskole, siger han:

»Og til Beroligelse for dem, der have gjort modsat Erfaring, kan jeg trøste dem med, at ikke alle Statsskoler vare slette; min gamle Lærer forstod trås Piber og Fløjter og andet sådant at gøre Skolen til et for os såre kært Stæd, for mig og måske for mange har dog den lykkeligste Tid i mit Liv været den, jeg tilbragte i en Statsskole.«²⁵⁾

Selv udgaaet fra et fattigt Hjem føler han varmt for de fattige Skolebørn, der er ude at tjene, og taler gentagne Gange deres Sag, f. Eks.;

»... i Reglen fæster Bonden sig sådanne Børn for at de skal gøre Gavn : gå i et Slid og Slæb eller jages fra et Sted til et andet både Søn- og Sögn dag, Skole- og Ikkeskoledag, uden at der er nogen, der viser dem Kærlighed, tvertimod blive de hundsede, spottede, forførte både af Husbonde og Medtjenere — er det Frihed og Ret, mon ikke snarere det kan kaldes Tøjlesløshed, og hvis ikke, hvad er da Tøjlesløshed?«²⁶⁾

Ogsaa »Sinkerne«, »Undermaalerne« har han meget tilovers for. I det hele taget ønsker han at lægge sin Undervisning til Rette efter Barnets Natur og Anlæg:

»Altså: formeget Theori, forlidt Praxis er vor Hovedanke mod de gamle Metoder. Vi kunne sige det samme på en anden Måde: Skaberen af Metoden tog ikke det tilbørlige Hensyn til Börnenes Natur, eller — det var for »Studiebørn«, han udtænkte sin Methode, derfor måtte den naturligvis vise sig utilstrækkelig, når den skulde anvendes på »virkelige Menneskebørn.«²⁷⁾

Han har Øje for Værdien af Leg og legemligt Arbejde i Skolen:

»Undervisningen i Skolestuen måtte højst vare 1 Time ad Gangen og afvegsle med Leg eller Arbejd i det fri. Ved hver Skole måtte være en Forsøgshave, der tilhørte Komune (eller Lærer), og der skulde da af den, der havde Indtægten, svares en liden Daglön til de fattige Børn, hvis Forældre hværken måtte savne Føde eller Klæder til dem. Vort Land egner sig med Hensyn til Jordbund og Klima i fortrinlig Grad for Havedyrkning, navnlig for Frugt- og Humleavl, og Forsøgshaven vilde vist snart virke meget godt. — Når Vejret ikke tillod Arbejd i det fri, kunde Börnene øves i Håndgerning, i hvilken Henseende vi også ere en hel Del tilbage.«²⁸⁾

Denne og andre Forbedringer i Skolen kan bedre gennemføres, naar Skolegangen udvides:

»For at Folkeskolen skal kunne give en til Tidens Fordringer svarende Undervisning, er det nødvendigt, at der bliver hver Dags Skolegang fra det 7. til idetmindste det 14. År.«²⁹⁾

Skolens Eksaminer ynder han ikke. Han kommer med saa fremsynede Udtalelser som følgende:

»Hvorlænge skal der vedblives med Prøver og Eksamener og Eksamener og Prøver? Hvorlænge skal det fri Folk være umyndig med Hensyn til næsten alt, hvad der angår Skolesagerne? Lad disse Prøver falde bort; Livet skal nok prøve, om Arbejdet er forsvarligt eller ikke. Lad Forældrene føre Tilsynet med Skolen, hvortil de dog have den naturligste Ret.«³⁰⁾

En udpræget Standsfølelse opfylder ham. Den kommer frem i følgende Udtalelse:

»Er Danmarks skolelærere noget sådant pak, der ikke kan stå ene i sin gerning uden at have andre til at stive sig op, der ikke har selvbeherskelse nok til at sætte sig ud over børneskrig og en spinderøks surren, der ser ned på bønderne, logrer for præsten og de store og næppe tror sig værdig til at omgås sådanne storheder; der kun holdes oppe ved håbet om større løn? . . . Som mangeårig læser af skoleblade og som medudgiver af et sådant må jeg vidne, at lærerne, selv de, der nyde mindst løn, ikke fylde skoleblade med veklager over deres lille løn, men at de tit og ofte lægger en påskønnelsesværdig glæde ved og over deres gerning for dagen, at Danmarks lærere ingenlunde er ideforladte og foragtelige folk, men tværtimod det modsatte!«³¹⁾

I 1865 udgav Jørgensen »Kortfattet dansk Sproglære til Brug ved den første Undervisning i Modersmaalet«. Bogen, der kun omfatter 12 smaa Tekstsider, er en systematisk ordnet letfattelig Oversigt. Enkelte af dens Betegnelser, f. Eks. »Omstændighedsordssætninger« (»begynde med de underordnende Bindeord«), er dog noget besværlige.

Frem af hele hans Skolevirke i den hjemlige og i den videre Kreds stiger for os Billedet af en frisk og frejdig Mand, der ihærdigt gaar op i sit Kald og med Ildhu bruger sine rige Evner i Undervisningens og Opdragelsens Tjeneste.

1) Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv, S. 824ff. 2) Folkeskolen 13/7 1916; Nordfynsk Bondeliv, S. 826. 3) Brev til Forf. 6/3 1938. 4) Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv, S. 826. 5) Sallinge Herreds Provstearkiv, Breve fra Sognene 1851—65, Pk. 3. Ld. Ark. 6) N. Rasmussen Søkilde og S. Jørgensen (Kistrup): Hillerslev og Østerhæsing Sogne, S. 112; jfr. sst. S. 85f. 7) Bispeark. Ld. Ark. 8) Her eft. Nord. Skoletid. 9. Bd., 1864, S. 156. 9) Sall. Herr. Provsteark., Skr. fra Ministeriet. Ld. Ark. 10) Mdtl. Medd. af Fru Jutta Madsen, Halsmose, 1937. 11) Ørbæk Kirkebog. 12) Mdtl. Medd. af M. S. Arildskov 1938. 13) Mdtl. Medd. af Gdm. Niels Fr. Larsen, Sallinge, 1938. 14) Mdtl. Medd. af Hsmd. Marius Nielsen, Ø. Hæsing, 1938. 15) Mdtl. Medd. af Fru Karen Marie Christensen, Vilhelmsgave, 1938. 16) Optegn. af M. S. Arildskov 1938. FHj. Saml. 17) Brev til Lars Hansen. FHj. Saml. 18) Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 3425 40. 19) Udate-ret Brev i N. Rasmussen Søkilde's Saml. Ld. Ark. 20) Nord. Skoletid. 15. Bd., 1865, S. 62. 21) Sst. 15. Bd., 1865, S. 123. 22) Sst. 21. Bd., 1867, S. 237f. 23) Sst. 17. Bd., 1866, S. 24; jfr. 23. Bd., 1868, S. 34. 24) Sst. 17. Bd., 1866, S. 24. 25) Sst. 17. Bd., 1866, S. 157. 26) Sst. 17. Bd., 1866, S. 23. 27) Sst. 24. Bd., 1869, S. 7. 28) Sst. 24. Bd., 1869, S. 80. 29) Sst. 22. Bd., 1868, S. 30. 30) Sst. 21. Bd., 1867, S. 156. 31) Sst. 24. Bd. 1869, S. 204.

(Fortsættes.)

I JERN PAA NYBORG FÆSTNING

AF MARIUS RASMUSSEN, NYBORG

I Fæstningsbyerne, hvoriblandt Nyborg, forefandtes i tidligere Dage, indtil Fæstningen nedlagdes, et »Stokhus«, populært benævnt »Slaveriet«. I dette Stokhus, der i Nyborg var beliggende i Stendamsgade, afsonede en Del mandlige Lovovertrædere, der var dømt for grovere Forbrydelser, deres Straf under militær Bevogtning. De beskæftigedes dels ved Arbejde paa Fæstningsanlægget, f. Ex. ved aarlig Oprensning af Fæstningsgravene, dels ved at raspe Træ til Farverbrug, hvorfor »Huset« ogsaa kaldtes »Rasphuset«. De blev ogsaa lejede ud til Privatfolk til Udførelse af forskelligt Arbejde, og da det var billig Arbejds-kraft, blev disse Slaver meget benyttede. I deres Fritid maatte de arbejde »for sig selv«, og man kunde gaa hen i Stokhuset og afkøbe dem f. Ex. »Trippelse«, der var pulveriseret Mursten og anvendtes som Pudsemiddel, smaa Stykker tildannede Flintsten, der brugtes i Geværlaase, samt haandsnittede Træpløkker til Skomagerbrug m. m.

Min Mor, Marie Elisabeth Høybye, der var barnefødt i Nyborg ^{30/7} 1824, og fra hvem jeg har disse Oplysninger, tjente for c. 100 Aar siden hos en Handskemager Bech, der boede i Slotsgade. Naar han til Tider havde Brug for ekstra Hjælp i sin Virksomhed, behøvede han kun at sende et Bud hen i Stokhuset og anmode Justitssergenten, der til daglig var den højstbefalende, om at faa en Mand med, og dette blev altid tilstaaet kendte Borgere paa den Betingelse, at de skulde besørge »Slaven« afleveret igen til en bestemt fastsat Tid og forresten være ansvarlige for hans Person, saalænge han var i deres Arbejde. Min Mor, der dengang var nylig konfirmeret, har flere Gange hentet og igen afleveret forskellige »Slaver«, der, sagde Mor, altid opførte sig pænt. Blandt disse var en Neger fra en af vore vestindiske Øer. Hans Navn var Edward, og hans Forbrydelse skal have bestaaet i at være Anstifter af en Sammenrottelse blandt sine Landsmænd mod »de hvide«, der paa den Tid, som kekendt, behandlede de Indfødte daarligt. Denne Neger var meget godmodig og arbejdsvillig; men det kneb jo med at forstaa hans Sprog.

Disse Slaver var forsynet med en Kæde, der var fastgjort til Bøjler, der var lagt om det ene Haandledd og den ene Ankel;

men Kæden var saa lang, at den ikke hindrede fri Bevægelse. Slaven blev smedet i Bøjlerne af »Slavesmeden«, der havde sit Værksted i nuværende Korsgade Nr. 10, der den Gang laa ved Foden af Vester Vold og interesserede Tilskuere af begge Køn samt Børn tog Ophold i Smedens Gaard og fulgte nysgerrigt denne Proces, men bevægedes ikke mere derved, end naar de saa samme Mester udføre andre Arbejder ved sin Ambolt; thi Synet deraf var jo ret almindeligt. Jeg erindrer, at en Pumpe i Nyborg har været omlagt med to Slavebøjler; men den findes ikke mere.

Blandt »Slaverne« fandtes to Falskmøntnere. Den ene af disse, »Signetstikkeren«, hvis Navn endnu lever i ældre Folks Munde, skal have forfærdiget nogle Rigsdalere og skal efter Sigende have været en ren Kunstner. Den anden havde tegnet en 5 Dalers Seddel.

De Slaver, der viste sig særlig flinke og paalidelige, blev betroet at tænde Tranlygterne i Landporten; men det hændte et Par Gange i min Mors Ungdom, at disse »paalidelige« rømte; de har antagelig som »Skriverhans« i »Eventyr paa Fodrejsen« haft Bekendte i nærmeste Omegn, maaske Kunder, hvor de har faaet Bøjlerne filet over og derefter trukket i civilt Tøj, hvad der var absolut nødvendigt, da deres Uniform var meget spraglet: et gult Bukseben og modsat sort Trøjeærme, afvekslende paa den anden Side af Kroppen, hvor Buksebenet var sort og Trøjeærmet gult.

Naar en Slave var rømt, blev Landporten lukket, og fra en af Voldens Bastioner blev der løsnet ét Kanonskud. Dette var et bestemt Signal, som anvendtes ved en saadan Lejlighed og tilkendegav for Byen og dens nærmeste Omegn, at en Rømning havde fundet Sted. Ingen af 2 blev nogensinde grebet, fortalte Mor. Efterretningsvæsenet var jo ikke saa fuldkommen som nu om Dage; muligt, de er stukket til Søs som Hostrups »Skriverhans«. To Slaver blev i min Mors Barndom henrettede ude ved Stjerneskanen, der er beliggende ved Christianslundskoven, af Skarpretteren fra Odense. Hvad den enes Forbrydelse bestod i, husker jeg ikke; men den anden havde i Hidsighed under et Slagsmaal dræbt en Medfange, der havde solgt for 1 Skilling Pløkker eller Flintestene, der tilhørte Drabsmanden. Her mindes man uvilkaarligt det gamle Ord om den lille Aarsag og store Virkning.

Den ene af disse »Slaver« var saa syg den Dag, da han skulde lide Døden, at han maatte bæres ud til Vognen, der skulde føre ham til Retterstedet, og atter fra Vognen slæbes op paa Skafottet. Den anden var mere forstokket og anmodede paa Vejen derud om Tilladelse til at faa en Dram i et lille Værtshus, der laa ved Vejen. Dette blev ham tilstaaet, og han fik dér et Par store Snapse. Saa gik Vejen videre, og en lille halv Time efter var hans Hoved skilt fra Kroppen. Saadanne rædsomme Skuespil overværedes af mange Mennesker baade fra By og Land, og i Skolerne i Nyborg blev de større Børn af deres Lærere opfordrede til at gaa derud og overvære disse Henrettelser.

I vore Dage vil man jo ikke rigtig kunne forstaa sligt; men naar man mindes Lovens Ord, at det skulde være »Ligesindede til Exempel og Forskrekkelser«, forstaar man jo bedre de brave Pædagoger, at de kunde betragte sligt som Led i Børneopdragelse. De fleste af Børnene fulgte Opfordringen, medens Resten tog Stade paa Nørre Vold og nøjedes med at se Skarpretterens Økse blinke i Solen, naar Hugget faldt. Ja, Nerverne var jo i bedre Orden end nu om Dage; det var jo i højsalig Kong Frederik d. VI's Tid.

GAMLE SANDSAGER

PLOV MED RØNNETRÆSNAGLE KAN IKKE DØLGES

For mange Aar siden, førend Hoveriet var ophævet, gik Hovbønderne og pløjede paa Christiansdals Hovmark. En af de saakaldte kloge Mænd kom gaaende der forbi. Han kom i Snak med Ladefogden, som havde Opsyn med Bønderne. I Samtalens Løb siger Manden, at han kunde faa alle Plovene til at holde stille paa en Gang. Det mente Ladefogden ikke, at han kunde; men han gav ham Lov til at forsøge. Manden fremmumlede da noget, som Ladefogden ikke forstod, og samtidig som paa Kommando holdt alle Plovene — paa en nær — stille. Ladefogden saa vist paa Manden, som sagde: »Han har en Rønnetræsnagle i sin Plov«. — Rønnetræ havde han nemlig ingen Magt over.

R. Skovsgaard, Odense.

»Kaleko Mølle«,

Diernisse Sogn, ca. 1 km fra Faaborg,
daglig aaben ved Henvendelse paa Plejehjemmet.

Voksne 25 Øre.

Foreninger og Skoler Rabat.

August F. Schmidt:

Johan Skjoldborg.

Nogle Oplysninger om hans Forfatterskab. — Velegnet til Studiekredse.
Eget Forlag, Brabrand 1938. — Pris 2 Kr.

Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter.

Da jeg efter Samraad med Redaktøren af »Fynsk Hjemstavn« paatænker at føje et lille Supplement til den Artikkelserie, der i 1929—32 var optaget i dette Maanedsskrift om »Fynske Plantenavne«, tillader jeg mig herigennem at anmode Læserne om at ville meddele mig saadanne Plantenavne, som de maatte savne i min tidligere Fremstilling, saavelsom Sagn, Tro og Talemaader om Planterne, deres Lægekraft o. s. fr. Jeg beder venligst om, at slige Bidrag maa blive sendt mig direkte og om muligt i en nær Fremtid.

20. Marts 1938.

Axel Lange,
Botanisk Have, København K.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg skriver en Artikkelrække om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet	— - 2.50,	— - 3.50
Tre Aargange samlet	— - 3.50,	— - 4.50
Fire Aargange samlet	— - 4.50,	— - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Syddfynske Jernbaner - Nordvestfynske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»En velskrevet bog og priselig kort . . . det er godt, at vi efterhånden
får en række skildringer af disse bønder, som i tiden efter udskiftningen i
sandhed står som udtryk for »folkets slumrende kraft og vid«. . . . Man kunde
fristes til at ønske en sådan række korte levnedsskildringer samlet i nogle
bind eller i en sammenhørende række, men det er vel bedre, at de kommer
efterhånden og »af sig selv«, at den rette mand, som i dette tilfælde, kommer
til arbejdet.«
Søren Alkærsig i Højskolebladet.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Ørgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frøydendahl.

Indhold: H. C. Frøydendahl: S. Jørgensen, Kistrup. — H. Chr. Pedersen: Gilder i Sønderby. —
Olaf Andersen: Vestfyns hjemstavnsforening 1937—38.

8. hæfte.

August 1938.

11. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

TILSENDT LITERATUR

Olaf Gynt: Fabulanter og Fauner.

Olaf Gynt: En Paria synger —.

**Jens Holdgaard: Kristendommens Betydning for os og vor Tid.
Et Radioforedrag.**

**Anton Kjølby: Provst Vilh. Hansen i Nykøbing Mors. Særtryk af
»Morsø Folkeblad«.**

Rasmus Rask (Ved Poul Andersen): De fynske Bønders Sprog.

**Christine Reimer: Haandfliden i den selvhjulpne Tid. Fyns Tid.
17/6 1938.**

Christine Reimer: Vore gamle nationale Dragter. Fyns Tid. 17/6 1938.

August F. Schmidt: Bjørnson og Greensteen. Særtryk af Edda.

August F. Schmidt: Brabrand og Aarslev Sognes Historie I.

**August F. Schmidt: Jørgen B. Høyer. Vandreren i Mellemslesvig.
Særtryk af Sønderjydske Aarbøger.**

**August F. Schmidt: Kirkehistorikeren Thomas Lillelund. Særtryk
af Jydske Samlinger.**

August F. Schmidt: Morsingboer i gamle Dage IV.

**J. Winther: Troldebjerg. En bymæssig Bebyggelse fra Danmarks
yngre Stenalder. Tillæg.**

Faaborg Avis. April Kvartal 1938.

Gotländskt Arkiv. 1938.

Gymnastikhøjskolens Aarsskrift. 1937.

Østjydske Hjemstavn. 1937.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

værner om Minderne, plejer Hjemstavnsfølelsen, opfrisker Dialekterne
og knytter Baandet.

Indmeldelser modtages under Adresse: **Rudersdalsvej 44, Holte.**

S. Jørgensen i sit Værelse i Kistrup Skole.
Tegnet efter Hukommelse i 1938 af Sønnen M. Sophus Arildskov.

S. JØRGENSEN, KISTRUP

1838 — 16. JUNI — 1938

AF H. C. FRYDENDAHL

(Fortsat)

HISTORIKER

Allerede før »Nordisk Skoletidende« gik ind, var »Almentidende« begyndt at udkomme. Dette Blad henvendte sig ogsaa i særlig Grad til Skolefolk, men havde i øvrigt et noget videre Sigte. »Æmner vedkommende Staten, Skolen og Forretningslivet henhøre fortrinsvis til Tidendes Omraade. De ledige Lærerembeder meddeles straks og fuldstændigt; 12 Sider Føljeton hver Gang til Indbinding«, hedder det i den Anbefaling af Bladet, der findes i »Nordisk Skoletidende«s sidste Nr. Bladet udkom i Begyndelsen 2 Gange, senere 1 Gang ugentlig, men det standse allerede med Nr. 31 ³⁰/₄ 1870. Hovedredaktøren var vel S. H. Klavsen; men Jørgensen var Medredaktør, i hvert Fald fra Januar 1870. »Almentidende« gik op i Chr. J. Hornums Ugeblad »Odin«. Det vigtigste af det, der var paabegyndt, men ikke sluttet i »Almentidende«, skulde afsluttes i »Odin«¹).

Endvidere skrev han paa den Tid Smaaartikler, Boganmeldelser og matematiske Opgaver til Klavsens andre Blade, »Nordisk Bogtidende« og »Hugin og Munin«, og til »Skolevirke,

Blade for Almindeligt dansk Skolesamfund«. Til den senere som Socialistagitator kendte Povl Geleffs »Dansk Ugeblad« og sammes Avis »Hejmdal« skrev han Bidrag af blandet Art. Da »Hejmdal« senere fra Geleffs, Lucianus Kofods og J. Olsens Ledelse overgik til C. Rosenberg og Vilhelm Rasmussen, kom Jørgensen en Del i Forbindelse med Rosenberg og fandt i ham en Mand, med hvem han kunde dele Opfattelse, i hvert Fald i den nordiske Sag, som Jørgensen i disse Aar var varmt optaget af, hvad vi allerede tidligere har haft Lejlighed til at bemærke. Da N. C. Rom 1873 paabegyndte Udgivelsen af »Husvennen«, blev Jørgensen en ret flittig Medarbejder her. Desuden skrev han Artikler til »Dansk Landbodidende« og »Dansk Havetidende« samt til fynske Dagblade.

Det var saaledes en omfattende, ikke blot pædagogisk og skolepolitisk, men mangeartet Skribentvirksomhed, Jørgensen udfoldede i den første halve Snes Aar af Kistruptiden. Hans Pen løb let og blev flittigt brugt. Hans polemiske Indlæg i Tidens Spørgsmaal vakte, som vi allerede har set, adskillig Opmærksomhed og har uden Tvivl været af Betydning, navnlig i Skolesager.

Det er ikke til at undres over, at han med sit Anlæg for literære Sysler ogsaa forsøgte sig som Novelleforfatter. I »Dansk Ugeblad« fremkom i 1867 hans Fortælling »I Mosegaarden«. Samme Aar udgav han Bogen »Billeder af det fynske Folkeliv« med de to Fortællinger »Pjaltekræmmerens Søn« og »Ved Gadekøjret«. I »Hejmdal« fremkom i 1869 »Jens Viby (Billede af det fynske Folkeliv)« og »Den forsvundne Soldat«, hvilken sidste paany udgaves paa Jordans Forlag i København 1874, denne Gang sammen med et Par Fortællinger, »Stuerhied« og »Mæli og Ann Kirstin«, af J. Nielsen, Læreren, der senere under Navneskjulet Knud Skytte blev en kendt Forfatter. I »Almentidende« kom som Feuilleton 1869 hans Fortælling »Knud Hansen og Familie«. I samme Blad fremkom Fortællingen »Landsoldaten« af Göta, som Jørgensen havde oversat fra Svensk.

Det var altsaa en ikke ringe skønliterær Virksomhed, Jørgensen udfoldede i disse Aar. Dette Forfatterskab er dog nu fuldstændig glemt og kan vel heller ikke siges at være af en Lødighed, der gør det fortjent til en længere Levetid. Det er mest fordringsløse Billeder af fynsk Landsbyliv.

»Jens Viby«, for at tage en af dem i Flæng, er en ukunstlet, lidt bredt anlagt Fortælling om to unge, der, fra de var Dreng og Pige, fattede Godhed for hinanden og siden blev forlovede. Pigen, Marie, svigter imidlertid Jens for at blive gift med en velstaaende Enestesøn i den Gaard, hvor hun er kommet i Tjeneste. Det gaar baade hende og hendes Mand ilde. Hun ender i Fattighuset, som hendes Liv begyndte i et saadant. Jens tager sig af deres Datter, der ogsaa hedder Marie. Han bliver en velhavende og godgørende Kræmmer, og den lille Marie bliver ham til Velsignelse paa hans gamle Dage. Interessant er Omtalen af en Skik, der »for 20—30 Aar siden var almindelig«, og som er indflettet i Fortællingen: Natten før Maries Bryllup anbringer nogle Spøgefugle oppe paa Ryngningen af den Gaard, hvor Jens tjener, »den i saa Tilfælde uundgaaelige Kurv med dens Tilhør: Teglstenen, som den uheldige Kjæreste skulde have at tørre sine Øjne med, og Flaskeskaarene, der skulde glimre og derved vække Folks Opmærksomhed.«

I Forbindelse med dette kan det omtales, at der hist og her findes lidt af Interesse for Folkelivs- og Folkemaalsforskere, i »Jens Viby« saaledes Udtryk som »et stort Tallerken«²⁾, »at gaa og ligge og djævles med andre Børn fra Morgen til Aften«³⁾. I det hele taget er der over disse Noveller en fynsk Sprog-tone, der er i god Samklang med Tid og Sted for Handlingen i dem.

Der findes dog ogsaa i disse tidlige Arbejder fra Jørgensens Haand Fingerpeg mod hans egentlige Indsats som Forfatter: hans historiske Arbejder. I »Pjaltekræmmerens Søn« ser vi, at han har beskæftiget sig med den Skoles Historie, hvori han har faaet sit Virke. Han har i novellistisk Form fortalt dens Tilblivelseshistorie og dens første Lærers, C. N. Kippers, lykkelige Entre i Skolen. Kistrups og Kippers Navne er ikke brugt; men det hele er let gennemskueligt og efter stedlig Tradition virkelighedstro nok. Det paagældende Afsnit gengives her, bl. a. for at give en Prøve paa Jørgensens Stil i disse nu forglemte første stilistiske Forsøg:

»I det vestlige Fyn tjente Seminarist K. . . . Han havde længe søgt Embede, søgt og atter søgt i det uendelige og lige meget havde det hjulpet ham; mangfoldige vare de Bøger Skrivepapir, han havde fordærvet ved at overmale dem med Ansøgninger, mangfoldige vare de Støvlesåler, han havde slidt på sine Vandringer op og ned ad Nådens

Trapper — og forgæves havde det altsammen været. Sagen var, at det var gået ham yderst uheldigt ved hans Eksamen; hvis man kunde tro den Kundskabsmålestok, han havde bragt med sig i Lommen fra Seminariet, skulde man næsten antage, at han havde været betydelig klogere, før han begyndte at læse, end efter; eller den Smule sund Menneskeforstand, han muligen en Gang havde bragt med ind paa Seminariet, var gået med under Opholdet dersteds. — Dog, jeg skal ikke trætte Læseren med flere Hypoteser angående Hr. K....s Duelighedsvidnesbyrd, det han i mine Tanker havde handlet klogere i at forvandle til Fidibusser, såsnart det var faldet ham i Hænderne, end at ulejlige et uendeligt Antal »Højvelbårenheder« dermed.

En skikkelig Fyr var Manden forøvrigt, og hvo der ikke kjendte den Omstændighed, at hans Kundskabstermometer stod på Frysepunktet, kunde endog fristes til at antage, at han slet ikke endda var så helt udygtig som Lærer — men hvad kunde det nytte i en Tid, hvor Eksamen gik for at være aldeles ufejlbar. Da fandt den gode K.... på noget, der slet ikke var så galt for en Mand med hans Udsigter. Læseren tror vel nu, at han tog sin ulykkelige Eksamen om igen — nej, det var noget meget bedre, ti det var vel ikke usandsynligt, at Resultatet nu vilde være blevet et lignende, nej: Han forlovede sig. Smil ikke deraf, kære Læser, det var med Stuepigen hos en »højvelbåren« Mand, og i den Tid, da »Højvelbårenhederne« kaldte til Skoleembederne.

Stuepigen havde tjent hos sit Herskab i mange År, og hvad der var mere og bedre, hun havde været tro som Guld i sin Tjeneste og var derfor meget afholdt af Herskabet, der gjerne ønskede at kunne gøre noget for hende, d. v. s. at kunne skaffe hendes K.... et Levebrød. Den »højvelbårne« Herremand havde ikke så få af den Slags på sine mange Godser, men det værste var, at det kun var halvgamle Mænd, der sad i Embederne, og dengang vare Skolemestrene anderledes sejlivede end nu, så det var ikke noget vanskeligere Regnestykke, end at selv Stuepigen kunde finde ud deraf, at hvis alle Degnene fik det Indfald at ville leve ligeså længe, som de plejede, så fik hun og hendes K.... Lov til at vente en Snes År.

Man vil derfor let kunne forstå, af hvilken Grund Hans Hansens Klage til Sogneforstanderskabet over den lange Skolevej faldt i god Jord hos Herremanden, der i den Tid var »født« Skolepatron. Han vilde upåtvivlelig ellers have modtaget Klagen med den Foragt, et sådant revolutionært Forsøg utvivlsomt havde fortjent; men han og den nådige Frue fandt nu her en Udvej til at sørge for Karen — så hed Stuepigen — og hendes Kæreste, og derfor fandt Herremanden ikke blot, at Hans Hansens Klage var velbegrundet, men og at det var aldeles nødvendigt, at der snarest muligt blev opført en ny Skole for Udflytternes Børn. Det faldt slet ikke Sogneforstanderskabets øvrige Medlemmer så let at indse Nødvendigheden heraf, for det vilde jo koste Skillinger, men da Herremanden forærede Kommunen Skolelodden og Tømmer og Sten til Opførelse af den ny Skolebygning, da Hans Hansen tilbød at forrette den forefaldende Kørsel, og da endelig et Nabosogn tilbød at ville udrede Halvdelen af Lønningen imod, at dets Udflyttere også måtte benytte

Skolen, begyndte det lidt efter lidt at fræmlyse for Forstanderskabet, at det dog var rimeligt at tage en Smule Hensyn til Ret og Billighed. — Lønningen, der blev henlagt til det ny Embede, blev da naturligvis også sådan, at det var en lille Umulighed at leve deraf. — Hvem der blev den lykkelige ved at erholde dette Levebrød, behøve vi ikke at fortælle, ligesålidt som at K. . . . og hans (vi havde nær sagt Herremændens) Kæreste nu inderlig glædede sig over at have »fået noget for sig selv«. Således kom K. Skole til Verden.«⁴⁾

»Den forsvundne Soldat« er en historisk Fortælling fra Svenskekrigens Tid. De vigtigste af de Scener, Jørgensen her har behandlet i fri Form, hviler paa fuld historisk Virkelighed og findes kortelig gengivet under historisk Form i hans senere lille Bog om Faaborg.

Et Par af Bidragene fra disse første Kistrupaar gaar endnu mere i rent historisk Retning, saaledes »Præstemordet, fortalt efter Aktstykker«⁵⁾, der er en novellistisk Behandling af det sørgeligt bekendte Mord i Kerteminde 1731, da Student Mørch dræbte Pastor Hornemann, der var blevet gift med hans Kæreste, Præstedatteren Anna Helene Hvid fra Brænderup.

I et Brev⁶⁾ fra denne Periode til hans gode Ven i det nærliggende Fleninge, Gaardmand Niels Rasmussen Søkilde, der ogsaa i disse Aar syslede noget med historiske Fortællinger, findes nogle Linier, der giver Jørgensens Syn paa den Tids folkelige Forfattere. Rasmussen Søkilde havde sendt Jørgensen Manuskriptet til en Fortælling, »Mosemanden og hans Sønner«, til Genneomsyn, og Jørgensen sendte det tilbage med nogle kritiske Bemærkninger, hvori han anker over Mangel paa Virkelighedssans hos Forfattere som Anton Nielsen og Thyregod og især anbefaler sin Ven at læse Walter Scott for i hans Skole at danne sig til historisk Romanforfatter.

Der findes dog ogsaa blandt Jørgensens Produktion fra hans første Kistrupetid Artikler af rent historisk Art, saaledes

N. R. Søkilde i 30 Aars Alderen.

»Det danske folk i menneskealderen 1536—60«⁷⁾, »Samfundsforholdene for 100 Aar siden«⁸⁾ og »Et Par Kapitler af Danmarks indre Historie«⁹⁾.

Et af de første Arbejder af rent historisk Art stammer maaske endda helt fra hans Haarslevtid 1863—64, nemlig »Fra Kjøbstadlivet i ældre Tid«, der paa Grundlag af Raadhusbøger og Tingbøger meddeler interessante Skildringer af Livet i Bogense omkring Midten af 1600erne. Denne Afhandling sendte han til Redaktionen af »Bogense Avis«, som dog ikke synes at have benyttet den. Han lod den da i 1888 fremkomme i »Hjemmet«, et lille Tidsskrift, som hans Ven og Seminariekammerat Fr. Oehlerich udgav i det første Kvartal af 1888. Efter mange Aars Forløb blev Manuskriptet fremdraget i »Bogense Avis«s Arkiv og overladt til Skriftudvalget i »Historisk Samfund for Odense og Assens Amter«, der udgav det i dette Samfunds Aarbog for 1915 under Titelen »Bogense i gamle Dage« uden at vide, at det tidligere havde været trykt. Skriftudvalget meddeler, at Afhandlingen er skrevet »for ca. 50 Aar siden«, altsaa o. 1865.

Denne Oplysnings Rigtighed forudsat kan Æren for at have bragt Jørgensen ind paa historiske Studier ikke tilkomme N. Rasmussen Søkilde, saaledes som det andetsteds¹⁰⁾ er fremstillet. Jørgensen havde jo ogsaa flere Aars literær Produktion bag sig, før Rasmussen Søkilde udgav sit første Arbejde. Sandheden er uden Tvivl den, at de to Mænd hver for sig, før de traf hinanden, havde næret historiske Interesser og drevet Studier i den Retning. Nu førte fælles Interesser, ogsaa i andre Retninger, f. Eks. for Havebrug og Frugtavl, dem sammen, da de i 1864 blev ret nære Naboer, og Samarbejdet i historisk Retning knyttede dem i Aarenes Løb endnu nøjere sammen.

Dette falder ogsaa sammen med den Opfattelse, Jørgensens ældste Søn, Sophus, nærer. Han har herom fortalt: »Niels Rasmussen Søkilde fik meget at gøre med Fader. Det var i Begyndelsen mest for Frugtavlens Skyld. Saa fortalte han Fader, at han vilde arbejde med Trolleborgegnens Historie. »Det kan jeg vist hjælpe dig med,« sagde Fader. Fader hjalp ham, naar der var noget, han ikke kunde finde ud af. Det var ikke Rasmussen Søkilde, der satte Fader i Gang med hans historiske Forskninger, snarere omvendt.«¹¹⁾

Hvad der hidtil er omtalt af Jørgensens Forfatterskab, kan egentlig betragtes som forberedende Øvelser. Først i 1870erne

tog Jørgensen større Opgaver op, og i de følgende 25 Aar fremkom fra hans Haand den anselige Række historiske Afhandlinger, der vil bevare hans Navn blandt Fyns og den danske Lærerstands bedste Historikere.

»Fyens Stifts literære Selskab« havde siden 1815 udøvet en saare fortjenstfuld Virksomhed. Jørgensen har antagelig været flittig Læser af dets Tidsskrift. Det Emne, han selv har gengivet i en fri Bearbejdelse i »Præstemordet«, havde et Par Gange været behandlet i Tidsskriftet¹²⁾, saa det er muligt, han her har faaet Idéen til sit Arbejde, selv om han bygger sin Bearbejdelse paa Aktstykker.

Jørgensen blev optaget som Medlem af dette Selskab, der havde en adskilligt mere eksklusiv Karakter end vore Amters nuværende historiske Samfund, paa Selskabets Møde i Decbr. 1869. Han var indmeldt af Lærer S. H. Klavsen¹³⁾.

Han blev hurtigt Medarbejder ved Selskabets Tidsskrift, »Samlinger til Fyens Historie og Topographie« (»Fynske Samlinger«). Hans første Bidrag her er »Historisk-topographiske Efterretninger om Ørbek Sogn«, der udkom i Tidsskriftets 6. Bd. 1873.

Denne Afhandling bestaar hovedsagelig af en topografisk Oversigt over Sognet, en mere indgaaende Beskrivelse af Ørbækklundes Historie, en Kirkebeskrivelse og en Omtale af de forskellige Præster siden Reformationen. Den gamle Skole med dens Fundats af 1646 omtales; men der nævnes, underligt nok, ingen Skoleholdere. Der er jævnlig indflettet »Stedsagn«, oftest dog i en kortfattet og literær Form. At gengive Sagnene med de gamle Ørbækfolks Fortællemaade, har han ikke bestræbt sig for. Han har ret grundigt udnyttet Ørbækklundes Arkiv og den trykte Literatur om sit Emne. — Det maa her tilføjes, at Museumsinspektør Kai C. Uldall har foretaget ret indgaaende Undersøgelser over Egnens Topografi og Historie, navnlig hvad Ørbækklunde angaar. Hans Optegnelse derom, »Ruiner og Voldsteder i Ørbækegnen i Fyen«, dateret 6/5 1914, der beror i Nationalmuseets 2. Afdeling, imødegaar paa flere Punkter Jørgensens Afhandling, som i nogen Grad bærer Præg af at høre til hans første Arbejder i saa Henseende.

Det har vel været Jørgensen en Ære og en Glæde at faa Arbejdet om sit Fødesogn frem i dette Tidsskrift, der tidligere — paa en enkelt Undtagelse nær, nemlig hans Medredaktør af »Nordisk Skoletidende«, Lærer J. Lauritsen, Odense —

havde været forbeholdt akademisk uddannede Skribenter. — Afhandlingen blev paa Foranledning af Jørgensens Slægting And. Andersen, Aasgaard i Ørbæk, optrykt som Feuilleton i »Nyborg Avis« i 1913 og derefter udgivet som Særtryk.

Senere fik Jørgensen en hel Række Afhandlinger frem i dette Tidsskrift. I 1879 (8. Bind) udkom den næste: »Lehnsmanden Eske Bille paa Hagenskov og Herredsfogden Hans Andersen i Bukkerup«. Emnet her, Striden mellem den pligtopfyldende, myndige Lensmand og Herredsfogden, den haarde, stridbare Bukkerupbonde, der kostede den sidste Døden i Galgen og den første en pinlig Anklage for Justitsmord, har ikke lidet tilfælles med det Emne, Rasmussen Søkilde samtidig arbejdede med: »Kaj Lykkes Fald«. Det er ikke underligt, at de to Aandsfrænder udvekslede Tanker om deres Arbejder, om Titel og lignende¹⁴).

Jørgensen havde, før Rasmussen Søkilde's Arbejde fremkom, selv skrevet en Avisartikel om en af Hovedpersonerne, Ridefoged Peter Børtning. Han skrev i den Anledning til Rasmussen Søkilde:

»Jeg har været i 2 Sind, om jeg ikke skulde tilbagekræve P. Børtning, da Du nu vil meddele Dit gennem Tidsskriftet, men det er dog vist ganske rigtigt at lade Stiftstidende faa ham, da mit Arbejde helt og holdent bliver forskjelligt fra Dit og kun tjener til at fremhæve Dit Arbejde og vække Folks Opmærksomhed for Sagen og Begjærlighed efter at se mere derom. Det var af Vigtighed at faa at vide, om jeg har Ret, at han har været Kjøbmand, medens han var Ridefoged.«¹⁵)

Med Afhandlingen om Eske Bille er Jørgensen inde paa det Felt, der skulde blive hans egentlige: Tingbøgerne. Denne Kilde har han dog suppleret med mange andre samtidige Dokumenter. Under Indsamlingen af Materialet fra de københavnske Kilder havde han faaet Bistand fra Arkivassistent Fr. Krarup, som han i de følgende Aar kom til at staa i livligt Samarbejde med. Selv besøgte han Hovedstadens Arkiver, naar han havde Lejlighed dertil. I Geheimearkivets Fortegnelse over »Landsmænd, som personlig have erholdt Meddelelser i Archiv-Contoiret« i 1874, nævnes »Skolelærer S. Jørgensen af Kistrup, for hvem det den 25. August blev tilladt at meddele ham Efterretninger vedkommende Fyens Historie og Topographie«. Derefter har han igen besøgt Arkivet 1881.¹⁶)

Hans følgende Afhandling i »Fynske Samlinger«, »Langelands

Vilkaar i Svenskekrigen 1657—60«, hviler næsten udelukkende paa Studier i Øens Tingbøger, hvis Tingsvidner paa fængslende Maade ved et Slags Mosaikarbejde er sammenføjet til en fremadskridende, kronologisk ordnet Fremstilling af Øens Genvordigheder under den ulykkelige Krig.

Ogsaa til hans næste Afhandling i »Fynske Samlinger«, »Den fynske Bondestand i Tiden fra 1600—1657«, afgiver Tingbøgerne det væsentligste Stof. Han fremsætter her den Opfattelse, at Jordfællesskabet mellem Hovedgaardene og Landsbyerne blev hævet omkring Aar 1600, hvorved Bylavet eller Bygildet kunde blive saa godt som eneraadigt over Dyrkningen af Bygrundene og i andre kommunale Forhold.

Det er i det hele taget interessant at se, hvilken Udvikling Jørgensen i disse Aar gennemgaar som historisk Forsker. Han behersker i stedse højere Grad sit Emne og kommer til at indtage Pladsen blandt det højtstaande Tidsskrifts bedste Forfattere.

9. Bind indeholder fra Jørgensens Haand dog kun et mindre Arbejde: »Om Nørregaard i Søllinge, Allesvraa i Indslev og Løgtved i Stenstrup Sogn«, der giver gode Bidrag til de tre Gaardes Historie, ogsaa hentede fra Tingbøgerne.

I sit sidste Bidrag til »Fynske Samlinger« uddyber Jørgensen sit første Bidrag i Tidsskriftet, idet han fra utrykte Kilder fremlægger nyt Stof til de Adelsslægters Historie, der er knyttet til Ørbækklunde. Allerede i 1883 tænkte han paa dette Arbejde. I et Brev til Rasmussen Søkilde, hvor han meddeler denne en Række Oplysninger om Ørbæk og Ørbækklunde, skriver han: »Jeg dvæler saa vidtløftigt herved, fordi jeg vel sagtens en Gang kommer til at skrive et Tillæg til min Ørbek Sognehistorie, hvor disse og flere andre Forhold naturligvis ville blive belyste. Jeg vilde da nødigt komme til at kritisere Dine Meddelelser.«¹⁷⁾

Det kan i denne Forbindelse tilføjes, at Jørgensens Uddrag

C. N. Overgaard fot.

S. Jørgensen i 40 Aars Alderen.

fra Provinsens Arkiver angaaende større fynske Gaardes Ejer-rækker senere fik Værdi for et Arbejde, hvis første Del fremkom i »Fynske Samlinger«. Rasmussen Søkilde udgav i dette Tidsskrifts sidste Hæfte »Uddrag af Fyenbo Landstings ældste Skjøde- og Pantebøger«. Det lykkedes ham senere at faa det i Tidsskriftet udgivne, der var naaet frem til Udgangen af 1663, udgivet som selvstændigt Arbejde og videreført for det følgende Par Aarhundreder. Til dette Arbejde overlod Jørgensen ham til fri Afbenyttelse sine Uddrag fra Provinsarkiverne, ordnede for de enkelte Gaarde i Fyn, hvilket muliggjorde Arbejdets Videreførelse for de sidste 124 Aar indtil 1805. Det er et smukt Træk blandt mange andre, der viser, hvor beredvillig Jørgensen var til at stille sit rige indsamlede Materiale til Raadighed for andre historiske Forfattere. Han stod Rasmussen Søkilde bi med Raad og Daad under hans Arbejde med Bogen. Efter Jørgensens »Formening burde Rigens Dombog have været benyttet paa enkelte Punkter for at have vist Læserne, hvilke nye Synsvidder der aabne sig her igjennem til Forstaaelse af Tiden.« Han rettede Fejl, hvor de var ham »aldeles klare«, og raadede f. Eks. til at underkaste Navnene »streng Prøvelse«. ¹⁵⁾

Af Jørgensens Brevveksling med det literære Selskabs Formand, Biskop Engelstoft ¹⁶⁾, fremgaar det, at Jørgensen havde tilbudt at holde Foredrag om Nyborg Lens Historie i Svenskekrigens Tid ved et Møde i Selskabet i 1875. Foredraget er antagelig ogsaa blevet holdt.

Det var med Beklagelse, Jørgensen maatte se »Fyens Stifts literære Selskab« indstille sin Virksomhed 1890, »ikke fordi de materielle Midler til dets fortsatte Bestaaen mangle (de have aldrig været rigeligere til Stede), men af Mangel paa litterære Kræfter inden Stiftet« ¹⁷⁾. Han var dengang saa optaget af andet Arbejde, at han ikke kunde lægge sig i Selen for at rejse en Bevægelse for at føre det gamle traditionsrige Selskab over de Skær, det var ved at strande paa. Han tænkte senere paa at samle Kræfterne om en Nydannelse. Han skrev til Rasmussen Søkilde ^{22/9} 1892 foranlediget af Povl Bjerges Udgivelse af »Aarvog for dansk Kulturhistorie«: »Den kulturhistoriske Aarvog smager mig ikke rigtig. Jeg kunde have Lyst at tale med Dig om den og om en Plan til at begynde eller lad os sige starte et fynsk topografisk Selskab. — Det er dog en Skandale, at det gik som det gik; men jeg kunde den Gang ikke gøre andet end tie dertil, saa indviklet som jeg var i Sogneraads og andre Sager.

Det var maaske heldigst at vente, til Wad kommer til Archivet i Odense og faa ham med; men Planen bør dog vist forberedes, og det var vel ikke saa ilde at søge at stemme Folk derfor gennem Aviserne.«²⁰⁾

Denne Plan blev desværre ikke virkeliggjort.

Jørgensens eneste Arbejde af rent historisk Art, der blev udgivet særskilt, udkom i Faaborg 1877. Det var den lille Bog »Efterretninger om Faaborg Kjøbstad, uddragne af Byens og andre fyenske Archiver«. Den er som næsten alt, hvad der foreligger fra hans Haand, en velskreven og fast opbygget historisk Skildring, der fremlægger et righoldigt tidligere ukendt Materiale til Belysning af Emnet. ^{31/3} 1875 skriver han, stærkt optaget af sit Forehavende, til Rasmussen Søkilde:

»Jeg har bestormet Byfogedkontoret i Faaborg og faaet Oplysning om Archivforholdene. Schrøder har i Grunden ingen Ting benyttet. Der er rigt Stof, men i chaotisk Tilstand.«²⁰⁾

Senere opdager han, at Materialet dog er stærkt begrænset, dels fordi noget tidligere er udgivet, og dels paa Grund af skødesløs Behandling eller forsættelig Ødelæggelse af Kilderne. Han beklager i Forordet Kildernes Fattigdom. Mange Regnskaber er aldrig blevet ført. Naar en Tingbog er blevet udskrevet, har man revet alle de skrevne Blade ud og indhæftet nye i det gamle Pergamentsbind. Naar en lang Rettergang endelig er sluttet med et Forlig, har man fejret Freden ved at opbrænde Sagens Akter. Alligevel er det lykkedes Jørgensen paa den lille Bogs Sider at fremlægge saa meget reddet Materiale, at Bogen i vore Dage er lige saa søgt som sjælden. Den hører nu til de dyreste topografiske Bøger. Et Eksempplar er næppe til at opdrive, og kommer der et frem i Antikvarboghandelen, er det oppe i en Pris paa over 30 Kr., en sjælden høj Pris paa en Bog af den Størrelse og Alder.

Det næste Arbejde, der udkom i Bogform, blev skrevet og udgivet i Samarbejde med Rasmussen Søkilde. Bogen udkom i 1881 under Titelen »Hillerslev og Østerhæsinge Sogne med Arreskov og Gjelskov i ældre og nyere Tid«. Rasmussen Søkilde har her behandlet Hillerslev Sogn og Gelskov, hvorimod Jørgensen har skrevet om sit eget Sogn, Østerhæsinge, og Arreskov. Medens han her gaar let hen over flere Emner, f. Eks. Skole og Lærere, behandler han Arreskov og dens Ejerrække ret indgaaende. Han har hentet adskilligt Stof frem fra Arkiver, først og fremmest paa selve Gaarden, men

ogsaa fra Lykkesholm, hvis Arkiv han netop i den Tid med andet Formaal har gennempløjet. Tingbøgerne, som han jo var særlig fortrolig med, har ogsaa ydet ham en Del Stof til dette Arbejde.

1) Almentidende Nr. 31, ^{30/4} 1870. 2) S. 235. 3) S. 241. 4) Her eft. Nord. Skoletid. 21. Bd., 1867, S. 19 f. 5) Almentid. 1869, Nr. 12 ff. 6) Udateret. Rasmussen Søkiltes Saml. Ld. Ark. Jfr. FHj. X, 1937, S. 131. 7) Hugin og Munin 3. Bd., 1865, Nr. 11. 8) Almentid. 1869, Nr. 12, 13, 15. 9) Da. Landbotid. VI, 1871, S. 172—82. 10) Svendborg Amt 1911, S. 65 og senere fl. St. Jfr. FHj. X, 1937, S. 130. 11) Mdtl. Medd. af M. S. Arildskov 1938. 12) Fy. Saml. III, S. 19 ff., V, S. 63 ff. 13) Almentid. 1869, Nr. 7. 14) Breve i Rasm. Søkiltes Saml. Ld. Ark. Jfr. FHj. X, 1937, S. 130 f., 137 f. 15) Udateret. Rasm. Søkiltes Saml. Ld. Ark. 16) Iflg. Medd. fra cand. phil. J. Pilegaard, København. 17) ^{18/2} 1883. Rasm. Søkiltes Saml. Ld. Ark. 18) Rigsark. 19) Fy. Saml. X, 1890, S. 373. 20) Rasm. Søkiltes Saml. Ld. Ark.

(Fortsættes.)

GILDER I SØNDERBY

AF GDR. H. CHR. PEDERSEN, DRESLETTE

VALLEGILDE

I Aarene forud for Mejeridriftens Begyndelse omkring 1880 var det Skik i Sønderby, Baag Herred, at Gaardenes Haandværkere fik en Dags nymalket Morgenmælk. Af dem, der havde skolesøgende Børn, blev Degnen ligeledes betænkt, og ligesaa Jordmoderen fra de Steder, hvor hun i Aarets Løb kunde ventes at komme i Funktion. Af Mælken blev der saa kærnet Smør og lavet Ost.

Efter endt Morgenmalkning, der i den Tid besørgedes af Førstepigen i Gaarden, hvis Jorder, særlig Udmarken, var beliggende i en Afstand af ca. 2 km, kunde det efter en saadan Tur med Malketrækvognen, hvor den grønmalede Træbøtte var anbragt, være en kærkommen Afveksling at komme til Vallegilde, i daglig Tale Vollegile.

Traktementet var Frokostbord og dertil rigelig med søde Snapse, Mjød eller Kirsebærvin og derefter Kaffen efter Behag, skjænket i Spølkummer (Kopper uden Hank) og dertil gammel-dags Kringler (Glarøjne) samt en gemytlig Passiar.

Naar Pigerne skulde hjem, morede de sig med at forbytte Malkebøtterne for hinanden.

KARTEGILDE

Naar Faarene om Efteraaret var klippede, var det mange Steder almindeligt at samle dertil egnede Huskoner eller Piger til at karte Ulden. Der blev arbejdet fra tidlig Morgen til sent paa Aftenen. Under stadig Kradsen med Karterne var der en Snakken og Fortællen Historier, der vistnok ikke var lige troværdige. Husmoderen var stadig beskæftiget; thi foruden de reglementerede Maaltider og den uundværlige Kaffetaar blev der opvartet med forskelligt ekstra, særlig ud paa Aftenen. Det hele under Navnet Kartegilde.

Tjenestedrengen i Gaarden maatte ofte holde for: kunde Kartepigerne faa ham sendt til Naboen for at laane en Uldryster, var Maalet naaet. Drengen kom undertiden tilbage med et Ris og vilde dermed ryste Ulden, men under Skæmt og Latter blev dette afslaaet.

Ud paa Aftenen kom Karlene fra Byen til Vinduerne og dernæst ind i Stuen i forskellige Paaklædninger for at kyse (rædde) Kartepigerne.

VÆVEGILDE

Naar Væveren havde vævet et Stykke Vadmæl eller Lærred, mødte han en Aftenstund med dette til Aflevering. Der maatte saa et ekstra Maaltid Mad til, hvad Huset i Øjeblikket formaede.

Undertiden var Væverkonen ogsaa med, hun havde ofte sin Del af Arbejdet. — Et gammelt Mundheld i Byen siger: »Jeg kan ikke holde Piben tændt til det Vævegilde.«

BINDEGILDE

Blev der lavet en ny Vogn, var det Skik at bede baade Hjulmanden og Smeden, der havde bundet Vognen, med Koner til Bindegilde.

SMEDEGILDE

Hver 3die Juledag var der Smedegilde, hvor Bymændene skulde møde om Aftenen for at spille Kort. Smeden gav da Smørrebrød med Dramme (Snapse) og Kaffe med Rom, for hvem der ønskede dette, og ud paa Aftenen Punch.

Samme Dag, eller Dagene forud, blev der af hver Gaardmand leveret Smeden nogle Knipper Halm og et Knippe Hø, 4 Skpr. Byg samt 1 Specie, siden 4 Kr., i Penge.

Dette var, efter en gammel Akkord, Betaling for at lægge de halvslidte Forsko under Hestenes Bagfødder; tidligere gik Hestene uden Bagsko.

Ved Bryllupper og Begravelser og undertiden andre Lejligheder var Smeden altid bedt med, ved Begravelser paaskruede han Laaget paa Ligkisten og var tillige som Fører ved Transporten af denne.

Ved ovennævnte Lejligheder var det Reglen i Byen at indbyde Præsten og Fruen, Degnen og Madammen og Smeden og Konen. I den Tid var der ikke andre Fruer i Byen end Præstens Kone. En gammel Præst, der døde omkr. 1870, mødte endog i Ornat. Smeden har antagelig som Paaskønnelse for disse Indbydelser, der sikkert ikke har givet ham Fordel, villet samle sine Smedemænd nævnte Dag til fælles Samvær.

OLDERMANDSGILDE

Oldermandsgilde er der ikke hørt noget om, men dette har sikkert fundet Sted. Byens Gaardmænd var efter Tur Oldermænd et Aar. Naar en ny Oldermænd tiltraadte, modtog han Bytrommen samt, i hvert Fald indtil 1880erne, et Pægemaal af Kobber; men dette havde sikkert ikke været anvendt efter sin Bestemmelse (Udskænkning af Brændevin?) i mange Aar. Paa dette Pægemaal havde Simon Nielsen, der var Sognefoged i over 30 Aar indtil sidst i 1830erne, indridset Forbogstaverne af sit Navn: S. N. S.

I Ildebrandstilfælde blev der af Oldermænd eller Stedfortræder trommet rundt i Byen og raabt »Brand«, dog ikke de senere Aar. Bytrommen har sikkert ogsaa været benyttet ved Sammenkaldelse til Bystævne. Byhorn er der ikke hørt noget om og ikke heller om Bysens Kæp.

Oldermænd var Fodervært for Bytyren; ved Overtagelse af Hvervet maatte han sørge for at have en Tyr; der var ikke Tale om, hvordan denne var, naar blot det var en Tyr, der kunde bedække. Denne Ordning ophørte dog lidt efter lidt omkring 1890.

Hvornaar det sidste Bystævne har været afholdt, vides ikke bestemt. Rentier Hans Hansen, Ebberup St., der er født i Sønderby 1858, har fortalt, at han erindrings, at Bylavet ved Trommeslagning var kaldt til Stævne omkring 1865. Det har

formentlig været en af de sidste Gange, der har været Bystævne i Sønderby.

Siddestenene paa den ret anselige Plads, beliggende indenfor Hovleddet mod Frederiksgave, hvor Bystævnet har fundet Sted, blev fjernet i 1860erne. Pladsen blev for nogle Aar siden planeret og beplantet med Roser, der omkransedes af en Stensætning. Der burde nu paa denne smukke Plads rejses et Minde, hvorpaa f. Eks. Bymændenes Navne paa Udskiftningstiden 1776 kunde angives.

SESSIONSGILDE

I 1870erne og 1880erne afholdtes der Sessionsgilde om Aftenen den Dag, da Byens unge Karle havde fremstillet sig paa Sessionen. De, der var udtaget til Soldat, var Aftenens Helte. De kasserede og særlig dem, der atter skulde møde næste Aar, maatte holde sig i Baggrunden. Gildet afholdtes i en lejet Stue, og en af Byens Arbejds mænd var Vært.

VESTFYNS HJEMSTAVNSFORENING 1937—38

AF OLAF ANDERSEN

Hjemstavns garden i Gummerup, som i sig selv er noget bofast og blivende, kan hvert Aar opvise enkelte nye Træk. Men heri er der ingen Modsigelse. De Ændringer der foretages er Udtryk for en tilbundsgaaende Stræben efter at komme det rigtige saa nær som muligt.

Herhen hører det, at en Række Jærnvinduer er fjernet og Vinduer af Træ sat i Stedet. Ved Humlegaarden er der opsat et Par gammeldags Bistader. Og med Støtte fra Undervisningsministeriet er der indkøbt Dynner og Forhæng til en Himmelseng. Een Ting endnu maa nævnes i denne Forbindelse: ved et Styrelsesmøde i Foraaret 1938 vedtoges en Arbejdsplan, omfattende de Tilføjelser og Bortfjænelser, som skal søges gennemført i en nær Fremtid.

En Istandsætning der falder stærkt i Øjnene, er Tækningen af Kornladen ud imod Gyden langs Hjemstavns garden. En Trappesten er lagt ud for Indgangen fra Smøgen til Lejligheden. Og i den hyggelige Bjælkestue i Vinkelhuset er der opsat dels Lygter, dels Lyseholdere i gammel Stil, men med snildt

indlagte elektriske Blus — en Belysning, der forener noget af den ældre Tids Stemning med Nutidens Fremskridt. Disse to Arbejder er tilmed udført gratis, henholdsvis af Stenhugger Peder Nielsen og Værkstyrer E. S. Rohr. Der er i det hele flere gode Haandværkere, som har hjulpet til med at holde Bygningerne i den rette Stand. Og i Aarets Løb er der indkommet o. 250 Gaver til Hjemstavnsgaarden. Vi takker for Tilskud, Hjælp og Gaver.

Olaf Andersen fot. 1937.

Der tækkes paa Hjemstavnsgaarden.

En Brochure, med farvelagte Tegninger af Frode Lund og Tekst af Olaf Andersen, er færdig udarbejdet og vil blive udsendt, naar Forholdene tillader det.

Den aarlige Hjemstavnsfest afholdtes i smukt Sommervejr Søndag den 1. August 1937. Der var mødt omkr. 800 Gæster og Festen gav et pænt Overskud. Der fremvistes gamle Arbejder: Spinding, Vævning, Lystemning, Hørbrydning og -skætning, Indkørsel af Korn. Lærer Chr. Larsen, Sønderby, fortalte om Rapsghilder i gamle Dage, efter Optegnelser af Offer Jensen, Flemløse, og læste Historier i fynsk Mundart.

Som ved flere tidligere Fester viste Odense Folkedansere deres kønne Danse, og der sluttedes med Dans omkring Majstangen.

Ved Fællesmødet den 25. Maj 1938 godkendtes Beretning og Regnskab. Formanden, Malermester Chr. Hansen, Gummerrup, meddelte, at der — for første Gang i mange Aar — er en lille Fremgang i Medlemstallet, som nu er 346. Besøget har været særdeles godt, paa Højde med forrige Aars. Til nyt Medlem af Styrelsen valgtes i Stedet for Lærer Brems, Kaslund, Gaardejer H. L. Buhl Pedersen, Møllebjærg, Bæring. I øvrigt var Valgene Genvalg.

»Kaleko Mølle«,

Diernisse Sogn, ca. 1 km fra Faaborg,
daglig aaben ved Henvendelse paa Plejhjemmet.

Voksne 25 Øre.

Foreninger og Skoler Rabat.

August F. Schmidt:

Johan Skjoldborg.

Nogle Oplysninger om hans Forfatterskab. — Velegnet til Studiekredse.
Eget Forlag, Brabrand 1938. — Pris 2 Kr.

Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter.

Da jeg efter Samraad med Redaktøren af »Fynsk Hjemstavn« paatænker at føje et lille Supplement til den Artikkelserie, der i 1929—32 var optaget i dette Maanedsskrift om »Fynske Plantenavne«, tillader jeg mig herigennem at anmode Læserne om at ville meddele mig saadanne Plantenavne, som de maatte savne i min tidligere Fremstilling, saavelsom Sagn, Tro og Talemaader om Planterne, deres Lægekraft o. s. fr. Jeg beder venligst om, at slige Bidrag maa blive sendt mig direkte og om muligt i en nær Fremtid.

20. Marts 1938.

Axel Lange,
Botanisk Have, København K.

Minder om S Jørgensen, Kistrup.

Da jeg skriver en Artikelrække om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	—	- 2.50, — - 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50, — - 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50, — - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»En velskrevet bog og priselig kort . . . det er godt, at vi efterhånden
får en række skildringer af disse bønder, som i tiden efter udskiftningen i
sandhed står som udtryk for »folkets slumrende kraft og vid« . . . Man kunde
fristes til at ønske en sådan række korte levnedsskildringer samlet i nogle
bind eller i en sammenhørende række, men det er vel bedre, at de kommer
efterhånden og »af sig selv«, at den rette mand, som i dette tilfælde, kommer
til arbejdet.«
Søren Alkærsig i Højskolebladet.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for den fynske Øgruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

In d h o l d: Hage E. frydendahl: Johan Ludvig Reventlows Ottemandsbørd. — H. C. frydendahl:
S. Jørgensen, Kistrup. — Gamle Sandsager.

9. hæfte.

September 1938.

11. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

FYNSK HJEMSTAVNS SAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udclip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40,000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig senere — under en eller anden Form — gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Rentier And. Kr. Andersen, Volstrup, »En Prædiken, holden i Brahetrolleborg Kirke paa 19de Søndag efter Trinitatis, den 4de Octbr. 1807 af B. H. Knap.«

Fra Rentier H. L. Banke, V. Aaby, 2 Udclip.

Fra Kbmd. Eduard Brehmer, Hundtofte, 1 Borgerskabsbrev, 1 Skudsmaalsbrev. 2 gl. Aviser og 8 Bøger.

Fra Pastor J. Chr. Clausen, Korinth, en Vaabenbrødreprotokol og »Tiltrædelsesprædiken, holdt i Ryslinge d. 18de Februar 1866, tilligemed Et Forsvarsord af Johannes Clausen.«

Fra Hsmd. Anders Falk, Korshavn, 5 Fotografier og 2 Prospektkort.

Fra Kirkeværge Ths. Falk, Munke, en haandskreven Kuropskrift.

Fra Bager R. Juhl, Munke, 1 Fotografi, 2 haandskrevne Visebøger og 10 Skillingsviser og Smaatryk.

Fra Tegner Aage Jørgensen, København, 2 Fotografier.

Fra pens. Lærer L. Larsen, Munke, 1 Bindebrev.

Fra Gdr. Niels Nielsen, Korshavn, 1 Prospektkort.

Fra cand. phil. J. Pilegaard, København, 7 Sedler med Notitser fra Tingbøger.

Fra Centralbestyrer L. J. Poulsen, Korshavn, 1 Kirkebillede.

Fra fhv. Toldopsynsmand Jacob Rasmussen, Munke, 2 Fotografier.

Fra Marius Rasmussen, Nyborg, 2 Blade af en Kopibog fra 1833—36.

For dette bringer jeg min bedste Tak.

H. C. F.

H. C. F. fot. 1938.

Ottemandsbordet i Biblioteket paa Brahetrolleborg.

JOHAN LUDVIG REVENTLOWS OTTEMANDSBORD

AF AAGE E. FRYDENDAHL

LYKKELIGVIS har Brahetrolleborg, hvor der tidligt gennemførtes banebrydende Landboreformer af Grev Johan Ludvig Reventlow, siden været i Slægtens Eje, og omhyggeligt har man der opbevaret de Ting, der kan have Betydning for Studiet af den Tid og de Mænd, der har betydet saa meget for Brahetrolleborgegnen og for hele Landet.

En Ting, der maaske i sig selv ikke fortæller saa meget som Breve og andre Arkivalier, men dog har stor Interesse som et haandgribeligt Minde om det Arbejde, der udførtes, er det Bord, hvorom »de otte Bønders Raad« samledes.

De otte Bønders Raad var det første Tilløb til et frit Folkestyre under moderne Former. Selv om dette Raads Opgave og Arbejde var adskilligt anderledes end de senere Sogneforstanderskabers, kan det betragtes som en Forløber for disse og derigennem for vore nuværende Sogneraad.

For at kunne gennemføre Reformer, der betød en virkelig Forbedring, og for bedre at kunne sætte sig ind i sine Bønders Kaar tog Johan Ludvig Reventlow disse med paa Raad. Han valgte 4 af Baroniets bedste og dygtigste Bønder til sine

Raadgivere og lod Bønderne selv vælge andre 4. I Samraad med disse 8 Bønder gennemførte han sit storstilede Arbejde for at forvandle den sløve, trællemærkede, uoplyste Bonde til en vaagen, handlekraftig og kundskabsrig Borger i Samfundet.

Der var nok at tage fat paa, da Greven i Slutningen af Aaret 1787 sammenkaldte sin »Rigsdag«, som han kalder Ottemandsraadet i et Brev af 8. December 1787¹⁾ til sin Søster Louise Stolberg i Tremsbüttel, og tit maatte de samles til deres Drøftelser. De første Møder fandt Sted i Slottets Spise-stue, hvor man samledes foran Kaminen om et langt eller to korte sammenstillede Borde. Herom fortæller Greven i et følgende Brev af 29. December s. A²⁾ til Søsteren. Snart indrettedes dog et særligt Lokale til Møderne i Skrivestuen i Slottets Vestfløj. Her blev anbragt et stort ottekantet Bord, hvorom »Rigsdagens« otte Medlemmer indtog deres Pladser. Omtalte Rum blev, efter at »Ottemandsraadets« Virksomhed forlængst var ophørt, gennem mange Aar benyttet til Sogneraadsstue, i hvilken Egenskab det fungerede, indtil Sogneraadets Møder for en Snes Aar siden forlagdes til Korinth Kro.

Det store Bord var blevet fjernet, og ingen kunde huske, hvor det var blevet af. Ja, man vidste godt, det var stillet i en Krog et eller andet Sted inden for Slottets Enemærker. Men da ingen savnede det, fik det Lov at staa upaaagtet.

Først i Sommeren 1937 faldt Talen atter paa Bordet. Lensgrevinde L. M. Reventlow kunde huske, at hun af sin Mand, afdøde Lensgreve C. E. Reventlow, havde hørt Tale om det gamle ottekantede Bord, og ved en derpaa iværksat Efterforskning opsporede det, at det var set i en af Vognportene.

Hentet frem fra den mørke Krog og befriet for Støv og

1) »... Morgen eröffne ich meinen Reichstag auch mit einer Rede, wie der König von Schweden, und dann geht es ernstlich an die Arbeit. ...«
 2) »Am Schlusse des itzigen Jahres habe ich meinen Reichstag gestern angefangen und ich bin bis itzt noch sehr zufrieden. Meine acht Bauern sind sehr »hæderlige Folk«. Das neue Jahr fange ich ebenfalls mit dem wichtigsten Geschäfte meines Lebens an. Gott gebe Gedeyhn, dass ich am Schlusse des nächsten Jahres das Gerippe des Ganzen wenigstens erblicken möge. In der Speise-Stube ist die Versammlung vor dem Ofen. Wir sitzen an einem langen oder zwey kurzen zusammengesetzten Tischen, ich sitze vor dem Ofen, dann Arctander, Fasting, Creutz, Søren Hansen, Jørgen Christensen — ...« (Louis Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, 2. Bd. 1896, S. 65).

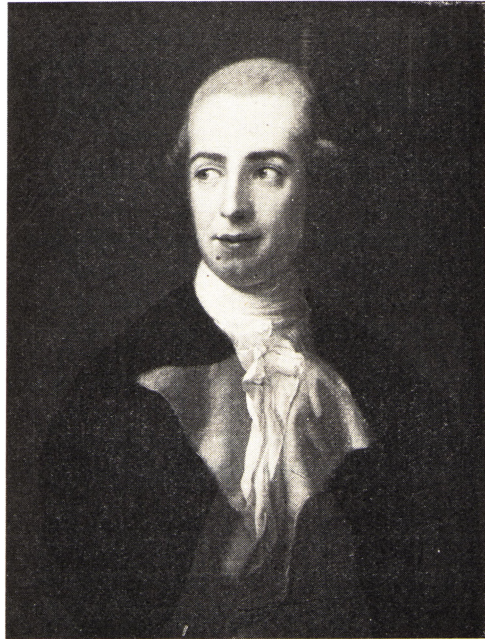
Spindelvæv frembød der sig nu et stort og yderst præsentabelt Bord med ottekantet Plade. Grev Johan Ludvig Reventlows og hans otte Bønders Raadsbord var igen kommet for en Dag.

Bordet, der nu staar i Slottets Bibliotek, er af en ganske enkel Form, som det fremgaar af Tegningen. Underdelen, fire Ben holdt sammen med Sarg og Ramme, er rektangulær, $69,5 \times 124,5$ cm. Højden er 74 cm. Pladen, der er 2,6 cm. tyk, er en saa godt som regulær Ottekant, idet Sidernes Længder dog varierer fra 77 til 81 cm. Den er delt i tre Stykker, saaledes at to Klapper, hvis Kanter er tre af Ottekantens Sider og disses Forbindelseslinie, kan slaas ned langs Underdelens lange Sider. Der ved bliver Pladen altsaa et Rektangel, 80×184 cm.

Om nogen bestemt Stilart kan der næppe være Tale. Bordet er saa godt som uden Ornamentter og Udskæringer. Alt hvad der er af saadanne, er en Profilering af Rammens Yderkanter og en Udskæring af de to korte Sargstykker i den paa Tegningen viste Form. Benene er »ret op og ned«.

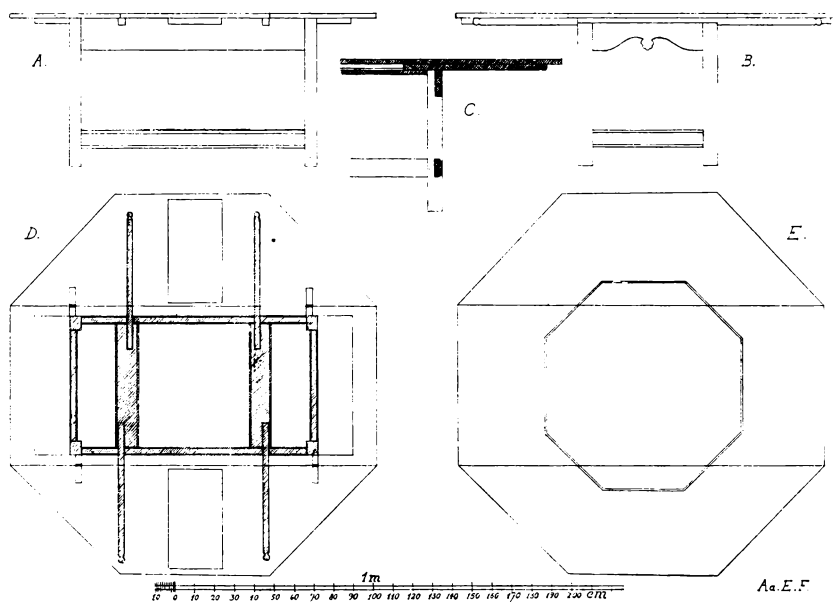
Pladen og Sargstykkerne er af Fyrretræ, medens Benene og Rammen forneden er af Eg. Dette kunde tyde paa, at disse Dele er af et ældre Bord, som saa, da Bordet skulde bruges til Ottemandsraadet, er forsynet med ny Sarg og Plade. Men da Bordets Stil ingen Fingerpeg giver m. H. t. Tidsfæstelse, kan der intet siges herom.

Som Bordet staar nu, er Underdelen umalet, medens Pladen er malet; yderst er den af en mørk rødgul Farve, og den

Johan Ludvig Reventlow.
Efter Maleri af Anton Graff.

midterste Del, der er en Ottekant, koncentrisk, ligedannet og ligedan beliggende med Pladens Omkreds, er af en lysere gullig Farve med »enfoldig« Marmorering. Paa samme Maade var Inddelingen, da Bordet blev fundet frem i 1937. Kun var der yderligere trukket Radier fra den inderste Ottekants Spidser ud til Bordets Hjørner, saaledes at hver Mand i Raadet har haft sit afgrænsede Felt til sine Ting. Det hele var dog næsten

Rids af Ottemandsbordet paa Grundlag af Opmaaling.

A: Set ind mod Underdelens lange Side. B: Set ind mod Underdelens korte Side. C: Snit gennem en af de Stænger, der bærer Klapperne. Stængerne kan skydes ind under Pladen. D: Underdelen med Pladens Omrids set ovenfra. E: Pladen set ovenfra med Angivelse af den malede Inddeling.

dækket af en senere Overmaling med blaa Farve. Ifølge Traditionen skal der midt i Pladen have været et Hul og en Kasse »til Penge«. Endvidere skal hver Mand have haft sin Skuffe.

Da Ottemandsraadet med Greven som Formand bestod af 9 Medlemmer, kan det synes mærkeligt, at der ingen Plads var til ham, naar hver af de øvrige Medlemmer havde indtaget sin Plads ved Bordet. Men han har antagelig siddet ved et særskilt Bord og derfra ledet Forhandlingerne.

Om det end ikke gennem Breve eller andre samtidige skriftlige Meddelelser kan dokumenteres, at Bordet brugtes ved Otte-

mandsraadets Møder, er der dog næppe Tvivl om Rigtigheden af denne Tradition. De mange samstemmende Udsagn taler herfor, og den bedste Sikkerhed har man deri, at afdøde Lensgreve C. E. Reventlow sagde, at det ottekantede Bord, der var gemt til Side, havde været brugt af Ottemandsraadet. Grundigt inde i alt vedrørende sin Slægts Fortid, som han var, har han sikkert ogsaa her været vel underrettet.

Det er derfor fuldt berettiget, at det gamle Bord nu er kommet til Ære og Værdighed som Arbejdsbord i Slottets stilfulde Bibliotek. Med den Pietet, man paa Brahetrolleborg nærer over for gamle værdifulde Ting, fredes der nu om dette synlige Minde om en af Slægtens bedste Mænds opofrende Arbejde for sine Bønders Vel.

Hensigten med at bringe denne lille Artikel nu er ogsaa paa dette Sted at yde et beskedent Bidrag til de Bestræbelser, der i denne Tid udfoldes for i Taknemmelighed at mindes Greve Johan Ludvig Reventlow, hvis ideelle Reformiver gav sig det skønneste Udslag ved den store Fest paa Brahetrolleborg d. 14. September 1788, da han holdt sin berømte Tale til sine Bønder og overrakte dem Arvefæstebrevene paa deres Gaarde.

For elskværdig Tilladelse til at undersøge Bordet samt for beredvilligt givne Oplysninger takkes Lensgrevinde Lucie Marie Reventlow, Brahetrolleborg.

H. C. F.

S. JØRGENSEN, KISTRUP

1838 — 16. JUNI — 1938

AF H. C. FRYDENDAHL

(Fortsat)

Fra først af var Planen nu ellers helt anderledes. Bogen skulde kun have omfattet Hillerslev Sogn, og om Stoffets Deling erfarer vi noget af et Brev af ¹⁰/₆ 1875 fra Jørgensen til Rasmussen Søkilde, hvori det hedder:

»Gjældskov og Nybøllegaard og Degnehistorien skal jeg tage paa min Samvittighed, saavel som Thinget, men Byernes almindelige Historie ønskede jeg nok, Du behandlede, den er jeg bange for, jeg ikke kan gjøre noget ved.«²⁰⁾

De bevarede Breve fra Jørgensen giver Indblik i det smukke Samarbejde, der førte til, at Bogen i sin endelige Form kom til at omfatte begge Sogne.

Ogsaa til »Kirkehistoriske Samlinger« fandt Jørgensens Bidrag Vej. I 1876 fremkom her i 3. Rækkes 1. Bind hans lille Artikel »Fra det pietistiske Røre paa Christian VI.s Tid«, og i det følgende Bind fremkom hans to lidt større »Bidrag til fyensk Kirkehistorie« og »Bidrag til fyensk Præstehistorie«, der hver især bestod af to smaa Stykker.

Selv i det ansete »Historisk Tidsskrift« fik Jørgensen et Arbejde optaget: »Bidrag til Bedømmelsen af den fynske Landbostands Vilkaar før, under og efter Svenskekrigen 1657—60, forsaavidt Nyborg Lehn angaar«, Tidsskriftets 4. Rækkes 5. Bd., 1875—77, et Arbejde, der som det tidligere om samme Emne for Langelands Vedkommende er bygget paa Tingbogsstudier. Svenskekrigens Historie, for saa vidt Fyn angaar, var han efterhaanden kommet godt ind i. I et Brev til Rasmussen Søkilde skriver han nogle Aar senere (¹⁸/₂ 1883):

»Véd Du, hvad der forresten er min Overbevisning angaaende Svenskekrigen? Den Skade, den gjorde, var ikke saa stor, som den synes efter den følgende Elendighed; men hvad der gjorde den saa stor, var, at der i de følgende Aar intet blev gjort for at læge den. Da kom de trykkende Afgifter, da Bonden maatte betale Told af hver Bid Brød, han puttede i sin Mund, betale Told, naar han giftede sig, naar han skulde i Jorden etc. Hertil kom den ny Hartkornsskat, Godsernes Overgang i nye Hænder o. s. v. — Jeg er glad ved, at jeg i min Afhandling om Svenskekrigen har udtalt mig med saa stort Maadehold og paavist ved Exempler, at Indberetninger og Thingsvidner maatte behandles med Forsigtighed.«²⁰⁾

Jørgensen havde den Glæde fra Professor E. Holm at modtage et Brev, der, efter hvad han skriver til Rasmussen Søkilde¹⁵⁾ godtgjorde, at hans Afhandling om Svenskekrigen »var den første Spire til den nye mere humane Betragtning over den gamle danske Adels Forhold.«

Samme Bind af »Historisk Tidsskrift« rummer ogsaa en Mængde andre Oplysninger, der er tilvejebragt af Jørgensen¹⁾, nemlig en Række biografiske og genealogiske Enkeltheder, især om Adelsslægten Brockenhuus. De er udnyttede i Biskop Engelstofts Afhandling i Tidsskriftet (4. Rækkes 4. og 5. Bd.): »Den gamle danske Adelsslægt Brockenhuus«. I Rigsarkivet findes en Række Breve til Biskoppen fra Jørgensen, hvori denne gentagne Gange meddeler nye Enkeltoplysninger til Biskoppens Afhandling.

Da »Personalhistorisk Tidsskrift« startedes i 1880, blev Jørgensen straks flittig Medarbejder her. Allerede i 1. Bind finder vi en Afhandling af ham: »En fyensk Godsejer efter Enevældens Indførelse. Bidrag til Assessor Hans Knudsens Livshistorie«. I 2. Bd. fremkom hele tre Afhandlinger af Jørgensen: »Kapitajn Claus v. Rønnov til Holmdrupgaard«, »Familien v. Møinichens Slægtbog« og »Om den yngre Adelslægt Rønnow (o: Rønne)«. Den omfangsrigeste af disse, »Familien v. Møinichens Slægtbog«, gengiver det væsentligste af et Haandskrift, der tilhørte og berøede hos Hofjægermester P. S. Lindegaard, Lykkesholm, med hvem Jørgensen i disse Aar stod i ret nøje Samarbejde angaaende Slægtens og Lykkesholms Historie, hvorom ca. 30 bevarede Breve fra Jørgensen til Hofjægermester P. S. Lindegaard bærer tydeligt Vidnesbyrd²¹). — Af Jørgensens senere Afhandlinger fremkom i »Personalhistorisk Tidsskrift« »Mads Frandsen Illum og hans Hus« (4. Bd.).

Som foran berørt startede Jørgensens Ven og Klassekammerat fra Seminarietiden Fr. Oehlerich, der dengang drev en Kost- og Realskole i Nærum i Nordsjælland, i 1888 et lille Blad under Navnet »Hjemmet«. Det udkom hver 14. Dag, men holdtes kun i Live et Fjerdingaar. Jørgensen bidrog til det med to Afhandlinger, den foran omtalte Bogenseafhandling »Fra Kjøbstadlivet i ældre Tid« og »En Herredsfoged fra gammel Tid«. I sidstnævnte Afhandling skildres paa Grundlag af Tingbøger Herredsfoged Peder Pedersen i Ullerslev, der var Herredsfoged ved Vinding Herredsting 1677. Jørgensen hævder i dette Arbejde den Opfattelse, at den danske Bondestands sociale og aandelige Standpunkt ikke var saa ringe i gamle Dage, som man tidligere havde ment. — Denne Anskuelse forfægter han for øvrigt i flere af sine Afhandlinger, ikke mindst hvor det drejer sig om Forholdet mellem Herremand og Bonde. Det ligger ham i det hele taget paa Sinde med sit Forfatterskab at bidrage til at højne Agtelsen for Bondestanden.

Et Par af Jørgensens senere Afhandlinger fremkom i »Museum«, nemlig »Ambrosius Stub og hans Slægt« i 1893 og »Anna Giøe og Karen Brahe« i 1895. De hører begge til hans bedste Arbejder. Man havde tidligere væsentligt søgt Oplysning om Ambrosius Stubs Liv i den mundtlige Tradition. Først med Fr. Barfods Biografi var man kommet ind paa Arkivundersøgelser. Barfods i saa Henseende grundlæggende Ar-

bejde fortsatte Jørgensen; han fremdrog adskilligt ukendt Stof.

Det var paa Barfods Opfordring, at Jørgensen tog denne Opgave op. Dette fremgaar af et bevaret Brev, der tillige sammen med et andet bevaret Brev viser, hvor utrætteligt Jørgensen søgte at trænge til Bunds i sit Emne. ^{6/1} 1892 skriver han til Raadstuearkivar Oluf Nielsen, København:

»Min gamle Ven Frederik Barfod har fortalt mig, at der i Deres Archiv skulde findes en Protokol med nogle Oplysninger om Digteren Ambrosius Stub, i Anledning af en Arv eller Ejendomsandel.« [Derefter udførligere om dette samt et andet Spørgsmaal om Stub].

»Det er i Anledning af, at Hr. Barfod har anmodet mig om at samarbejde det ny, der er bleven bekendt om Digterens Livsforhold, at dette interesserer mig...«²²⁾

Et Brev fra Jørgensen til hans Broder viser, at ogsaa hvad hans Moder har fortalt ham i hans Barndom, skal opfriskes. Det kan maaske kaste Lys over et eller andet Forhold i Digterens dunkle Historie. Han skriver:

»Hør, spørg Moder efter, om hun kan huske noget om Ambrosius Stub, Digteren. Jeg skal til at skrive om ham. Det forekommer mig, at hun har fortalt mig noget om ham, mens jeg var Barn. Det er ham, der skrev: »Hvad vindes paa Verdens vidtløftige Hav?« Der er paa en Maade en vis Lighed mellem ham og Wessel. Flasken var begges Trøst, og vittige kunde de begge være: men Ambrosius var dog nok mer Lyriker end Wessel.«²³⁾

A. D. Jørgensen fremhæver Jørgensens Afhandling om Ambrosius Stub som særlig oplysende angaaende Stubs Ægteskab og Hustruens Slægtskabsforhold²⁴⁾.

Til Karen Brahes og Anna Giøes Historie havde Jørgensen samlet Stof fra trykte og utrykte Kilder gennem en lang Aarrække. Hans mangeaarige Virksomhed som Bibliotekar ved Karen Brahes Bibliotek, der dengang beroede paa Odense adelige Jomfrukloster, gav ham gunstig Lejlighed dertil. Allerede en halv Snes Aar, før hans Afhandling om dem fremkom, mente han at have udtømt Kilderne til Karen Brahes og hendes Bogsamlings Historie²⁵⁾. Hans Breve til Lensgreve Preben Bille-Brahe-Selby indeholder gentagne Gange Oplysninger om de to Adelsdamer²⁶⁾.

Jørgensens skriftlige Produktion blev i Aarenes Løb mere og mere ensrettet i historisk Retning.

Hans Artikler til »Husvennen« omhandlede overvejende Hekseprocesser og andet Tingbogsstof.

Til »Fyens Stiftstidende« leverede han fra omkring 1875 til omkring 1890 en lang Række værdifulde Bidrag. Nogle Titler skal nævnes: »Ærlige og uærlige Folk«, »Udsigt over Trolddomssager og Hexeprocesser i Salling Herred«, »Bidrag til Belysning af Forholdet mellem Herremænd og Bonde i ældre Tider«, »Minder fra den svenske Krig«, »Bidrag til den fynske Adels Historie«, »Ridefoged Historier«, »Herremænd og Bønder gjennem 300 Aar«.

Offentliggørelse gennem Dagspressen har vel den Fordel, at det skrevne straks kommer en stor Læsekreds for Øje. Men Dagblade har en yderst kort Levetid, i de fleste Tilfælde blot ganske faa Dage. Kun nogle faa Eksemplarer af disse Arbejder eksisterer nu, og de er vanskeligt tilgængelige for den, der ikke bor i Nærheden af en Avissamling. Det var ønskeligt, om Jørgensen havde samlet og udgivet sine Bladartikler eller et Udvalg deraf i Bogform. De fortjente det. Flere af Artikelrækkerne er lange, videnskabelige Afhandlinger med en forbavsende Fylde af kulturhistoriske og personalhistoriske Detailler, hentet frem fra Arkivernes Gemmer.

Der kan ved Slutningen af denne Oversigt over Jørgensens udgivne Arbejder gøres opmærksom paa, at han ikke er Forfatter til »Brahetrolleborg Sogns Degne- og Skolehistorie«, der flere Steder er tillagt ham²⁷⁾. Den er forfattet og i 1874 udgivet af C. Fritz Jørgensen, Førstelærer ved Ludvigsmindes Skole i Brahetrolleborg Sogn.

Det var Arkivstoffet, der havde Jørgensens Interesse. Den mundtlige Tradition interesserede ham ikke videre. Evald Tang Kristensen, der i de Aar foretog sine landsomfattende Indsamlinger, kom i 1898 ogsaa til Kistrup og kunde naturligvis nok her have faaet en hel Del i sin Taske. Men det blev nu ikke til stort. Han kunde, efter hvad han selv senere fortalte, ikke faa Lov til at se Jørgensens Optegnelser²⁸⁾. Han fortæller om Besøget i sin Bog »Minder og Oplevelser«²⁹⁾. Han var paa sin Vandring fra Nørre Aaby ned gennem det vestlige Fyn kommet til Jordløse. »Derfra gik jeg«, fortæller han videre, »til Kistrup for at besøge Lærer Jørgensen. Ham ventede jeg mig stort Udbytte af, da jeg havde hørt, at han interesserede sig meget for gamle Optegnelser. Jeg traf ham godt nok, men

jeg fik dog ikke ret meget ud af ham, kun et Par Sagn, og han viste mig heller ikke nogle af hans Optegnelser . . . Jeg laa der om Natten i en Slagbænk, og næste Morgen fulgte Jørgensen mig paa Vej over ad Korinth, da jeg vilde til Brahetrolleborg Højskole«.

E. T. Kristensen havde dog tidligere haft Forbindelse med Jørgensen. I 3. Afdeling af hans »Danske Sagn«, der udkom 1895, findes to Sagn fra Jørgensen, det ene om en sunken Kirkeklokke, maaske fra Ørbæk Sogn, men uden nøjagtigt Stedfæste, det andet om en sunken Gaard i Glue Mose i Ringe Sogn.

Efter hvad E. T. Kristensens Dagbøger udviser, har han igen besøgt Jørgensen i 1899 og faaet optegnet tre Bidrag efter hans Fortælling. Det ene handler om en Hare (Kirkehare?), der viser sig ved Kirkebjærgtet mellem Vester-Hæsinge og Kistrup, det andet om Frits Nobels Død paa Sandholt og det tredie om en Hekseproces paa Sallinge Herredsting 1686.³⁰⁾

Jørgensen interesserede sig i øvrigt nok for de samme Ting som E. T. Kristensen; han hentede blot helst sit Stof fra andre Kilder end mundtlig Tradition. I et Brev til Rasmussen Søkilde skriver han:

»Jeg har vendt op og ned paa Kistrup Skole for at finde det omtalte Manuskript, men forgjæves. — Jeg maa have laant det ud uden at kunne mindes til hvem. Det var kedeligt, thi det var udarbejdet meget omhyggeligt og indeholdt navnlig gode Ting om Overtro, Sæder og Skikke i det Tidsrum.«¹⁵⁾

Det er forstaaeligt, at E. T. Kristensen ikke kunde gaa Jørgensens Dør forbi. Det var der i det hele taget ikke mange Historikere og Kulturhistorikere, der kunde. Jørgensen fik jævnlig Besøg af Arbejdsfæller. Den hyppigste Gæst var naturligvis Rasmussen Søkilde. Flere Gange kom den foran nævnte Fr. Krarup, der var blevet Registrator i Gehejmearkivet, og som han i en Aarrække stod i nøje Samarbejde med. Ogsaa Adjunkt J. E. Boesen, Sorø, der i Midten af 1880erne foretog arkæologiske Undersøgelser og Kortlægninger i Sallinge Herred, søgte Jørgensens Bistand. Paa en Tur til Arreskov, Højrup, Espe Kirkeskov og Søfælde i 1886 havde han og hans Medhjælper, Kaptajn Madsen, baade Jørgensen og Rasmussen Søkilde med.³¹⁾

Jørgensen foretog ogsaa paa egen Haand adskillige Iagttagelser over Egnens synlige Fortidsminder. I Nationalmuseet findes en Del Breve og Indberetninger fra ham herom, saaledes i 2. Afdeling i hvert Fald om Sognene Ørbæk, Øster-Hæsinge og Svanninge. Hans Breve til Lensgreve P. Bille-Brahe-Selby²⁶⁾ indeholder ligeledes flere Steder Oplysninger om Egnens Kirker og Herregaarde, indhentede ved Selvsyn.

Oldtidsarkæologi hørte vel ikke til Jørgensens stærkeste Interesser, men som Historiker kunde han ikke helt lade den Sag ligge. Han maa i hvert Fald have undervist saa interessant deri, at Skolebørnene blev optaget deraf, blev Samlere og kom med deres Fund til ham. En af hans gamle Naboer fortæller: »Der var fælles Gang for Lejligheden og Skolestuen. Skolestuen var til venstre, naar vi kom ind, og Jørgensens egen Stue til højre. I Gangen stod der en Hylde ligesom en Boghylde; den var helt fuld af Flintesten og alle Slags Oldsager. Dem kom Skolebørnene med til ham«. ³²⁾

Jørgensen førte en udstrakt Brevveksling. Saa godt som daglig modtog han Breve, ofte fra ubekendte Personer, der ønskede Oplysninger om historiske eller slægtshistoriske Spørgsmaal. Og han besvarede beredvilligt de stillede Spørgsmaal. Hans Breve udviklede sig undertiden til hele smaa historiske Afhandlinger.

Som foran omtalt meddelte han Biskop Engelstoft Stof til dennes Afhandling om Brockenhuuserne. I fem bevarede Breve¹⁸⁾ findes foruden talrige Bidrag til Brockenhuusernes Slægtshistorie ogsaa Bidrag om Gaardene Nordskov, Skovsgaard i Espe Sogn, Fjællebro samt Voldstederne i Solle-rupgaards Sømose i Øster-Hæsinge Sogn, ved Grubbe Mølle og Bunnemosegaard i Svanninge Sogn.

Til Sognepræst Dr. Holger Fr. Rørdam meddeler han Oplysninger om Peder Nielsen Kjøge, Byfoged og Raadmand i Assens og Tingskriver paa Baag Herredsting, om Slægten Lindam og om Sandholts Historie.³³⁾ Senere sender han til Rørdam, hvad han har samlet om Præster og kirkelige Forhold i Odense Herred og tilbyder samtidig fra Sallinge Herred Uddrag af Skifteprotokoller for Gejstligheden.³⁴⁾

Hsmd. N. L. Lerche, Kjellerup, meddeler han fyldige Oplysninger om Slægten Lærke (Lerche).³⁵⁾

Til Sekretær Rosenørn meddeler han i tre Breve Oplys-

ninger om Damer af Slægten Rosenørn i Odense adelige Jomfrukloster.³⁶⁾

Lærer A. Jensen, Snave, der arbejdede paa Baag Herreds Kulturhistorie, sendte han Tingbogsuddrag og forskellige Oplysninger.³⁷⁾

Til sin Broder skriver han ²²/₇ 1888, at han »fik travlt med at skrive en hel Del til en Godsejer Lange til Rødkilde, der er ved at danne en Stamtavle over sin Familie«. ²²⁾

De omkring 70 bevarede Breve fra Jørgensen til Rasmussen Søkilde indeholder en Rigdom af forskelligartede Oplysninger.³⁸⁾

Hans Breve til Hofjægermester P. S. Lindegaard, Lykkesholm, der nu findes i Landsarkivet i Odense i et Antal af ca. 30, indeholder som før omtalt meget Stof til Lykkesholms og dens Ejeres Historie.

Brevene til Lensgreve Preben Bille-Brahe-Selby, Hvedholm, hvoraf 174 endnu forefindes i Brahesmindes Arkiv i Landsarkivet, er af mere blandet Indhold, men rummer en Mængde Stof til Egnens og dens Adelslægters Historie.

Disse Eksempler giver et Indtryk af hans Korrespondances Omfang og Art.

I mange Tilfælde kunde han besvare stillede Spørgsmaal eller supplere givne Oplysninger ud fra sit i Forvejen indsamlede Stof. Dette bestod i overvejende Grad af Uddrag af Tingbøger og Skifteprotokoller. Men ogsaa Jordebøger og Dokumenter, ofte gamle Pergamentsbreve, havde han Afskrifter eller Uddrag af, og den trykte topografiske og historiske Literatur havde han et rigt Udvalg af. Væggene i hans Værelse i Kistrup Skole dækkedes efterhaanden af Bogreoler, hvis Hylder tyngedes ned under Vægten af historiske Værker. Sønnen Sophus fortæller: »Far købte for sine små Penge alle de Bøger, han evnede, og hans Reoler var alle slavryggede. — Jeg holdt mest af Ingemanns Romaner, H. C. Andersens Eventyr, Jens Baggesens Digte, Holbergs Komedier og mange andre, mange af dem købte han antikvarisk og mange for min Skyld.«³⁹⁾

Ogsaa Samlingerne af Arkivuddrag, Optegnelser, Breve og andre Papirer voksede stærkt i Aarenes Løb. Skrivebordets Skabe og Skuffer fyldtes. Det var ham et uvurderligt Materiale. Han kunde drage nyt og gammelt frem af sit Forraad til Afhandlinger og Brevskrivning. Under et Besøg, han engang aflagde

hos sine Naboer i Gaarden Vilhelmsgave, oplyste han saaledes, at han havde meget Stof om denne Gaard liggende, og han lovede at skrive Gaardens Historie. Men de naaede desværre ikke at faa den.⁴⁰⁾

Som vi allerede har set, søgte man fra vidt forskellige Sider Oplysninger og Hjælp hos Jørgensen. I 1894 søgte Redaktionen af Traps »Danmark« hans Bistand til 3. Udgave af Værket, for saa vidt Sallinge Herreds Herregaarde og deres Ejere angik. »Det har taget mig hvert et Minuts Fritid«, skriver han til Broderen.⁴¹⁾ Senere fik han fra Redaktionen hele Fyns Beskrivelse sendt til Rettelse.⁴²⁾

Hvad der nu enkelte Steder hist og her forefindes af Uddrag af hans utrykte Samlinger, f. Eks. i Lykesholms Godsarkivs »Historiske Samlinger«²¹⁾, vidner om den Fylde af Enkeltkeder, hans Samling har bestaaet af.

I bevarede Breve faar vi hist og her Indblik i hans Samlinger. Af Brevene til Biskop Engelstoft fremgaar det saaledes, at han i Juleferien 1875 i Langesøes Arkiv havde samlet mange interessante Bidrag om denne Gaards Ejere og tænkte paa at udgive dem, samt at han havde Sandholts-Lyndelse og Vester-Hæsinge Sognes Historie omtrent færdig og ønskede at udgive den særskilt.⁴³⁾

Det var naturligt, at han med Aarene maatte tænke paa denne Samlings Fremtid.

Da den Arkivordning, der affødte Provinsarkiverne (senere: Landsarkiverne), ogsaa det i Odense, var under Forberedelse, blev Rasmussen Søkilde betænkelig. Han frygtede, at de lokale Arkivers Inddragning til samlede Arkiver vilde medføre Vanskeligheder med Hensyn til Benyttelsen for ham og hans Lige. Han fik Jørgensen og to andre ansete Lokalhistorikere blandt sine Venner, fhv. Gaardejer og Sognefoged A. Peter Gaardboe, Hedensted ved Frederikshavn, og Lærer Anders Petersen i Valløby ved Køge, til at medunderskrive en Henvendelse til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet om, at Embedsarkiverne ude paa Landet maatte forblive ved Embederne i dertil indrettede Arkivlokaler.

Det var lidt modstræbende, Jørgensen gik med til denne Henvendelse, selv om han ikke saa med milde Øjne paa de nye Arkivplaner. Han skriver saaledes til Rasmussen Søkilde efter at have gennemgaaet et Manuskript til en Afhandling af denne om Arkivsagen:

»Jeg har beholdt Din Afhandling i nogle Dage af den Grund, at jeg ved Modtagelsen var saa simpelt tilpas, at jeg ikke turde stole paa mit Syn paa Sagen. Nu er jeg atter ret godt ved Magt og har i Aften taget den frem og læst den paa ny. Min Anskuelse er dog væsentlig den samme.

For Dig og mig kan det ikke blive meget vanskeligere at bruge Archivsagerne, endogsaa lettere; thi vi faa kun én Myn-dighed at henvende os til, nemlig Ministeriet, der ikke vil blive saa vanskelig til at tilstede Udlaan. For Fyens Vedkommende vide vi ret godt Besked; og skulde vi tænke paa andre Landsdele, kunne vi lettest laane i Kjøbenhavn. Blive Archiverne i Provinserne og ordnede paa opsigtvækkende Maade, kommer baade Per og Povl og Jens og Knud med for at rode deri, og Herregud — Enhver er dog sig selv nærmest! mig vilde det just ikke mere. Under hvis Opsyn skulde disse Archiver stilles? Kjender Du t. Ex. i Odense en archivkyndig Mand? Jeg gjør det ikke, og de mest ukyndige ere de mest bornerte og halsstarrige Folk, og Du kan tro, at bliver der af saadanne lagt Hindringer i Vejen for nogen, saa bliver det for Dig og mig. Vi ere dem paa det Punkt for sagkyndige; vi kunne næppe afholde os fra at sige vore Meninger om de Fadaiser, der vil blive gjort, og saa er 101 ude.

I Karen Brahes Bibliothek saa jeg ret, hvor forkert lærde Folk tage paa saadanne Sager. Tænk Dig: hele Karen Brahes omfangsrige Brevsamling ligger der endnu i Skuffer uordnet og ubenyttet; mangfoldige Aktstykker originale og i Afskrifter til Herregaardenes og Adelens Historie ligeledes. Ingen har tænkt paa at indregistrere og ordne det paa en fornuftig Maade; medens derimod Prædikensamlinger, skrevne og afskrevne, meget samvittighedsfuldt ere ordnede.

Jeg kan ikke ret forstaa Krarups Grunde til at ønske Dit Indlæg trykt. Der maa ligge noget under, som jeg ikke forstaaer, men som maaske efter Din Samtale med ham staaer Dig klarere. — Men saa meget er da vist, at det ikke for hans Skyld gaar an, at Du betror noget Menneske foruden mig, at han kjendte Din Afhandling, hvis Du lader den trykke.

Maaske jeg, naar jeg faar Examen overstaaet, skriver nogle Linier til Stiftstidenden: »Om Indholdet og Benyttelsen af fynske Archiver«. («¹⁵)

Han gik altsaa dog med til Henvendelsen. Da han sendte

den tilbage til Rasmussen Søkilde i underskrevet Stand, lod han følgende — foran berørte — Brev følge med:

»Kjære Ven!

Medfølgende Andragende har jeg undertegnet. Det er ikke meget overbevisende affattet, men nogen Skade kan det da ikke heller gjøre. Det er dumt af os at betone de lokale Forskeres Interesse. Hvem Pokker bryder sig om de »lokale Forskere«. Sagen selv skulde have været trukket ganske anderledes frem. Hvad siger Du om det, at jeg i mit Værge har et Brev til mig fra Professor E. Holm, der paa det bestemteste godtgjør, at min Afhandling om Svenskekrigen var den første Spire til den nye, mere humane Betragtning over den gamle danske Adels Forhold. At Dhr. i deres Kritik af min Afhandlings Tendens gav det mest glimrende Vidnesbyrd om den Betydning, Provinsarchiverne have, anede dem vel næppe.

Jeg kunde jo, om jeg vilde, have sendt det omtalte Brev med som Bilag og motiveret min Underskrift af Andragendet; men jeg var bange for, at det vilde se ud som Vigtighed. Til ingen, ikke en Gang til Dig, har jeg betroet dette Bevis paa den herskende historiske Klikkes kolossale Uvidenhed og den Værdi, vore smaa fordringsløse Fritidssysler have. Da Bricka kom med sin taabelige Kritik, kløede mine Fingre efter at have trykt dette Brev med Kommentar; men jeg betvang mig og haaber fremdeles at kunne det. Du kan dog faa det at se en Gang ved Lejlighed.

Jeg har blandt andet en Afhandling om det danske Archivvæsens Ordning af V. Secher i Geheimearchivet. Den staar i et svensk hist. Tidsskrift. Naar jeg siger, at Secher er en Æsel, saa kan Du vel vide, hvad Retning han arbejder i. Samme nydelige Titel fortjener Kr. Erslev for sin Omtale af den historiske Literatur i Danmark i 1881; men det bliver for vidtløftigt at forklare Dig hvorfor.

En glædelig Julefest ønskes Dig og Dine fra Din hengivne
Søren Jørgensen.«¹⁵⁾

²¹⁾ Lykkesholms Arkiv, Hist. Saml. Ld. Ark. ²²⁾ FHj. Saml. ²³⁾ Udate-ret, antagelig fra Sommeren 1892. FHj. Saml. ²⁴⁾ Hist. Afhandl. III, 1898, S. 465. ²⁵⁾ Brev til P. Bille-Brahe-Selby 2/9 1886. Brahesmindes Arkiv. Ld. Ark. ²⁶⁾ Brahesmindes Arkiv. Ld. Ark. ²⁷⁾ Svendborg Amt 1911, S. 67 og senere fl. St. ²⁸⁾ Mdtl. Medd. 1927. ²⁹⁾ 4. Bd., 1928, S. 171f. ³⁰⁾ Iflg. Medd. fra Dansk Folkemindesamling, Kbh. Af de nævnte Sagn

er følgende trykt: Danske Sagn III, Nr. 531, 1211; VII, 38; Danske Sagn, Ny Række V, 783. ³¹⁾ Breve fra Boesen til Rasmussen Søkilde ^{26/7} og ^{28/7} 1886. Ld. Ark. ³²⁾ Mdtl. Medd. af Gdmd. Niels Fr. Larsen, Sallinge, 1938. ³³⁾ ^{13/9} 1880. Rigsark. ³⁴⁾ ^{10/10} 1880. Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 2987, 40. ³⁵⁾ ^{31/5} 1885. Afskr. i FHj. Saml. ³⁶⁾ ^{30/8}, ^{11/9} og ^{17/10} 1893. Rigsark. ³⁷⁾ ^{27/10} 1899. FHj. Saml. ³⁸⁾ Ld. Ark. og Gaarden Søkilde. ³⁹⁾ Optegn. af M. Sophus Arildskov 1938. FHj. Saml. Jfr. Svendborg Amt 1911, S. 65. ⁴⁰⁾ Mdtl. Medd. af Fru Karen Marie Christensen, Vilhelmsgave, 1938. ⁴¹⁾ Brev til Lars Hansen ^{16/10} 1894. FHj. Saml. ⁴²⁾ Brev til Samme ^{17/1} 1895. FHj. Saml. ⁴³⁾ ^{3/1} 1875. Rigsark. (Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

SPØGELSET PAA SANDHOLT

Til den ene af Viserne om Spøgelset kendes Melodien; op-
tegnet 1868 af Seminarielærer H. Tofte i Skaarup og ind-
sendt til Professor, Sanginspektør A. P. Berggreen. Melodien
blev sunget af Skomager Jørgensen i Haarby i Assenseggen,
han erindrede kun 1 Vers af Teksten. Melodien huskede han
ikke saa nøje, navnlig var han usikker med Hensyn til Tonerne
i tredje Linje (»kort Vej jeg havde at vandre«), men »Meningen«
var »omtrent som anført«. Viseteksten er digtet i et meget

2/4 for hurtigt.

Det var en Paaske dags Aften, jeg skulde til Møllen
gaa, kort Vej jeg havde at vandre, jeg næsten hjem var
naaet.

benyttet folkeligt Versemaal (4-linjet med 3 Trykstavelser i hver Linje), benyttet bl. a. til: »Jeg er en fremmed blandt alle«, »Det var en Aften silde«, »Det var en Lørdag Aften«; Melodien har i sin Slutning en — maaske tilfældig — Lighed med én paa Sjælland benyttet Melodi til »Og hør den liden Karen«, Da. gl. Folkeviser XI Nr. 101, 5, S. 134. H. Grüner-Nielsen.

»Kaleko Mølle«,

Diernisse Sogn, ca. 1 km fra Faaborg,
daglig aaben ved Henvendelse paa Plejehjemmet.

Voksne 25 Øre.

Foreninger og Skoler Rabat.

August F. Schmidt:

Morsingboer i gamle Dage I—IV (H. Hansens Boghandel, Kr. Nykøbing Mors, 1930—38).....	13,50
Jeppe Aakjær. (Eget Forlag, Brabrand, 1933).....	2,50
Bytyr og Byorne. (Eget Forlag, Brabrand, 1934).....	2,50
Jenle og Jenlefesterne. (Eget Forlag, Brabrand, 1935)	3,00
Jakob Knudsen. (Eget Forlag, Brabrand, 1936).....	2,00
Peter Adlers Breve til P. V. Jacobsen. (Eget Forlag, Bra- brand, 1937)	3,00
Brabrand og Aarslev Sognes Historie I. (Eget Forlag, Bra- brand, 1937)	2,50

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg skriver en Artikelrække om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 30 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00, med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	— - 2.50, — - 3.50
Tre Aargange samlet.....	— - 3.50, — - 4.50
Fire Aargange samlet.....	— - 4.50, — - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»En god og solid lille Bog om den ejendommelige og betydelige fynske
Bonde: Landbruger, Frugtavler, Husflidsmand og historisk Forfatter, en af
Danmarks ikke saa helt faa lærde Bønder . . . Ingen vil fortryde at stifte Be-
kendtskab med Lærer Frydendahls ypperlige lille Skrift om den Mand.«

A. M. i Bavnen.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: O:gruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: h. C. frydendahl: S. Jørgensen, Kistrup. — Gamle Sandsager.

10. hæfte.

Oktober 1938.

11. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempel, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

For Laan af Portrættet, der er gengivet S. 153, takkes Grevinde Ahlefeldt-Laurvig-Bille, Egeskov.

TILSENDT LITERATUR

Th. Døssing og Robert L. Hansen. Dansk Tidsskrift-Index 1937.

Olaf Gynt: Den røde Stjerne.

Anton Kjølby: Under Dannebrog. 15. Juni-Sang.

**Chr. M. K. Petersen: Odense Bys offentlige Samlinger 1. April 1937
—31. Marts 1938.**

August F. Schmidt: Til Digte af Anders Bording. Danske Studier 1937.

Peter Vejrup: Jeg løfter mine Hænder.

Faaborg Avis. Juli Kvartal 1938.

**Himmerlands-Stævnet. Det 15. danske Hjemstavnstævne. Beretning
og Foredrag.**

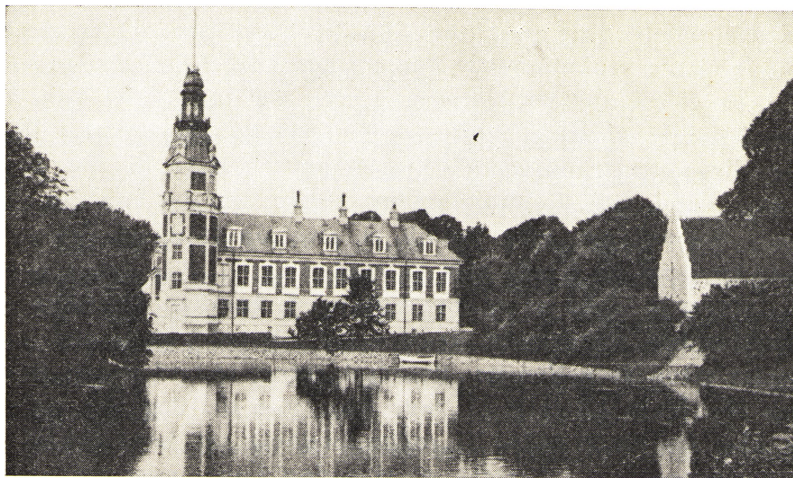
Dansk Tidsskrift-Index for 1937.

Denne systematiske Fortegnelse over Indholdet af halvtredie Hundrede danske og nogle andre nordiske Tidsskrifter udgives af Statens Bibliotekstilsyn og udarbejdes af Biblioteksdirektør Th. Døssing og Biblioteksinspektør Robert L. Hansen. Det er en saare nyttig Bog for den, der vil oplede Afhandlinger og Artikler om et eller andet specielt Emne. Der skal over for nærværende Tidsskrifts Læsere især gøres opmærksom paa Emnerne: Folke minder, Almuelev, Sognforskning, Topografi, Historie og Personalhistorie. Gaar man denne Index og dens 22 Forgængere igennem, kan man være sikker paa at finde det væsentligste af, hvad der er fremkommet i vore hjemlige Tidsskrifter om et givet Emne i denne Periode.

Prisen — 6 Kr. — maa siges at være billig for den 420 Sider store Bog.

H. C. F.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at skaffe nye Holdere.

Hvedholm efter Ombygningen o. 1880.

S. JØRGENSEN, KISTRUP

1838 — 16. JUNI — 1938

AF H. C. FRYDENDAHL

(Fortsat)

Den omtalte »taabelige Kritik« maa være Biblioteksassistent, senere Rigsarkivar C. F. Brickas Anmeldelse af Eduard Carstensens »Hjørlande Sogns Historie« i »Hist. Tidsskr.« 5. R. 1. Bd., S. 705ff., som Jørgensen i øvrigt senere erklærede i alt væsentligt at kunne underskrive, selv om den maaske var »vel skarp«. ⁴⁴⁾ Jørgensens Brev er gengivet her, fordi det ikke alene belyser hans Stilling til Arkivsagen, men desuden giver Bidrag til hans Karakteristik. Det viser bl. a. et Temperament og en Selvfølelse, der var ikke uvæsentlige Træk i hans Karakter. Af samme Grunde meddeles følgende Uddrag af et Brev fra ham til Rasmussen Søkilde 25. Okt. 1882:

»Jeg har med Fornøjelse læst Din Afhandling; den er som Alt, hvad Du skriver, interessant og en Udtalelse af et Hjærte, der slaar varmt for Fædrelandets gamle Minder. — Men bliv ikke fortrydelig over, at jeg desuagtet tilræader Dig foreløbig at holde den tilbage. — Jeg gad nok først vide, hvem der sidder i den nævnte Kommission, for der er i Din Afhandling ikke faa Punkter, som kunne give Folk med noget Skarpsyn Holdpunkter for en Kritik, som det hverken var Din eller min Lej-

lighed at blive udsat for. — Udtalelserne om de daarlige Archivlokaler endelig maa paa ingen Maader tages med, da de gjerne kunne skaffe vedkommende Embedsmænd Ubehageligheder, som vi ikke gjerne maatte bidrage til; det var ingen god Tak for den Velvillie, vi have mødt. At der paa Raadstueloftet i Faaborg ligger Sager angaaende kjøbenhavnske Forhold, det er jo netop Vand paa Kommissionens Mølle; og det kan da paa ingen Maade være klog Politik at give sin Modpart Vaaben i Hænder, som de kunne slaa os med.

Vinden er ikke vi ulærde Folk god, hverken fra højre og snart endnu mindre fra venstre Side, hvor navnlig det saakaldte evropæiske Venstre, Brandesianerne, se med største Haan paa den Slags Literatur, vi maa henregnes til. Jeg tror, at det er klog Politik at holde os rolige foreløbig; vi have samlet os saa mange Sager i Reserve, at vi endnu kunne være med, naar Lejlighed bydes og maaske dog hjælpe en Smule til at modarbejde den Humbug, som Du nok skal faa at se, vil spire frem. I Sverig har det godt begyndt, som jeg skal vise dig ved Lejlighed, og saa kommer vor Tid igjen, saa kan Du tro, der nok skal blive Plads for os.

Baade skrive i Nationaltidenden og indsende Andragende til Ministeriet kan ikke gaa an. Det vil af dette blive optaget som mindre nobel Fremgangsmaade. Staar Du fast paa at indsende Afhandlingen til Nationaltidenden under Dit Navn, kan Du ikke undertegne Andragendet; thi at føre en Sag i Pressen er jo at indanke den for Offentlighedens Domstol og ses ikke gjerne af Administrationen, der nødig vil sættes paa andet Hold. — Klogt var det maaske at føle sig for hos »Dagens Nyheder«, Ministeriets, specielt Kultusministerens Organ.

Men om alt dette kunde jeg nok have Lyst til at tale mundtlig med Dig.²⁰⁾

Den ønskede Ordning opnaaedes ikke. Men Ministeriet bebudede i sit Svar ²/₂ 1883 al den Hensynstagen til den lokale Forskning, der var forenelig med andre berettigede Interessers Varetagelse. Maaske har de fire Mænd med deres Andragende bidraget deres til, at der ved Indretning af gode Læsesale og ved udstrakt Hensynstagen fra Personalets Side bydes lokalhistorisk og slægtshistorisk Forskning saa gode Vilkaar, som Tilfældet er nu ved vore Landsarkiver.⁴⁵⁾

Det ser i hvert Fald ud til, at Jørgensen hurtigt forsonede

sig med den nye Arkivordning. Han tilbød Arkivet i Odense sin Samling. ^{24/10} 1895 skrev han til Arkivaren der:

»Hr. Archivar Cand. polit. Wad!

Det er mig en Fornøjelse at kunne overlade Archivet i Odense min lille Bog om Faaborg, selvfølgelig som Gave. — Og vilde det være mig kært, hvis jeg ogsaa paa anden Maade kunde være Archivet til Nytte. Jeg har saaledes temmelig fyldige Uddrag af Amternes Archiver; for Tiden indtil 1660 af alt, hvad der er levnet; for Tiden efter ere Uddragene kun førte til 18. Aarh. og enkeltvis til Midten af dette, d. 18de Aarhundrede. Hvis denne Samling kan være Archivet til nogen Nytte, vil jeg bestemme, at den tilfalder Archivet ved min Død, og mulig før. . . .

Det er en Selvfølge, at det er min Tanke, at mine omtalte Samlinger skulle tilfalde Archivet som Gave, hvis dette kunde have Interesse af at modtage dem.

Deres ærbødige

S. Jørgensen.«⁴⁶⁾

Herpaa svarede Wad ^{26/10} s. A. » . . . man vil sætte megen Pris paa, om De vil disponere saaledes over de af Dem af de fynske lokale Arkiver gjorte Uddrag, at de i sin Tid kan tilfalde Provens-Arkivet til Opbevaring.«⁴⁶⁾ Men her er vi ved et af de mørke Afsnit i Jørgensens Historie.

I sine sidste Aar var Jørgensen saa stærkt svækket, baade aandeligt og legemligt, at han, i hvert Fald til Tider, var helt ude af Stand til at disponere. Sønnen Niels fortæller:

»Naar den syge Fader ofte, ja endog midt om Natten forlangte Bøger og Papirer og synlig slappedes ved at faa sit Ønske opfyldt, var det da at undres over, at Børnene for mulig at redde deres Fader tryglede denne om Lov til at sælge Bøger og skaffe alt læseligt ud af Huset? — For et Par Hundrede Kroner, der gik til Læge og Fødevarer, solgtes Bøgerne til en Antikvarboghandler.

Ved denne Lejlighed er en Del af Lærer Jørgensens Optegnelser antagelig bleven pakket sammen med Bøgerne. Familien gav ikke videre Agt paa Faderens Optegnelser.«⁴⁷⁾

Hans Datter har udtalt:

»Alle Brevene brændte vi. Nogle af Sagerne blev brændt, da vi skulde flytte ud af Skolen. Hvor skulde vi dog gøre af alt det? Vi kunde jo ikke tage det med her til Halsmose. En hel Masse var blevet brændt før den Tid. Det var især min Broder Niels, der var ivrig paa det. Men det var jo saadan en

Slags Kærlighed. Han mente, som der staar om Kongen: »Den Hest, som mig har baaren, skal ingen ride paa«. Ja, saadan saa vi paa det dengang. Men vi forstod det jo ikke rigtig.«⁴⁸⁾

Der skal dog efter Familien Jørgensens Udflytning af Skolen have været en hel Del skrevne Ting tilbage i Lejligheden. Bunker af Papirer var stoppet ind i Bagerovnen, og Masser af beskrevne Blade laa henkastet paa Gulvet i de forskellige Rum. En Mand, der for Kommunens Regning skulde gøre rent før den nye Lærerfamilies Indflytning, var ude af Stand til at vurdere dette. Det meste af det havnede paa Møddingen. Noget af det »pæneste« tog Manden med sig hjem for at bruge det til Toilettepapir.⁴⁹⁾ Det eneste, der undgik Ødelæggelsens Vederstyggelighed, var 16 sammenhæftede Folioblade, Brudstykke af en Koncept til Registrant over Hvedholms Arkiv, som Efterfølgeren i Embedet reddede og senere forærede til nærværende Levneds-skildrings Forfatter.

En anden og betydelig værdifuldere Koncept blev paa anden Maade reddet, nemlig den, der under Titelen »Historiske Oplysninger med Sandholts Fortid som Udgangspunkt« er udgivet i »Svendborg Amt« 1911. Den skal have beroet hos Stamhusbesidderinde Frk. Nicoline M. Nobel v. Sperling, Sandholt, der skal have overgivet den til Redaktionen af »Svendborg Amt« sammen med en af hende selv forfattet Fortsættelse, »Sandholt efter 1719.«⁵⁰⁾

Samlingens sørgelige Endeligt kunde Arkivar Wad ikke ane noget om. Da han af Aviserne erfarede, at Jørgensen var død, maatte han med tidligere Tilbud i Erindring paa Arkivets Vegne gøre Forsøg paa at faa hans efterladte Papirer indlemmet her. Med den ham egne Taktfølelse søgte han at undgaa en direkte Henvendelse, der i Dagene kort efter Dødsfaldet kunde virke stødende eller paatrængende. Han valgte da at henvende sig til Rasmussen Søkilde om Sagen. I sit Brev til denne skriver han bl. a.:

»Af Aviserne erfarer jeg, at Deres Ven, S. Jørgensen, Kistrup, er bortkaldt ved Døden. Jeg havde ved min Overtagelse af Arkivar-Embedet her i Fyen haabet jevnlig at se ham her; men paa Grund af hans Svagelighed skete det kun een Gang for adskillige Aar siden, da han var her for at aflevere nogle Arkivprotokoller, han havde til Laans af Svendborg Amt.

Det havde været min Hensigt at søge at formaa Jørgensen

til at testamentere dette Arkiv de værdifulde Samlinger til Fyens Historie og Topographi, som han ved sit mangeaarige Arbejde i de lokale Arkiver havde skaffet sig. Dette er nu altsaa ikke skeet. Jeg kjender ikke hans Efterleverske eller Børn og vil ikke i denne Sorgens Tid trænge mig ind paa dem. Jeg veed derfor ingen anden Udvej end at henvende mig til Dem, som jeg antager staar Familien nær, og hvis Raad denne formentlig vil høre, med Anmodning om at gjøre, hvad De kan, for at Jørgensens Samlinger kunne komme dette Arkiv til Gode, hvis han da ikke selv skulde have disponeret over dem. Jeg behøver ikke at forklare Dem, hvilken Værdi disse Samlinger ville have for Arbejdet og Undersøgelserne her.«⁵¹⁾

Da Rasmussen Søkilde paa Grund af Sygdom var ude af Stand til at tage sig af Sagen, maatte Wad alligevel henvende sig til Jørgensens Efterladte. Efter to Henvendelser modtog han et udateret aabent Brevkort saalydende:

»Hr. G. S. Wad Provinsarkivet Odense. De bedes undskylde at jeg ikke svarøde paa Deres ærede Brev i Sommer. Men Sagen er, at jeg har ligefrem Lede for alt, hvad der angaar Arkivvæsen og historiske Ting, noget der bragte min kære Fader og hans Ven paa Højde med Umælende. Faders Efterladensskaber brændte jeg strax, at de ikke skulde bidrage til mere Ulykke. For Resten svarer jeg ellers nødigt, naar der ikke lægges Porto ved. Min stakkels F. . . . svarede mangan en, der hverken kvækkede Tak eller gad sende Porto. Man har vel ment, at en stakkels Skolemester var tilstrækkelig smigret ved den Ære. Ærbødigst N. Jørgensen.«⁵²⁾

Da denne Sag senere blev offentlig bekendt gennem »Meddelelser om Rigsarkivet med Provinsarkiverne«⁵³⁾, drog et københavnsk Dagblad⁵⁴⁾ den frem for den bredere Offentlighed, og dette fremkaldte atter en Række Indlæg i forskellige Blade, dels For dømmelser af det skete og dels Forsøg paa at forklare og forsvare det.⁵⁵⁾

I et af sine Indlæg — i »Et og Alt« tiltraadt af Jørgensens Enke og Datter — skriver Sønnen Niels:

»I et af min Faders lyse Øjeblikke udtalte han selv, at da ingen af hans Børn vilde udnytte hans Optegnelser, maatte de tilintetgøres og hans Bibliotek sælges. Det skete flere Maaneder før Faders Død og med hans Minde. At jeg saa hurtigt brændte Bøgerne efter Tilladelsen dertil, var fordi jeg, saavel som min Moder og Søster, var ængstelig for, at om Fader blev helbredet, han da vilde sysle dermed igen, og Lægen havde udtrykkelig forbudt enhver literær Sysse.«⁵⁶⁾

Hertil bemærker Wad i en senere Artikel:

». . . han vil ikke faa noget Menneske til at tro, at det var i et af hans Faders lyse Øjeblikke, denne tillod Tilintetgørelsen af de mange, mange Timers trættende og flittige Arbejde.

Tværtimod — det har været i en af hans mørkeste Timer, da han ikke vidste, hvad han gjorde.«⁵⁷⁾

Man forstaar maaske bedst, hvordan hele denne højst beklagelige Affære har kunnet foregaa, naar man betragter den som et trist Udslag af en besynderlig Mentalitet.⁵⁸⁾

Ved Forsøg paa at karakterisere Jørgensens historiske Forfatterskab samler Opmærksomheden sig naturligt først om de Kilder, han har øst af. Det er i første Linie Tingbøgerne, dernæst Skifteprotokollerne, Jordebøgerne, Regnskaberne og de blandede Dokumenter, der fandtes i Amtets og Stiftets Arkiver, Karen Brahes Bibliotek og de ikke faa fynske Godsarkiver, han gennempløjede, samt i nogen Grad ogsaa Hovedstadens Arkiver. Han opnaaede en betydelig Færdighed i at læse de gamle Arkivalier. Her kom hans Sprogkundskaber i Latin og Tysk ham til Nytte, ligesom han ikke sjældent under sine Studier fik Brug for sine Kundskaber i Oldnordisk.

Med Hensyn til Arten af det Stof, han har uddraget af Kilderne, falder især fire Grupper indenfor hans Arbejder i Øjnene: den lokalhistoriske, den indrepolitiske, især samlende sig om Svenskekrigen, den kulturhistoriske og den genealogiske, især i Tilknytning til Adelsslægter, alt næsten udelukkende inden for de Rammer, det fynske Arkivstof danner. Adelshistorie interesserede ham stærkt. En af hans gamle Naboer siger om ham: »Jørgensen havde en Hjerne uden Lige. Han kunde huske alting, især Adelsslægter.«³²⁾

Hvad dernæst Behandlingsmaaden af Stoffet angaar, træder hans kildekritiske Indstilling stærkt i Forgrunden. Han er den omhyggelige og redelige Forsker, der vil trænge til Bunds i sit Emne, saa vidt det til Raadighed staaende Stof tillader det. Han stiller sig i modtagende Forhold til det, gaar ikke til det med nogen forudfattet Anskuelse og søger ikke at presse Stoffet. Betegnende i saa Henseende er en Udtalelse i et af hans Breve til Rasmussen Søkilde: »Historikeren maa ikke undertrykke noget Aktstykke, der kan bidrage til at se Sagen i forskjellig Belysning, hvis han ikke vil udsætte sig for en sønderknusende Kritik.«¹⁵⁾

Hvad sluttelig Fremstillingsformen angaar, lader han paa naturlig Maade Stoffet præge den. Hans Sprog er nøgternt, klart og naturligt, undertiden isprængt en Smule Ironi, Efterklang af hans skønliterære Forsøg. Eftersnak hader han; i et af hans Breve til Rasmussen Søkilde forekommer den bidske Bemærkning: »... ellers gaar det saadan med de Herrer Historie-skrivere, ogsaa med Hovedstadstopograferne — den ene kompi-lerer den anden i det uendelige — og det kaldes saa Historie«. ⁴⁵⁾ Selvstændig er han i sin Opfattelse og Udtryksform.

Der var Stof i ham til en Historiker i stort Format. Blichers Udtryk »sidder fast i mit snævre Bur, der allevegne mig tvinger« laa ikke for ham. Han kunde ellers med nogen Berettigelse have brugt det om sig selv. Hans Skæbne og Karakter har adskilligt tilfælles med Fyns store Historiker C. Paludan-Müllers, hvis Arbejde han i øvrigt paa et Punkt ⁵⁹⁾ har korrigeret. Paludan-Müller levede under større Forhold end Mette Højens Dreng fra Ørbæk og naaede videre som Historiker. Med lige saa gunstig Start og Livsbane var Jørgensen maaske naet paa Linie med Paludan-Müller.

⁴⁴⁾ Brev til P. Bille-Brahe-Selby ^{13/9} 1888. Brahesmindes Arkiv. Ld. Ark. ⁴⁵⁾ Om Arkivsagen se FHj. X, 1937, S. 146f. ⁴⁶⁾ Landsarkivets Journ. Nr. 202/1908. Jfr. Folkeskolen ^{22/11} 1906, S. 410. ⁴⁷⁾ Svendborg Amt 1911, S. 67. ⁴⁸⁾ Mdtl. Medd. af Fru Jutta Madsen, Halsmose, 1937. ⁴⁹⁾ Mdtl. Medd. af Lærer L. Bondesen, Kistrup, 1926 og 1937. ⁵⁰⁾ Mdtl. Medd. af fhv. Højskoleforst. Th. Dissing, Vejstrup, 1938. ⁵¹⁾ ^{21/8} 1903. Søkilde. ⁵²⁾ Efter Brev fra Wad til Rasmussen Søkilde ^{12/12} 1903. Søkilde. ⁵³⁾ 1901—05, S. 19. ⁵⁴⁾ Politiken. ⁵⁵⁾ Bl. a. Faaborg Folketid. 1906 ^{20/10} (Hans Rasmussen), ^{22/10} (N. Jørgensen, M. Sofus Jørgensen), ^{23/10} (G. L. Wad), ^{24/10} (N. Jørgensen), ^{1/11} 06 (K. S. Sneum), ^{6/11} (Niels Søkilde). Folkeskolen 1906 ^{4/10} (eft. Politiken), ^{18/10} (N. Jørgensen, Hans Rasmussen), ^{8/11} (K. S. Sneum, Hans Rasmussen), ^{15/11} (N. Jørgensen). ^{22/11} (G. L. Wad). Fyns Tid. 1906 ^{3/10} (N. Jørgensen), ^{12/10} (Poul Bjerger), ^{16/10} (G. L. Wad), ^{28/10} (N. Jørgensen), ^{10/11} (Niels Søkilde). Carl Poulsen og W. Th. Benthin: Lærerne og Samfundet, 1. Bd., 1913, S. 111 (Hans Olrik: Lærernes Bidrag til Oldgranskning og Historieskrivning). Evald Tang Kristensen: Minder og Oplevelser, 4. Bd., 1927, S. 171f. Festskr. t. Kristian Erslev, 1927, S. 482 (Gustav Ludvig Wad: Træk af Vandalismen i Fyen). Nationaltid. 1928 ^{9/6} (H. G. Olrik). ⁵⁶⁾ Folkeskolen ^{18/10} 1906, S. 360. ⁵⁷⁾ Sst. ^{22/11} 1906, S. 410. ⁵⁸⁾ Se f. Eks. Højesteretstid., Højesteretsaa-ret 1917, S. 143. ⁵⁹⁾ Om Eske Bille.

BIBLIOTEKAR OG ARKIVAR

Gennem en Snes Aar udførte Jørgensen et betydeligt Arbejde som Bibliotekar og Arkivar.

Det var navnlig paa Hvedholm, han arbejdede med Bøger og Arkivalier. Der fandtes her et betydeligt Bibliotek, bestaaende af omtrent 14,000 Bind, deriblandt mange Sjældenheder og, hvad der især fik Betydning for Jørgensen, en Mængde historisk og topografisk Literatur. Besidderen, Grev Preben Bille-Brahe-Selby, var en interesseret Bogsamler. Efter en Flytning af Biblioteket, der var nødvendiggjort af den Ombygning af Hovedbygningen, der under Arkitekt Joh. Schrøders Ledelse fandt Sted 1878—82, havde Greven i nogen Tid haft Literat F. R. Friis til at ordne og genopstille det¹⁾. Friis havde omkring 1880 ordnet Biblioteket paa Valdemarsslot²⁾ og synes derefter at have taget fat paa Hvedholms Bibliotek, hvor han i hvert Fald befandt sig i Marts 1881¹⁾. Bøgerne blev opstillede i store Skabe og sat i to, undertiden i tre Rækker bag hinanden. Hvedholms og Stensgaard's Godsarkiver blev efter Grevens Ønske »skrinlagt i nogle solide, store Kister med Hængelaas for, og disse fik Plads paa Loftet«³⁾.

Resultatet synes hverken at have været tilfredsstillende for Friis eller for Greven. Det var da ganske naturligt, at Grevens Opmærksomhed henledes paa den literært interesserede Lærer i Kistrup. Afstanden var kun en Mils Vej, saa Jørgensen kunde nemt komme til Hvedholm, selv naar han kun havde en enkelt Dag til sin Raadighed. Aftale blev truffet, og Jørgensen begyndte som Bibliotekar i 1881 eller først i 1882.

Gennem de mange bevarede Breve fra Jørgensen til Greven⁴⁾ kan hans Arbejde med Biblioteket følges ret nøje. Da han tog fat, henlaa store Bogmasser endnu uordnet i Kasser. Det var et stort Arbejde at ordne Bøgerne, forsyne dem med Etiketter og opstille dem i Skabe og Reoler. Undertiden tog han en af sine Sønner med til Hjælp. Han betroede endog Sønnen Sophus den Opgave at tegne Billeder af det gamle og det nye Hvedholm paa Pergamentsbindet om et Katalog over Biblioteket.⁵⁾ En Seminarist, der havde en regelmæssig Haandskrift, blev brugt til at udfylde Lakuner i de gamle Bøger og andet Arbejde. Der var meget at gøre. ^{5/5} 1882 skriver Jørgensen til Rasmussen Søkilde:

»Naa, jeg har dog ment, at jeg ogsaa før har vidst, hvad det var at have noget at bestille; men jeg ser, at jeg dog ikke ret vidste det. Ordningen af den Masse Bogsedler, en halv Snes Tusinder i mange forskellige Fag og Sprog, er nær ved at gjøre

mig Hovedet kruset. Hvis jeg ikke havde andet at gjøre, saa var det ingen Ting; men der er saameget andet, der ogsaa skal gjøres.«⁶⁾

Da Opstillingen var tilendebragt, begyndte Arbejdet med den fortsatte Pasning af Biblioteket. Bøgerne skulde jævnlig efterses og udluftes, for at Mug og Insekter ikke skulde beskadige dem. Om Sommeren, naar »Dagene havde Længde og Sol og Vind«, blev de baaret ned til Udluftning i Haven. Der skulde foretages Bogkøb efter Forhandling med Greven. Bøgerne skulde besørges indbundne. Der skulde lægges Literatur frem til Greven, f. Eks. Juleliteratur op mod Jul. Udlaanet gav ogsaa lidt Arbejde.

Jørgensens Bogkyndighed, der paa Forhaand var ret omfattende, udvikledes yderligere under dette Arbejde. Han gennemgik grundigt Antikvarboghandlernes Kataloger, før han gav Greven Raad med Hensyn til Indkøb, hvad mange af hans Breve vidner om.

Preben Bille-Brahe-Selby.

Da den værste Tørn var taget, hvad selve Biblioteket angaar, og da Jørgensen tillige fik noget mere Tid til sin Raadighed ved at blive fri for noget kommunalt Arbejde, kunde han tage fat paa Arkivet, som han uden Tvivl længe havde haft Mod paa. Han skriver ^{16/1} 1886 til Greven:

»Jeg slap saa heldig fra Formandsvæsenet i Sogneraadet og faar derved lidt Fritid, som jeg næsten ikke havde gjort Regning paa, og da jeg for Øjeblikket befinder mig meget rask, haaber jeg at faa en Del udrettet i Aar. Det var vel ret hensigtsmæssigt at faa begyndt paa Ordningen af de gamle Archivsager, naar det bliver lidt klarere Vejr.«⁴⁾

Af Arkivets mange rare Ting havde han dog allerede paa dette Tidspunkt haft fat paa noget. I 1884 sendte Greven ham til Laan en gammel Landstingsprotokol. Paa samme Tid havde han fra Hvedholm til Paginering i Hjemmet et Haandskrift, hvis ældste Del stammede fra Kong Hans's Tid.

Han nøjedes naturligvis ikke med at nummerere og passe Arkivet, herunder ogsaa de Selbyske Arkivsager, besørge Registrering o. lign.; han udnyttede ogsaa Arkivet som Forsker. 18/2 1896 meddeler han Greven, at han »har været saa heldig at faa Ejerrækken for Stensgaard fuldstændig fra 1310 af og er kommen til fuldstændig Forstaaelse af det 2. og 3. af Pergamentsbrevene i Hvedholms Archiv.«⁴⁾

Han værnede om gamle Kort, der »have megen historisk Interesse som de næsten eneste Vidner om den gamle Tid«. Hans Interesse for de gamle Udskiftningskort og de gamle Landsbyer gav sig for øvrigt Udslag i en Artikel til »Fyens Stiftstidende«.⁷⁾

Meget andet i Arkivet havde han Mod paa at skrive om. I et af hans Breve til Rasmussen Søkilde hedder det saaledes:

»Jeg kunde have Lyst til at skrive om Greve Preben Bille-Brahe, f. 1773 d. 1857. Dersom nogen af den Tids Landmænd har forljent at erindres, saa er det ham. Du vil finde ham omtalt med Ros baade i Dalgas's Svendborg Amt og Wedels Indenl. Rejse. Hans Dagbøger og Regnskaber ere fuldstændig bevarede.«⁷⁾

Ofte foretoges hans Forskninger for at tilvejebringe Oplysninger, Greven ønskede. Denne kunde give ham bestemte slægtshistoriske Opgaver. Saaledes sendte han ham i 1897 en egenhændigt skrevet Stamtavle over Eiler Hardenberg og Mette Pedersdatters Efterkommere med Tilføjelse: »Kan De klare indlagte Ærter?«

Bibliotekets og Arkivets Forvaring laa ham stærkt paa Sinde. I et Brev til Greven 24/3 1893 omtaler han den Brand, der nylig var overgaaet Vallø adelige Frøkenkloster, og hvor lidt der kan reddes ved saadanne Lejligheder. Gentagne Gange advarer han mod for stærk Fyring før hans Besøg i Biblioteket, 1896 (?): »For Ild har jeg meget mere Respekt end for Kulde«; 1/2 1900: »Det har ikke stort at sige med Fyringen for min Skyld, da jeg ikke er nogen Ynder af Varme, og jeg nødig vilde være den uskyldige Aarsag til nogen Vaade«.

Jørgensen benyttede ofte sin Fritid fra Lørdag Eftermiddag til Søndag Aften til Arbejdet. I Juni og Juli kunde han desuden bruge Onsdagen, idet den Dag efter stedlig Skik var Skolefriday.

De første Aar gik han gerne Vejen, naar han da ikke havde

for store Bogpakker med til Hjemmearbejde. Han var en god Fodgænger. Senere, da Helbredet blev mindre godt, blev han som Regel hentet og bragt i Grevens Vogn, altid med Firspand.

Arkivarbejdet var anstrengende. Han skriver saaledes til sin Moder ^{6/2} 1894: » . . . jeg i Dag er træt efter min Tur til Hvedholm, hvor jeg nu har slidt svært i det i 2 Dage og næsten ingen Søvn faaet, da jeg ikke kan sove, naar jeg er ude.«⁸⁾

Men der er ingen Tvivl om, at Arbejdet paa Hvedholm har været ham en Fornøjelse. Han havde da ogsaa den Glæde at mærke, at Greven i høj Grad paaskønnede det. Foruden den aarlige Løn — 100⁴⁾ eller 200⁹⁾ Kr. — han modtog derfor, sendte Greven ham ofte Erkendtlighedsgaver. Jørgensen omfattede da ogsaa lige til sine sidste Leveaar sit Arbejde paa Hvedholm med usvækket Interesse. Selv da hans Kræfter var stærkt svigtende, vilde han alligevel gentagne Gange afsted til Hvedholm. I et af sine sidste Breve til Greven, ^{5/1} 1901, skriver han: »Hvedholm har ligget mig haardt paa Sinde. Saasnart Vejret bliver mildere haaber jeg at kunne gøre Tjeneste.«⁴⁾

Havde Jørgensen kunnet forudse den Skæbne, der overgik Hvedholms Bibliotek, da det ved Grevskalet Brahes mindes Afløsning og delvise Udstykning spredtes for alle Vinde i 1926, vilde det sikkert have ligget ham endnu haardere paa Sinde.

Greven var Patron for Odense adelige Jomfrukloster, og dette førte til, at Jørgensen ogsaa kom til at udføre Arbejdet som Bibliotekar ved Karen Brahes Bibliotek, der dengang endnu beroede paa Klosteret.

Dette Bibliotek, der er grundlagt af Adelsdamen Anna Giøe (død 1680) og videreført af hendes Slægtning Karen Brahe (død 1736), omfatter 3—400 haandskrevne Bøger, overvejende af historisk og teologisk Indhold, samt over 2000 trykte Bøger. Da det er bevaret omtrent uforandret og endnu kun forøges med Bøger fra før Karen Brahes Dødsaar, giver det et fortrinligt Indtryk af Datidens literært dannede Adels boglige Interesse og Sysse. Det er i saa Henseende enestaaende, idet andre samtidige Bogsamlinger, hvoraf nogle ganske vist i og for sig var betydeligere, i Tidens Løb er blevet splittede og ødelagte eller indgaaede i andre Samlinger. Karen Brahe sikrede sin Samling for kommende Tider ved at knytte den til det af hende stiftede Kloster i Odense, hvor den forblev, til den i 1907 deponeredes i Landsarkivet i Odense.

Biblioteket har i Tidens Løb haft en ikke ringe Betydning, ogsaa ud over den særlige at belyse Datidens Adels Aandskultur, idet nemlig mange Forskere har haft Adgang til at benytte det. Det kan saaledes nævnes, at dets Folkevisahaandskrifter har betydet meget for Studiet af vore Folkeviser.

Jørgensens Arbejde med Biblioteket bestod navnlig i et aarligt Eftersyn, som han anvendte nogle Dage af sin Høstferie til. Han sendte hver Gang en Beretning til Greven. ^{23/8} 1888 skriver han saaledes:

»I Gaar, d. 22. Aug., blev jeg færdig med Karen Brahes Bibliothek. Alle Bøgerne bleve nedtagne og afstøvede, gennembladede og udbankede. Det viste sig, at Bøgerne havde holdt sig godt, saa det kun var nødvendigt at sende ialt 11 Bøger til Bogbinderen

Bibliotheket har i det hele over 2700 Bind

Paa Klosteret er fuldstændig tørt, og Bøgerne staa nu meget godt.

Paa Mandag tænker jeg paa at komme til Hvedholm, da jeg forhaabentlig til den Tid har faaet Bugt med Trætheden.«⁴⁾

Arbejdet kunde nok trætte, stærkt forceret, som det maa have været; det gjaldt jo om at udnytte Tiden og faa Arbejdet tilendebragt saa hurtigt som muligt. Der var ikke Lys i Bogsalen. Undertiden spiste han hos Biskop Engelstoft⁵⁾; men ellers fik han Kosten hos Klosterets Priorinde, der »saa op til Jørgensen som en Klippe — ogsaa naar han ikke var der: »Spørg Jørgensen, han ved det, ham kan De stole paa« — og andet lignende,« som en af Bibliotekets Gæster har udtalt¹⁰⁾.

Med Interesse gik han op i Arbejdet. Særlig interessant har det vel været for ham at gaa paa Opdagelse i Biblioteket, hvor han undertiden fandt hengemte og glemte Ting, der fortjente at drages frem. Da han ^{15/9} 1890 sendte H. F. Rørdam et Par Smaating til »Kirkehistoriske Samlinger«, skrev han bl. a.:

»Der er af Patronen, Grev Bille-Brahe Selby, bleven ofret meget for at bevare den Masse skrøbelige Bøger. De vilde nu ikke kunne kende den laalandske Copibog igen, af hvis Indhold De i K. Saml. Tredje R. 6. B. har gengivet en Del. — Men endnu staar tilbage at faa trykt en Fortegnelse over den hele Samling. — Jeg vil ikke indstille til Patronen at afholde Udgiften; men jeg er villig til at gøre Arbejdet gratis, hvis det maatte vise sig, at der var saa stor Interesse for Bibliotheket,

at Papir og Trykkeomkostningerne kunde blive dækkede. — Troer De dette? — Jeg troer det nu egentlig ikke. Folk med alvorlige literære Interesser ere temmelig sjældne, og udenfor disses Kreds kunde jeg ikke ønske Bogsamlingen brugt.

Der er i Bibliotheket en hel Del Sager større og mindre, der aldrig have været registrerede. De to Digte, af Michael Hjorth og M. C. Wolfburg høre til denne Del af Samlingen, der endnu laa indpakket, som den for over 150 Aar siden gjorde Rejsen fra Østrupgaard til Odense.«¹¹⁾

Jørgensen havde nogle Aar tidligere syslet med Planer om at faa den tidligere Bibliotekars, Adjunkt Vogelsangs, Katalog afløst af et lidt fuldstændigere, ligesom han ogsaa ønskede den Skildring af Karen Brahe, som det ældre Katalog indeholdt, gjort lidt fyldigere. Han havde i samme Forbindelse ogsaa tænkt paa at medtage de trykte Bøger og samtidig gøre lidt Rede for enkelte Ting angaaende Bibliotheket. Da det saa ud til, at Overbibliotekar S. Birket-Smith ved Universitetsbiblioteket vilde gaa ham i Bedene ved dette Arbejde, afværgede han dette under en noget skarp Form i et Brev til Greven ^{17/8} 1886⁴⁾.

En moderne Biblioteksmand vilde næppe kunne godkende Jørgensens Arbejde som Bibliotekar. Der er blevet sagt, at han »virkede med gavnlige Iver, men næppe med fornøden Indsigt«¹²⁾. Hans Efterfølgere har sikkert ikke været glade for de mislædende Etiketter, han forsynede Bøgerne med, og endnu mindre for de Biblioteksstempler, han i alt for rigelig Mængde anbragte i dem, ofte paa en saadan Maade, at de vansirede et smukt Titelblad i uhyggelig Grad. Hans Nummerering er heller ikke heldig, da de fortløbende Numre ofte fjerner Bogbind, der hører nøje sammen, langt fra hinanden.

Ved Opstillingen lod han sig lede af Hensynet til Brandfaren, idet de værdifuldeste Dele af Bibliotheket anbragtes saaledes, at de var lettilgængelige for Redningsmandskabet under mulig Ildsvaade. Af samme Hensyn forhandlede han med Greven om Sække, der skulde ligge i Beredskab i Bibliotheket. Hans Omsorg for Bibliotheket og hans for ham selv karakteriserende Tanker om Forholdene andetsteds kommer frem i følgende Uddrag af Brev til Greven ^{10/9} 1886:

»...Der er netop særlig lagt an paa Redning af det værdifuldeste i Ulykkestilfælde ved Opstillingen i Karen Brahes Bibliothek, og jeg har meddelt Baronessen det fornødne i saa Hen-

seende. Der er jo det mærkelige ved Karen Brahes Bibliothek, at mange af de trykte Bøger have Manuskriptsværdi, idet de kun existere i det ene Exemplar, medens mange af Haandskrifterne kun ere Afskrifter af trykte Bøger, der altsaa kun med en vis Moderation kunne kaldes Haandskrifter.

Dette Formaal for Opstillingen faldt sammen med, hvad der saa bedst ud, og hvad der var nemmest for den, der besørger Udlaanet.

Slægtbøgerne og Viserne burde forblive paa Hvedholm. Vi kunne ikke forsvare at laane dem ud, og lade nogen benytte dem paa Karen Brahes Bibl. kan være betænkeligt nok. Ønsker nogen Besked om et eller andet, kunne vi sende dem en Afskrift af, hvad der derom findes.

Udlaan til de kjøbenhavnske Bibliotheker — særlig Universitetsbibliotheket — skulde vi nødig indlade os paa. Jeg tror ikke, at de behandle vore Sager værre end deres egne, for det er ikke godt muligt. Jeg kjender Forholdene der ret godt og har ingen Betænkelighed ved at betegne dem som Idealer af: »Saadan skal det ikke være!«⁴⁾

En Ting savnede Jørgensen ved Biblioteket: Læsere. Han skriver herom til Greven ^{7/9} 1885:

»Hvad Karen Brahes Bibliothek særlig mangler er — Læsere. Intet styrker en Bogsamling i den Grad som flittig Brug. Men, hvorfra faar man i vore Tider Læsere af en saa ejendommelig Literatur. Samme Klage gjenlyder forøvrigt fra alle lærde Bibliotheker. For nogle Aar siden kom jeg ind paa Universitetsbibliotheket og udbad mig et Haandskrift til Afbenyttelse. En saadan Begjæring lød kun sjældent klagede gl. Thorsen; det var en aandsfortærende Stilling at være Vogter for en Skat, som Ingen ændsede.«⁴⁾

Selv forstod Jørgensen at værdsætte Skattene i Biblioteket. Dette gælder ikke mindre Arkivalierne end de trykte Bøger. Vi har allerede af et af hans Breve til Rasmussen Søkilde set, hvor indigneret han var over, at Karen Brahes omfangsrige Brevsamling og mangfoldige Aktstykker til Herregaardenes og Adelens Historie havde faaet Lov til at henligge uordnede og ubenyttede. Han gik selv i Gang med at udarbejde en Registrant over Klosterets Arkiv.

En af hans Forgængere som Bibliotekar, C. Paludan-Müller, havde faaet Impulser ved at syle med Manuskripterne.¹⁸⁾

Ogsaa Jørgensen havde rigt Udbytte af at sysle med Bøgerne og Papirerne i det historisk inspirerende Biblioteksværelse med Biskop Beldenaks gamle Kamin og den gamle udsyede Lænestol af Karen Brahes eget Arbejde.⁷⁾ I Løbet af kort Tid havde han indsamlet et stort Materiale til Karen Brahes og hendes Bogsamlings Historie. Det slægtshistoriske Stof udnyttede han i sin Afhandling om Anna Giøe og Karen Brahe. Fra Regnskaberne og den administrative Brevsamling hentede han de foran omtalte Oplysninger om Damerne af Slægten Rosenørn. Ogsaa Klosterets Malerisamling ydede ham personalhistoriske Oplysninger. Han gennemgik for Greven en Fortegnelse over Portrætsamlingerne i Klosteret og paa Hvedholm og forsynede den med kritiske Bemærkninger, ligesom han i Breve til Greven foruden de mange adelsgenealogiske ogsaa meddelte heraldiske Oplysninger.

Jørgensen maa have nydt et vist Ry som Bibliotekar og Arkivar blandt den fynske Adel, at dømme efter den Brug, der blev gjort af ham.

Allerede paa et tidligt Tidspunkt ordnede han Biblioteket paa Arreskov. Foruden sin Betaling herfor modtog han et Egetræs Skrivebord med tilhørende læderbetrukket Stol som Gave fra Grev Erik Schaffalitzky de Muckadell og Grevinden.¹⁴⁾ Ved sit Arbejde paa Øster-Hæsinge Sogns og Arreskovs Historie havde han god Brug for Arkivet paa Arreskov. Han slutter netop dette Arbejde med en kort Omtale af Biblioteket og Arkivet, for hvis Fremtid han udtrykker Haabet om Bevaring og Udvidelse »efter det Princip, at hvad der nu er nyt, stunder til at blive gammelt«.

Ogsaa paa Sandholt og Sollerupgaard arbejdede Jørgensen med Arkivsager for Besidderinden, Frk. Nobel v. Sperling.⁵⁾

I Begyndelsen af 1880erne tilbragte han undertiden flere Dage af sine Ferier hos Hofjægermester Lindegaard paa Lykkesholm, ivrigt optaget af sammen med denne at gennemgaa slægtshistoriske Papirer og Lykkesholms Arkiv.¹⁵⁾

Ja, endog saa langt som til Eidsidelsborg (Egebjærggaard) strakte hans Virksomhed sig. Han arbejdede her hos Grev Chr. Alex. Petersdorff, Svigersøn af Greven paa Hvedholm, i hvert Fald i 1899 og 1900.⁴⁾

Der er ingen Tvivl om, at Arbejdet med Bøger og Arkivalier har bragt Jørgensen mange fornøjelige Timer, og de Frugter,

det har baaret i hans historiske Forfatterskab, kan næppe vurderes for højt, naar Talen er om hans Indsats af varig Værdi.

1) Brev fra F. R. Friis til Rasmussen Søkilde ²⁵/₃ 1881. Rasm. Søkilde Saml. Ld. Ark. 2) Brev fra Samme til Samme ¹⁰/₁₀ 1880. Sst. 3) Brev fra Samme til Samme ¹⁰/₁₀ 1881. Sst. 4) Brahesmindes Arkiv. Ld. Ark. 5) Optegn. af M. Sophus Arildskov 1938. FHj. Saml. 6) Rasm. Søkilde Saml. Ld. Ark. 7) Udateret Brev fra Jørgensen til Rasmussen Søkilde. Rasm. Søkilde Saml. Ld. Ark. 8) FHj. Saml. 9) Svendborg Amt 1911, S. 65. 10) Brev fra Christine Reimer til Forf. ⁶/₃ 1938. 11) Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 2987 4°. 12) Hans Knudsen i Dansk biogr. Leks. XII, 1937, S. 260. 13) Hist. Tidsskr. 9. R. 5. B., S. 375, jfr. S. 392, 397 (Ellen Jørgensen: Caspar Paludan-Müller). 14) Brev fra Jørgensen til Rasmussen Søkilde ²⁹/₆ 1882. Rasm. Søkilde Saml. Ld. Ark. 15) Lykkesholms Arkiv, Hist. Saml. Ld. Ark.

(Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

DET AF S. JØRGENSEN MEDDELTE KLOKKESAGN

I sidste Hæfte af FHj. staar S. 138, at det af S. Jørgensen, Kistrup, til E. Tang Kristensen meddelte Sagn om sunken Kirkeklokke er »uden nøjagtigt Stedfæste«. Det er rigtigt nok for »Danske Sagn«s Vedkommende; men Jørgensens Originaloptegnelse (nu i Dansk Folkemindesamling) har som Overskrift »Ringe Klokkemose«. Det andet meddelte Sagn har som Overskrift »Gluemose i Ringe Sogn«. I Klokkesagnet staar i Jørgensens Optegnelse endvidere: »klemtedes med Klokker i det fjerne«, men »Danske Sagn« (3. Afd., Nr. 531) har »Klokken«.

H. Grüner-Nielsen.

DE SYV TØRRE AAR

Medens Niels Frederik Larsens Morfader, Niels Frederiksen, tjente i Øster-Hæsinge — paa Napoleonskrigenes Tid — indtraf der 7 tørre Aar. Vandet svandt saadan i Arreskov Sø, at de maatte gaa langt ud for at kunne bade. Men derude var Søbunden besat med Fyrrestubbe, der stod ret tæt sammen.

De gamle sagde tidt: Vi har prøvet meget, vi har gennemgaaet de 7 tørre Aar.

Fortalt 1938 af Gmd. Niels Frederik Larsen i Sallinge, født i Gerup ²/₁ 1854.

J. Pilegaard.

»Kaleko Mølle«,

Diernisse Sogn, ca. 1 km fra Faaborg,
daglig aaben ved Henvendelse paa Plejehjemmet.

Voksne 25 Øre.

Foreninger og Skoler Rabat.

August F. Schmidt:

Morsingboer i gamle Dage I—IV (H. Hansens Boghandel, Nykøbing Mors, 1930—38).....	Kr. 13,50
Jeppe Aakjær. (Eget Forlag, Brabrand, 1933).....	2,50
Bytyr og Byorne. (Eget Forlag, Brabrand, 1934).....	2,50
Jenle og Jenlefesterne. (Eget Forlag, Brabrand, 1935).....	3,00
Jakob Knudsen. (Eget Forlag, Brabrand, 1936).....	2,00
Peter Adlers Breve til P. V. Jacobsen. (Eget Forlag, Brabrand, 1937).....	3,00
Brabrand og Aarslev Sognes Historie I. (Eget Forlag, Brabrand, 1937).....	2,50

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg skriver en Artikelrække om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 40 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang.....	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	—	- 2.50, — - 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50, — - 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50, — - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2.00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»En god og solid lille Bog om den ejendommelige og betydelige fynske
Bonde: Landbruger, Frugtavler, Husflidsmand og historisk Forfatter, en af
Danmarks ikke saa helt faa lærde Bønder . . . Ingen vil fortryde at stifte Be-
kendtskab med Lærer Frydendahls ypperlige lille Skrift om den Mand.«

A. M. i Bavnen.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: O:gruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: h. C. Frydendahl: S. Jørgensen, Kistrup. —
Gunnar Knudsen: Kistebrevenes Udbredelse.

11. hæfte.

November 1938.

11. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

FYNSK HJEMSTAVNSSAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40,000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning. Samlingen skal senere overflyttes til et offentlig tilgængeligt Studielokale ved Fyns Stiftsmuseum.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Overbibliotekar J. Christian Bay, Chicago, et Avisudklip.

Fra cand. pharm. H. Brandt, Faaborg, 62 Henvisningssedler og 11 Udklip.

Fra Pastor Clausen, Korinth, 2 af Johannes Clausens Smaaskrifter, et Billede og en Originaltegning fra 1855, forestillende Premierløjtnant, senere Kaptajn Edv. Nielsen.

Fra Pressefotograf E. Christoffersen, Odense, 417 fotografiske Optagelser.

Fra Pastor L. P. Fabricius, Gislev, 1 Udklip.

Fra Rentier Rs. Jensen, Trunderup, ca. 97 gamle Papirer.

Fra Fru Juul, Sommerlyst, Avernakø, 10 Fotografier, 59 Prospektkort, 1 haandskreven Visebog, 1 gl. Lejlighedssange o. lign.

Fra Botanisk Gartner Axel Lange, København, 3 gl. Viser.

Fra Forfatterinde C. Reimer, Odense, en Samling Blade til Udklipning.

Fra Lensgrevinde L. M. Reventlow, Brahetrolleborg, et Brev fra Premierminister Chamberlain.

For alt dette udtaler jeg min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.

August F. Schmidt:

Danske Vider og Vedtægter, 5. Bind.

Den fortrinlige Samling »Danske Vider og Vedtægter eller gamle Landsbylove og Byskraaer« er tidligere omtalt paa dette Sted. Udgivelsen blev i sin Tid paabegyndt af Poul Bjerger og Thyge J. Sæegaard og er senere videreført af August F. Schmidt. Den, der vil studere gammelt Landsbyliv i Fællesskabets Tid, kan ikke komme uden om dette Værk, der med sine fortrinlige Register er et uvurderligt Hjælpemiddel.

Det nylig udkomne 5. Bind indeholder fra Fyns Stift Vider og Vedtægter fra Middelfart, Lumby, Allesø, Sandager, Horne, Munkebo, Lydinge Gaarde og Haagerup.

Bogen er paa 360 Sider og koster kun 5 Kr.

H. C. F.

Kistrup Skole.

S. JØRGENSEN, KISTRUP

1838 — 16. JUNI — 1938

AF H. C. FRYDENDAHL
(Fortsat)

HJEMLIV

Der er ingen Tvivl om, at det har været et stort Øjeblik i Søren Jørgensens Liv, da han i Maj 1864 førte Marie Kirstine Andersen som sin Hustru ind i Kistrup Skole. Fremtiden laa for dem i et forjættende Skær.

Stor Herlighed i økonomisk Henseende var der vel ikke til at begynde med. Jørgensen selv havde jo hidtil kun kendt til trange Kaar, og hans Brud førte vel heller ikke stor Rigdom med sig. Men som Gaardmandsdatter havde hun dog noget Udstyr. Til hendes Medgift hørte i hvert Fald foruden Sengeklæder og en gammel Dragkiste — et Arvestykke fra hendes Bedstemoder; den staar nu i Sønnen Sophus's Hjem — en sort Hest og vist ogsaa et Par Køer¹); der hørte jo Landbrug til Skolen.

Alt tyder paa, at Samlivet mellem Ægtefællerne, der skulde komme til at strække sig over næsten to Snese Aar, er forløbet paa en god Maade. Hustruens Sindslidelser har dog nok til Tider lagt et Tryk over Hjemmet. Der var Sindssyge i hendes Søskendeflok. Sorger blev de heller ikke skaanet for. Gentagne Gange

blev en lille Barnekiste ført fra Hjemmet til Kirkegaarden i Øster-Hæsinge. Der fødtes i Ægteskabet syv Børn i Aarene 1865—78. De fire blev ikke en Maaned gamle. De tre, de fik Lov at beholde, var Martin Sofus Jørgensen (nu M. Sophus Arildskov²⁾) f. $24/4$ 1866, Jutta Mettiné Caroline Jørgensen, f. $7/1$ 1869, og Niels Johan Andreas Jørgen-

C. N. Overgaard fot.
Jutta Jørgensen.

C. N. Overgaard fot.
Niels Jørgensen.

sen, f. $8/3$ 1873.³⁾ Til Sorgen over Tabet af de andre Børn kom senere andre tunge Sorger og Skuffelser.

At Jørgensen med Interesse og Dygtighed gik op i sit Skolearbejde, fremgaar af, hvad der tidligere er skrevet herom. Men han var ogsaa interesseret i den Befolknings Ve og Vel, han havde sin Gerning iblandt.

Vi har under Omtalen af hans Skolevirksomhed med hans egne Ord hørt, at han arbejdede for Anlæg af Forsøgshaver for Skolebørnene, der skulde oplæres i Havedyrkning, navnlig Frugt- og Humleavl. Han fortsætter i samme Artikel, »Et Tidsspørgsmål«, hvorfra det paagældende Citat er hentet:

»Idet jeg nedskrev ovenstående, var jeg ikke fri for at frygte, at en og anden vilde mene, at jeg havde anslået Værdien af Have- og Frugttrædyrkning for højt. — Det er mig derfor en stor Glæde at kunne medgive foranstående en Udtalelse af en Mand, hvis Sagkyndighed ingen

vil kunne bestride. Det er den dygtige Gartner Vendt fra Roskilde, der alt på Landmandsmødet 1863 udtalte sig derom således:

»Når ikke alene Bondehøjskolerne men også Skolelærerne i hvert Skoledistrikt vilde lære Börnene endel af Havedyrkningen, navnlig Frugtræavlen, vilde derved fremkomme en ny Industrigren, og når Udstykningen da engang gik såvidt, at Folk ikke vidste, hvad de skulde ty til, og hvortil de mange Hænder skulde bruges, så var der en Industrigren for Landalmuen, hvorved den for endel kunde ernære sig.«⁴⁾

Han søgte selv at virkeliggøre sine Ideer, ogsaa uden for Skolen. Hans Søn Sophus siger herom:

»Det var et fattigt Skoledistrikt i Ny Stenderup. Far skaffede Dværgtræer til de mange Smaahjem. Vi fulgtes ad ud med Planterne paa Ryggen, plantede dem. Betalingen gik det smaat med. Men Far var ikke karrig. — Aldrig gik en trætvandrer sulten fra Fars og Mørs Bord.«⁵⁾

Til Skolen hørte en Jordlod, »omtrent 8 Tdr. Land af mindre Bonitet«⁶⁾. Jorden var stærkt bakket og sandet, delvis uegnet til Dyrkning, »kun Knotter omkring hist og her«, som en Meddeler udtrykker sig. Jørgensen havde nok i sin Barndom og første Ungdom tjent Bønder og altsaa lært Landbruget at kende fra den praktiske Side; men hans Hovedinteresse laa afgjort ikke i agrarisk Retning. Naboerne har uden Tvivl ofte rystet paa Hovedet ad hans Landbrug. Da den sorte Hest var død, gravede han det meste af den Jord, der var noget værd, med Greb og Spade. »Vi triller Sæden ind paa en stor Hjulbør; det kan godt gaa, men det er noget sent og besværligt«, skriver han engang til Rasmussen Søkilde.⁷⁾

Men hans Gartneri fik Folk Respekt for. Han var jo fra først af uddannet til Gartner, og selv om Læreren og Historikeren i ham havde sejret over Gartneren, lagde han aldrig Gartneriet helt paa Hylden. Han yndede langt mere Spaden end Ploven. Han plantede Frugtræer, helst Dværgtræer, Brombær, Hindbær og især Jordbær, som han forstod at faa til at gro udmærket paa de sandede Banker. Han var ret stor Leverandør til Konservesfabrikken i Faaborg og var interesseret i Konservessagen, der en Tid ogsaa stærkt optog hans Ven Rasmussen Søkilde, som han ofte drøftede Havespørgsmaal med. Hør dyrkede han ogsaa, og Pileplantning var han en Ynder af.^{22/12} 1893 skriver han til sin Broder: »Jeg har ogsaa i tidligere Tider spildt mange Penge paa mit Agerbrug; nu hverken saar eller pløjer jeg; men Græs kan Jorden nu give, og det i Mængde,

og det var sidste Sommer Penge værd, og den Del, der drives som Have, giver godt.«⁸⁾

Hans Interesse for Havedyrkning og Frugtavl gav sig undertiden Udslag i Artikler til Fagbladene.

Haven ved Skolen fik han i fin Stand. »Vi havde en køn Have«, fortæller hans Datter. »Der var en stor Eg med Bænke om i Haven. Og der var ingen i Egnen, der havde den Slags Pærer, som vi havde i Skolens Have. Der var et stort Buskads med valske Nødder. Op til Legepladsen var der lavet Terrasser. Men nu er der jo plantet Graner paa Skolelodden. Dengang var det hele meget kønnere. Der var et nydeligt Skovparti paa en Bakke.«⁹⁾ Jørgensen yndede meget Stenhøje.¹⁾

P. Jensen fot.
M. Sophus Arildskov.

Datteren synes at have arvet Faderens Anlæg for Frugtavl. Sammen med sin Mand, Mads Madsen (f. i Køng $\frac{5}{3}$ 1874, d. i Halsmose $\frac{9}{2}$ 1938), drev hun gennem næsten to Snese Aar en stor og udstrakt Frugt-

avlervirksomhed. Sønnen Niels har ogsaa fra Faderen arvet udmærkede Anlæg for Gartneri. Han fortsatte det ved Kistrup Skole begyndte Gartneri og er som Jordbær dyrker blevet landskendt under Navnet Jordbær-Jørgensen. Sønnen Sophus, der i Modsætning til sine Søskende kom hjemmefra i en ung Alder, har især givet sig af med Landbrug. I sine senere Manddomsaaer har han begyndt at frugtbarøre det Tegnentalent, han allerede tidligt lagde for Dagen og ogsaa dengang fik udviklet noget, og som øjensynligt ogsaa er en Arv fra Faderen. Han har med Forkærlighed og Dygtighed tegnet Hunde og i de senere Aar skabt sig et nyttigt Speciale ved at tegne gamle københavnske Bygninger, der er dømt til Nedrivning.

I øvrigt har alle de tre Børn arvet noget literært Anlæg fra Faderen. Sophus har f. Eks. skrevet om Jagt og Hundeopdræt i Fagblade, Jutta og Niels om Havebrugsspørgsmaal i Fag-

blade, og i et af Niels's Indlæg i Polemikken om Faderens Papirer oplyser han, at Jutta en Tid var Medarbejder ved »Ugens Nyheder«, og at han næppe selv var voksen, før han »vilde ligesom Fader« og bombarderede Ugebladenes Redaktioner, men ganske vist ofte ramte Papirkurvene; dog har et Dagblad bragt over 1000 Sider Føljeton fra hans Haand, oversat fra Fransk, Tysk og Engelsk. Han skriver i denne Forbindelse: »At vi Børn ikke fortsatte med Pennens Arbejde, skyldes sandelig ikke Mangel paa Aand. — Men det praktiske Liv giver bedre Guld og bedre Livsvilkaar.«¹⁰⁾ Senere har han alligevel — under ændrede Livsvilkaar — skrevet adskillige Noveller med spændende Titler.¹¹⁾ De er dog vist næppe blevet trykt.

Naar Jørgensen trængte til legemligt Arbejde efter det anstrengende Arbejde i Skolestue og ved Skrivebord, tog han Spaden i Haanden, og han kunde da med lige saa stor Ihærdighed gaa op i sit Gartnararbejde som i sit Skolearbejde og sine historiske Forskninger. Sophus har fortalt: »I 1872 gik vi og gravede ved Kanten af Skoven — Skolen laa lige ved Kanten af Gammelskov — og skulde samle Sener op. Da blev det et forfærdeligt Stormvejr. Granerne knagede og brasede ned. Men Far gik ikke ind, fordi det stormede. Han blev ved sit Arbejde.«¹⁾ Dette lille Træk er vist typisk for den Ihærdighed, hvormed han gik op i sit Arbejde, af hvad Art det end var.

I nogle Aar udførte han et ret stort kommunalt Arbejde. Han var Sogneraadsmedlem 1886--91. De første Aar lykkedes det ham at undgaa Formandsstillingen; men de sidste tre Aar maatte han paatage sig den. Han tog sig samvittighedsfuldt af Sagerne; men det trykkede ham alligevel, at alle de mange Timer, han af sin Fritid ofrede paa kommunalt Arbejde, jo i Grunden blev frarøvet det Aandsarbejde, der var blevet hans kæreste Sysse; de burde have været ofret paa Historiens Alter. Da han ²/₁ 1889 meddelte sin Broder, at han var valgt til Sogneraadformand, tilføjede han: »Med det, jeg i Forvejen havde at gjøre, er det næsten for meget. Det gjør blandt andet, at jeg næsten aldrig kan være ude.«⁸⁾ Naar det saa tilmed var skralt med Helbredet, trykkede de kommunale Pligter dobbelt. I et Brev ²⁴/₂ 1889 til Grøv Bille Brahe-Selby skriver han: »Jeg har havt Halsbetændelse og i den Tid i den strænge Kulde havt et Sogneraadsmøde og i 5—6 Timer refereret Sogneraadssager. Det var en farlig Historie, men det gik dog, skjøndt det vel næppe frem-

mede Helbredelsen.«¹²⁾ Ærgrelser kunde Arbejdet ogsaa medføre. ^{2/9} 1890 skriver han til Greven: »Fra Mandag begynder jeg Ferien; men jeg har en Sogneraadssag, der maaske tager mig de første Dage. — Jeg skal have Birkedommeren til at tage sig af den ene Skoleforstanders Opdragelse. Det er vor navnkundige Venstrefører Hr. H. Nielsen. Sogneraadet havde den 21. f. M. valgt ham til at opkræve Mulkter for Skoleforsømmelser og tilstillede ham Listen ved et Medlem af Sogneraadet. Den store Mand kastede Listerne paa Gaden og erklærede intet at ville gjøre med det Sk...«¹²⁾ — Og ^{24/10} 1889 til Samme: »Jeg blev skammelig snydt for min Tid sidste Søndag; der blev ved at komme Folk i Sogneraadssager den hele Dag, saa jeg ikke fik mange Linier paa Registeret.«¹²⁾ Han længtes efter Befrielsens Stund. Det ser vi af Bemærkninger som denne i et Brev til Rasmussen Søkilde: »Nu har jeg da snart kun 11 Maaneder tilbage, saa er jeg færdig med det kommunale Væsen. Jeg tæller Dagene, til jeg faar min Frihed igen. Stundom tænker jeg paa at skrive lidt og faar begyndt, men saa kommer Sogneraadsbrevene, og saa er Freden forbi.«⁷⁾

Da det endelig var overstaet, skrev han til Broderen:

»Ja, nu er jeg fri for Sogneraads Væsenet! Det skal Du have Ret i, at det er en fattig Fornøjelse og en ringe Ære. For en Gaardmand kan det maaske være behageligt, skjøndt det skal rigtignok være en sær Gaardmand, der skal finde Behag i den Idræt. — Naar jeg har afholdt mig fra at søge til Byerne, har det for en meget væsentlig Del været af Frygt for og Afsky for de kommunale »Æresposter«; men Ingen undgaar sin Skæbne, og jeg har ogsaa maattet trække i Tøjet, og seks Aar af mit Liv er paa en Maade bleven mig franarrede. Jeg kunde dog vistnok have udrettet noget bedre i den Tid end udregne Ligninger, opgøre Kommuneregnskaber og skrive om Alimentation m. m. — Gud ske Tak, at jeg nu har faaet Frihed. Nu skulde jeg til at se at indhente det forsømte.«⁸⁾

Naa, nogen Interesse for kommunale Sager blev der dog altid tilbage. Han skriver undertiden til Rasmussen Søkilde om kommunale Emner, ^{4/11} 1890 havde han endda skrevet til denne:

»Jeg kunde have stor Lyst til at aabne en Række Skrivelser om kommunale Sager i Stiftstidenden. Hvad siger Du om den Ide, og kunde Du ikke faa Lyst og Lejlighed til at være Delta-

ger. Folk har nu saalænge havt travlt med at skildre de ærede Sogneraad — kunde det ikke for en Forandrings Skyld være rimeligt, at de ærede Sogneraad saa lidt paa Verden gennem deres egne Brilller og fortalte, hvad de saa?«⁷⁾

Jørgensen var betænkelig over for at modtage Tjenester af Beboerne, naar han havde en Anelse om, at de ønskedes gengældt med Frigivelse for deres Børns Skolegang.¹³⁾ Men han var ikke selv vrangvillig med Hensyn til at yde Folk Tjenester, f. Eks. hjælpe dem med Skriveri, digte Gravvers og lignende.

Kommunale og skolemæssige Anliggender førte ofte Beboerne til Kistrup Skole. En Del kom der ogsaa til de Gudstjenester, Sognepræsten i en Aarrække jævnlig afholdt der. Privat Selskabelighed i større Stil var der ikke meget af; men adskillige af Naboerne kom dog paa Besøg i Skolen, ligesom Jørgensens som en Følge af deres Stilling kom noget ud til Familiegilder. Jørgensen kunde nok holde Taler ved festlige Lejligheder og ogsaa skrive Festsange. Men han mestrede dog nok mere Samtalens end Talens Kunst. Naar han begyndte paa en historisk Udredning af et eller andet Spørgsmaal, da blev der lyttet i den Kreds, der sad omkring ham. Sønnen Sophus skriver om ham:

»Far var ikke fremtrædende, holdt sig helst i Baggrunden. Men spurgtes han om noget, var han altid beredvillig. Var godt lidt af alle. Kun i Politik, naar den høje Jørgen Dalkilde fra Svanninge kom, kunde Far blive revet med og forsvare sine Grundsætninger med Fynd og Klem. Det var mine store Øjeblikke, naar de to ellers særlig gode Venner kunde faa Stuen til at ryste. Jørgen Dalkilde var Rigsdagsmand dengang.«⁵⁾

Som foran berørt fik Jørgensen ikke sjældent Besøg af Historikere, der var paa Indsamlingsrejse eller ønskede at drøfte historiske Spørgsmaal med ham. Blandt de fjernere boende, som han i en Aarrække stod i Forbindelse med, maa især fremhæves Fr. Krarup, der gentagne Gange besøgte ham. Krarup skriver ^{17/2} 1876 i et Brev til Rasmussen Søkilde om Jørgensen: »Han er som Medarbejder mere end Guld værd.«⁷⁾ Ogsaa Historikeren Fr. Barfod synes at have været i Kistrup Skole.

Særlig Fornøjelse havde han af et Besøg af Hofjægermester Lindegaard og Frue fra Lykkesholm, der kom kørende sammen med Lærer P. C. B. Bondesen, Ellested, hvem

Jørgensen ogsaa havde noget Samarbejde med, bl. a. angaaende Lykkesholms Historie. Jørgensen havde i artige Vendinger indbudt Herskabet til at følge med Bondesen, naar denne kom i Lykkesholms Vogn, og han glædede sig til at vise Selskabet om i »Alperne«. Det Besøg, han tidligere havde aflagt paa Lykkesholm, havde knyttet ham nær til Familien Lindegaard, en Tilknytning, der blev styrket gennem det fleraarige historiske Samarbejde, han havde med Hofjægermesteren. Hans Besøg paa Lykkesholm stod i en egen Glans for ham og lagde ham følgende poetiske Vendinger i Pennen i et Brev til Hofjægermesteren ^{4/11} 1880:

»Nu skinner Solen næppe saa varmt over Lykkesholm, som den gjorde det i Høsten, og Svalernes Leg over Søen kan ikke længer ses fra Bænken under den store Ahorn. Jeg vil haabe, at de herlige Træer i Haven og Parken have udholdt den seneste Tids vældige Storme. — Under min travle Syssel træder ofte som et herligt Billede Erindringen frem om de herlige Dage, jeg tilbragte paa Lykkesholm i Sommer, og med Højagtelse og Taknemmelighed mindes jeg Gaardens ædle Herskab, som hjerteligt hilses fra Deres ærbødigt hengivne

S. Jørgensen.«¹⁴⁾

Greven fra Hvedholm besøgte ham ofte. Han tilkendegav paa mange Maader, hvor højt han værdsatte Jørgensen. Han sendte ofte, især til Julehøjtiderne, Gaver til Familien i Kistrup Skole. Undertiden var det Vin eller spiselige Varer som Ænder, Gæs eller Harer, undertiden Kaffekopper, en smuk Mappe eller en lille Kongebuste. Hvor omsorgsfuld han var for Jørgensens Helbred, fremgaar af, at han engang bekostede et Gebis til ham. Dette takkede Jørgensen gentagne Gange for. ^{31/12} 1898 skriver han f. Eks. til Greven: »Jeg har i denne Ferie havt det udmærket godt, havt Arbejdslyst og Arbejdsevne. Jeg tror, at det er Hr. Kjærs gode Tænder, der lægge Aar til min Alder, ellers forstaar jeg det ikke.«¹²⁾ Da Jørgensens Kræfter alligevel et Par Aar efter for Alvor svigtede, stillede Greven sin Vinkælders Indhold til hans Raadighed og tilbød 500 Kr. til en Rejse til et Badested.¹⁵⁾

Der var dog næppe nogen af Jørgensens Venner, der kom saa ofte i Kistrup Skole som Rasmussen Søkilde. Stærkt optaget af Arbejde var de begge, og ofte maatte et Brev gøre det ud for et Besøg; men i Brevene findes jævnlig Udtryk som

»Jeg længes efter at se Dig og tale med Dig«, og naar Tiden tillod det, tog de helst selv Turen »omkring Søen«, et Udtryk, der ofte forekommer i Brevene. Da kunde det knibe at naa til Ende med Drøftelserne. Det kunde være Havebrugsspørgsmaal og kommunale Spørgsmaal, der optog dem; men det var dog mest historiske Problemer. Naar der tilsidst maatte brydes op, fulgte den ene Familie gerne den anden paa Vej; men det kunde vare længe, før Mændene fik sagt det sidste Ord ved Sollerupgaard, hvor de gerne skiltes. Rasmussen Søkilde's Datter, Fru Rasmine Petersen, fortæller:

»Jeg husker saa tydeligt, de kom en Gang imellem paa Besøg her hjemme. Altid fulgte Madam Jørgensen og Datteren Jutta med. Jutta og min Søster Anna var gode Veninder. Det var jo saa Turen rundt om Søen, som Jørgensen udtrykker sig, naar der skulde tales Historie. Og saa mindes jeg Far og Jørgensen i fortrolig Samtale i Haven og Kontoret. Kom vi til Kistrup, husker jeg, hvor mørkt der var inde i Stuerne, de store dystre Graner lige oven over Vejen udenfor; men Haven paa den Skraaning, der laa, var fuld af dejlige Grøntsager, Havesager og Frugt, og Jørgensen fuldt oplaget, men altid et venligt Ord til os Børn.«¹⁶⁾

Brevene fra Jørgensen til Rasmussen Søkilde, hvoraf 62 forefindes samlede og et Par spredte i Rasmussen Søkilde's Samling i Landsarkivet i Odense samt et Par paa Gaarden Søkilde — af Brevene fra Rasmussen Søkilde til Jørgensen er kun et enkelt bevaret, og det af den Grund, at Jørgensen har skrevet Brev til Rasmussen Søkilde bag paa det. — bærer tydeligt Vidne om det smukkeste Venskabskab mellem de to aandsbeslægtede Mænd, der gennem to Snese Aar stod i et saare frugtbart Samarbejde. Der haves kun Kendskab til en enkelt Episode, hvor der spores en Mislyd i Forholdet.

Lærer Th. J. Nørrelund i Haastrup søgte i et Brev af 8/9 1888 til Greven paa Hvedholm¹²⁾ at gøre denne interesseret i at faa Rasmussen Søkilde til at udarbejde en Beskrivelse af Hvedholm, Stensgaard, Østrupgaard og Damsbo, hvad han var villig til paa visse Betingelser; navnlig vilde han først vide, om Greven vilde understøtte Foretagendet. Greven afæskede Jørgensen en Udtalelse. Jørgensen sendte ham 13/9 s. A. et Brev, der ikke lod noget tilbage at ønske i Retning

af Tydelighed. Et Uddrag af Brevet gengives her, ogsaa fordi det viser, hvilke strenge Fordringer Jørgensen i sin modneste Alder stillede til et historisk-topografisk Arbejde. Efter en Om-tale af de økonomiske Ofre, der udkrævedes, hedder det:

»Jeg ved godt, at Hr. Søkilde kjender en nemmere Vej. Han har faaet den godmodige Archæolog til at give sig et Udtog af sin Beskrivelse af Egnen; naar Søkilde sætter lidt folkelig Sauce herpaa, saa er han færdig med den Historie. Hvis han kommer ligesaa heldig fra det med Architekten og Tegneren, saa gaar det jo bedre, eller han kan hjælpe sig med en 40aarig Beskrivelse af Rundkirkerne, der staar i Kirkehistoriske Samlinger. — Saa har jeg i sin Tid ladet noget trykke om Stensgaards gamle Ejere og forskjellige Forhold vedrørende Svanninge, det gaar vel dermed som med alt af den Slags, at Hr. Søkilde betragter det som sin lovlige Ejendom. For mit Vedkommende skal jeg ikke protestere. — Paa den Maade vil nogle hundrede Kroner kunne være en betydelig Støtte for Foretagendet, thi saa burde det kunne bære sig selv.

Men den Slags Topografier har Redaktøren af Historisk Tidsskrift Bricka givet en Bedømmelse af i »H. Tidsskrifts 5. Række 1. Bind«, som maaske er vel skarp, men som jeg i alt væsentlig kan underskrive. — Det vil dog sige: Dersom et Godsarchiv er udkastet i Gaarden og flyver for alle Vinde, eller en i archæologisk eller paa anden Maade interessant Egn henligger ubeskreven, saa er det en stor Fortjeneste at levere selv en meget ufuldkommen Skildring. Naar jeg i sin Tid har leveret velvillige Anmeldelser af Søkilde's Bøger, saa har det selvfølgelig været under den Forudsætning. — Det er ogsaa sandsynligt, at Søkilde's Bøger have henledet Direktionens Opmærksomhed paa Herredet. Men paa den anden Side har Sagkundskaben udtalt en Dom over disse Bøgers absolute Værdi, da han jo ellers burde have været selvskreven til at have udført dette Arbejde. — Naar Søkilde mener at Fordringerne til hans Præstationer nu er de samme, som da han skrev de af Nørrelund nævnte Værker, saa vil han nok blive overbevist om sin Fejltagelse.

Vil Dhr. sige: »Ja Egnen i Oldtiden vil vi gaa let henover, for det er jo nu en Gang gjort af sagkyndige Folk.« Saa bliver det dog en egen Sag med en Stedsbeskrivelse, der forbigaar Stedets største Mærkelighed. Jeg kjender intet andet Sogn, der som Horne S. har henimod 100 mærkelige archæologiske Numre.

. . . Det er naturligvis ingen Fornærmelse mod Gaardmænd, Godsforvaltere, Skolemestere o. s. v., naar man betvivler deres Duelighed til at levere topografiske Arbejder. Hertil udfordres en saadan alsidig Uddannelse og et saadant Fond af Kundskaber, som kun meget faa ere i Besiddelse af. Jeg kjender kun én Mand i Danmark, nemlig Geheimekonferentsraad Wegener, der i sine kraftige Dage viste, at han kunde løse Opgaven. Direktionen for Mindesm. B. forudsætter ikke en Gang, at den, der beskriver Gravhøjene, er bygningskyndig eller kunstforstandig, og jeg har endnu ikke truffet den, der har følt sig fornærmet over denne Tvivl.

Jeg vil altsaa gjerne indrømme Hr. Søkilde alle mulige gode Egenskaber; men jeg betvivler kun, at han og for den Sag nogen enkelt Person kan levere et topografisk Værk over Grevskabet Brahesminde, der kan fortjene Prædikaten »støttet af Grevskabets Besidder.«¹²⁾

Der er dog vist her paa Grund af Jørgensens Temperament, der kunde give sig stærke Udslag, naar han følte sig gaaet for nær, hvad han som Bibliotekar og Arkivar paa Hvedholm aabenbart har gjort i dette Tilfælde, løbet ham Udtryk i Pennen, som han efter rolig Overvejelse ikke vilde have brugt.

Ellers mærkes overalt den største Redebonhed til gensidig Hjælp og Støtte, en Hjælp og Støtte, der i Retning af Meddelelse af Oplysninger, Korrekturlæsning og Anmeldelse af Bøger dog nok bragte Rasmussen Søkilde de største Gevinster. Deres Venskab bestod enhver Prøve og var Jørgensen til stor Trøst, da tunge Sorger formørkede hans senere Aar.

Da Jørgensens Broder, Lars Hansen, der jo var 20 Aar yngre end han, naaede den modnere Alder, vandt han ogsaa i ham en god Ven. Ikke sjældent tog han en Tur hjem til det kære Ørbæk for at besøge Moder og Broder, undertiden ene og da ofte til Fods, undertiden ogsaa sammen med Hustru og Børn. Sønnen Sophus har fortalt følgende Barndomserindring:

»En Jul var jeg gaaende eller løbende til Ørbæk; der var 5 Mil. Saa blev det et stærkt Snefald, og alle Veje røg til. Jeg havde ikke uden tynd Trøje og Benklæder paa. Min Hvergarnsfrakke hang hjemme. Saa pakkede Far Frakken ind og gik ud over Marker, Grøfter og Gjærder og kom til Gaarden ved Ørbæk Aas, hvor jeg var paa Juleferie. Næste Dag fulgtes vi ad hjem — for jeg skulde begynde Realskolen i Faaborg.«⁵⁾

Lars Hansen ernærede sig som Væver i Ørbæk. Senere blev han ansat som Postbud i Ellested. Han havde som før omtalt i sin første Ungdom opholdt sig i Kistrup Skole en Tid for at faa udvidet Undervisning. De to Brødre førte senere en ret flittig Brevveksling med hinanden. Jørgensens Ord til Broderen ^{22/12} 1893: »Jeg er den mest efterladende Brev-

Lars Hansen.

skriver, der kan tænkes⁸⁾ gøres til Skamme af saavel Brevene til Broderen som af hele hans øvrige udstrakte Brevveksling. De 20 Breve fra Jørgensen til Broderen, der er bevarede⁸⁾, giver Indblik i et godt broderligt Forhold.

Lars Hansen interesserede sig meget for Broderens historiske Studier og foretog selv under dennes Opmuntning og Vejledning mindre historiske Undersøgelser. Han samlede saaledes Kirkebogsuddrag. Da han var kommet lidt frem i Arbejdet, opmuntrede Jørgensen

ham: »Bravo! Du er jo allerede en hel Genealog.«⁸⁾ Han skrev i Aarenes Løb til fynske Dagblade en Del Artikler, mest om historiske Emner fra Ørbækegnen.

Bortset fra de Rejser, Biblioteksarbejdet medførte, forlod Jørgensen med Aarene mere og mere sjældent sit Hjem. Han samlede sig om sit Arbejde og sit Hjemliv.

Særlig Sans for at gøre Hjemmet propert og hyggeligt havde hans Hustru efter mange samstemmende Udtalelser ikke. Det hang vel sammen med hendes ejendommelige Væsen. Hun blev efterhaanden noget sær, og det noget indesluttede Liv, de i de senere Aar førte, maatte ogsaa sætte sit Præg paa hendes Mand. Men god Forstaaelse og Enighed raadede mellem Ægtefællerne, og det bødede paa meget. Fr. Krarup skrev ^{4/10} 1877 til Rasmussen Søkilde: »Hvad Jørgensen angaar, haaber jeg, at hans Kone maa være kommet sig, uden hvilket jeg frygter

for, at han næppe er i Stand til at glæde sig ved Livet«.7) En Hjælpelærer fra de senere Aar omtaler det gode Familieliv, der levedes.17) Sønnen Sophus oplyser:

»Far læste tit eller gav Mor sine Artikler og Uddrag at læse, og hun elskede at læse det og takkede Far inderligt«.5) »Far elskede Skoven og Dyrene. Naar Uvejr trak op, hvad der skete tit i min Barndom, tog Far en Paraply med, og saa gik vi to op i Gammelskov, hvor der var glimrende Udsigt over Arreskov Sø. Saa fortalte Far mig om Elektricitet — og det var et glimrende Syn, naar Lynet slog ned i Søen«.5) »Far var middelstor, men meget bredskuldret, bar altid Brillen, da han var meget nærsynet«.5) »Mine første Forestillinger om min Far var hans utrættelige Flid. Enten læste eller skrev han, eller vi arbejdede i Mark og Have. Han laa aldrig og drev paa en Sofa«.5) »Far var glimrende Fodgænger. Hver Søndag gik Far og Mor og vi Børn til Østerhæsing Kirke. Der var ca. 1 Mil. Mor var tit med i Faaborg, der var ogsaa 1 Mil, men hun elskede ogsaa at gaa«.5)

Nøjsomhed, Flid og Slid er det, mange samstemmende Vidnesbyrd om Familielivet i Kistrup Skole munder ud i.

Arbejdet var en Fornøjelse, ja en Fornødenhed for Jørgensen. I et Brev (1889) til Broderen siger han: »Skriveriet er det grumme svært at slaa igennem med; men som Fritidssyssel er det meget fornøjeligt, og det kan saa nok undertiden give en rar lille Biindtægt«.8) Hans Skriverseri har uden Tvivl indbragt ham saa meget, at det i Forhold til Datidens Lærerlønning har betydet en Del for Familien. Han skrev mest til Blade og Tidsskrifter, der betalte Honorar, selv om dette ikke har været stort. Oplysende i saa Henseende er følgende i et Brev til Grev Bille-Brahe-Selby 29/8 1882:

»Embedsgjæringen levner mig en kjøn Sum af Fritid, som jeg slet ikke fristes til at bruge paa anden Maade; jeg har en saa stor fast Indtægt, at den med Renterne af min lille Formue kan give dagligt Brød; hvad jeg ellers kan tjene, kan jeg anvende paa Indkjøb af Bøger, paa Rejser til Archiver og Bogsamlinger. Jeg fortjener derfor slet ingen Ros eller Ære derfor; jeg har ikke nødig at skrive for Brød, kan derfor ogsaa faa Tid til at udføre Arbejdet, saa det kan staa sin Prøve. Min lille Afhandling om Deres Slægtning Eske Bille kostede mig to Aars Arbejde, indbragte i Honorar 32 Kr. Arket, det højeste der gives for den Slags Arbejder; en Videnskabsmand, der ikke var Rigmand, kunde næppe have gjort det.«12)

Honorarspørgsmaalet har dog ikke været det afgørende for ham. Til Broderen skriver han saaledes ^{18/11} 1888:

»Kulden har generet mig en Del, saa jeg ikke rigtig har havt Arbejdslyst, hvad der ikke har været rigtig heldig, da jeg har en hel Del, jeg skulde have skrevet; men skrive, naar jeg ikke rigtig har Lyst, gjør jeg ikke gjerne, thi det kan let faa slemme Følger for En selv, og Arbejdet kan saamæn godt undværes; Verden gaar alligevel sin egen skjæve Gang.«⁸⁾

Han havde dog den Glæde at se sit historiske Arbejde anerkendt fra alle Sider. Et Udtryk herfor er det, at han allerede i 1874 modtog en literær Understøttelse.¹⁸⁾

En Tilfredsstillelse maa det ogsaa have været for ham, da selve den kritiske C. F. Bricka ønskede ham medtaget i det af ham redigerede »Dansk Biografisk Leksikon«, hvor Arkivar Oluf Nielsen skulde skrive hans Biografi. Han skrev i den Anledning til sin Moder ^{6/2} 1894:

»Men kan Du tænke Dig, at jeg i Aften skal hen at skrive mit Levnedsløb, da jeg skal tages med i en Levnedsskildring af alle saadan — skal vi kalde det bekendte eller berømte? — Mænd, i alt Fald af saadanne, der i en eller anden Retning have præsteret en Smule ud over det almindelige Maal. Det er mig svært nok, thi jeg skal give en Fortegnelse over, hvad jeg har skrevet, og det kan jeg ikke huske. Jeg har aldrig ventet eller ønsket, at nogen skulde interessere sig for eller tage Hensyn til mig. For Din Skyld er det mig dog kærere end for min egen, thi det er jo dog et Vidnesbyrd, der overlever baade Dig og mig, for at Din Søn dog ikke har levet helt til Unytte her i Verden.«⁸⁾

Han havde efterhaanden gjort sig fortjent til den Betegnelse, en anden af hans Biografer, Historikeren Hans Olrik, gav ham: den Mand, som omkring 1880 var den ypperste Historiker inden for den tyske Lærerstand, ja i hele den danske Folkeskole.¹⁹⁾

Et andet tydeligt Bevis for Paaskønnelse modtog han, da han efter Indstilling af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udnævntes til Dannebrogsmænd ^{27/9} 1897. Selv om han mange Aar tidligere, i Anledning af Spørgsmaalet om en Hædersgave til Biskop Monrad, havde udtalt, at han just ikke kunde »sige at være nogen Ynder af de Bekransninger, Hædersgaver og andet Flitterstads, af hvilke der i vor Tid, efter Venners Opfordring, falder en rigelig Regn på Bisper, Præster, By-

og Sognefogder, Skolelærere og Forvaltere osv. osv.«²⁰⁾, er der dog ingen Tvivl om, at det har været en stor Festdag for ham og hans Familie, da Provst Skjerbek, hvem han med gensidig Agtelse var knyttet til, i Overværelse af bl. a. Sogneraadsformændene fra Øster- og Vester-Hæsinge dekorerede ham med Hæderstegnet.

¹⁾ Mdtl. Medd. af M. S. Arildskov 1938. ²⁾ Navnebevis paa Navnet Arildskov ^{3/11} 1904. ³⁾ Ø. Hæsinge Kirkebog. ⁴⁾ Nord. Skoletid., 24. Bd., 1869, S. 81f. ⁵⁾ Optegn. af M. S. Arildskov 1938. FHj. Saml. ⁶⁾ Sallinge Herreds Provstearkiv, Breve fra Sognene 1851—65. Pk. 3, Ld. Ark. ⁷⁾ Rasmusssn Søkilides Saml. Ld. Ark. ⁸⁾ FHj. Saml. ⁹⁾ Mdtl. Medd. af Fru Jutta Madsen, Halsmose, 1937. ¹⁰⁾ Faaborg Folketid. ^{13/11} 1906. ¹¹⁾ Fyns Venstrebl. ^{31/1} 1926, eft. Aalborg Venstrebl. ¹²⁾ Brahesmindes Arkiv. Ld. Ark. ¹³⁾ Nord. Skoletid., 17. Bd., 1866, S. 24. ¹⁴⁾ Lykkesholms Arkiv, Hist. Saml. Ld. Ark. ¹⁵⁾ Faaborg Folketid. ^{24/10} 1906 og fl. Bl. ¹⁶⁾ Brev til Forf. ^{22/3} 1938. ¹⁷⁾ K. S. Sneum i Fyns Tid. ^{31/10} 1906 og fl. Bl. ¹⁸⁾ Brev fra Oluf Nielsen til Rasmussen Søkilde ^{11/5} 1874. Rasm. Søkilides Saml. Ld. Ark. ¹⁹⁾ Carl Poulsen og W. Th. Benthin: Lærerne og Samfundet, 1. Bd., 1913, S. 109. ²⁰⁾ Nord. Skoletid., 16. Bd., 1866, S. 120. (Sluttet.)

KISTEBREVENES UDBREDELSE

AF GUNNAR KNUDSEN

I en Beskrivelse af en ejendommelig, halvøde Stavkirke i Norge, St. Thomas-Kirken paa Filefjeld, som findes i L. Daae, Norske Bygdesagn (1870) p. 15 flg., oplyses følgende:

»I 1797 besøgte Justitiarius J. L. Schydtz fra Bergen Kirken og skrev saaledes herom til sin Ven Professor Nyerup i Kjøbenhavn: »Skydsgutten aabnede Døren med sin Tollekniv, og saaledes kom jeg ind. Kirken er rundt omkring indvendig behængt med Billeder, saadanne som Bønderne i Danmark klistre paa den indre Side af sine Kistelaag. Jeg lagde Mærke til et, hvorpaa Christus og Kong Christian IV forestilledes. Underneden stod: I denne Skikkelse aabenbares den Herre Christus for Kong Christian IV o. s. v. Paa Kirkegaarden begravnes de, som i Snefog sætte Livet til paa Fjeldet.«

Formodentlig kender Justitiarius Schydtz den danske Kistebrevsskik fra Selvsyn; jeg ved ikke, om han er danskfødt, men han har jo studeret i Danmark og muligt ogsaa haft Embede her, før han kom til Norge. Netop den sidste Del af 18. Aarhundrede er sikkert Skikkens Kulminationstid i Danmark. I Norge har man altsaa ikke haft Skikken at sætte Brevene under Kistelaag, men derimod anvendt dem til Udsmykning af Stavkirkerne. Som Efterkommere af de gamle Helgenbilleder maatte de jo ogsaa siges at være i ganske særlig Grad paa Plads her. Billedet af Christus og Christian IV kendes vistnok

ikke mere, beklageligvis; det vilde have været interessant at se, om en protestantisk Konge virkelig kunde være blevet Genstand for en Art Helgendyrkelse efter sin Død.

Den Formodning, jeg i min første Artikel fremsatte, at Kistebrevene skulde være naaet til Sverige over Danmark, har faaet stærk Støtte gennem en ældre Afhandling om dette Æmne, som jeg nu er blevet gjort opmærksom paa. I »Ord och bild« 1899, p. 289—99, offentliggjorde Carl U. Palm en Artikel betitlet »Gamla svenska kistbref«, illustreret med 12 Billeder, hvori han redegjorde for de forskellige Trykkerier, der har fremstillet svenske Kistebreve. Det fremgaar heraf, at de ældste kendte egentlige Kistebreve synes at være udgaaet fra et Trykkeri i Nyköping i Aarene 1772—76, men fra omtrent samme Tid begynder en Række Kistebreve at fremkomme fra det Berlingske Trykkeri i Lund, hvis første Indehaver stammede fra Danmark; de ældste af de Kistebreve, som kendes fra dette Trykkeri, er i en Stil, som viser hen til Begyndelsen af Aarhundredet, og Palm antager derfor, at Berling har medbragt gamle Klicheer fra Danmark. Ja, han fører endogsaa et ganske kuriøst Bevis herfor. Berling udsendte nemlig som Kistebilleder fine Portrætter af Gustav III og Sofia Magdalena med Underskrift og Ærevers paa Svensk — men i Virkeligheden forestillede Billederne Frederik V og Juliane Marie! Et bedre Bevis for Paavirkning fra dansk Side kan vel næppe gives!

Kistebrevsskikken levede i Sverige meget længere end hos os; da Palm skrev sin Afhandling i 1899 var den ikke helt uddød, om end paa Retur. Han oplyser, at disse Billeder foruden som Kistebreve, til Opklæbning under Kistelaag, især under Navn af Julark, Julbref og Julpapper blev anvendt til at pynte Stuerne med om Julen, idet de, sammenfæstede i lange Striber, blev ophængt paa Væggene, og at de navnlig blev udbredt gennem Kludekræmmerne, som brugte dem til Betaling for gamle Klude, men dog ogsaa blev solgt paa Markeder og paa anden Maade.

I Vestsjælland har Kistebilleder været almindelige i 1830'erne, hvad der fremgaar af Anton Nielsens Barndomsminde (»Landsbyliv i Trediverne« (1894) p. 33). I Skildringen af Øverstestuerne paa Bøndergaardene hedder det: »og saa stod der rundt omkring ved Væggene nogle store Klædekister med hvælvede Laag, hvis indvendige Sider var overklistrede med Billeder fra Neu Ruppin.«

Gammel dansk Ridderborgs Historie.

J. M. Lauridsen, Salomon J. Frifelt og T. Kragelund:
Kjærgaard. 6.00. (I Kommission hos Gyldendal).

Der ligger ovre paa Ribeeegnen en gammel Gaard, som engang i Middelalderen var et Herrebo for gode danske Adelslægter. I Ufredstider en tryg Rede for Bisper og Stormænd. Den danske Musketer Kaj Lykke, om hvem Palle Rosenkrantz i Aar har skrevet en stor historisk Roman, havde en Overgang sit Ly her for den kongelige Vrede. I Fredstid var Gaarden hele Egnens Samlingstegn paa godt og ondt.

Gaarden hedder Kjærgaard. Og den har nu endelig fundet sine Beskrivere i Lakalhistorikerne Salomon J. Frifelt, J. M. Lauridsen og T. Kragelund. I en større Bog med flere Illustrationer, som de har udgivet paa Gyldendals Forlag, giver de en sammenhængende Skildring af denne gamle danske Ridderborgs Historie op til vore Dage, hvilket vil sige en Skildring af Borgen som Ridderborg, som Fattiggaard og til sidst som Ungdomsborg. Da Herremandsvældet var brudt, forfaldt Gaarden, og først Aartier efter blev den restaureret for at kunne tjene som Sognets Fattiggaard. I den aller seneste Tid er Gaarden imidlertid blevet rejst paa ny, ikke som Herreborg, men som Ungdomsborg og som et Aandslivets og Folkelivets Samlingstegn.

De tre Forfattere har gjort Studier i Arkiver, men deres Bog er ikke nogen videnskabelig Afhandling. Det er et Virkelighedens Eventyr om en dansk Borg og de Kulturslægter, der har beboet den, om en dansk Egnshistorie.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da jeg skriver en Artikelrække om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1937

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—37 samlet for 40 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg	Kr. 2.00,	med Skindryg	Kr. 3.00
To Aargange samlet	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavns«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavns Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Rasmussen Søkilde var en Tidstype, en »lærd« Bonde, en flittig og ret-
sindig Mand, hvis Gerning baade i sig selv og ved sit Eksempel har været af
Betydning og derfor fortjener at mindes. Et smukt Minde er sat i det foreliggende
Skrift, der er udsendt i Hundredeaaret efter den virksomme Bondes Fødsel.«
S. M. i Dansk Husflidstidende.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavns, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Ogrupp.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: h. C. Frydendahl: S. Jørgensen, Kistrup. —
A. J. Pedersen: Gamle Crinne.

12. hæfte.

December 1938.

11. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

For Billedet, der er gengivet S. 177, takkes Fru Jutta Madsen, Faaborg, og for Billedet, der er gengivet S. 179 (Udsnit af et Gruppebillede), takkes Pastor Clausen, Korinth.

H. C. F.

TILSENDT LITERATUR

Poul Helweg Mikkelsen: Blidegn-Graven.

Gerhard Nielsen: K. Hansens Betydning for Husmændene. Fyns Venstrebl. 2/11 1938.

Christine Reimer: Det gamle Odense falder, og »det ny faar Fæste.« Særtryk af Aarbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter 1938.

Christine Reimer: Ved Juletid i Dødens stille Have. Særtryk af Wisbecks Almanak 1939.

August F. Schmidt: Brabrand og Aarslev Sognes Historie II.

August F. Schmidt: Kierkegaardiana. Særtryk af Edda 1938.

Aarbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter. 1938.

Budkavlen. 1937, Nr. 4; 1938, Nr. 1—3.

Danske Folkemaal. 1937—38, Hæfte 1—8.

Danske Studier. 1937, Hæfte 1—4.

Faaborg Avis. 1938, Okt.—Novbr.

Flora og Fauna. 1937, 6. Hæfte; 1938, 1.—5. Hæfte.

Fodermarken. Nr. 285—90.

Folkminnen och Folktankar. 1937, Hæfte 4; 1938, Hæfte 1—3.

Fortid og Nutid. Bd. XII, Hæfte 2.

Fynboen. 1938, Jan.—Decbr.

Fynsk Jul. 1938.

Langelænderen. Nr. 17—25.

Schweizerisches Archiv für Volkskunde. 36. Bd., Heft 3—4.

Sprog og Kultur. 6. Bd., Hæfte 3—4; 7. Bd., Hæfte 1—2.

Turisten. 1937, Decbr.; 1938, Jan.—Novbr.

Ærøboen. 1937, Nr. 9; 1938, Nr. 1—9.

Østjydsk Hjemstavn. 1938.

M. Mikkesen fot. 1902.

Familien Jørgensen paa Køretur.
Jørgensen og Fru Jørgensen med Børnene Jutta og Niels.

S. JØRGENSEN, KISTRUP

1838 — 16. JUNI — 1938

AF H. C. FRYDENDAHL
(Sluttet)

SIDSTE AAR

Jørgensens Helbred havde aldrig været særlig godt. I sine Breve omtaler han meget ofte, hvordan Sygdom sinker eller helt hindrer ham i hans Arbejde, selv i hans yngre Alder.

Han var allerede i sin Ungdom meget nærsynet. Anden Øjensvaghed stødte tidligt til. Han kunde til Tider ikke udholde at se paa det hvide Skrivepapir. Ja, han maatte undertiden, som han ^{29/8} 1882 skriver til Lensgreven paa Hvedholm, tilbringe lange Tider i »total Afholdenhed fra alt Tryk og Skrift«¹). Gang efter Gang klager han over Øjnene, f. Eks. over for Rasmussen Søkilde ^{14/9} 1893: »Jeg har været en plaget Mand, for jeg har havt saa meget at læse og skrive og kunde ikke se«²). Svagheden tiltog til Trods for Behandling hos Øjnlæge. En Tid var han halvvejs blind.

Gentagne Gange omtaler han Influenzaen, der hærger hans Legeme, og hvis Eftervirkning han ikke kan forvinde. Halsbetændelse, Brysthindebetændelse, Sukkersyge og andet stødte til. Selv de fordom saa gode Ben kunde i de senere Aar næppe bære ham en Fjerdingvej.

Især var Vintrene drøje at komme igennem. Han klager i Brevene over »Vinterens knugende Kraft« og over den bidende Vind, der gennemisner ham. Med et vist Lune, men ikke uden træffende Karakteristik af hans og hans Vens Livsvilkaar skriver han til Rasmussen Søkilde i 1888: »Vejret er meget ublidt her i Alperne i denne Tid. Jeg antager, at det er mildere paa Sletterne ved Fleninge.«²⁾

Kistrup Skole har nu heller ikke været noget heldigt Opholdssted for en Mand med et vaklende Helbred. Bygningen var fugtig, og den høje Sandbanke, der laa umiddelbart syd for Vejen forbi Skolen, og som var bevokset med Granskov, der ragede højt op over Skolen, gjorde denne mørk og dyster. »Mørket om Dagen føler jeg som et Tryk«, skriver han til sin Broder (1895?)³⁾. Sogneraadet bødede noget paa de uheldige Forhold; men sund og lys blev Boligen aldrig.

Den Ihærdighed, hvormed Jørgensen gik op i sit Arbejde, sled ogsaa paa Kræfterne. Allerede $\frac{7}{2}$ 1876 skrev Fr. Krarup om ham til Rasmussen Søkilde:

»Jeg fik i Dag Brev fra Jørgensen i Kistrup, der glædede mig særdeles meget, især da jeg deraf erfarede, at han var i god Bedring efter en haard Sygdom. Men Sygdommen selv foruroligede mig ikke lidet, idet jeg genkaldte mig hans svagelige Udseende og hans hensynsløse Energi i Arbejdet. Kan De derfor gjøre noget til, at han skaaner sig selv, vil De sikkert gjøre en god Gjerning derved; han er som Medarbejder mere end Guld værd, og selv Guldet skal man spare.«²⁾

Jørgensen kunde ganske vist til Tider nære den Opfattelse, han $\frac{12}{4}$ 1882 gav Udtryk for i et Brev til Hofjægermester Lindegaard angaaende dennes Helbred:

»Skriveriet, der venter paa Deres Hjemkomst, er heller ikke at foragte. Særlig i den Slags Arbejde er der noget, der samler Aandskræfterne og spænder dem uden at overanstrenges, thi det er ganske vist ikke ethvert aandeligt Arbejde, der er styrkende eller sundt; men om dette ved jeg af Erfaring, at det er Tilfældet.«⁴⁾

Men han kunde dog ogsaa undertiden mærke Faren ved det forcerede Arbejde og føle, at han nok egentlig bød sig selv for meget. Det fremgaar af følgende Uddrag af et Brev fra ham til Lensgreve Bille-Brahe-Selby $\frac{13}{12}$ 1883. Jørgensen meddeler, at Professor Holm i et Brev til ham har givet ham Ret i hans

Opfattelse af Landboforholdene i det 17. og 18. Aarhundrede, og fortsætter derefter:

»At jeg har gjort lidt til at bryde det Gamle ned, har været mig en stor Trøst under den sidste Tid, der har ladet mig føle, at jeg nok egentlig havde arbejdet stærkere, end jeg kunde taale. Det er pinligt at føle, saa længe det staar tvivlsomt, om Arbejdet er uden Frugt. Naar dette ses, glemmes de overstandne Besværligheder lettere.«¹⁾

Han søgte »gennem ihærdigt legemligt Arbejde at faa Bugt med Følgerne af for meget stillesiddende Liv« (Brev til Lindgaard ^{1/6} 1881⁴⁾), brugte Spaden eller gik lange Fodture. Han søgte »at holde Sindet klart« (Brev til Rasmussen Søkilde ^{22/9} 1892²⁾). Dette sidste kunde det nok knibe med, især under Trykket af en pinlig Sorg, der ramte ham fra hans nærmeste Kreds. Rasmussen Søkilde skrev da et Trøstebrev til ham, og i sit Svarbrev (udateret) udtaler han: »...jeg har lært, at jeg har mange gode Venner, der have deltaget i min Skjæbne«²⁾.

N. Steenhuus fot.
S. Jørgensen
i 60 Aars Alderen.

Gennem flere Aar arbejdede han ihærdigt med at lære Skolebørnene Sanglege. Da Legepladsen laa højt og var kold, blev dette nedbrydende for hans i Forvejen svage Helbred. Han paadrog sig en Gigtfeber. Fra nu af gik det stærkt tilbage med ham. Til Broderen skriver han ^{4/1} 1901: »Det blev slemt med mig. For omtrent en Maaned siden fik jeg Gigtfeber og har lidt usigeligt, saa det har ikke været den glædeligste Juul. Sygdommen forløb dog saa godt, at jeg tænker paa at begynde Skolen paa Mandag«³⁾

Men der stødte snart andet til. Stærke Sindsbevægelser taalte han ikke mere. Efter »en ubetydelig Ordvexel i Hvedholm Bibliotek«⁵⁾ indtraf et apoplektisk Tilfælde. Et andet indtraf kort efter i Skolen⁵⁾, hvor Kræfterne ikke mere forslog til at opretholde den Orden, han ønskede. En Bestræbelse blandt Beboerne for at faa den syge Lærer fjernet⁵⁾ var et haardt Slag for ham, og der fulgte nu en svær Tid for hele Familien. Lensgrevens venlige Tilbud om at betale hans Ophold paa en Klinik vilde han ikke modtage, selv om han var meget taknemmelig for det. Han bad

kun om »at maatte være i Fred«, efter hvad hans Læge, Aksel Th. Rosenberg, ^{30/6} 1901 beretter over for Lensgreven¹⁾. Han vilde passe sin Skole. Arbejdet paa Hvedholm vilde han heller ikke forsømme. Til sidst maatte Familien skride ind og forhindre ham i at komme af Sted. Ogsaa skriftligt Arbejde i Hjemmet maatte han holdes borte fra, og det gjordes som før omtalt paa en saa beklagelig radikal Maade, at det betød Tilintetgørelse af hans Samlinger. Under den Bladpolemik⁶⁾, dette affødte, meddelte Sønnen Niels adskillige Træk fra den sidste svære Tid for at bevise, at den syge Mand blev omhyggeligt og kærligt plejet, hvad der følte draget i Tvivl fra anden Side. Følgende Brev fra samme Søn belyser paa en egen Maade de fortvivlede Forhold:

»Faaborg Posthus, d. 24. Juni [1901].

Højvelbaarne

Hr. Kammerherre Lehns greve Bille Brahe Selby,

R. af Db.

Fader har skrevet, at han mulig kan komme til Hvedholm paa Søndag; men selv om vi ikke kunne formaa ham til at sende anden Besked, tillader jeg mig ærbødigst at henstille til Hr. Lehns greven at lade Vognen udeblive. Fader kom nemlig sidst nedtrykt og halv død hjem fra Hvedholm, kun med stor Besvær fik vi ham i Seng, og det saa kun lidt ud til, at han næste Dag kunde komme op. Det gik da med stor Nød, men for at hindre en Gentakelse har vi indstændig bedt Fader opsætte Turen blot en Uge. Hvad der tager mest paa Faders faa Kræfter er Bogtørringen, og min Søster og jeg siger da, at vi gerne vil hjælpe ham dermed, som vi før har gjort. Men det siger Fader, at det kan han ikke anmode Lehns greven om.

Det kan synes underligt, at en ung Fyr saadan er »Forsyn« for en Fader. Men Sagen er, at Fader saa grumme nødig maa blive syg igen. Sognepræsten staar nemlig altid og letter med Halen og svælger i Faders Sygdom. Og for øvrigt er det Selvopholdelsesdriften, der byder mig at skrive om dette. Netop i Aar, hvor Forretningen kan give en Indtægt af over 2000 Kr., var det haardt for min Søster og mig, om Fader ikke kunde gøre det længere og vi bleve nødte til at rejse med en Frist af 6 Uger. — Var det endda kun Faders legemlige Kræfter, der led ved Sygdommen — men Aandskræfterne komme saa langsomt igen, og det er det haardeste.

Jeg vover at henstille til Hr. Lehnsgrevens Godhed: ikke at omtale til Fader, at jeg har skrevet. Det er kun et svagt Forsøg af en Søn paa at frede om sin Fader.

Med Højagtelse og Ærbødighed
Lærer Jørgensens Søn.

I Hast! «

Da et tredie Tilfælde af Apopleksi indtraf, var det nødvendigt at faa en Hjælpelærer antaget. I sin Anmodning derom skriver Skolekommissionen til Skoledirektionen ^{23/12} 1901: »I December 1900 fik han et lettere Tilfælde af Gigtfeber, og siden har det været tydeligt, at Hr. Jørgensens Kræfter ikke har været som før, om end Lysten til Lærergjerningen og Iveren under samme ikke har været ringere. Kan der gives Hr. Jørgensen Tilskud af Amtet til at holde Hjælpelærer, haaber man, at det bliver den vel-tjente, meget agtværdige Mand bevilget.«⁷⁾

H. C. F. fot. 1937.
S. Jørgensens Grav.

Jørgensen fik nu Hjælpelærer et Aars Tid. Men Kræfterne vilde ikke vende tilbage, og hans Afskedsbegæring maatte indgives. Den blev bevilget fra 1. April 1903. Han og hans Hustru maatte nu tage Afsked med den Skole, der havde været deres Hjem i snart to Snese Aar. De flyttede til Datteren Jutta, der nu var blevet gift med den senere meget kendte Frugtavlser Mads Madsen i Halsmose, Haastrup Sogn, hvor han døde d. 18. August 1903. Hans Hustru overlevede ham omtrent halvsjette Aar. Paa Graven paa Haastrup Kirkegaard lod Lensgreve Bille-Brahe-Selby som et sidste Udtryk for Paaskønnelse af Jørgensens Arbejde i hans Tjeneste rejse en anselig Granitstøtte. Den bærer følgende Indskrift: »Minde over Lærer, Historiker og Bibliotekar S. Jørgensen af Kistrup, f. i Ørbæk 16. Juni 1838, d. i Halsmose 18. Aug. 1903, og Hustru Marie Jørgensen, f. Andersen, f. i Ørbæk 16. April 1839, d. i Halsmose 27. Jan. 1909.«

Sønnen Niels har om Jørgensens sidste Leveaar skrevet, at han »kunde leve et ret tilfreds og lykkeligt Samliv med sin kære Hustru«. ⁸⁾ Og Datteren Jutta har udtalt: »Vi elskede ham som Fader og ikke som Videnskabsmand. Vi hentede hans Sko og satte hans Stol frem til ham. Men vi forstod ham ikke.« ⁹⁾

I et Brev til Lensgreven ^{27/9} 1899, hvor Jørgensen havde omtalt de truende Fremtidsudsigter, der efter Lægens Udtalelse aabnede sig for hans Almenbefindende, havde han derefter fortsat: »Mulig var det dog en Følge af den stærke Nervøsitet, jeg havde lidt af, og saa vilde det gaa bort af sig selv. — Dette sidste synes at blive Tilfældet, og saa maa jeg rigtignok sige, at Guds Naade har været stor imod mig.« ¹⁾

Disse Ord er betegnende for ham. Nøjsomhed og Taknemmelighed hørte til hans mange gode Egenskaber, selv om hans Ømfindtlighed og Saarbarhed over for formentlige Krænkelser let gav sig Udslag. Den Dygtighed, Pligt troskab, Flid og Redelighed, hvormed han gik op i alt sit Arbejde, gjorde ham i hans bedste Aar til en fremragende dygtig Skolemand, og hans lødige historiske Arbejder har over for Eftertiden sikret ham en ærefuld Plads blandt Fyns betydeligste Historikere.

1) Brahesmindes Arkiv. Ld. Ark. 2) Rasmussen Søkiltes Saml. Ld. Ark. 3) FHj. Saml. 4) Lykkesholms Arkiv, Hist. Saml. Ld. Ark. 5) Svendborg Amt 1911, S. 66. 6) Se Note 53–55 til Afsnittet Historiker. 7) Sallinge Herreds Provstearkiv. Ld. Ark. 8) Svendborg Amt 1911, S. 67. 9) Mdtl. Medd. af Fru Jutta Madsen, Halsmose, 1937.

FORTEGNELSE OVER S. JØRGENSENS TRYKTE ARBEJDER

Følgende Forkortelser er anvendt:

Almtid. ∘: Almentidende. — Da. Hvtid. ∘: Dansk Have-
tidende. — Da. Lbtid. ∘: Dansk Landbotidende. — Da. Ugebl.
∘: Dansk Ugeblad. — Faab. Av. ∘: Faaborg Avis. — Fy. Saml.
∘: Samlinger til Fyens Historie og Topographie. — Fy. Sttid.
∘: Fyens Stiftstidende. — Hist. Tskr. ∘: Historisk Tidsskrift. —
Hj. ∘: Hjemmet. — Hjmd. ∘: Hejmdal. — H. o. M. ∘: Hugin
og Munin. — Hsv. ∘: Husvennen. — Khist. Saml. ∘: Kirke-
historiske Samlinger. — Mus. ∘: Museum. — No. Btid. ∘: Nor-
disk Bogtidende. — No. Sktid. ∘: Nordisk Skoletidende. — Od.
∘: Odin. — Phist. Tskr. ∘: Personalhistorisk Tidsskrift. — Skv.
∘: Skolevirke.

Titlerne paa de særskilt udgivne Arbejder er sat med spærret Skrift.

Skolesager.

- Matematiske Opgaver. H. o. M. 1864, 2. B. S. 84, 91; 3. B. S. 19.
- Kortfattet dansk Sproglære til Brug ved den første Undervisning i Modersmaalet. Nyborg 1865. 15 S.
- Balles og Balslevs Lærebøger. No. Sktid. 14. Bd., 1865, S. 50—52.
- Om Friskole- og Friseminarievæsenet. No. Sktid. 15. B., 1865, S. 61—65. Jfr. sst. S. 91—92 (Fredrik Beyer).
- Gensvar til hr. F. Bajer. No. Sktid. 15. B., 1865, S. 121—24. Jfr. sst. S. 146—48 (Fredrik Bajer).
- Om Hædersgaven til Biskop Monrad. No. Sktid. 16. B., 1866, S. 115—16, 118—21.
- Udtalelser om Statsseminarierne og Seminarister, nærmere betragtede. No. Sktid. 16. B., 1866, S. 186—91.
- Er Statsskolen en Tvangsskole? No. Sktid. 17. B., 1866, S. 21—26.
- Om Friskolevenners Domme over Folkeskolen. No. Sktid. 17. B., 1866, S. 153—57.
- En Berigtigelse. No. Sktid. 18. B., 1866, S. 188—89. Jfr. sst. S. 134—36 (J. V. Hejlesen), 19. B., 1866, S. 59—60 (J. V. Hejlesen), 60—62 (Fredrik Bajer).
- [Svar til J. V. Hejlesen og maaske til Fr. Bajer]. Maaske No. Sktid. 18. B., 1866, Nr. 14 (Dette Nr. er fjernet i Statsbibl.s Ekspl., mangler ogsaa i Universitetsbibl.s og Kgl. Bibl.s). Jfr. sst. 20. B., 1867, S. 58 (J. Vigh Hejlesen).
- Til Orientering i Sagen: (Bajer) Hejlesen—Jørgensen. No. Sktid. 20. B., 1867, S. 105—08. Jfr. sst. S. 124 (Fr. Bajer), 269 (Vigh-Hejlesen).
- Et og andet om Seminariesagen. No. Sktid. 20. B., 1867, S. 248—55.
- I Anledning af »Om Eksamen i Almueskolen« af Johannes Clausen. No. Sktid. 21. B., 1867, S. 151—56. Jfr. sst. S. 39—44 (Johannes Clausen).
- Bemærkninger til Hr. F. B. V. Egedes Spørsmål S. 148. No. Sktid. 21. B., 1867, S. 191—95. Jfr. sst. S. 207—08 (Fr. Bajer).
- Lidt om Friskoler, en Efterskrift. No. Sktid. 21. B., 1867, S. 236—40.
- Er den i Almueskolen meddelte Undervisning tilstrækkelig? No. Sktid. 22. B., 1868, S. 27—31. Jfr. sst. S. 43—45 (Fredrik Bajer), 75—78 (Vilh. Malling), 103—07 (Vigh Hejlesen).
- Åbent Brev til Herr. V. Malling! No. Sktid. 22. B., 1868, S. 107—09. Jfr. sst. S. 231—34 (Vilh. Malling).

[Svar til Vilh. Malling]. No. Sktid. 22. B., 1868, S. 234—37.
Jfr. sst. S. 265 (L. B. Deichmann).

Den gamle Borgmester. No. Sktid. 22. B., 1868, S. 260—65.
[Erklæring til L. B. Deichmann]. No. Sktid. 22. B., 1868, S. 218—19.

Til Tolkning af Skolelovens § 17. No. Sktid. 23. B., 1868, S. 34—37.

Bemærkninger om de kgl. Seminarier. No. Sktid. 23. B., 1868, S. 117—19.

Er det pædagogisk rigtigt at sammenblende Historie og Geografi? No. Sktid. 23. B., 1868, S. 209—11.

Fællesskab og Udskiftning, pædagogiske Lejlighedsbemærkninger. No. Sktid. 24. B., 1869, S. 5—9.

Et Tidsspørmål. No. Sktid. 24. B., 1869, S. 58—60, 77—82 [skulde være 81—86].

Billed af Almueundervisningens Tilstand for $\frac{2}{3}$ Hundredår siden. No. Sktid. 25. B., 1869, S. 55—58.

Om Udfaldet af den alm. Skolelærereksamen 1869. No. Sktid. 25. B., 1869, S. 101—04.

Tillæg til Afhandlingen »Om Udfaldet af den alm. Skolelærereksamen 1869«. No. Sktid. 25. B., 1869, S. 117—18.

Amerikas skolevæsen. No. Sktid. 25. B., 1869, S. 118—19.
[Kommentar til en ubetitlet Artikel af »En offentlig Lærer«].
No. Sktid. 25. B., 1869, S. 128—29.

Pædagogiske Lejlighedsstykker. Skv. 1869 S. 9—12.

Havebrug.

Erfaring om Kartofler. Da. Hvtid. 1872 S. 36—37.

Gloxiner til Vinterflor. Da. Hvtid. 1874 S. 286—87.

Ny Havebrugsmaskine. Fy. Sttid. 1875 Nr. 57.

En historisk Bemærkning om Arreskovs Graastensæble. Da. Hvtid. 1876 S. 100—01.

Fortællinger.

Billeder af det fynske Folkeliv (1. Pjaltekræmmerens Søn. 2. Ved Gadekjæret). Nyborg 1867. 140 S. — En Skoles Oprettelse, Brudstykke af Pjaltekræmmerens Søn, optrykt i No. Sktid. 21. B., 1867, S. 19—20.

I Mosegaarden. Da. Ugebl. 1867 Nr. 2—3, 5—10, 12.

Knud Hanssen og Familie. Almtid. 1869 Nr. 1—6.

FYNSK HJEMSTAVN

MAANEDSSKRIFT FOR DEN FYSKE ØGRUPPE
UDGIVET OG LEDET AF
H. C. FRYDENDAHL

11. AARGANG
1938

ANDELSBOGTRYKKERIBET I ODENSE.

INDHOLDSFORTEGNELSE

DIGTE

Nielsen, Chr.:	Vi(n)jder	33
Pedersen, A. J.:	Gamle Trinne	189
Svansø, Niels:	Fyns Lands Ynder	1

FOLKEMAAL

Danielsen, Hans Fr.:	Om Ordet aaide	96
Nielsen, Astrid:	Hvorfra stammer »By-mi-Stak« og »By-mi-Stak op«?	48
Steffensen, Chr.:	Om Tiden, da man i Tryggelev-Fodslette hørte op med at titulere ældre Mennesker med »I«	44

(Tekster paa Folkemaal findes S. 33, 189.)

SÆD OG SKIK I HJEM OG BYLAV

Christoffersen, Hanne:	Erindringer fra et Væverhjem	77
»	Gildesbyder og Skikning til Bryllup	16
Frydendahl, H. C.:	Stævnen i Frørup	63
Hansen, Martine Agathe:	Arbejder rask, alle mine Svende	64
»	Tyv, ja Tyv, det skal du hedde	96
Pedersen, H. Chr.:	Gilder i Sønderby	124
Pedersen, L. P.:	Gamle Kirkegangsskikke i Sønderby	78
Ploug, Jørgen:	Sessionsdag og Soldatergilde for Horne 40 Aar tilbage	34

VISER, REMSER OG MUNDHOV

Clemmensen, Jørgen:	En fynsk Bondevise	80
Frydendahl, H. C.:	Havde Fangel-Skafferen hentet sit Skafferrim i Sønderjylland?	79
Holmboe, Vagn:	Gadesælgernes Sange og Raab	48
Larsen, Per:	Om Skrædderens Barselgilde og om hjemmebagt Brød	27
Rasmussen, Marius:	Niels Rin, Rakker i Køge	31
Rasmussen, Severin:	De to Søstre i Brønden og paa Loftet	60

SAGN OG TRO

Danielsen, Hans Fr.:	Kloge Søren i Frørup	63
Frederiksen, Svend:	Nordøstfynske Spaniolerminder	40
Frydendahl, H. C.:	Hest lægger Ørerne frem eller tilbage	32
»	Kirkelammet i Øster-Hæsinge	32
»	Et Par Smaatræk om Bodil Pedersdatter	63
»	Underjordiske i Bjærghøj	32
Fuglesang, L. P.:	Sibyllespaadomme om Bellinge og Odense	47
Grüner-Nielsen, H.:	Det af S. Jørgensen meddelte Klokkesagn	160
»	Spøgelset paa Sandholt	144
Jørgensen, Gundorph:	Sandsager fra Trolleborgegnen	73
Kildevæld, A. Nielsen:	Hekseri	29
Knudsen, Gunnar:	Formodet Læsefejl	31
Larsen, Per:	Sybilles Spaadom	80
Müller, Hakon:	Bodil Pedersdatters Udfrielsesvise	57
»	Det gloende Genfærd ved Sandholt	2, 17
»	Verdens Undergang	47
Pilegaard, J.:	Bodil Pedersdatters Forklæde	63
»	Tømreren paa Gjelskov	95
»	Øjet slaæet ud paa en Tyv	31
Skovsgaard, R.:	Plov med Rønnetræsnagle kan ikke dølges	112

IV

HISTORIE, FUND OG MINDER FRA GAMLE DAGE

Frydendahl, Aage E.:	Johan Ludvig Reventlows Ottemandsbord...	129
Frydendahl, H. C.:	Christen Kold og Vilhelm Birkedals Konfirmander	32
»	S. Jørgensen, Kistrup 81, 97, 113, 133, 145, 161,	177
Knudsen, Gunnar:	Kistebrevenes Udbredelse	175
»	De ældste Kistebreve	91
Nielsen, Søren:	Mads Hansen og Skytteforeningen Palnatoke	55
Pedersen, L. P.:	Simmersholm	49
Petersen, N. R.:	Da Ærøskøbing kom under den danske Krone	42
Pilegaard, J.:	De syv tørre Aar	160
Rasmussen, Marius:	I Jern paa Nyborg Fæstning	110
Schovsbo, G.:	Nogle gamle Kistebreve	65

HJEMSTAVNSRØGT

Andersen, Olaf:	Vestfyns Hjemstavnsforening 1937—38	127
-----------------	---	-----

BILLEDFORTEGNELSE

Andersen, Olaf:	Der tækkes paa Hjemstavnsgaarden	128
Arildskov, M. Sophus:	S. Jørgensen i sit Værelse i Kistrup Skole..	113
»	S. Jørgensens Barndomshjem i Ørbæk	81
Frederiksen, Erling:	Hestesko fra Lundsgaards Marker	40
Frydendahl, Aage E.:	Rids af Ottemandsbordet	132
Frydendahl, H. C.:	Ottemandsbordet i Biblioteket paa Brahetrolleborg	129
»	S. Jørgensens Grav	181
Graff, Anton:	Johan Ludvig Reventlow	131
Hansen, R.:	Morten Povlsen	30
Holm, J.:	Maria Kirstine Jørgensen i 30 Aars Alderen .	101
»	S. Jørgensen i 30 Aars Alderen	100
Jensen, P.:	M. Sophus Arildskov	164
Juel, Jens:	Landskab ved Lille-Bælt	1
Lund, Frode:	Vignet	34
Mikkelsen, Lauritz:	Vintertærskning	33
Mikkelsen, M.:	Familien Jørgensen paa Køretur	177
Overgaard, C. N.:	Jutta Jørgensen	162
»	Niels Jørgensen	162
»	S. Jørgensen i 40 Aars Alderen	121
Petersen, Chr.:	Mette Hansen, f. Sørensdatte	85
Petersen, M.:	Sandholt	17
Steenhuus, N.:	S. Jørgensen i 60 Aars Alderen	179
»	Vignet	6
»	Simmersholm	49
»	Simmersholms Stuehus	53
»	Kistebreve	65, 70, 71, 72,
»	Himmelbrev	69
»	Skaarup Seminarium	89
»	J Chr. Schurmann	90
»	Kistrup Skole	97
»	N. R. Søkilde i 30 Aars Alderen	117
»	Hvedholm efter Ombygningen o. 1880	145
»	Preben Bille-Brahe-Selby	153
»	Kistrup Skole	161
»	Lars Hansen	172

NAVNELISTE

I. STEDNAVNE I UDTOG

- Aarslev 189.
 Allesvraa 121.
 Arreskov 123, 138, 159.
 Arreskov Sø 98, 160, 173.
 Assens 20, 23, 54, 68, 139.
 Bederslev 29.
 Bellinge 47.
 Bjerne Mark 38.
 Bjørnø 77.
 Bogense 118.
 Bohøj 54.
 Bovense 82.
 Brahetrolleborg 73ff.,
 129ff., 138.
 Brandsby 44.
 Brenderup 117.
 Brydegaard 24.
 Brændegaard 22.
 Brænde-Lydinge 30.
 Brændeskov 20.
 Bukkerup 120.
 Bullerup 41f.
 Bæring 128.
 Bøjden 38.
 Christiansdal 112.
 Christiansminde 64, 96.
 Damsbo 169.
 Dreslette 50ff., 79, 124.
 Ebberup 54, 126.
 Egebjærggaard 159.
 Egsmarken 38.
 Eidsidelsborg 159.
 Ellested 167, 172.
 Elmelund Enghave 20.
 Espe 138.
 Faaborg 4, 35f., 57, 117,
 123, 163, 171.
 Faarevejle 44.
 Falsled 3, 18, 87.
 Fangel 79.
 Fjelsted 23.
 Fjællebro 14, 20, 139.
 Flemløse 128.
 Fleninge 117, 178.
 Fleninge Sø, se Arreskov
 Sø.
 Fodslette 44ff.
 Frederiksgave 49ff., 127.
 Fruens Bøge 47.
 Frørup 31, 63f., 82.
 Gelskov 95f., 123, 133.
 Gerup 160.
 Gestelevlunde 30.
 Gislev 14, 82.
 Glue Mose 138, 160.
 Graasten 43.
 Grindløse 48.
 Grubbe Mølle 139.
 Grønderup 73ff.
 Gudbjærg 27.
 Gudme 23.
 Gummerup 18, 127f.
 Haagerup 77, 104.
 Haarby 144.
 Haarslev 97ff., 118.
 Haastrup 169, 181.
 Hagenskov 120.
 Halsmose 147, 164, 181f.
 Helsned 46.
 Herrested 82.
 Hesselbjærg 45.
 Hillerslev 65, 123, 133.
 Hindsholm 82.
 Hjortholm 44.
 Holmdrupgaard 135.
 Horne 31ff., 170.
 Humble 16.
 Hundstrup 55.
 Hvedholm 89, 140, 145,
 148, 152ff., 169ff., 177ff.
 Hvidkilde 20.
 Høje 82.
 Højrup 138.
 Kaslund 128.
 Katterød 74f.
 Kerteminde 23, 117.
 Kistrup 81ff., 97ff., 113ff.,
 133ff., 145ff., 160, 161ff.,
 177ff.
 Korinth 130.
 Krarup 27, 30, 32, 62.
 Kullerup 83.
 Kværndrup 55.
 Køng 164.
 Ladby 28.
 Langeland 2, 24, 120f., 134.
 Langesø 141.
 Lille-Bælt 1.
 Lindekilde 55.
 Lindelse 24.
 Lundsgaard 40.
 Lykkesholm 46f., 59, 123,
 135, 140, 141, 143, 167f.
 Løjtved 121.
 Mellemhaverne 30.
 Millinge 3f., 12, 18, 57,
 63, 86.
 Morud 28.
 Nordskov 139.
 Nyborg 42, 110ff.
 Nybøllegaard 133.
 Nyløkke 73.
 Ny-Stenderup 163.
 Nældemose 50.
 Nørreballe 45f.
 Nørregaard 121.
 N. Lyndelse 13, 23.
 N. Sandager 23.
 N. Søby 22.
 Odense 3, 10, 23, 31, 47f.,
 52, 57, 100, 111, 112,
 123, 136, 140, 141, 142,
 147, 155ff., 169.
 Ore 46.
 Otterup 23.
 Over-Holluf 82.
 Pejrup 75.
 Raagelund 41.
 Ravndrupgaard 14.
 Ravnebjærg 48.
 Refsvindinge 83.
 Ringe 60.
 Rolsted 41.
 Rudkøbing 45.
 Rudme 14.
 Ryslinge 32, 64, 96.
 Røde Mølle 22.
 Rødkilde 140.
 Sallinge 31, 63, 83, 96,
 144, 160.
 Sanderum 80.
 Sandholt 2ff., 17ff., 138,
 139, 144, 148, 159.
 Sandholts-Lyndelse 2,
 17f., 23, 141.
 St. Hans Landsogn 22.
 Seden 41.
 Simmersholm 49ff.
 Skaarup 12, 86ff., 98, 100,
 144.
 Skamby 23, 33.
 Skellerup 82.
 Skovby 64, 96.
 Skovsgaard 139.
 Skydebjærg 23.
 Skyteballe 45.
 Snave 140.
 Sollerupgaard 139, 159,
 169.
 Sortesø 76.
 Staagerup 22.
 Stensgaard 86ff., 152, 154,
 169f.
 Stenstrup 62.
 Suale 98.
 Svanninge 23, 63, 87, 101,
 139, 167, 170.
 Søby 22, 32.
 Søbygaard 20, 21.
 Søbysøgaard 20, 24.
 Søfælde 138.

Søkilde 144, 151, 169.	Vejstrup 20.	Ørbæk 81ff. 101, 104,
Søllested 22.	Ventetjørn 22.	119, 121, 138, 139, 171f.,
Sønderby 78f., 124ff., 128.	V. Hæsinge 23, 98ff., 141,	181.
Taarup 32.	175.	Ørbækklunde 84ff., 119,
Taasinge 2, 24.	V. Skerninge 23, 55f.	121.
Tange 62.	Vestfyns Hjemstavns-	Østergaard 42.
Torø Huse 49, 78.	gaard 127f.	Ø. Hæsinge 32, 75, 98ff.,
Tryggelev 44ff.	Vilhelmsgave 141, 144.	123, 139, 159, 160, 173,
Ulbølle 55.	Vodrup 43.	175.
Ullerslev 135.	Ærø 42ff.	Ø. Skerninge 56.
Valdemarsslot 83, 152.	Ærøskøbing 42ff.	Østerskov 45f.
Wedellsborg 14, 20.	Ørbæk (Gd.) 49f.	Østrupgaard 14, 157, 169.

II. PERSONNAVNE I UDTOG

- Agerbek, H., Præst, Ø. Hæsinge 98ff.
- Andersdatter, Kirsten, g. m. Gmd. M. Rasmussen, Simmersholm 50ff.
- Andersen, And., Gmd., Ørbæk 120.
- , Hans, Gdmd., Simmersholm 51ff.
- , Hans, Herredsfgd., Bukkerup 120. —, Hans, Hsmd. og Murermt., Sandholts-Lyndelse 2f. —, Jørg., Gmd., Simmersholm 49. —, Marie Kirst., g. m. Lærer S. Jørgensen, Kistrup 85, 97ff., 149, 161ff., 177ff.
- , Morten, Gdmd., Ørbæk 82. , Olaf, Forf. 128.
- Andersen Beldenak, J., Biskop 150.
- Arildskov, M. Soph., Tegner 83, 86, 91, 109, 118, 124, 140, 144, 151, 152, 160, 161ff.
- Bajer, Fr., Forf. 106.
- Balslev, J. C., Præst, Haarslev 98.
- Banner, Chr., til Frederiksgave 49.
- Barfod, Fr., Historiker 135f., 167.
- Bartholin, Ahasv., Forlægger, Kbh. 93f.
- Bech, Handskemg., Nyborg 110. —, Laur. Justsen, Kistebrevsforf. 68.
- Beck, Kr., Gdr., Biskorup 10, 19.
- Becker, Math., stud. theol. 10f., 17.
- Bengtsson, Bengt, Forf. 95.
- Berggreen, A. P., Sanginsp. 144.
- Bille, Eske, Lensmd, Hagenskov 120, 173.
- Bille-Brahe, Preben, Lensgreve, Hvedholm 154.
- Bille-Brahe-Selby, Preben, Lensgreve, Hvedholm 136, 139ff., 151ff., 165ff., 177ff.
- Birkedal, Vilh., Præst, Ryslinge 32, 56.
- Birket-Smith, S., Overbibl., Kbh. 157.
- Bjerge, Poul, Højskolemd. 122, 151.
- Bloch, F. C., Præst, Ringe 13f.
- Boesen, J. E., Adjunkt, Sorø 138.
- Bojsen, P., Seminarieforst., Gedved 105f.
- Bondesen, Frk., Sandholt 19. —, L., Lærer, Kistrup 151. —, P. C. B., Lærer, Ellested 167f.
- Brahe, Karen, Adelsdame 135f., 142, 150, 155ff.
- Brasch, Lærer, Sundby 105.
- Brems, M., Lærer, Kaslund 128.
- Bricka, C. F., Rigsark. 143, 145, 170, 174.
- Brockenhuus, Adelslægt 134, 139.
- Brøndum, Lærer, Millinge 86ff.
- Bülow, W., Bogtr., Faaborg 4, 57.
- Børtning, Peter, Ridefgd. 120.
- Carolina Mathilda, Dronning 66f.
- Carstensen, Ed., Lærer, Forf. 145.
- Christensdatter, Sofia, g. m. Gdm. A. Mortensen, Ørbæk 101.
- Christensen, Karen Marie, Gdkone, Vilhelmsgave 109, 144. —, Søren, klog Mand, Frørup 31, 63f. —, Vilh., Gdmd., Frørup 63.
- Christian IV, Konge 175f. — VI, Konge 66, 93. — VII, Konge 66f.
- Clausen, Johs., Præst, Ryslinge 106.
- Clavsen, S. H., se Klavsen.
- Dahlkild, Jørg., Rigsdagsmd. 167.
- Damgaard, A. K., Stiftspr., Odense 100.
- Danielsen, H. Fr., Bolsmd., Ryslinge 32.
- Dissing, Th., Vejstrup 151.
- Engelbreth, H. P., Provst, Præst, Ørbæk 85f.
- Engelstoft, C. Th., Biskop, Historiker 122, 134, 139, 141, 156.
- Erik, Hertug 42.
- Erik Klipping, Konge 42.
- Eritropolis, Boghdl., Kbh. 93f. —, Margr., g. m. Bogh. E., Kbh. 93f.
- Erslev, Kr., Historiker 143.
- Eskesen, Morten, Forf. 14f.
- Eskildsen, Cl., Seminarielærer, Forf. 80.
- Frederik V, Konge 43, 176. — VI, Konge 91.
- Frederiksen, L., Gmd., Ryslinge ? 12.
- Frellesen, Jes, Lærer, Kistrup 99.
- Friis, F. R., Literat 152, 160.
- Frydendahl, H. C., Lærer, Red. 91.
- Gaardboe, A. P., Gdr., Lokalh. 141.
- Geleff, Povl, Politiker 114.
- Giøe, Anna, Adelsdame 135f., 155, 159.

- Gjellebøl, J. E., Præst, V. Skerninge 57.
 Godtfredsen, Kirstine, g. m. Hsmd. og
 Væver Lars G., Havbølle 77f. —,
 Lars, Hmd. og Væver, Havbølle 77f.
 Hammerich, Fr., Historiker 10.
 Hans Forrider 10, 13, 20.
 Hansdatter, Kirsten, g. m. Gdmd. S.
 Hansen, Ørbæk 82.
 Hansen, And., Gdmd., Rolstedgaard 41.
 —, Chr., Malermst., Gummerup 128.
 —, Hans, Hsmd., Ørbæk 84, 104. —,
 Hans, Rentier, Ebberup 126. —,
 Henrik, Smed, Ulbølle 56. —, Jør-
 gen, Tjenestekarl, Kullerup 83. —,
 Lars, Landpost, Ellested 83, 86,
 103f., 109, 136, 140, 144, 166, 171ff.,
 178f. —, Mads, Forf. 55f. —, Peder,
 Hsmd., Falsled 3. —, Povl, Gæst-
 giver, Odense 31. —, Søren, Gmd.,
 Ørbæk 82. —, Søren, Hsmd., Ør-
 bæk 82.
 Hardenberg, Eiler 154.
 Haugwitz Hardenberg Reventlow,
 Lucie Maria, g. m. Lensgreve C. E.
 Reventlow, Brahetrolleborg 130ff.
 Henriksen, Hans, Smed, Ulbølle 56.
 —, Kirsten, Sanderum 80.
 Hjorth, Michael 157.
 Holger, klog Mand, Faaborg 30f.
 Holm, Edv., Historiker 134, 143, 178.
 Hornemann, Joh. Fr., Præst, Kerte-
 minde 117.
 Hornum, Chr. J., Literat 113.
 Hvenekilde, Johs., 42.
 Hvid, Anna Helene, g. m. Præst J. F.
 Hornemann, Kerteminde 117.
 Høybye, Marie Elisabeth, Nyborg 110.
 Jacobsen, C. C. E., Lærer, Gumme-
 rup 18.
 Jens Forrider 20ff.
 Jensen, Præst, Ø. Skerninge 56. —,
 A., Lærer, Snave 140. —, Johs. M.,
 stud. theol. 20. —, Kirsten, g. m.
 Fisker N. S. Jensen, Fiskop 20. —,
 Niels, Gmd., Simmersholm 50. —,
 Niels, Humlehd. 52. —, Niels S.,
 Fisker, Fiskop 20. —, Offer, Tøm-
 ermst., Flemløse 128. —, P., Over-
 postbud, Kbh. 52.
 Johansen, Didrik, N. Lyndelse 13.
 —, Niels, Skaarup 12, 13, 17.
 Juliane Maria, Dronning 176.
 Jørgensen, A. D., Rigsarkivar 136.
 —, C. Fritz, Lærer, Haagerup 137.
 —, Hans, Bødker, Holtehus, Rud-
 me 14f., 19. —, Julita, g. m. Frugt-
 avler M. Madsen, Halsmose 109,
 147ff., 162ff., 177ff. —, M. Sophus,
 se Arildskov. —, Niels, Handels-
 gartner 147ff., 162ff., 177ff. —, S.
 Lærer, Historiker, Kistrup 81ff.,
 97ff., 113ff., 133ff., 145ff., 160, 161ff.,
 177ff. —, Søren, Parcellist, Saade-
 rup 83.
 Kipper, C. N., Lærer, Kistrup 115ff.
 Kjøge, Peder Nielsen, Byfoged og
 Raadmand, Assens 139.
 Klavsen, S. H., Lærer, Forf., Odense
 105f., 113, 119.
 Knudsen, Gunnar, cand. mag. 92. —,
 Hans, Landsarkivar 160.
 Kofod, Lucianus, Red. 114.
 Kold, Christen, Skolemand 32.
 Kragegaard, Hans, Gdr., Krarup 32.
 Krarup, Fr., Arkivmand 120, 138, 142,
 167, 172, 178.
 Kristensen, E. T., Folkemindesamler
 31, 137f, 151, 160.
 Krogh, M. J., Lærer, Gerup 63.
 Lange, Jens, Godsejer, Rødkilde 140.
 Larsdatter, Bodil 20. —, Karen, g. m.
 Hsmd. S. Hansen, Ørbæk 82.
 Larsen, Ane Dorthea, g. m. Hsmd.
 og Murer H. Rasmussen, Lydinge
 Gaarde 62. —, Chr., Lærer, Sønder-
 by 128. —, N. Fr., Gdr., Sallinge 83,
 109, 144, 160.
 Lau, Hans, Gdmd., V. Skerninge 56.
 Laub, H., Præst, Frørup 82.
 Lauritsen, J., Lærer, Forf., Odense
 105, 119.
 Laverentzen, Bogtr., Kbh. 94.
 Lerche, N. L., Hsmd., Kellerup 139.
 Leth, Provst, Præst, Svanninge 87.
 Lindam, Slægten 139.
 Lindegaard, P. S., Godsejer, Lykkes-
 holm 135, 140, 159, 167f., 178f.
 Lorentzen, Lorentz, Hsmd. og Væver,
 Millinge 3ff., 18, 63.
 Lund, Frode, Lærer, Turup 128.
 Lunde, Niels Ibsen, Gmd., Simmers-
 holm 49.
 Lykke, Kaj, Adelsmd. 120.
 Lærke, Slægten 139.
 Madsen, Kapt., Arkæolog 139. —,
 Mads, Frugtavler, Halsmose 164,
 181. —, Mads, Hsmd., Avernakke 32.
 Michelsen, Hans, Lærer, Ørbæk 85ff.
 Monrad, D. S., Biskop 174.
 Mortensdatter, Maren, g. m. Hsmd.
 P. Hansen, Falsled 3.
 Mortensen, And., Gmd., Ørbæk 101.
 —, Hans P., Gdr., Sallinge 31, 96.
 —, Lars, Gmd., Ørbæk 82.
 Müller, Hakon, Lektor Odense 47.
 v. Møinichen, Familien 135.
 Mørch, Lars Pedersen, Student 117.
 Nagel, Jacob, Lods 43.
 Nielsdatter, Kirsten, g. m. Gmd. L.
 Mortensen, Ørbæk 82.

- Nielsen, Anton, Forf. 117, 176. --, Edv., Kaptajn 55. —, H., Ø. Hæsingel Sogn 166. —, Hans, Tækkemd., Lørup 32. —, J., Lærer, Forf. 114. —, Jens, Gmd., Simmersholm 50. —, Mar., Hsmd., Ø. Hæsingel 109. —, N. Chr., Gdr., Bullerup 41f. —, Oluf, Arkivar, Kbh., 136, 174, 175. —, Peder, Stenhugger 128. —, Rs., Bøsemg., V. Skerninge 55. —, Simon, Sognefgd., Sønderby 126.
- Nobel, Frits til Sandholt 3, 138.
- Nyerup, Rs., Professor 175.
- Nørgaard, Mette M., Hjørring 17f.
- Nørrelund, Th. J., Lærer, Haastrup 169f.
- Oirik, H. G., Forf. 151. —, Hans, Historiker 151, 174.
- Olsen, J., Redaktør 114.
- Palm, Carl U., Forf. 176.
- Paludan-Müller, C., Historiker 151, 158.
- Paulli, Daniel, Bogtr., Kbh. 94. —, H. C., Boghdl., Kbh. 93ff.
- Pedersdatter, Bodil, g. m. Hsmd. og Væver L. Lorentzen, Millinge 3ff., 17ff., 57ff., 63. —, Marie, g. m. Parcellist S. Jørgensen, Saaderup 83. —, Mette, 154.
- Pedersen, H. L. Buhl, Gdr., Bæring 128. —, Hans, Gmd., Skovballe 83. —, Niels H., Smed, Slibeværket, Grønderup 76. —, Peder, Saaderup 83. —, Peder, Herredsfoged, Ullerslev 135. —, Søren, Gmd., V. Skerninge 56.
- Petersdorff, Chr. Alex., Greve, Eindsidsborg 159.
- Petersen, And., Lærer, Historiker, Valløby 141. — L. P. J., Lærer, Middelfart 105.
- Pilegaard J., cand. phil. 124.
- Povlsen, Morten, klogMand, Krarup 30f.
- Rasmussen, Hans, Overlærer, Saksøbing 151. —, Hans, Skoleholder, Millinge 63. —, Lars, Gmd., Dreslette 50. —, M., Forf. 11. —, Morten, Gmd., Simmersholm 50f. —, Morten, Skaffer, Fangel 79. —, Niels, Gmd., Ørbæk 82. —, Vilh., Red. 114.
- Rasmussen Søkilde, N., Gmd., Forf., Fleninge 12, 17, 104, 109, 117ff., 133ff., 145ff., 163ff., 177ff.
- Reimer, Christine, Forf. 91, 97, 160. —, H. B., Lærer, Haarslev 97.
- Reventlow, C. E., Lensgreve, Brahetrolleborg 130ff. —, Joh. Ludv., Greve, Brahetrolleborg 129ff. —, Louise, g. m. Rigs greve Chr. Stolberg 130.
- Rohr, E., S., Værkbest., Køng 128.
- Rom, N. C., Redaktør 114.
- Rose, Jørg., Strandby 4.
- Rosenberg, A. Th., Læge, Faaborg 180. —, C., Literaturhist. 103, 114.
- Rosenørn, Sekretær 139. —, Slægten 140, 159.
- Rud, Korfitz, Herremd. 2.
- v. Rønno, Cl. til Holmdrupgaard 135.
- Rørdam, H. F., Kirkehist. 139, 156.
- Schaffalitzky de Muckadell, Erik, Greve, Arreskov 159.
- Schovsbo, G., Provst, Præst, Hillerslev o. fl. St. 65, 91ff.
- Schrøder, A., Forf. 123. —, Joh., Arkitekt 152.
- Schurmann, J. C., Seminarieforst., Skaarup 86ff.
- Schydtt, J. L., Justitiarius 175.
- Secher, V. A., Rigsarkivar 143.
- Seidelin, V. P., Provst, Præst, Dreslette 49, 51.
- Skjærbek, Provst, Præst, V. Hæsingel 102, 175.
- Skovsgaard, Rs., Rentier, Odense 48.
- Sneum, K. S., Lærer 151, 175.
- Sophia Magdalene, Dronning 66.
- v. Sperling, Noline Nobel, Stamhusbesidderinde, Sandholt 19, 148, 159.
- Storm, Erik, Rentier, Ebberup 54.
- Stub, Ambrosius, Digter 135f.
- Søkilde, Anna, Søkilde 169. —, Niels Gdr., Søkilde 151. —, Rasmine, g. m. Forsikringsinsp. H. Petersen, Vejen 169.
- Sølvbjerg, Morten 76.
- Søren, kloge, se Christensen, Søren.
- Sørens datter, Karen, g. m. Gmd. Niels Rasmussen, Ørbæk 82. —, Mette, g. m. Hsmd. H. Hansen, Ørbæk 82ff., 104, 136, 174.
- Thiele, J. Rud., Bogtr., Kbh. 66ff., 91.
- Thorsen, Biblioteksmd., Kbh. 158.
- Thorup, Provst, Præst, V. Hæsingel 99.
- Thyregod, C. A., Forf., Ans 105, 117.
- Tofte, H., Seminarielærer, Skaarup 144.
- Trentemøller, K. R., Overingeniør, Odense 10, 19, 57.
- Trolle, Kammerraad, Stensgaard 87.
- Uldall, Kai C., Museumsinsp., Kbh. 119.
- Wad, G. L., Arkivar, Odense 123, 147ff.
- Valerius, V., stud. mag. 1.
- Weber, H. P., Skipper, Ærøskøbing 43.
- Wegener, C. F., Historiker 171.
- Vendt, Gartner, Roskilde 163.
- Wessel, Joh. Herm., Forf. 136.
- Wilhelmina Carolina, Prinsesse 66.
- Vogelsang, H., Adjunkt, Odense 157.
- Wolfburg, M. C., Præst, Avernakø 157.
- Wolff, Peder, Lærer, Ørbæk 85.
- Øbro, Hans, Gdr., Raagelund 40, 41.
- Oehlerich, Fr., Skolemd. 88, 118, 135.

Landsoldaten. Fortælling af Gøta. Oversat fra Svensk. Almtid. 1869 Nr. 7—28 [ikke sluttet].

Jens Viby. Hjmd. 1869 Nr. 38—46.

Den forsvundne Soldat. Hjmd. 1869 Nr. 97, 100, 102—03, 105—06, 108—09, 111. — Optrykt i: Den forsvundne Soldat af S. Jørgensen, Stuerhied og Mæli og Ann Kirstin af J. Nielsen. København 1874. 298 S.

Hærføreren Peder Findson, Danmarks Riges Marsk. Almtid. 1870 Nr. 19—20, 25—26, sluttet i Od.

Præstemordet. Almtid. 1870 Nr. 21—22, 24, 26—30, sluttet i Nr. 31 med: Blodbadet i Odense 1732 af S. H. Klavsen.

Mordet i Gjelsted Bakke. Hsv. 1874 S. 297—99, 305—07.

Historie.

Nogle Bemærkninger om Stærkodsagnet. H. o. M. 3. B., 1864, S. 13—16.

Det danske folk i menneskealderen 1536--60. H. o. M. 3. B., 1865, S. 83—87.

Malmøs første Reformator. No. Sktid. 21. B., 1867, S. 99—100. Samfundsforholdene for 100 Aar siden. Almtid. 1869—70 Nr. 12—13, 15.

Utrykte fynske Folkesagn. Almtid. 1870 Nr. 20. (Sagn meddelt Evald Tang Kristensen findes trykt i dennes Danske Sagn III Nr. 531, 1211; VII 38; Danske Sagn, Ny Række V 783).

Et Par Kapitler af Danmarks indre Historie. Da. Lbtid. VI, 1871, S. 172—82.

Ere Islænderne Schleswigholsteinere? Hjmd. 1872 Nr. 42.

Historisk-topographiske Efterretninger om Ørbek Sogn. Fy. Saml. 6. B., 1873, S. 209—47. Optrykt i Nyborg Avis 1913 Nr. 269ff. og derefter udgivet som Særtryk 1913.

Udsigt over Trolddomssager og Hexeprocesser i Salling Herred. Fy. Sttid. 1874 Nr. 76—77, 80—82. Derfra i Faab. Av. 1874 Nr. 80—82, 85—88.

Bidrag til Belysning af Forholdet mellem Herremand og Bonde i ældre Tider. Fy. Sttid. 1874 Nr. 86, 90, 94—95, 97, 99, 102, 129—30, 134—35, 167—68, 181—83, 203—05, 215—16; 1875 Nr. 30—31, 33—37, 192—94; 1877 Nr. 221—24.

Fra de »Gevorbnes« Tid. Fy. Sttid. 1874 Nr. 135—37.

Fra det pietistiske Røre paa Christian VI's Tid. Khist. Saml. 3. R. 1. B., 1874—76, S. 557—60.

Lidt fra gamle Dage. Smaabidrag til Danmarks indre Historie i det 17de og 18de Aarhundrede. Hsv. 1875 S. 261—63.

Om et Par Beboere af »Toldergaarden« i Nyborg. Fy. Sttid. 1875 Nr. 4.

Tidsbilleder fra det 17de Aarhundrede. Fy. Sttid. 1875 Nr. 46—47, 189—91, 195—98, 205—06; 1877 Nr. 214—15.

Tillæg til »Udsigt over Hexeprocesser i Salling Herred«. Fy. Sttid. 1875 Nr. 188.

Virkelige Smuglerhistorier. Fy. Sttid. 1875 Nr. 209—11.

»Uærlige Folk«. Fy. Sttid. 1875 Nr. 247—48.

Bidrag til Bondestandens Historie i ældre Tider [i nogle Nr.: . . . i det 17de og 18de Aarhundrede]. Fy. Sttid. 1875 Nr. 275—77, 280—82, 286—87, 289—91, 293—94; 1876 Nr. 195—96, 201—02; 1877 Nr. 216—20; 1878 Nr. 189—90, 192—95; 1880 Nr. 200—02.

Bidrag til Bedømmelsen af den fynske Landbostands Vilkaar før, under og efter Svenskekrigen 1657—60, forsaavidt Nyborg Lehn angaar. Hist. Tskr. 4. R. 5. B., 1875—77, S. 221—68.

Lidt fra gamle Dage. En mærkelig Hexeprocess fra Sletten. Hsv. 1876 S. 261—63.

Minder fra den svenske Krig (1657—60). Fy. Sttid. 1876 Nr. 203.

Fyenske Hexeprocesser. Fy. Sttid. 1876 Nr. 210—13, 215.

Bidrag til den fynske Adels Historie. Fy. Sttid. 1876 Nr. 244—45; 1878 Nr. 174—80.

Ridefoged-Historier. Fy. Sttid. 1876 Nr. 246—49, 251, 255, 257; 1877 Nr. 208; 1878 Nr. 187—89; 1880 Nr. 198—99.

Efterretninger om Faaborg Kjøbstad. Faaborg 1877. 69 S.

Fyens Vilkaar i Svenskekrigen (1657—60). Fy. Sttid. 1877 Nr. 225—34, 239—40, 242, 245—46, 249—54, 257, 264, 267.

Bidrag til fynsk Præstehistorie. Khist. Saml. 3. R. 2. B., 1877—80, S. 190—200, 678—88.

Ærlige og uærlige Folk. Fy. Sttid. 1878 Nr. 180—81.

Bidrag til en fyensk Herremands Historie. Landsdommer, Justitsraad Jens Lassen til Dalum. Fy. Sttid. 1878 Nr. 182—87.

En Bemærkning til St. Hans Kirkes Historie. Fy. Sttid. 1878 Nr. 199.

En fyensk Godsejer efter Enevældens Indførelse. Bidrag til Assessor Hans Knudsens Livshistorie. Phist. Tskr. 1. B., 1880, S. 25—35. Jfr. S. 305.

Lehnsmanden Eske Bille paa Hagenskov og Herredsfogden Hans Andersen i Bukkerup. *Fy. Saml.* 8. B., 1881, S. 97—126.

Langelands Vilkaar i Svenskekrigen 1657—60. *Fy. Saml.* 8. B., 1881, S. 133—44.

Den fyenske Bondestand i Tiden 1600—1657. *Fy. Saml.* 8. B., 1881, S. 193—228.

Hillerslev og Østerhæsinge Sogne med Arreskov og Gjelskov i ældre og nyere Tid. (Sammen med N. Rasmussen Søkilde, der har skrevet om Hillerslev Sogn og Gjelskov). Odense 1881. 4 + 156 S.

Kaptajn Claus v. Rønnow til Holmdrupgaard. *Phist. Tskr.* 2. B., 1881, S. 73—75 [med Efterskrift af Thiset].

Familien v. Møinichens Slægtbog. *Phist. Tskr.* 2. B., 1881, S. 141—68.

Tillæg til Familien v. Møinichens Slægtbog. *Phist. Tskr.* 2. B., 1881, S. 229—35.

Om den yngre Adelslægt Rønnow (o: Rønne). *Phist. Tskr.* 2. B., 1881, S. 360—63 [med Bidrag af H. J. Huitfeldt].

Mads Frandsen Illum og hans Hus. *Phist. Tskr.* 4. B., 1883, S. 18—23.

Om Nørregaard i Søllinge, Allesvraa i Indslev og Løgtved i Stenstrup Sogn. *Fy. Saml.* 9. B., 1884, S. 284—88.

»Fyenske Bondeplagere«. Bidrag til Landbohistorien. *Fy. Sttid.* 1884 Nr. 203—08, 210—12

En Herredsfoged fra gammel Tid. *Hj.* 1888, S. 17—20, 33—37, 57—61.

Fra Kjøbstadlivet i ældre Tid. *Hj.* 1888, S. 65—70, 81—87. — Paany trykt i *Aar bog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter* 1915 S. 294—303 under Titelen: Bogense i gamle Dage.

Herremænd og Bønder gennem 300 Aar. Et kulturhistorisk Bidrag. *Fy. Sttid.* 1888 Nr. 38—43, 45—49, 51, 62—64, 66, 69—70, 72, 85—86, 88, 136—38, 140, 142, 146, 148—52, 204—15; 1889 Nr. 6—9, 12—13.

Efterretninger om de sidste Led af Egern-Friserne. *Fy. Saml.* 9. B., 1890, S. 40—56.

Et Bidrag til Mag. Morten Casper Wolfburgs Historie. *Khist. Saml.* 4. R. 1. B., 1889—91, S. 621—37.

Ambrosius Stub og hans Slægt. *Mus.* 1893 2. Halvb. S. 109—30.

Anna Giøe og Karen Brahe. Et Tidsbillede. *Mus.* 1895 1. Halvb. S. 333—65.

Bog anmeldelser.

- S. H. Clausen: Bibelsk Sangbog. No. Sktid. 12. B., 1864, S. 74—75.
 Bidrag til Forhandlingen om Seminarievæsen og Skolelærer-
 eksamen, nærmest i Anledning af de Frølundske Lovforslag.
 No. Blid. 6. Bd., 1867, S. 39—40.
- En mærkelig fræmtoning i den nyere tids pædagogiske literatur
 [A. Jakobsen: Om Landsbyskolens Reform]. No. Sktid. 24. B.,
 1869, S. 201—04.
- Niels Rasmussen Søkilde: Gamle og nye Minder om Brahe-
 trolleborg og Omegn. Hjmd. 1870 Nr. 64.
 Husvennen. Fy. Sttid. 1874 Nr. 7.
- C. Fritz Jørgensen: Brahetrolleborg Sogns Degne- og Skole-
 historie. Fy. Sttid. 1874 Nr. 213.
 Billedbladet Husvennen. Fy. Sttid. 1874 Nr. 250.
- N. Rasmussen Søkilde: Kaj Lykkes Fald med dets Forpil
 og Følger. Fy. Sttid. 1876 Nr. 232.
- N. Rasmussen Søkilde: Holstenshus og Nakkebølle med
 tilliggende Sogne og Øer, 3. og 4. Del. Fy. Sttid. 1878 Nr. 144.
- N. Rasmussen Søkilde: De Reventlowske Skoler for hundrede
 Aar siden. Faab. Av. 1883 Nr. 296.
- N. Rasmussen Søkilde: Landboreformerne og den danske
 Bondestands Frigjørelse før og efter 1788. Fy. Sttid. 1888 Nr. 138.

FORTEGNELSE OVER LITERATUR OM S. JØRGENSEN

- O. Nielsen i Dansk biografisk Lexikon, red. af C. F. Bricka,
 9. B., København 1895, S. 42.
- Skaarup Seminarium 1803—1903, Odense 1903, S. 55.
 Faaborg Avis 1903 Nr. 191 (Dødsfald). Derefter andre Blade.
 [Niels] Jørgensen i Svendborg Amt 1911 S. 63—67.
- Hans Olrik i Lærerne og Samfundet, red. af Carl Poulsen
 og W. Th. Benthin, 1. B., København 1913, S. 109—11.
- Christine Reimer i Folkeskolen 1916 Nr. 28.
- P. Engelstoft i Dansk biografisk Haandleksikon, red. af Svend
 Dahl og P. Engelstoft, 2. B., København 1923, S. 295.
- Hans Knudsen (O. Nielsen) i Dansk biografisk Leksikon,
 grundlagt af C. F. Bricka, red. af Povl Engelstoft og Svend Dahl,
 12. B., København 1937, S. 259—60.
- H. C. Frydendahl i Fyns Tidende 1938 Nr. 159.
- H. C. Frydendahl i Folkeskolen 1938 Nr. 24.
- Se desuden den under Noterne 53—55 til Afsnittet Historiker
 nævnte Literatur angaaende Tilintetgørelsen af Jørgensens Samling.

GAMLE TRINNE

AF A. J. PEDERSEN
(Maalet fra Aarslev Sogn).

GAMLE Trinne hun bowe i Huwset
lie ve Sien a mi Fa:s.
Hun trâte nunne brejje Trin i Gruwset;
he(n)jes Træesker di sku ha Pla:s.
He(n)jes Huws vå et lelle bitte i:et,
iet a di me(n)jste, såm jæ ha si:et.
De vå nå kø(n)jt ve Sommerdawe,
som sødden de lo i de(n)j lelle Hawe.
Måss å Husløj growe po Ta:et;
sønn ku Trinne gåt li å ha:et.
Hyllne blomstre ve Tørrekåwen,
å la(n)js mæ Væggen ve Hawelåwen
stow Flånetow:n¹⁾ mæ røe Grisse;
dem mote vi Småbø:n julte spisse.
»De æ Faa'giwt,« sae gamle Trinne,
I ku gæne fo Mawepinne.«
— Men ien Te(n)j vå ju, a de vå kø(n)jt,
især om Somri, nå de vå grø(n)jt.
Nåw å(n)jt vå de ve Vi(n)jdertijj,
nå Kulli ha(n) føst tåw rejde ij.
Dæ vå Sprækker i Væggene hæ:r å dæ:r,
di passe ju sæ sæl i all Slaws Væ:r,
Ræ:jn å Sni:e ku leje piske e(n)j,
å Trinne hun howste, de gamle Ske(n)j.
Mæn hun vå da miest te'fres å gla,
i'sær nå vi ga he(n)j en Skefel Ma;
å de ku ju træff sæ, i'sær åm Sø(j)dni(n),
a Mower å jæ gik e(n)j å besøjde he(n)j.
Hun spisst Mowes Såppe å rowste he(n)jes Kløser
å få'tale Hi'stårjer om Kale og Tøser.
Å jæ fik Low te å go om'kre(n)j
å si:e po alle di mowsomme Te(n)j,
som vå i gamle Trinnes Ståwe;
dæ vå Ga'dinner få he(n)jes Al'kåwe,
å de(n)j gamle firka(n)jte Kakkelown
vå e(n)j a di ælste i O:rslew Såwn;

¹⁾ Navnet Flaanetorn anvendtes om Bukketorn, fordi de »flaanede«
el. strittede ubehersket til alle Sider.

dæ sa:t Kå(n)wi mæ krøllet Ho:r,
 å ha(n) vå hal'å(n)jt Hunre O:r.
 Po Væggen henn ve Trinnes Råkk
 ha(n)j dæ et Ma(n)jletræ å e(n)j Ståkk;
 dæ vå e(n)j Hæst skåen uw dæ'po:
 å malet rø: å vi: å blo:.

De hae ha(n) læmbet Mass Hålmehawe,
 de vå Trinnes Kærreste i di å(ng)we Dawe.
 — Saa spurwte Mower i'lit uw om ham,
 mæn de vå nå næstendels en Skam,
 få så begø(nd)jte de(n)j gamle å græe,
 »Ja de(n)jga(n)j, da vå de bar: Glæe;
 mæn de blew renok snar få'bi:,
 få Mass ha(n) fa:l i de(n)j føste Kri:,
 po same Dau som Genneral Ry.
 De vå e(n)j Måen lie uwen få vo By;
 jæ sa:t å målke Lass Hansens Køer,
 — di stow i sødden nåw dæjle Klø:r —
 så po e(n)j Ga(n)j, lie som de vå,
 så hørte jæ nåew lisse et Skå
 å så et Stønnje¹⁾ lie tæt ve mæj,
 jæ tæ(n)jte : Uh! va æ dæ dåw mæ mæj?
 Mæn så kām jæ te å tænke po Mass,
 å så få'stow jæ de hiele strass,
 få de vå et Vo:rsel, å Mass vå dø:,
 å de vå di Tyske, jæ hørte dæ skø: —.
 Så hørte vi ju sien om et Slaw, dæ hae stoet,
 å om alle di Hug, di Tyske hae foet.
 Å alle Mæ(n)esken vå glæe ve:et,
 mæn jæ vi ju hælst ti stille te:et.
 — E(n)j Da:w kām så Læ:gsmå(n)j e(n):j
 å få'tal:e mæj liesom e(n)jente(n):j,
 a Mass vå fallen ve Fræ'res.
 Ha(n) me(n)jte ju, jæ sku gi mæ te'fres,
 få vorre hae vu(n)en, å de vå ju gått;
 — men liegått så vå Mass ju skått.
 — — Å lille Bø:n ja! — Sikken en Ti!
 Men da så Kri:en vå hielt få'bi,
 å di å(ng)we Kale kām jæm i'gænn,
 så vå de de same, vo jæ væ(nd)jte mæj hænn,

1) Stønnende, Stønnen.

så vå di hæ:r, å så vå di dæ:r;
 e(ng)jen Stæer ku di la mæj væ:r.
 Mænn jæ ku(n) altij så gått háwse Mass,
 å så vå di å(nd)re mæj ette te'pass.
 — — Men nå se jæ renok Tak få Ma!
 Du æ så be'tænksom; Tak ska du ha!
 Å så ska jæ ha minne Karter iga(ng):j!
 Se sikke nåw U:l, så blø:e å så la(ng):j!
 Jæ karter i'lit få Anne Jo'hanne;
 ja, Pæ(ng)j de gi:er de jutte så manne,
 mænn jæ foer en Dråue Mælk i me(n)j Spå(nd):j,
 å Laus ha(n) æ e(n)j gråmme Må(n):j;
 ha(n) gi:er mæj de mieste a de, jæ ska bræ(nd)e;
 å nå tæ(n)nger jette, de vorer så læ(ng)e,
 føen ha(n) kåmmer lisse i Fjow:r
 å gi:er mæj e(n)j dæjli Klapni(ng) Fow:r,
 de læter så rart i en gammel Sæ(ng)j.
 — Jæ har de ju gått! — — Ja, ja sãmæ(nd)j!«

Så sku Mowr å jæ te å go:;
 de ku de(n)j gamle så gått få'sto:.
 »Ja, Kesten, du ska ju e(n)j te ditt.
 — Mænn hør, me(n)j lelle Ven, tów nå i'lit:
 trowr du ette, dætte'hær smaer søtt?«
 Saa ga hun mæj et Æwle — så røtt.
 Jæ hae smæ(nd)j læ(ng)e haw Øje po:et;
 mænn åppe i Pirremi:en ku jette no:et;
 å nå fekk jæ de hielt få'æret;
 de vå lie al de, a jæ ku bæ:eret.
 — Så tow Mowr sit Lerfa mæ,
 å ændelig kåmm vi ju da a Stæ.

Sien så blew jæ ju sto:wr å kåmm vækk
 å so ette Trinne nunne O:er i Trækk.
 Så fall hun nå liegått a:u, de(n)j gamle.
 Taengerne kne:w de mæ å samle.
 Mowr gik møj e(n)j å so te he(n)j,
 å Anne Jo'hanne vå å gow ve he(n)j.
 Nåew unt trowr jæ smæ(nd)tte, hun le:;
 mæn de væste vå al de, hun ku se:

å høre åm Na:ten, nå sødden hun lo:;
 få Spøjeri de trow hun ju po:.
 De bå(nk)nge po Ruden, å de ruske i Al'kowen,
 å dæ ræ(nd)jde e(n)j glowje Hu(n)wn¹⁾ gænnem Ståwen.
 Mæn Trinne hun lo mæ Salmebå:uen
 å læsste i de(n)j, nå hun vå våuen.
 Mæn hun vå jutte så klåu po di Diele,
 så de kneu i'lit å fåsto de hiele.
 Nå så Mowr kåmm e(n)j åm Måeni(n)j,
 så sku hun læss å sø(n)e få he(n)j.
 De trøste så de(n)j gamle i'gæn,
 mæn æls lo hun jo stelle hæen.
 — E(n)j Måen vå de bliw i'lit sent få Mowr
 — de vå Kom'fyret, så vitt jæ trowr —,
 så de(n)j Dau kåmm Anne Jo'hanne føst;
 mæn da vå de(n)j gamle bløeun få'løst,
 å Anne Jo'hanne kåmm e(n)j å sae de,
 mæn sødden som gamle Trinne nå hae de,
 saa vå dæ jutte å(nd)jet å væ(nd)jte.
 Laus lo så en Kiste hæ(n)jte.
 De hiele gikk smæ(nd)j ræjte nætt,
 å vi hitte da å e(n)j rar lelle Plætt
 hænne i et Jørne a Kærgo:ri.
 — Ja Såunet be'talte ju de hile, fåsto:r I.
 Begrauelen bleu nå ien a di smo:;
 Kisten vå dæ kun e(n)j Krå(n)js po:,
 å vi vå fire, som fule he(n)j hæ:n.
 Mæn Præstis Tale vå renok så pæ:n;
 å dæ'ga(ng)j vi så hae su(n)en en Sa(n):j,
 så vå vi et Parr, dæ gjowr Grauen i Sta(n):j.
 De bleu e(n)j ræjte køn lelle Krå:u.
 Mæn åm Gra:uen æ dæ e(n)je i'naa:u,
 de tø jæ ette stoule po:;
 få da Mowr å Anne Jo'hanne fael fro:;
 så tæ(nk)te ju e(n)jen mi:er po de,
 så de(n)j æ vall sautens nåk goet te.

Ja, så æ Trinnes Hi'stårje få'bi;
 de vå sødden ilit Snakk frå gammel Ti.
 De hiele æ dæ jutte så stowrt ve;
 mæn nå se jæ Tak, få'de I hørte te.

¹⁾ Hund.

Fynsk Jul.

Fyns Boghandels Forlag, Odense.

Det er nu 6. Gang, Viggø Madsen udsender dette Julehæfte, der forlængst har erobret sig en smuk Plads blandt de aarlige Julehæfter.

Foruden de skønliterære Bidrag i Vers og Prosa, naturligvis navnlig det sidste, indeholder Hæftet hvert Aar nogle Bidrag af biografisk eller historisk Art, hvad der er særlig Grund til at gøre opmærksom paa over for dette Tidsskrifts Læsere. Fra Aarg. 1938 kan nævnes Aage Chr. Jørgensens Skildring af Anna Christoffersens Personlighed og Virke i Odense Højskoleforenings Hus samt Thomas Rosenbergs Mindekrans til nogle af de kendte Fynboer, der er gaaet bort siden sidst. Mindekransen bestaar af Nekrologer med Portrætter af følgende: Landinspektør C. Larsen; Revisor Frode Hjernø; Kammerherre, Hofjægermester H. C. E. W. Cederfeld de Simonsen; Kommunegartner P. C. Nebel; Seminarieforstander Ejler Møller; Skatteinspektør Emil Carlsen; Bogtrykker P. Maare; Lensgreve, Kammerherre Hendrik Bille-Brahe-Selby; Fabrikant Thomas B. Thrige; Forretningsfører Christoffer Hansen; Overbetjent Gunni Rump; Skolebestyrer A. Bonde; fhv. Sparekassedirektør og Boghandler Nicolai Dreyer; Overretssagfører Lars Lersey; Urmager Marcus Clausen og Direktør Chr. Ørnberg. Ogsaa flere gode Bidrag til Karakteristik af Fyns Land og Folk bør nævnes.

H. C. F.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da Artikelrækken om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, agtes udgivet i Bogform i noget udvidet Skikkelse, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet	— - 2.50,	— - 3.50
Tre Aargange samlet	— - 3.50,	— - 4.50
Fire Aargange samlet	— - 4.50,	— - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Rasmussen Søkilde var en Tidstype, en »lærd« Bonde, en flittig og ret-
sindig Mand, hvis Gerning baade i sig selv og ved sit Eksempel har været af
Betydning og derfor fortjener at mindes. Et smukt Minde er sat i det foreliggende
Skrift, der er udsendt i Hundredeaaret efter den virksomme Bondes Fødsel.
S. M. i Dansk Husflidstidende.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.